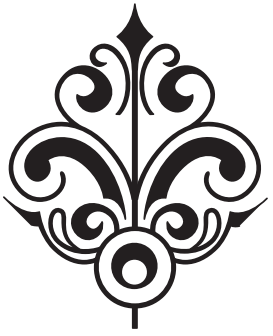

އީމާންކަމާއި އިސްލާމްކަން
موالنا ضياء الدّين خالد البغدادي
ގެ
إعتقاد نامه
ތުރުކީ ބަހުން ލިޔުއްވީ:
ޙުސައިން ޙިލްމީ އިސިކް

އީމާންކަމާއި އިސްލާމްކަން
موالنا ضياء الدّين خالد البغدادي
ގެ
إعتقاد نامه
ތުރުކީ ބަހުން ލިޔުއްވީ:
ޙުސައިން ޙިލްމީ އިސިކް
www.hakikatbooks.com

5...
ނޯޓް
7... ޤަ
އަލް މު އްދި މާ
13
....ތަޢާ ރަ ފު
....19އީ
މާ ން ކަމާ އި އި ސްލާމް ކަ ން
23.. އި ސްލާމް ކަމު ގެ ރުކު ން ތައް
....29އީމާ ން ކަމު ގެ އަ ސާ ސް ތަ އް
104.. ސަލަ ފީން
121.. ލަފްޒު ތަ ކުގެ މާނަ
4

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ނޯޓް
މި ފޮތް إعتقاد نامه ގެ މުއައްލިފު ކަމުގައިވާ موالنا ضياء الدّين خالد البغدادي العثماني
(އުފަންވީ 1192 ހ/. 1778 މ.) ގައި އުތުރު ބަޣްދާދުގެ ޝަހްރަޒޫރު ގައެވެ؛ އަވަހާރަވެ ވަޑައިގަތީ 1242
ހ.[1826 މ. ގައި] ދިމިޝްޤުގައެވެ. އޭނާ އަށް ޢުޘްމާނީ ކިޔުނީ ތިންވަނަ خليفة عثمان ذوالنورين
(رضي لّا عنه) ގެ ދަރިފަސްކޮޅުގެ ބޭފުޅަކަށް ވާތީ އެވެ. އެ ކަލޭގެފާނުގެ ކޮއްކޯފުޅު حضرة موالنا
محمود صاحب އަށް މަޝްހޫރު ޢިލްމުވެރިޔާ النّووي ލިޔުއްވި الحديث األربعون ގައި ވާ ދެވަނަ ޙަދީޘް
ކަމުގައިވާ މަޝްހޫރު حديث الجبريل ކިޔވައިދެއްވުމުގެ ތެރޭގައި، حضرة صاحب އެ ކަލޭގެފާނުގެ
ބޭބޭފުޅުގެ އަރިހުން އެދިވަޑައިގަތީ، އެ ޙަދީޘާ ބެހޭ ގޮތުން ކޮމެންޓް ކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ
ކޮއްކޯފުޅުގެ ހިތް ރުއްސުމަށް ޓަކައި، އެ ކަން ޤަބޫލުކުރައްވައި، އެ ޙަދީޘް ފާރިސީ ބަހުން ފޮތެއްގައި
ޝަރަޙަކުރެއްވި އެވެ. އެ ފޮތަށް ދެއްވި ނަމަކީ، إعتقاد نامه އެވެ. އެ ފޮތުގެ ތުރުކީ ތަރުޖަމާ ކަމުގައިވާ
ހެ ރް ކެ ސެ ލާޒިމް އޮލަން އީމާން އިނގިރޭސި ބަހަށާއި)މި ފޮތް ކަމުގައިވާ)Belief and Islam، ފަރަންސޭސި
ބަހަށާއި، ޖަރުމަނު ބަހަށް 1969 ގައި އަދި ފަހުން ތަމަޅަ އާއި، ޔޮރުބާ އާއި، ހައުސާ އާއި، މަލަޔާޅަމް
އާއި، ޑެނިޝް ފަދަ އެތައް އެހެން ބަސްބަހަކަށް ވެސް ވަނީ ތަރުޖަމާ ކުރެވިފައެވެ. މި ފޮތް ކިޔަވާ أهل
السنّة ގެ ދަންނަބޭކަލުން ގެ ފަރާތުން އައިސްފައިވާ ޞައްޙަ ޢަޤީދާ ދަސްކުރާ މަޢުޞޫމް ޒުވާނުންނަށް
هللا تعالى ހެޔޮ ދަރުމަ ދެއްވާދޭވެ!
____
ޝާ އިޢު ކު ރާ ފަ ރާތުގެ ނޯޓް:
މި ފޮތް އޭގެ އަޞްލު ގޮތުގައި ޗާޕުކޮށް ނުވަތަ އެހެން ކޮންމެ ބަހަކަށް ތަރުޖަމާކުރުމުގެ ހުއްދަ
އަޅުގަނޑުމެން ދެމެވެ. އަދި މި ފައާިދުހރި ޢަމަލުކުރާ މީހުންނަށް هللا تعالى ގެ ދަރުމަދެއްވުމަށް އެދޭ
ޙާލު، އެފަދަ ފަރާތްތަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރު ވެރި ވަމެވެ. އެކަމަކު، މި ހުއްދަ ދެވެނީ،
ޗާޕުކުރުމަށް ބޭނުންކުރެވޭ ކަރުދާހަކީ ފެންވަރު ރަނގަޅު ކަރުދާހަށް ވުމާއި، ލިޔުމުގެ ޑިޒައިނާއި ފޯމެޓް
ކުށެއް ނެތި ހުރުން ޝަރުޠުކޮށްފައެވެ.
____
ނޯޓް: މިޝަނަރީތަކުން މަސީޙީ ދީން އިޝްތިހާރުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރާ އިރު؛ ޔަހޫދީ ރާބީންގެ
މަސްހުނިކޮށްފައިވާ ބަސްތައް ފެތުރުމަށް ޔަހޫދީން މަސައްކަތްކުރަމުން ދާ އިރު؛ އިސްތަންބޫލުގައި
ހުންނަ ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީ (ފޮތް ފިހާރަ) އިން އިސްލާމް ދީނާ ބެހޭ ފޮތްތައް ޝާއިޢުކުރުމަށް ދަތިތަކެއް
އުފުލަމުން ދާއިރު؛ ފްރީމޭސަނުން މަސައްކަތްކުރަމުން ދަނީ، ދީންތައް ނައްތާލުމަށެވެ. ޙިކްމަތާއި،
ޢިލްމާއި، ޟަމީރުގެ ވެރި މީހާ އަށް ވިސްނި، އިންސާނިއްޔަތުގެ ސަލާމަތަށް ޓަކައި، މި ކަންކަމުގެ
ތެރެއިން ރަނގަޅު ކަންކަން އިޚްތިޔާރުކުރާނެ އެވެ. އިންސާނިއްޔަތަށް ޚިދުމަތްކުރުމަށް ޓަކައި، މިކަން
ކުރުމަށް ވުރެ މިއަށް ވުރެ ރަނގަޅު އަދި މިއަށް ވުރެ އަގުހުރި ކަމެއް ނެތެވެ.
سبحان هلا و بحمده سبحان هلا العظيم މި (ދުޢާ) كلمة التنزيه ހެނދުނާއި ހަވީރު ސަތޭކަ
ފަހަރު ކިޔުމުން އެ ކިޔާ މީހަކުގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް މެދުވެރިވެ، އިތުރު ފާފަފަތައް ކުރުމުން ދުރުކޮށްދޭނެ
5

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެވެ. މި ދުޢާ ވަނީ (މޮޅު ވަލީވެރިޔާ އަދި ޢިލްމުވެރިޔާ إمام رباّني) مكتوبات މި ނަން ކިޔޭ ފޮތުގެ
(ފުރަތަމަ ވޮލިއުމްގެ) ތިން ސަތޭކަ ހަތް ވަނަ އަކުރު)307(އަދި ތިން ސަތޭކަ އަށް ވަނަ އަކުރުގެ
ގޮތުގައި އަދި އެ ފޮތުގެ ތުރުކީ ތަރުޖަމާ ގައި ވެސް ލިޔުއްވާފައެވެ.
يا رحمن يا رحيم يا عفو يا كريم
ޙަ ޤީޤަތު ކިތާބެވީ (އިސްތަންބޫލުގެ ފާތިޙު ގައި ހުންނަ ބަރަކާތްލެއްވިގެންވާ ފޮތް ފިހާރަ) ގެ މިޝަން
އަކީ، އަޅުގަނޑުމެންގެ ޢަޤީދާ ކަމުގައިވާ އިސްލާމް ކިޔަވައިދިނުމާއި، އަޅުގަނޑުމެންގެ ބަރަކާތްލެއްވިގެންވާ
ޤައުމަކީ ދުނިޔޭގެ މީހުންގެ ކުރިމަތީގައި ލޯބި ލިބޭފަދަ ޤައުމަކަށް ހެދުމެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެހީތެރިކަން
ދޭ ފަރާތްތަކަށް هللا تعالى ރުއްސެވުން ދެއްވާދޭވެ! އާމީން.
ލޮބުވެތި ކިޔުންތެރިޔާ އެވެ. الس اّلم عليكم ورحمة لّا.
މި ފޮތުގައި ލިޔެވިފައިވާ ހުރިހާ ލިޔުމަކީ ވެސް އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތްތަކުން
ނަގާފައި މަޢުލޫމާތެވެ. އެ ގޮތުން އެހެން ފޮތްތަކުން ނަގާފައިވާ މަޢުލޫމާތަށް އަޅުގަނޑުމެން އެއްވެސް
އެއްޗެއް އިތުރުކޮށްފައެއް ނޯންނާނެ އެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މި މުހިއްމު މަސައްކަތް ކޮށްފައިވަނީ،
ދެ ބޭނުމަކަށެވެ. އެއް ބޭނުމަކީ، އިންސާނިއްޔަތަށް ޚިދުމަތްކުރުމާއި، މީސްތަކުންގެ އުފާވެރިކަމަށާއި،
މީސްތަކުންގެ ޙައްޤުތައް ރައްކާތެރިކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރާ މީހުންގެ ފަރާތުން ރުހުން ލިބިގަތުމެވެ. މި
މޮޅެތި ދުނިޔޭގެ ފެންވަރުގައި ފާހަގަކުރެވޭ ދަންނަބޭކަލުންގެ ލިޔުއްވުންތައް ތިބާ ކިޔާލާ އިރު، اله ގެ
އިރާދަފުޅާ އެކު، މާއްދީ އަދި މަޢުނަވީ ޢިލްމު ތިބާ އަށް ދަސްވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ސަލާމާއި
ލޯބި ތިބާ އަށް އަރިސްކުރަމުއެވެ. މާތް هللا تعالى ތިބާ އަށް ރަނގަޅު ޞިއްޙަތަކާއި، ދިގު ޢުމުރެއް
މިންވަރު ކުރައްވާށި އެވެ! އާމީން.
و صلّى هلا على سيدنا محمد وعلى اَل محمد وبارك على سيّدنا محمد وعلى آل
محمد. اللّهم ربّ نا آتنا في الُّدنيا حسنة وفي اآلخرة حسنة وقنا عذاب الّنار برحمتك يا أرحم
الراّحمين! آمين.
6

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އަލްމުޤަ އްދިމާ
بسم هلا الرحمن الرحيم
لّا تعالى ބިންމަތީގައި އުޅޭ ހުރިހާ އެންމެންނަށް އޯގާވަންތަވެ ވޮޑިގެން ވެއެވެ. އެކަލާނގެ،
ފައާިދުހރި އެއްޗެހި އުފައްދަވައި، އެ ތަކެތި އެންމެންނަށް ފޮނުއްވަވައެވެ. ނިމުމެއް ނެތް އުފާވެރިކަމަށް
ޓަކައި އެކަލާނގެ ގޮތްތައް ދައްކަވައެވެ. އަމިއްލަ ނަފްސާއި، ނުބައި އެކުވެރިންނާއި، ގެއްލުންދެނިވި
ފޮތްތަކާއި، މީޑިޔާ އިން މަގުއޮޅިގެން ތެދުމަގު ދޫކޮށް ކުފުރުގެ މަގާއި، ތުންތުންމަތިން ދެކެވޭ ވާހަކަތައް
ޤަބޫލުކުރި މީހުންގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކޮންމެ މީހަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. އަނިޔާވެރި
އަދި ޙައްދުފަހަނައަޅާދާ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ މި ރަޙްމަތް ނުދެއްވައެވެ. އެފަދަ މީހުން އެ މީހުން
ބޭނުންވާ އަދި ހިތް އެދޭ ކުފުރުގެ މަތީގައި ތިބުމަށް ދޫކޮށްލައްވައެވެ. ނަރަކަށް ދާން ތިބި ކުށުގެ ޢަޤީދާގެ
މީހުންގެ ތެރެއިން އާޚިރަތުގައި އެކަލާނގެ އިޚްތިޔާރުކުރައްވާ ކޮންމެ މީހެއްގެ ފާފަފުއްސަވައި، އެ މީހުން
ސުވަރުގެ އަށް ވައްދަވައެވެ. ކޮންމެ ދިރޭ އެއްޗެއް ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ އުފައްދަވައި، ހުރިހާ ވަގުތެއް
ގައި ދިރިހުރި ކޮންމެ އެއްޗެއް ލައްވަވައި، ހުރިހާ އެންމެން ބިރުވެރިކަމުން ރައްކާތެރިކުރައްވައެވެ. لّا
تعالى ގެ މަތިވެރިވެގެންވާ ނަންފުޅަށް އަޅަމެން އިތުބާރުކުރަމުން، އެކަލާނގެ ކިބައިން މަދަދު އެދެމުން
އަޅަމެން މި ފޮތް ލިޔަން ފަށަމެވެ.
لّا تعالى އަށް ޙަމްދު]]] ހުއްޓެވެ. ލޮބުވެތި ނަބިއްޔާ محمّد (عليه الساّلم) އަށް ޞަލަވާތާއި
ސަލާމް ލެއްވުން އެދި ދުޢާކުރަމެވެ. އެކަލާނގެ އަހްލު ބައިތުންނާއި، ކޮންމެ ޞަޙާބީއަކަށް ވަކިވަކިން
މަތިވެރިވެގެންވާ ހެޔޮ ދުޢާތައް ހުއްޓެވެ.
އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ މަބްދައުތަކާއި، އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަންތަކާއި، ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ
މައްޗަށް އެތަކެއް ހާސް އަގުހުރި ފޮތްތަކެއް ލިޔެވިފައި ވާ އިރު، އޭގެ ތެރެއިން ގިނަ ފޮތްތަކެއް ވަނީ
ބޭރު ބަސްބަހަށް ތަރުޖަމާކުރެވި ހުރިހާ ޤައުމުތަކަށް ޑިސްޓްރިބިއުޓް ކުރެވިފައެވެ. އަނެއްކޮޅުން، ހިތް
ނުބައި އަދި ދުރު ނުވިސްނޭ މީހުން މެދުނުކެނޑި ދަނީ ފައާިދުހރި، ގިނަ، އަދި އުޖާލާކަން މަތީގައިވާ
އިސްލާމް ދީނުގެ ޙުކުމްތަކަށް ބަހުގެ ޙަމަލާ ދީ އަގުވައްޓާލައި، ބަދަލުކޮށް މުސްލިމުންނަށް އޮޅުވާލުމަށް
ވަރަށް ބޮޑަށް މަސައްކަތް ކުރަމުންނެވެ.
އެކަމަކު، އުފަލާ އެކު ފަާހގަކޮށްލަން ޖެހެނީ، ގާތްގަޑަކަށް ކޮންމެ ޤައުމެއްގެ އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން
އަދިވެސް މަސައްކަތްކުރައްވަމުން ގެންދަވަނީ، މިގޮތް ދިފާޢުކުރެއްވުމަށެވެ. އަނެއްކޮޅުން، أهل السنّة
ގެ ޢިލްމުވެރިން ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތްތައް ނުކިޔާ ނުވަތަ ނުވިސްނޭ ބަޔަކު – ނޭނގި ތިބެ - ކީރިތި
ޤުރްއާނާއި ޙަދީޘުން ނަގާފައިވާ ކަމަށް ދަޢުވާ ކުރެވޭ އެކަށީގެންނުވާ ޚިޠާބުތަކާއި، މަޒްމޫންތައް ދަނީ
ފެންނަމުންނެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، މި ފަދަ ޚިޠާބުތަކާއި، މަޒްމޫނުތަކަކީ، އެ މީހުންގެ އޭޖެންޓުންގެ
ޖާހިލުކަން އެނގުން ފިޔަވައި، އަޅުގަނޑުމެންގެ މުސްލިމު އަޚުންގެ ވަރުގަދަ އީމާންތެރިކަމުގެ ކުރިމަތީގައި
އެއަކުން އަސަރެއް ކޮށް ނުފޫޒުހިންގޭ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.
މުސްލިމެއް ކަމަށް ދަޢުވާކުރާ މީހާ އާއި، ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރާ މީހާ އަކީ މުސްލިމެއް ކަމަށް
ބެލެވެން ޖެހޭނެ އެވެ. ފަހުން އެފަދަ މީހެއްގެ ވާހަކަދެއްކުމުގެ ތެރޭގައި، ނުވަތަ ލިޔާ ލިޔުމެއް ގައި ނުވަތަ
]]] ތަޢުރީފާއި ޝުކުރު
7

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ސުލޫކު ހުންނަ ގޮތުން أهل السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ފަރާތުން ވާރިދުވެގެން އެނގިފައިވާ އީމާންތެރިކަމާ
ޚިލާފު ކަމެއް ފެނިއްޖެ ނަމަ، އެއީ ކުފުރު ނުވަތަ މުރުތައްދުވުން ކަމަށް އޭނާ އަށް ރައްދުކޮށް ބުނެވޭނެ
އެވެ. އެފަދަ ކަމަކުން ދުރުވެ، ތައުބާވުމަށް އެފަދަ މީހަކާ މުޚާޠަބުކޮށް ބުނެވޭނެ އެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު
އަދާކުރަންޖެހޭ ފަސް ނަމާދު ކުރުމާއި، ޙައްޖުގެ އަޅުކަން ކުރުމާއި، ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ އަޅުކަން
ކުރުމާއި، ހެޔޮ ކަންތައްތައް ކުރުމުގައި ދެމިހުރި ކަމުގައި ވިޔަސް، ކުފުރުވުމަށް މެދުވެރިވި ކަންތައް
ހުއްޓާލައި، ތައުބާ]]]ނުވާހާ ހިނަދަކު، މި މުޞީބާތުން އޭނާ ސަލާމަތެއް ނުވާނެ އެވެ. އޭނާ މުސްލިމަކަށް
ނުވާނެ އެވެ. އޭނާ މުސްލިމަކަށް ނުވާނެ އެވެ. ކުފުރުވާ ފަދަ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ މަޢުލޫމާތު ކުރުމާ އެކު،
ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވެސް ކުފުރުވުމުން ސަލާމަތްވާން ޖެހޭނެ އެވެ. އަދި ކާފިރުންނާއި، މުސްލިމުން
ކަމަށް ހެދިގެން އުޅޭ ދޮގުވެރިން، ޚާއްޞަކޮށް އިނގިރޭސި ޖާސޫސުންނަކީ ކޮން ބައެއް ކަން ރަނަގޅަށް
ދަނެތިބެ އެ ފަދަ މީހުން ދޭ ގެއްލުންތަކުން ސަލާމަތްވާން ޖެހޭނެ އެވެ.
لّا ގެ ރަސޫލާ محمّد (صلى هلا عليه وسلم) ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި، ކީރިތި ޤުރްއާނާއި،
ޙަދީޘުން ރަނގަޅު ނޫން މާނަ ނެރެހަދާނެއެވެ. އެއާއެކު، ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ 72 ގްރޫޕެއް ފާޅުވާނެ އެވެ.
މި ޙަދީޘް ވަނީ، (މަޝްހޫރު ދެ ޙާދީޘް ފޮތް ކަމުގައިވާ) بخاري އާއި مسلم އާ ޙަވާލާދީގެން البريقة
އަދި الحقيقة މި ނަން ކިޔާ ދެ ފޮތުގައި ޝަރަޙަކުރެވިފައެވެ. »އިސްލާމް ދީނުގެ މޮޅު ޢިލްމުވެރިޔާ«
ނުވަތަ »ދީނީ ޢީލްމުގެ ޕްރޮފެސަރ« ފަދަ ނަންތަކާ އެކު ނިކުންނަ މި ގްރޫޕްތަކުގެ މީހުން ގެ ފޮތްތަކާއި،
ލެކްޗަރތައް އަޅުގަނޑުމެން ޤަބޫލުކޮށްގެން ނުވާނެ އެވެ. އަދި މިފަދަ އީމާނާއި ޢަޤީދާގެ ވަގުންގެ
ދަންތުރަތަކުގައި ނުޖެހުމަށް އަޅުގަނޑުމެން ވަރަށް ސަމާލުވާން ޖެހޭނެ އެވެ. މި ފަދަ ދީން އުނގެނިފައި
ނެތް މުސްލިމުންނާއި، ކޮމިއުނިސްޓުންނާއި، ފްރީމޭސަނުންނާއި، ކްރިސްޓިއަން ތަބްޝީރީ ޙަރަކާތްތަކުގެ
މީހުންގެ އިތުރަށް، އަނެއް ކޮޅުން، އިނގިރޭސިންނާއި، ޔަހޫދީ ޒަޔޮނިސްޓުން އުފައްދާފައިވާ ވައްހާބީން
ދަނީ، އާ ގޮތްތައް ބޭނުންކޮށްގެން މުސްލިމު ކުޑަކުދިން މަގުއޮޅުވުމަށް މަސައްކަތް ކުރަމުންނެވެ.
މީހުންގެ ބޯކާލާ ކަހަލަ މަޒްމޫންތަކާއި، ފިލްމުތަކާއި، ތިއޭޓަރު ގައި ކުޅޭ ޑްރާމާތަކާއި، ރޭޑިޔޯ އާއި،
ޓީވީ ބްރޯޑްކާސްތްތަކުންނާއި (ވެބްސައިޓްތަކުގެ) ޒަރީޢާ އިން އިސްލާމް ދީނާއި، އިސްލާމީ ޢަޤީދާ
ނައްތާލުމަށް އެބައި މީހުންނަށް ކުރެވުނު އެންމެ ބޮޑަކަށް ދަނީ މަސައްކަތް ކުރަމުންނެވެ. އެ ބޭނުމަށް
ޓަކައި، އެބައި މީހުން ދަނީ އެތައް މިލިޔަނުން ފައިސާ ޚަރަދުކުރަމުންނެވެ. لّا ރަޙްމަތްލެއްވި އިސްލާމީ
ޢިލްމުވެރިން ވަނީ އެ ފަދަ ހުރިހާ އެންމެންނަށް ދޭންޖެހޭ ޖަވާބުތައް ދީ، لّا تعالى ދީނުގައި އޮތް ގޮތް
ދައްކުވައިދީ، އުފާވެރިކަމާއި، ދިންނެވުމަށް އޮތް މަގު ދައްކައިދީފައެވެ.
އެފަދަ ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން، އަޅުގަނޑުމެން އިޚްތިޔާރުކުރީ އިސްލާމް ދީނުގެ ވަރަށް ފަާހގަކުރެވޭ
ޢިލްމުވެރިއެއް ކަމަށް ވާ موالنا ضياء الدّين خالد العثماني البغدادي ލިޔުއްވާފައިވާ إعتقاد
نامه މި ނަން ކިޔޭ ފޮތެވެ. إعتقاد نامه ތުރު ކީ ބަ ހަ ށް ރަސްމީކޮށް ތަރުޖަމާކުރައްވާފައި ވަނީ فرائد
الفوائد މި ނަމުގައި المرحوم الحاج فيض لّا أفندي الكماخي އެވެ. މި ފޮތް ޗާޕުކުރެވިފައި ވަނީ
]]] (ތިބާގެ ފާފަތަކަށް) ތައުބާވުމުގެ މާނަ އަކީ، ފާފަ އަށް އަރައިގަނެވުނީތީ އެކަމަށް ދެރަވެ، މިސާލަކަށް މި
އަންނަ ދުޢާ ކިޔައިގެން اله ތަޢާލާގެ ޙަޟްރަތުން ޢަފޫކުރެއްވުމަށް އެދުމެވެ: »أستغفر للّا العظيم الذي
ال إله إاّل أنت هو الحيّ القّيوم وأتوب إليه«، އަދި ދެން ފާފަ ނުކުރާނެ ކަމަށް اله ގެ ޙަޟްރަތުގައި
ވަޢުދުވުމެވެ.
8

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
މިޞްރު ގައި 1312 ހ. ގައެވެ. މި ތަރުޖަމާ ފަސޭހައިން ކިޔާލެވޭ ގޮތަށް އީމާން އަ ދި އިސްލާމް މި
ނަމުގައި ވަނީ ލިޔެވިފައެވެ. އެ ފޮތުގެ ފުރަތަމަ ޢަދަދު ނިމިފައިވަނީ 1966 ގައެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ
އަމިއްލަ ޝަރަޙަތައް ދެވިފައިވަނީ ހަތަރެސްކަން ބްރެކެޓް ތެރޭގައެވެ. މި ފޮތް އެއްތިރީސް ވަނަ ފަހަރު
ގައި އިނގިރޭސި ބަހަށް ތަރުޖަމާކޮށް ގިނަ ޢަދަދަކަށް ޝާއިޢުކުރުމުގެ ޚަރަދުތައް ހަމަޖެއްސުވުމަށް
މިންވަރުކުރެއްވި لّا تعالى އަށް ޝުކުރު ހުއްޓެވެ. މި ފޮތުގެ އަޞްލު إعتقاد نامه ނެރެވުނީ ފާރިސީ
ބަހުންނެވެ. އަދި އެ ފޮތް އޮތީ އިސްތަންބޫލް ޔުނިވަރސިޓީ ކުތުބުޚާނާ ގައެވެ)އިބްނުލް އަމީން
މުޙައްމަދު ކަމާލް ޑިޕާޓްމަންޓް އެފް. (2639.
ذُر اُّلُم خْتَار ގެ 'ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހާގެ ކައިވެނި' މި މައުޟޫޢު ނިމޭ ތާނގައި ލިޔެވިފައިވާ
ގޮތުގައި، »نكاح އެއް (އިސްލާމް ދީނުގައި އަންގަވާފައި ވާ ގޮތަށް ހެދޭ ކައިވެނީގެ އެއްބަސްވުން)[[[
ގައި ވާ މުސްލިމު އަންހެން ކުއްޖަކު ބާލިޣުވާ އިރު، އިސްމާ ދީން ނޭނގޭ ނަމަ،)ދީނުން ބޭރުވެފައިވާ
މީހެއްގެ ގޮތުގައި ބެލެވި(އެ ކުއްޖާގެ ކައިވެނި ބާޠިލުވާނެ އެވެ. لّا تعالى ގެ ޞިފަތައް އެ ކުއްޖާ
އަށް ދަސްކޮށްދެވި، އެ ކުއްޖާ އެ ކަންތައްތައް އަނގަދަށުން ކިޔައި 'އަހަރެން މި ކަންތައްތައް
ޤަބޫލުކުރަމޭ' ބުނަންވާނެ އެވެ. މި ކަން އޮޅުންފިލުއްވައި ދެއްވަމުން، إبن عابدين (رحمه هلا تعالى)
ވިދާޅުވިއެވެ. »އެ އަންހެން ކުއްޖާ ކުޑަ ނަމަ، އޭނާ ނިސްބަތްވަނީ އޭނާގެ މައިންބަފައިންގެ ޢަޤީދާ
ގައި؛ އެ އަންހެންކުއްޖާ އަކީ މުސްލިމެކެވެ. އެ އަނަހެން ކުއްޖާ ބާލިޣުވުމުން ދެން އޭގެ ފަހުން އޭނާގެ
މައިންބަފައިންގެ ޢަޤީދާ އަކަށް ނިސްބަތެއް ނުވާނެ އެވެ. އެ އަންހެން ކުއްޖާ ބާލިޣު ވާ އިރު، އޭނާ
އަށް އިސްލާމް ދީން ނޭނގުމުގެ ސަބަބުން، އޭނާ ވާނީ ދީނުން ބޭރުވެފައިވާ މީހަކަށެވެ. އެ އަންހެން
ކުއްޖާ އިސްލާމް ކަމުގެ 5 ރުކުން ދަސްކޮށް އެއަށް އީމާން ވެ، އިސްލާމް ދީނުގައިވާ ގޮތަށް އުޅުމަށް
ޓަކައި އެއީ ކޮންމެހެން ޒަރޫރީ ކަމެއް ކަމަށް ޤަބޫލުނުކުރާހާ ހިނދަކު، ‘ال إله إاّللّا محمّ د رسول لّا’
ކިޔައި كلمة التوحيد ކީ ކަމުގައި ވިޔަސް އެ އަންހެން ކުއްޖާ މުސްލިމެއްގެ ގޮތުގައި ދެމި ނުހުންނާނެ
' لّا '
އެވެ. އަށް .... އީމާން ވެއްޖައީން މި ހެން ކިޔައި އެ ހަ ރުކުނަށް އެ އަންހެން ކުއްޖާ އީމާންވެ،
' لّا تعالى އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކާއި، ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް އަހުރެން ޤަބޫލުކުރަން'
މިހެން ކިޔަން ޖެހޭނެ އެވެ. إبن عابدين ގެ މި ޝަރަޙަ އިން އަންގައިދެނީ، ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކު
كلمة التوحيد ކިޔައި އެއަށް އީމާންވުމާ އެކު އެ މީހަކު މުސްލިމަކަށް ވާ ކަމެވެ. އެކަމަކު، އެހެން
މުސްލިމެކޭ އެއް ގޮތަށް، ފުރުޞަތު ލިބުމާ އެކު، އަންނަނިވި ކަލިމަތައް ހިތުދަސްކޮށް އޭގެ މާނަ
ބަރާބަރަށް ދަސްކުރަން ޖެހޭނެ އެވެ: آمنت بالّ و مالئكته و كتبه و رسله واليوم اآلخر و بالقدر
خيره و شرّه من للّا تعالى والبعث بعد الموت حقٌ. أشهد أن الإله إلّ للّا و أشهد أنّ محمّدا
عبده و رسوله«. ހަމަ އެއާއެކު، މުސްލިމު ފިރިހެންކުއްޖަކު މި ހަ ރުކުން ދަސްނުކޮށް ހުރެ ތިމަންނަ
އެ ރުކުންތައް ޤަބޫލުކުރަމޭ ބުނާ ނަމަ، ބާލިޣުވާ ޢުމުރު ހަމަވުމުން އޭނާ ވާނީ ދީނުން ބޭރުފައިވާ
މީހަކަށެވެ. (އީމާންކަމުގެ މި ހަ ރުކުން ދަސްކޮށް) އީމާން ވުމަށް ފަހު، އިސްލާމް ދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ
ކަންތައްތައް، މާނަ އަކީ، (އިސްލާމް ދީނުގައި އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ކަމުގައިވާ) ފަ ރް ޟުތަކާއި،
(އިސްލާމް ދީނުގައި ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ކަމުގައިވާ) ޙަ ރާމް ކަންތައްތަކާއި، ވުޟޫ ކުރާނެ
ގޮތާއި، ހިނާނެ ގޮތާއި، ނަމާދުކުރާނެ ގޮތާއި، ޢައުރަ ނިވާކުރާނެ ގޮތެވެ. އެ ކުއްޖާ މީހެއްގެ ކައިރީ
]]] Endless Bliss ގެ ފަސް ވަނަ ބައި ގެ 12 ވަނަ ބާބު ބަލާށެވެ.
9

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ގައި (މި އެންގެވުންތަކާ ބެހޭ ގޮތުން) ސުވާލުކޮށްފި ނަމަ، އެ ކުއްޖާ އަށް ކިޔަވައިދީ އަދި/ ނުވަތަ
ރަނގަޅު އިސްލާމީ ފޮތެއް ހޯދުމަށް އެހީތެރިވުމަކީ، އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް އޮތް ފަރްޟެކެވެ)އިސްމާ
ދީނުގައި އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ(. އެ ކުއްޖާ އަށް އެފަދަ މީހަކު ނުވަތަ ފޮތެއް ނުހޯދިއްޖެ ނަމަ،
ހޯދައިދިނުމަކީ، އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް އޮތް ފަރްޟެކެވެ.)މުސްލިމު އަންހެން ކުއްޖަކަށް ވެސް ހަމަ
މި ޒިއްމާތައް އޮންނާނެ އެވެ.(ހޯދައިނުދިން ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އެ މީހަކު ވާނީ ދީނުން ބޭރުވެފައިވާ
މީހަކަށެވެ. މި ޒިއްމާތައް ނޭނގުމަކީ، ހޯދުމާ ހަމަޔަށް)މާނައަކީ، މި ޒިއްމާތައް ކިޔަވައިދިނުމަށް ޓަކައި،
މީހަކު ނުވަތަ ރަނގަޅު އިސްލާމީ ފޮތެއް ހޯދުމާ ހަމަޔަށް(އޭނާ އަށް އޮތް ޢުޒުރެކެވެ.)ޢުޒުރަކީ،
މިސާލަކަށް މުސްލިމަކު އިސްލާމް ދީނުގައި ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ނުކުރުމަށް މެދުވެރިވާ ކަމެކެވެ.(ކުރަންޖެހޭ
ވަގުތު ގައި ފަރްޟް ކަންތައް ނުކުރާ އަދި/ ނުވަތަ ޙަރާމް ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައް ކުރާ މުސްލިމަކަށް
ނަރަކައިގެ ޢަޒާބު ލިބޭނެ އެވެ. މި ފޮތް އީމާން އަ ދި އިސްލާމް ގައި މި ހަ ރުކުނުގެ ތަފްޞީލު ވަނީ
ހިމެނިފައެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވެސް މި ފޮތް ރަނގަޅަށް ކިޔައި، އޭނާގެ ދަރިންނާއި، އޭނާގެ ހުރިހާ
ރައްޓެހިން ލައްވައި މި ފޮތް ކިޔުމަށް ކުރެވެން އޮތް އެންމެ ބޮޑު މަސައްކަތެއް ކުރަންވާނެ އެވެ.
ޢައުރައިގެ ބައިތައް ވަނީ Bliss Endlessގެ ހަތަރު ވަނަ ބައިގައި ޝަރަޙަކޮށްދީފައެވެ.
ލިޔުމުގައި، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުގެ މާނަ ލިޔެވިފައިވަނީ، مآل ގެ ގޮތުގައެވެ. المآل ގެ
މާނައަކީ، ތަފްސީރު ޢިލްމުވެރިން ކުރައްވާފައިވާ މާނަ އެވެ؛ އެހެނީ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުގެ
މާނަ ހަމައެކަނި އެނގިވަޑައިގަތީ رسول هلا (صلى هلا عليه وسلم) އަށް އެކަންޏެވެ. އަދި އެއާއެކު،
އެ މާނަތައް އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙާބީންނަށް އުނަގަނަވއިދެއްވި އެވެ. ތަފްސީރު)ކީރތި ޤުރްއާންގެ
ޝަރަޙަކުރުމުގެ ޢިލްމު(ޢިލްމުވެރިން ވަނީ މިފަދަ ޙަދީޘްތައް، މުނާފިޤުންނާއި، އިނގިރޭސި ރޭވުންތެރިން
އުފެއްދައި ދީނީ މީހުން ކަމަށް ވަކި މަޒްހަބެއް ނެތް ގޮތަށް ނުބައިކޮށް ތަމްރީނުކުރި ޒިންދީޤުން ގެ
ފަރާތުން ވާރިދުވެފައިވާ ދޮގު ޙަދީޘްތަކާ ތަފާތެވެ. އަދި އެ ޢިލްމުވެރިންނަށް ނުފެނުނު އެ ޙަދީޘްތަކާ
ގުޅުންހުރި އާޔަތްތަކުގެ މާނަ އެ ޢިލްމުވެރިން ކުރައްވާފައިވަނީ ތަފްސީރުގެ ޢިލްމު ގެ)ހަމަތަކާއި،
އުޞޫލުތަކުގެ(މިންގނަޑުތަކާ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ މަތިންނެވެ. އިސްލާމީ ޢިލްމު ނުއުނގެނި ތިބި ޢަރަބިން
ވާހަކަދައްކާ އެކަމަކު ތަފްސީރު ޢިލްމު ނެތް މީހުންނަށް ވިސްނޭ ވިސްނުމަކަށް ޤުރްއާނުގެ ތަފްސީރެކޭ
(ޝަރަޙަ) ނުބުނެވެއެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދިޘެއް ގައި މިހެން ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވަނީ އެހެން
ވެގެންނެވެ: ‘ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ މާނަ އެ މީހެއްގެ އަމިއްލަ ވިސްނުމާ އެއްގޮތަށް ދޭ މީހާ ވާނީ ދީން
’
ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކަށެވެ. ޢަރަބި އަދި އިނގިރޭސި ބަހުން ކިޔާ މީހަކަށް ބީރައްޓެހި އިނގިރޭސި ނޫން
ބަސްބަހުގެ މާނަ ބަ ސް ތަ ކުގެ މާނަ މި ބައިގައި ހިމެނިފައި ވާނެ އެވެ.
أهلُ السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިން ދެއްކެވި ތެދު މަގުގައި މާތް هلا އަޅަމެން ލައްވާދޭވެ! އިސްލާމް
ދީނުގެ ޢަދުއްވުންގެ ދޮގުވެރި، އޮޅުވާލުމުގެ އަދި ނޭއްގާނީ ދޮގުތަކުންނާއި، 'ފުންނާބު އުސް އިސްލާމީ
'
ޢިލްމުވެރިޔާ ފަދަ ލަޤަބުތައް ބޭނުންކޮށްގެން އެކި މަޤްޞަދުތައް ޙާޞިލުކުރާ މަޒްހަބެއް ނެތް މީހުންގެ
ކިބައިން އެކަލާނގެ އަޅަމެން ރައްކާތެރިކުރައްވާދޭވެ!
ގިނަ ޢަދަދެއްގެ ބަސްތަކުން ޝާއިޢުކުރެވިފައިވާ ހުރިހާ ފޮތްތަކެއް ވަނީ އިންޓަނެޓްގެ ޒަރިޢާ އިން
ފެތުރިފައެވެ.
ނޯ ޓެ އް: ކްރިސްޓިއަން މިޝަނަރީތަކުން ނުވަތަ މަސީޙީ ތަބްޝީރީ ޖަމާޢަތްތަކުން މަސައްކަތްކުރަމުންދަނީ
10

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ކްރިސްޓިއަން ދީން އިޝްތިހާރުކުރުމަށެވެ. ޔަހޫދީން މަސައްކަތްކުރަމުންދަނީ، ތަލްމޫދު ޕްރޮމޯޓް ކުރުމަށެވެ.
ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީ އިން ވެވުނުހާ ރަނގަޅަކަށް މަސައްކަތްކުރަމުންދަނީ އިސްލާމް ދީނާ ބެހޭ ގޮތުން
ފޮތްތައް ޝާއިޢުކުރުމަށެވެ. ފްރީމޭސަނުން ވެވުނު މަސައްކަތެއް ކުރަމުންދަނީ ދީންތައް ނައްތާލުމަށެވެ.
ވިސްނުންތެރި، ކިޔަވާފައިވާ އަދި ބޯހަމަޖެހޭ މީހަކު ނަމަ، އޭނާގެ ބުއްދި ބޭނުންކުރާނީ، ރަނގަޅު
ގޮތް އިޚްތިޔާރުކުރުމަށެވެ. ރަނގަޅު ގޮތް ފެތުރުމަށް ތާއީދުކުރުމާ އެކު، އެ ފަދަ މީހުން ވެގެންދާނީ،
އިންސާނިއްޔަތަށް މި ދުނިޔެއާއި، އާޚިރަތުގައި އުފާވެރިކަން ލިބިގަތުމުގެ މެދުވެރިޔަކަށެވެ.
އަދުގެ ދުނިޔޭގެ މުސްލިމުން ބެހިގެންވަނީ ތިން ގްރޫޕަކަށެވެ. ފުރަތަމަ ގްރޫޕަކ، ޞަޙާބީން ދެއްކެވި
މަގުން ހިނގަމުން އަންނަ ޙަޤީޤީ މުސްލިމުންނެވެ. އެފަދަ މީހުންނަށް ކިޔެނީ أهل اީلسنّة، ނުވަތަ ސު ންނީ
މުސްލިމުން ނުވަތަ فرقة النجية އެވެ. މާނަ އަކީ، ނަރަކައިން އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތައް މިންޖުކޮށްގަތް
ގްރޫޕެވެ. ދެވަނަ ގްރޫޕަކީ، ޞަޙާބީންގެ ޢަދާވާތްތެރިންނެވެ. އެ މީހުންނަށް ކިޔެނީ، ޝިޢަ ޢީން ނުވަތަ
فرقة الضالّة، މާނަ އަކީ، މަގުގެއްލިފައިވާ ގްރޫޕެވެ. ތިން ވަނަ ގްރޫޕަކީ، ސުންނީންނާއި ޝިޢައީންނާ
ވެސް ދެކޮޅު ބައެކެވެ. އެ މީހުންނަށް ކިޔެނީ، ވަ އްހާބީން ނުވަތަ ޢަރަބި ކަރައިން އުފެދިގެން އައި
ނަޖިދުގެ ނަޖްދީން އިންނެވެ. އެބައި މީހުންނަށް فرقة الملعونة އޭ (ލަޢުނަތް ލެއްވިގެންވާ މީހުންނޭ)
ވެސް ކިޔެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ޝާއިޢުކޮށްފައިވާ Endless Bliss އާއި، The Rising and
the Hereafter ގައި ލިޔެވިފައިވާ ގޮތުގައި، އެ ގްރޫޕުގައި ހިމެނޭ މީހުން މުސްލިމުންނަށް ކިޔަނީ
ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުންނޭ އެވެ. އަދި ރަޙްމަތްލެއްވިގެންވާ އަޅަމެންގެ ނަބިއްޔާ ވަނީ މުސްލިމުންނާ
ދިމާލަށް އެފަދައިން ބުނާ މީހުންނަށް ލަޢުނަތް ލައްވާފައެވެ. އިސްލާމީ ދުނިޔެ މި ގޮތަށް ތިން ބަޔަށް
ބެހިފައިވުމަކީ، ޔަހޫދީ އަދި އިނގިރޭސި މުއާމަރާތުގެ ނަތީޖާ އެވެ.
ކޮންމެ މުސްލިމަކު އަބަދު ވެސް އޭނާގެ ނަފްސުގެ ސާފުކަމަށް ޓަކައި، ال إله إاّل للّا ކިޔަންޖެހޭނެ
އެވެ. އެއީ، އޭނާގެ ފިޠްރަތުގައި ހިމެނިފައިވާ ތަންދޮރުނޭނގުމުންނާއި، ފާފަވެރިވުމުން އޭނާގެ ނަފްސު
ތާހިރުކޮށް، އޭނާގެ ހިތުގެ ސާފުކަމަށް ޓަކައި، أستغفر للّا މި ދުޢާ ތަކުރާރުކޮށް ކިޔުމެވެ. އެއާއެކު،
ހަވާނަފްސާއި، ޝައިޠާނާގެ ވަސްވާސްތަކާއި، ނުބައި ނުލަފާ މީހުންނާ އެކު އުޅުމާއި، ގެއްލުންދެނިވި
އެއްޗެހި ކިޔުމުގައި ގެއްލެނިވެގެން ގޮސް އީމާންނުވުމުންނާއި، ފާފަވެރިވުމުން ރައްކާތެރިކުރުމަށެވެ.
އިސްލާމް ދީނަށް ބޯލަނބާ މީހުން ކުރާ ދުޢާ އާއި، އެ މީހުންގެ ފާފަތަކަށް ވާ ތައުބާ (للّا تعالى)
ޤަބޫލުކުރައްވާނެތެވެ. މީހަކު އޭނާ ކޮންމެ ދުވަހަކު އަދާކުރަންޖެހޭ (ފަސް) ނަމާދު ނުކޮށްފި ނަމަ، ރަނގަޅަށް
އެ މީހުންގެ ހަށިތައް ނިވާނުކުރާ އަންހެނުންނާއި، ޢައުރަ ކަމުގައިވާ ބައިތައް ކަޝްފުކޮށްގެންތިބޭ އެހެން
މީހުންނާ ދިމާލަށް ބަލާ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، ކެއުމާއި، ބުއިމަށް ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ ތަކެތި ކައި ބޮއެ އުޅޭ
ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އެ ފަދަ މީހަކު އިސްލާމް ދީނަށް ބޯނުލަނބާ ކަމުގައި ނިންމަންވާނެ އެވެ. އޭނާގެ
ދުޢާ އިޖާބަ ނުކުރައްވާނެތެވެ.
ހިޖްރީ ޤަ މަރީ ހިޖްރީ ޝަމްސީ މީލާދީ
2001 1380 1422
11

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
حسين حلمي އިސިކް
رحمة للّا عليه
ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވި ޕަބްލިކޭޝަންސް ގެ ޕަބްލިޝަރ حسين حلمي އިސިކް، ‘رحمة للّا عليه’
އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ ގައި އިސްތަންބޫލުގެ އައްޔޫބު ސުލްޠާން ގައި 1329ހ. (1911މ.) ގައެވެ.
އޭނާ ޝާއިޢުކުރެއްވި ސަތޭކަ ސާޅީސް ފޮތުގެ ތެރެއިން ފަސްދޮޅަސް ފޮތަކީ، ޢަރަބި ބަހުން
ލިޔެފައިވާ ފޮތްތަކެވެ. ފަންސަވީސް ފޮތަކީ، ފާރިސީ ބަހުން ލިޔެފައިވާ ފޮތްތަކެވެ. ސާދަ ފޮތަކީ ތުރުކީ
ބަހުން ލިޔެފައިވާ ފޮތްތަކެވެ. ދެން ބާކީ ހުރި ފޮތްތައް ލިޔެފައިވަނީ، ފަރަންސޭސި ބަހުންނާއި، ޖަރުމަނު
ބަހުންނާއި، އިނގިރޭސި ބަހުންނާއި، ރަޝިޔާ ބަހުންނާއި، އެހެން ބަސްބަހުންނެވެ.
حسين حلمي އިސިކް (رحمة لّا عليه) (ފާހަގަކުރެވޭ އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިއެއް ކަމުގައިވާ
ސޫފީ ރިވެތި އަޚްލާޤުގެ ވެރި، ދަރިވަރުންނަށް ފުރިހަމައަށް ތަޞައްރަފު ފުދިގެންވާ ގޮތަކަށް އިރުޝާދު
ދެވޭ ފަދަ، މަތިވެރިކަމާއި ޙިކްމަތުގެ ވެރި ސައްޔިދު ޢަބްދުލްޙަކީމް ޢަރްވާސީ، (رحمة لّا عليه) ގެ
އަރިހުން އިރުޝާދު ލިބިފައިވާ (އަކީ، އުފާވެރިކަން ހޯދުމުގެ އިރުޝާދު ދެއްވުމުގެ ޤާބިލުކަން ހުރި މޮޅު،
ފަާހގަކުރެވޭ އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިއެކެވެ. އޭނާ އަވަހާރަވީ 25 އޮކްޓޯބަރ 8(2001 ޝަޢުބާން)1422
އާ 26 އޮކްޓޯބަރ 9(2001 ޝަޢުބާން)1422 އާ ދެމެދު ގެ ރޭގަނޑު ގެ ވަގުތެއްގައެވެ.
12

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ތަޢާރަފު
]ބަރަކާތްލެއްވިގެންވާ ރިވެތި ފުެށމަކަށް ޓަކައި، خالد البغدادي އޭނާގެ ފޮތް ފައްޓަވާފައި ވަނީ،
اإلمام الرب اّني أحمد الفاروقي الشّرمندي]]] (رحمة لّا عليه) ލިޔުއްވާފައިވާ مكتوبات މި ފޮތުގެ
ތިން ވަނަ ވޮލިއުމް ގެ 17 ވަނަ ސިޓީ ގެ ނައްޞު ލިޔުއްވަމުންނެވެ. إمام رباّني އެ ސިޓީ ގައި
[
ލިޔުއްވާފައިވަނީ ތިރީގައިވާ ފަދައިންނެވެ.
އަޅުގަނޑުގެ ސިޓީ ފައްޓަނީ ބިސްމިންނެވެ. ނިމުމެއް ނެތް މަތިވެރިކަމާއި، ޝުކުރު ހުރީ للّا
تعالى އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ، ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ ރަޙްމަތް އަޅަމެންނަށް ދެއްވައި، އަޅަމެން މުސްލިމުންގެ
ގޮތުގައި ލެއްވުމުގެ ޝަރަފު ދެއްވައި، އެންމެ މަތިވެރި ނިޢުމަތް ކަމުގައިވާ رسوا للّا محمد)صلى هلا
عليه وسلم(ގެ އުއްމަތުގެ ގޮތުގައި އަޅަމެން ލެއްވި ކަލާނގެ އެވެ.
އެންމެންނަށް ހުރިހާ ނިޢުމަތެއް ދެއްވަނީ ހަމައެކަނި للّا تعالى ކަން އަޅުގަނޑުމެން ވިސްނައި
ދެނެގަންނަން ޖެހެއެވެ. ހުރިހާ އެއްޗެއް ހައްދަވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ އެވެ. ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން
ދިރިލަހައްޓަވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއެވެ. މަތިވެރިވެގެންވާ ރަނގަޅު ސިފަތަކުގެ ވެރި އެންމެންނަކީ
އެކަލާނގެ ދެއްވި ނޢުމަތާއި ދަރުމަ އެވެ. އަޅަމެންގެ ދިރިހުރުމާއި، ސަބަބާއި، ޢިލްމާއި، ބާރުވެރިކަމާއި،
އިވުމާއި، ވާހަކަދެއްކުމުގެ ޙިއްސާއި ހުރިހާ ކަމަކީ، އެކަލާނގެ ދެއްވި ކަންތައްތަކެވެ. އިންސާނުން ދަތި
އުނދަގޫ ކަންތައްތަކާއި، ހިތް ނުތަނަވަސްކަމުން ސަލާމަތްކުރައްވަނީ އެކަލާނގެ އެވެ. އެކަލާނގެއީ، ދުޢާ
އިޖާބަކުރައްވައި، ހިތާމައާއި، މުޞީބާތުން ދުރުކޮށްދެއްވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. ބަނޑުފުރާނަ މުއްތިކުރާނެ
އެއްޗެހި ހައްދަވައި، އަޅަމެންނަށް އެ ލިބޭނެ ގޮތް މެދުވެރިކޮށްދެއްވަނީ އެކަލާނގެ އެވެ. އެކަލާނގެ ދެއްވި
ނިޢުމަތްތައް ގިނަގުނަ ކަމުން ފާފަކުރާ މީހުންގެ ބަނޑުފުރާނަ މުއްތިކުރާ ތަކެތި އެކަލާނގެ ހުއްޓަވާނުލައްވައެވެ.
ފާފަތަކަށް އަރައިގަތުން އެކަލާނގެ ބައްލަވާލެއް ބޮޑުކަމުން، އެކަލާނގެ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށް
ކިޔަމަންނުވެ ނުވަތަ އެކަލާނގެ ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކާ ދުރުނުވާ މީހުން ފަޟީޙަތެއް ނުކުރައްވައެވެ.
ނުވަތަ މަލާމާތެއް ނުކުރައްވައެވެ. ނުވަތަ ތެދުވެރިކަމުގެ ފަރުދާ ވީދާނުލައްވައެވެ. އެކަލާނގެއަކީ، އެހާ
ފާފަފުއްސަވައި، އެހާ އޯގާވަންތަ ރަސްކަލާނގެ ކަމުން، ޢަދަބު ދޭންޖެހޭ މީހުންނަށް އަދަބާއި، ޢަޒާބު
ދެއްވުމުގައި އެކަލާނގެ އަވަސްވެ ވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. އެކަލާނގެ ނިޢުމަތްތަކާއި، ދަރުމަތައް ފަތުރުއްވަނީ
އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ މީހުންނަށާއި، އެކަލާނގެ ޢަދާވާތްތެރިންނަށް ވެސް މެއެވެ. އެއްވެސް އެއްޗެއް
އެއްވެސް މިހަކަށް މަޙްރޫމެއް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނިޢުމަތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި އަދި
އެންމެ އަގުހުރި ނިޢުމަތެއްގެ ގޮތުގައި އަޅަމެންނަށް އުފާވެރިކަމާއި، ދިންނެވުމުގެ ތެދު މަގު ދައްކަވައެވެ.
އެކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް އިންޒާރު ދެއްވަނީ މަގުގެއްލިގެން ނުދިއުމަށެވެ. އެއީ، އަޅަމެންނަށް ސުވަރުގެއަށް
ދެވޭނީ އޭރުންނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަޅަމެންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވަނީ، ނިމުމެއް ނެތް ނިޢުމަތްތަކާއި،
ސުވަރުގޭގެ ނިމުމެއް ނެތް އަރާމު ލިބިގަތުމަށް ޓަކައި، އެކަލާނގެ ލޮބުވެތި ރަސޫލާ محمد)صلى
هلا تعالى عليه وسلم(ގެ ސުންނަތާ އެއްގޮތަށް އުޅުމަށެވެ. އެހެނީ، للّا تعالى ގެ ނިޢުމަތްތަކަކީ،
އިރު ފަދައިން ސާފުކޮށް އެނގެން ހުރި ކަންތައްތަކެވެ. އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ކިބައިން ލިބޭ ދަރުމަތަކަކީ،
ޙަޤީޤަތުގައި އެކަލާނގެ ކިބަފުޅުން ލިބޭ ކަންތައްތަކެވެ. އެހެން މީހުން މެދުވެރިންތަކެއް ކަމަށް އެކަލާނގެ
[[[اإلمام الرباّني އަވަހާރަވީ 1034ހ. [1624މ.] ގައެވެ.
13

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ލައްވަވައި، ދަރުމަހުރި ކަންތައްތައް ކުރުމުގެ އިރާދައާއި، ބާރާއި، ހިތްވަރު ދެއްވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. މި
ސަބަބަށް ޓަކައި، އަބަދުވެސް ނިޢުމަތްތައް ހުރިހާ ތަނަކާއި، ހުރިހާ މީހުނެއްގެ ފަރާތުން ލިބޭ ނިޢުމަތްތައް
ފޮނުއްވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް މީހެއްގެ ފަރާތުން ހެޔޮކަމެއް ލިބޭނެ
ކަމަށް ބެލުމަކީ، ކަމެއް ޙަވާލުކުރެވިފައިވާ މީހެއްގެ ފަރާތުން ކަމަކަށް އެދުމަކީ، ނުވަތަ ފަޤީރެއްގެ ފަރާތުން
ޒަކާތް ހޯދުމަށް އެދުން ފަދަ ކަމެކެވެ. ޖާހިލުންނާއި، ކިޔަވައިގެން ތިބޭ މީހުންނާއި، ގަމާރުންނާއި،
ވިސްނުންތެރިންނާއި، ފަރުވާތެރި މީހުންނަށް ވެސް އަޅުގަނޑުމެން މިތާނގައި މި ބުނާ އެއްޗަކީ ސީދާ
ޕޮއިންޓަށް ބުނާ ވާހަކައެއް ކަމަށް ވެފައި، ބުނެވިޔަ ކޮންމެ އެއްޗަކީ ކަނޑައެޅިގެން ހުރި ޙަޤީޤަތްތަކެއް ކަން
އެނގޭނެ އެވެ. އެ ކަންކަމާ ދޭތެރޭ އިތުރަށް ވިސްނަން ވެސް ނުޖެހޭނެ އެވެ.
ހެޔޮކަންތައްތައް ކޮށްދޭ މީހާ އަށް ޝުކުރު އަދާކޮށް އިޙްތިރާމް ކުރެވެންޖެހޭނެ އެވެ. އެހެންކަމުން،
އެ ހެޔޮކަންތައްތައް މިންވަރުކޮށްދެއްވި للّا تعالى އަށް ޝުކުރު ދެންނެވުމަކީ، ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް
އޮތް އިންސާނީ ވާޖިބެކެވެ. އެއީ، ދަރަންޏެކެވެ. އަދި ޙިކްމަތްތެރިކަމުގެ ދަށުން އަދާކުރަންޖެހޭ ވާޖިބެކެވެ.
އެކަމަކު، އެކަލާނގެ އަށް ދަންނަވަންޖެހޭ މި ޝުކުރު ދެންނެވުމަކީ، ކުރަން ފަސޭހަ ކަމެއް ނޫނެވެ.
އެހެނީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން ހައްދަވާފައިވާ މި އިންސާނުންނަކީ، ބަލިކަށި، ނިކަމެތި، ކުށްކުރެވޭ އަދި
އުނިކަން ހުންނަ ބައެކެވެ. އެހެނީ، للّا تعالى އަކީ، އަބަދުވެސް ދާއިމަށް ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.
އެކަލާނގެ އަކީ، އުނިކަމުން މުޅިން ދުރުވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ މަތިވެރިކަމެއް
ލިބިވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ އަށެވެ. للّا تعالى އާ އެއްވެސް އެއްގޮތްކަމެއް ނުވަތަ ކައިރިކަމެއް
އިންސާނުންގެ ކިބަޔަކު ނެތެވެ. އެހާ ދެރަ ނިކަމެތި އިންސާނާ އަށް، މިހާ މަތިވެރި للّا تعالى އަށް
އެކަށީގެންވާ ގޮތަކަށް ޝުކުރު ދެންނެވިދާނެ ހެއްޔެވެ؟ އިންސާނުން ރިވެތި ކަމަށާއި، އަގުހުރި ކަމަށް
ބަލާ އެތައް އެއްޗްިއސެއް ވެއެވެ. އެކަމަކު، އެކަލާނގެއަށް އެއްޗްިއސަކީ ނުސިޔާނު އެއްޗެހިކަން
އެނގިވޮޑިގެންވުމާއެކު އެ އެއްޗްިއސާ މެދު ރުހިވޮޑިއެއް ނުގަންނަވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މާތް ކަމަށް ބަލާ
އެއްޗްިއސަކީ، ނުވަތަ ޝުކުރުއަދާކުރުމަކީ، އެއްގޮތަކަށް ވެސް ކަމުނުދާ އާދައިގެ އެއްޗްިއސަށް ވެދާނެ
އެވެ. މި ސަބަބަށް ޓަކައި، އިންސާނުންނަށް އެ މީހުންގެ އުނި ސިކުނޑިތަކަށާއި، ހަނި ވިސްނުމަށް
للّا تعالى އަށް ޝުކުރުއަދާކޮށް، ކުރުނީސްކުރުމަށް ކުރާ ކަންތައްތައް ދެނެވަކިކޮށްނުގަނެވޭނެ އެވެ. للّا
تعالى އަށް ޝުކުރުއަދާކުރުމާއި، އިހްތިރާމްކުރާނެ ގޮތްތައް އެކަލާނގެ އަންގަވާފައިވާ ކަންތައް ފިޔަވައި،
ތަޢުރީފުކުރުމަށް ބޭނުންކުރޭ ކަންތައްތައް ބެލެވޭނީ، ދޮގުބުހުތާނަށެވެ.
އެހެންކަމުން، للّا تعالى ގެ ޙަޟްރަތަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ޝުކުރާއި، ހިތާއި، ދުލާއި، ހަށިގަނޑުން
ކުރަންޖެހޭ އިންސާނީ ވާޖިބު للّا تعالى ވަނީ ކަނޑައަޅުއްވައި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ)صلى للّا عليه
وسلم(ގެ ފަރާތުން އަންގަވާފައެވެ. للّا تعالى ދައްކަވައި، އަންގަވާފައިވާ އިންސާނީ ވާޖިބުތަކަށް ކިޔާ
ނަމަކީ إسالم އެވެ. އެކަލާނގެ އަށް މީހަކު ޝުކުރުއަދާކުރުމަކީ، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އުނގަންނަވައިދެއްވި
ގޮތަށް ތަބާވުމެވެ. މިގޮތާ ޚިލާފު އެއްވެސް ޝުކުރެއް އަދި އަޅުކަމެއް للّا تعالى ބައްލަވައިނުގަންނަވައެވެ.
އެއީ، އިންސާނުން ރިވެތި ކަމަށް ބަލާ އެތައް ކަމަކީ، އިސްލާމް ދީނުގައި ހުއްދަކުރެވިފައިނުވާ އަދި
ހުތުރު ކަމަށް ބެލެވޭ ކަންކަމެވެ.
އެހެންކަމުން، للّا تعالى އަށް ޝުކުރު ދެންނެވުމުގައި، ބުއްދީގެ ހަމަތައް ޤަބޫލުކުރާ މީހުން، ކީރިތި
ރަސޫލާ محمد (صلّى هللا عليه وسلّم) ގެ ސުންނަތާ އެއްގޮތަށް އުޅެންވާނެ އެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ
14

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
މަގަށް ކިޔާ ނަމަކ، އިސްލާމް އެވެ. محمد (صلّى هللا عليه وسلّم) އަށް ތަބާވާ މީހާ އަށް ކިޔެނީ
މުސްލިމް އެވެ. للّީا تعالى އަށް ޝުކުރު ދެންނެވުމުގެ ގޮތުން محمد (صلّى هللا عليه وسلّم)
އަށް ތަބާވުމަކީ، عبادة (އަޅުކަންކުރުން) އެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ ކަންތައްތައް ބެހެނީ
ދެބަޔަކަށެވެ. އެއީ: ދީނީ އަދި ޢިލްމީ އެންގެވުންތަކެވެ.
(1 أصول الدّين ނުވަތަ އީމާންގެ އެންގެވުންތައް ކަމަށް ބުނެވޭ ހިތުގެ އަޑިން ޤަބޫލުކުރަންޖެހޭ
އެންގެވުންތައް. ކުރުގޮތަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، އީމާން ގެ މާނައަކީ، محمد (صلّى هللا عليه وسلّم)
އުނގަންނަވައިދެއްވި ހަ ރުކުނާއި، އިސްލާމް ދީން ޤަބޫލުކުރުމާއި، ދީން ޤަބޫލުނުކުރުމުގެ ވާހަކަތަކާއި،
ޝިޢާރުތައް ބޭނުންކުރުމުން ދުރުވުމެވެ. ދީން ޤަބޫލުނުކުރުމުގެ (ކުފްރުގެ) ޝިޢާރުތަކަކީ ކޮބައިކަން
ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވެސް ދަސްކޮށް އެ ޝިޢަރުތައް ބޭނުންކުރުމުން ދުރުވާންޖެހޭނެ އެވެ. އީމާންވާ
މީހަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ މުސްލިމް އެވެ.
(2 ހަށިގަނޑާއި ހިތުން އަދާކުރަންޖެހޭ އަޅުކަމާ ބެހޭ އެންގެވުންތަކާއި، ހަށިގަނޑާއި ހިތުން
ދުރުވެގަންނަންޖެހޭ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ އުނގެނުންތައް. އަދާކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކ ބެހޭ އެންގެވުންތަކަށް ކިޔޭ
ނަމަކީ ފަ ރް ޟް އެވެ. އަދި ނުކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ ޙަ ރާމް ކަންތަކެވެ. މި އެންގެވުންތަކަށް
ކިޔޭ ނަމަކީ، فروض الدّين ނުވަތަ أحكام اإلسالميّة ނުވަތަ އިސްލާމް ދީނުގެ އެ ންގެވު ން ތަ ކެ ވެ.
]كلمة التوحيد ކިޔުމާއި، އެ ކަލިމައިން ފޯރުކޮށްދޭ ޙަޤީޤަތް ޤަބޫލުކުރުމަކީ، ކޮންމެ މީހަކު ވެސް
ފުރަތަމަ ކުރުން ޟަރޫރީ ކަމެކެވެ. كلمة التوحيد އަކީ ال إله إاّل للّا محمّدٌ رسول للّا އެވެ. އަދި
މާނައަކީ: »هلا ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. مُ حمّد (عليه السّالم) އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އެވެ«.
މި ޙަޤީޤަތް ޤަބޫލުކުރުމުގެ މާނަ އަކީ، »އީމާން ވެ« »މުސްލިމަކަށް ވުމެވެ«. އީމާންކަން ލިބިފައިވާ
މީހާ އަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، މުއު މިން (ދީން ޤަބޫލުކުރާ މީހާ) އަދި މުސްލިމް އެވެ. އީމާން ކަމަކީ، މެދުނުކެނޑި
ވާންޖެހޭ އެއްޗެކެވެ. އެހެންކަމުން، ދީނުންބޭރުވާ ފަދަ ކަންތައްތަކާއި، ދީން ޤަބޫލުނުކުރުން (ކުފްރު)
ރަމްޒުކޮށްދޭ ކަންތައްތަކުން ދުރުވުމަކީ، ކޮންމެހެން ޟަރޫރީ ކަމެކެވެ.
ކީރިތި ޤުރްއާނަކީ هلا ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅެވެ. هلا تعالى އެކަލާނގެ ވަޙީ ބަސްފުޅު مُ حمّد
(صلّى هللا عليه وسلّم) އަށް ވަޙީގެ ގޮތުގައި ފޮނުއްވީ جبريل (عليه السّالم) މި ނަން ކިޔޭ
މަލާއިކަތް ބޭކަލެއްގެ ޒަރީޢާ އިންނެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާން ގައި ބޭނުންކުރެވިފައިވާ ބަސްތައް ވަނީ ޢަރަބި
ބަހުންނެވެ. އެކަމަކު، އެ ބަސްތައް އިންތިޒާމްކުރައްވާފައިވަނީ للّا تعالى އެވެ. ކިރިތި ޤުރްއާން މި
އަކުރުތަކާއި ކަލިމަތަކުން ދޭހަވާ މާނަ އިން ފޯރުކޮށްދެނީ كالم للّا (للّا تعالى ގެ ބަސްފުޅު) އެވެ.
މި އަކުރުތަކާއި ކަލިމަތަކަށް (ޖުމްލަ ގޮތެއް ގައި) ކިޔޭ ނަމަކީ قرآن الكريم އެވެ. كالم للّا އިން
ދޭހަވާ މާނަ އަކީ ވެސް قرآن الكريم އެވެ. قرآن الكريم ގެ މި ޚާއްޞިއްޔަތު؛ މާނަ އަކީ، كالم
للّا އަކީ މަޚްލޫޤެއް ނޫނެވެ. އެއީ، للّا تعالى ގެ އެހެން ސިފަތަކޭ އެއްގޮތަށް ދާއިމަށް އަބަދަށް
ދެމިހުންނަ ކަމެކެވެ. ކޮންމެ އަހަރަކު جبريل (عليه السّالم) لّ ގެ ރަސޫލާ އަރިހަށް ވަޑައިގެން،
އެހާތަނަށް ބާވައިލައްވާފައިވާ ކިރިތި ޤުރްއާން (ގެ އާޔަތްތައް) لوح المحفوظ]]] ގައި ލިޔެވިފައިވާ
ތަރުތީބުން ކިޔައިދެއްވުމުން، ބަރަކާތްލެއްވިގެންވާ ރަސޫލާ މަލާއިކަތް ބޭކަލުންގެ ރައީސްގެ އަޑުފުޅު
ދަށުން ކިޔއްވައެވެ. އިންސާނިއްޔަތުގެ އެންމެ މަތިވެރި ބޭފުޅާ މި ދުނިޔެ ދޫކުރައްވައި ސުވަރުގެ
]]]އިންޑްލެސް ބްލިސް ގެ ތިން ވަނަ ބައި ގެ ތިރީސް ހަވަނަ ބާބު ބައްލަވާ.
15

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ވަޑައިގަތުމަށް ކައިރިވެފައި ވަނިކޮށް އެންމެ މަތިވެރި މަލާއިކަތާ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދެ ފަހަރަކު
ވަޑައިގެން ކީރިތި ޤުރްއާން އެއްކޮށް ދެ ފަހަރު ކިޔުއްވި އެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ބަރަކާތްލެއްވިގެންވާ
ރަސޫލާ އާއި، ޞަޙާބީންގެ ގިނަ ބޭކަލުން ވަނީ ކީރިތި ޤުރްއާން އެއްކޮށް ހިތުދަސް ކުރައްވާފަ އެވެ.
للّا تعالى ގެ ލޯބި ލިބިވަޑައިގެން ހުންނެވި ރަސޫލާ ސުވަރުގެ ވަޑައިގެންނެވި އަހަރު، للّا تعالى ގެ
ނަބިއްޔާގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ޚަލީފާ ޤުރްއާން ހިތުދަސްކުރައްވައިގެން ތިއްބެވި ޞަޙާބީންނާއި، އެހާތަނަށް
ލިޔެވިފައިވާ ޤުރްއާން ގެ ބައިތައް އެއްކުރައްވައި، އެޑްހޮކް ކޮމެޓީއެއް އެކުލަވާލައްވައި، މުޅި ކީރިތި
ޤުރްއާން އެއްކޮށް ލިޔުއްވި އެވެ. އެއާއެކު، مصحف ނަމަކަށް ކިޔުނު މުޤައްދަސް ފޮތެއް، މާނައަކީ،
ލިޔެވިފައިވާ (ނުވަތަ ޗާޕްކުރެވިފައިވާ) ކީރިތި ޤުރްއާން ގެ ކޮޕީއެއް ނެރުއްވި އެވެ. ތެއްތިރީސް ޞަޙާބީން
އެއްވެވަޑައިގެން އިއްތިފާޤުން އެއްބަސްވެ ވަޑައިގަތީ، އޭރު އޮތް مصحف ގެ ކޮންމެ އަކުރެއް ވެސް
އޮތީ، އެ އޮންނަންޖެހޭ ރަނގަޅު އަޞްލު ތަނުގައި ކަމަށެވެ.
مُ حمّد (صلّى هللا عليه وسلّم) ޙަދީޘްކުރެއްވި ބަސްފުޅުތަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، حديث الشّريف
އެވެ. مُ حمّد (صلّى هللا عليه وسلّم) ޙަދީޘްކުރެއްވިޔަސް، للّا تعالى ގެ ޙަޟްރަތުން އިލްހާމް
ލިބިގެންވާ މާނަ އެކުލެވޭ حديث الشّريف އަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، حديث القدسي އެވެ. حديث الشّريف
ގެ ވަރަށް ގިނަ ފޮތްތައް ވެއެވެ. بخاري އާއި مسلم އަކީ އެންމެ މަޝްހޫރު ދެ ފޮތެވެ. للّا ގެ
އަމުރުފުޅުތަކުގެ ތެރެއިން ޢަޤީދާ ހުންނަންވީ ގޮތް އަންގަވާފައިވާ އެންގެވުންތަކަށް ކިޔެނީ އީމާން އެވެ.
ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ ފަރްޟް އެވެ. އަދި ކުރުން ހުއްދަ ނޫން ކަންތައްތަކަށް
ކިޔޭ ނަމަކީ ޙަ ރާމް އެވެ. ފަރްޟްކަންތަކާއި ޙަރާމްކަންތަކަށް ޖުމްލަ ގޮތެއް ގައި ކިޔެނީ أحكام اإلسالميّة
(އިސްލާމީ ޙުކްމްތައް) އެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ އެންމެ ކަމެއް ނަމަވެސް ޤަބޫލުނުކުރާ
މީހަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، ކާފިރު (ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހާ) އެވެ.
މީހަކު ކުރަންޖެހޭ ދެވަނަ އަށް އެންމެ ޟަރޫރީ ކަމަކީ، އެ މީހެއްގެ ހިތް ސާފުކުރުމެވެ. »ހިތޭ«
ބުނުމުން، ދެ ކަމެއް ދޭހަވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ މޭގައިވާ މަސްކޮޅަށް ގިނަ ބަޔަކު ކިޔާ ނަމަކީ
»ހިތެވެ«. މި މާނައިގައި، ހިތަކީ ޖަނަވާރުންގެ ކިބައިގައި ވެސް ވާ އެއްޗެކެވެ. ދެވަނަ ހިތަކީ،
(މާއްދީ) ހިތުގައި އޮންނަ ނުފެންނަ ހިތެވެ. ދެވަނަ ހިތަށް ވެސް ކިޔެނީ »ހިތެވެ«. ދީނީ ފޮތްތަކުގައި
ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ހިތަކީ މި ހިތެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ އެންގެވުންތައް ބަލައިގަންނަނީ މި ހިތެވެ. ދީން
ޤަބޫލުކުރަނީ އަދި ނުކުރަނީ ވެސް މި ހިތެވެ. ދީން ޤަބޫލުކުރާ ހިތަކީ ސާފު ހިތެކެވެ. ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ
ހިތަކީ މުޑުދާރު ހިތެކެވެ. އެއީ މަރުވެފައިވާ ހިތެކެވެ. ގަދައަޅައި މަސައްކަތްކޮށްގެން ހިތް ސާފުކުރުމަކީ،
އަޅުގަނޑުމެންގެ ފުރަތަމަ ވާޖިބެވެ. އަޅުކަން ކުރުމުން، ޚާއްޞަކޮށް ނަމާދު އަދާކޮށް)ޚާއްޞަ ދުޢާ
ކަމުގައިވާ(އިސްތިޣްފާރު ކުރުމުން، ހިތް ސާފުކޮށްދެއެވެ. ޙަރާމް ކަންތަކަށް އަރައިގަތުމުން ހިތް
މުޑުދާރުކޮށްލައެވެ. އަޅަމެންގެ ބަރަކާތްލެއްވިގެންވާ ރަސޫލާ ޙަދީޘްކުރެއްވި އެވެ:)من أكثر من
اإلستغفار جعل للّا له من كل همّ فرجا و من كلّضيق مخرجا و رزقه من حيث ال يحتسب(
މާނައީ، »އިސްތިޣްފާރު ކިޔުން ގިނަކޮށްފި މީހަކަށް للّا تعالى ހުރިހާ ބަލިތަކާއި މުޞީބާތްތަކުން
ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވާނެތެވެ. އެކަލާނގެ އޭނާއަށް އެއްގޮތަކަށް ވެސް އުއްމީދުނުކުރާ ފަދަ ތަންތަނުން ރިޒްޤު
(ކާނާ، ބަނޑުފުރާނަ މުއްތިކުރާ ތަކެތި) ފޮނުއްވައެވެ«. އިސްތިޣްފާރަކީ (أستففر للّا الذي ال إله إلّ هو
الحيّ القّيوم و أتوب إليه(ކިޔުމެވެ. ދުޢާ އިޖާބަކުރެއްވުމުގެ ޝަރުޠަކީ، ދުޢާކުރާ މީހާ މުސްލިމަކަށް
16

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ވުމާއި، އަރައިގެންފައިވާ ފާފަތަކަށް ތައުބާވުމާއި، މާނަ އެނގިގެން، ޤަބޫލުކުރުމާ އެކު ދުޢާކުރުމެވެ. ކަޅު
ހިތަކާ އެކު ކުރެވޭ ދުޢާތައް (للّا تعالى) ބައްލަވާވޮޑިއެއް ނުގަންނަވާނެތެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު ތިން
ފަހަރު ދުޢާކޮށް ސާބިތުކަމާ އެކު ފަސް ނަމާދު ކުރާ މީހަކު ކިޔަން ފަށާނެ އެވެ. ހިތުން ކިޔުމަކާ ނުލައި،
ހަމައެކަނި އަނގައިން ކިޔޭ ދުޢާ އަކީ ބޭނުމެއް ހުރި އެއްޗެއް ނޫނެވެ.
އިސްލާމް ދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ ދީނީ އެންގެވުންތަކަކީ، أهلُ السُّنّة ގެ ދަންނަބޭކަލުންގެ
ފޮތްތަކުގައި ލިޔެވިފައިވާ އެންގެވުންތަކެވެ. ވަރަށް ސާފު އަދި ހުޅުވިފައިވާ މާނަތަކާ އެކުގައި ވާ أهلُ السُّنّة
ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ފަރާތުން ވާރިދުވެފައިވާ ޢަޤީދާ އަދި އިސްލާމީ އުނގަންނައިދިނުންތަކުގެ ތެރެއިން نَ صُّ
ގެ ގޮތުގައި ބުނެވޭ ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްތައް ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން
އެންމެ ކަމެއް ނަމަވެސް ޤަބޫލުނުކުރާ މީހާ ވެގެންދާނީ ކާފިރަ ކަށެވެ. އޭނާގެ ދީން ޤަބޫލުކުރުން ދޫކޮށްފި
ނަމަ، އެފަދަ މީހަކަށް ކިޔޭނީ منافق އެވެ. އަދި އެ ފަދަ މީހަކު ދީން ޤަބޫލުކުރުން ދޫކޮށް، މުސްލިމެއް
ކަމަށް ދައްކައިގެން މުސްލިމުންނަށް އޮޅުވާލަން އުޅޭނަމަ، ކިޔޭނީ زنديق އެވެ. އެކަމަކު، އެހާ މާނަ
ސާފު ނޫން نص އެއް ނުބައި ގޮތަކަށް މާނަކޮށްގެން އުފެދޭ ޤަބޫލުނުކުރެވުމަކީ، މިހަކު ކާފިރަކަށް ވާނެ
ސަބަބެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، أهلُ السُّنّة ގެ ތެދު ގޮތުން ދުރުވުމަކީ، ނަރަކަ އަށް ވަންނާނެ ސަބަބެކެވެ.
އެކި ގޮތަށް މާނަކުރެވޭ ގޮތަށް ހުންނަ نص ތައް ޤަބޫލުކުރުމުގެ ސަބަބުން އެ މީހަކު ދާއިމަށް ޢަޒާބު
ލިބިލިބި ނުހުރެ؛ ނަރަކައިން ސަލާމަތްކުރެވި ސުވަރުގެ ވައްދަވާނެތެވެ. މި ވައްތަރުގެ މީހުންނަށް ކިޔޭ
ނަމަކީ، ބިދު ޢައިގެ މީހު ން ނުވަތަ ދަލާލަތުގެ ގްރޫޕްތަކެވެ. ދަލާލަތުގެ ގްރޫޕްތަކުގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭ ހަތްދިހަ
ދެ ގްރޫޕް ވެއެވެ. މި މީހުން ނުވަތަ ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުން ނުވަތަ ދީނުން ބޭރުވެފައިތިބޭ މީހުން
ކުރާ އެއްވެސް އަޅުކަމެއް ނުވަތަ އިންސާނިއްޔަތަށް ދޭ ދަރުމައެއް ނުވަތަ ޚިދުމަތެއް (للّا تعالى)
ބައްލަވާވޮޑިއެއް ނުގަންނަވާނެ އެވެ. އެފަދަ މީހުންގެ ޚައިރާތު މަސައްކަތްތަކުން އެ މީހުންނަށް އާޚިރަތުގައި
ވާނެ ފައިދާއެއް ނޯންނާނެ އެވެ. ޞައްޙަ ޢަޤީދާގެ ވެރި މުސްލިމުންނަށް ކިޔެނީ أهل السُّنّة والجماعة
ނުވަތަ ސު ންނީ މުސްލިމުންނެވެ. ސުންނީ މުސްލިމުން އެ މީހުންގެ އަޅުކަންތައް އަދާކުރުމުގައި ބެހިގެންވަނީ
(ތެދުމަގު ލިބިފައިވާ) ހަތަރު ސަބް ގްރޫޕަކަށެވެ. އެ މީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ މެދު (ޢަޤީދާގެ
މުހިއްމު ގްރޫޕް ކަމުގައިވާ(أهل السُّنّة ގެ މުސްލިމުން ކަމަށް ދެކި، އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު ދެކެ
ލޯބިވާނެތެވެ.]]] މި ހަތަރު ގްރޫޕް (މަޒްހަބު) ގެ ތެރޭގައި ނުހިމެނޭ މީހަކީ ސުންނީ މުސްލިމެއް ނޫނެވެ.
ސުންނީ މުސްލިމަކަށް ނުވާ މީހަކީ، ކާފިރެއް ނޫނީ ބިދުޢަ މަތީގައި ހުރި މީހެއް ކަމަށް اإلمام رَبّاني
ލިޔުއްވާފައިވާ ސިޓީތަކުގައި ވަނީ ލިޔުއްވާފައެވެ. މީގެ ތެރޭގައި ޚާއްޞަ ގޮތެއް، އެ ކަލޭގެފާނުގެ)މޮޅު ފޮތް
ކަމުގައިވާ مَكتُوبات ގެ(ދުއިސައްތަ އައްޑިހަ ހަ ވަނަ ސިޓީ އާއި، ذُر اُّلُم خْتَار ގެ އެނޮޓޭޝަންއެއްގެ
ގޮތުގައި ތަޙްތާވީ ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތުގެ ޒަބާޔިޚް ގެ ނަން ދެވިފައިވާ ބާބާއި، البصائر لمنكري التوسل
بأهل المقابر ވަކިން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މި ސިޓީ ލިޔެފައިވަނީ އިންޑިޔާގައެވެ. އަދި ޗާޕުކޮށްފައިވަނީ 1395
ހ. (1975މ.) ގައެވެ. ތުރުކީވިލާތުގެ އިސްތަންބޫލުގައި ހުންނަ ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީ އިން މި ފޮތް އަލުން
އޮފްސެޓުން ޗާޕުކޮށް އެތައް ފަހަރަކު އިސްތަންބޫލުގައި ނެރެފައި ވެއެވެ.
ހަތަރު މަޒްހަބުން ކުރެ މަޒްހަބެއް ގައި ވާ ގޮތަށް އަޅުކަން އަދާކުރާ މީހަކު ފާފަޔަށް އަރައިގަނެ،
]]] މި ހަތަރު ގްރޫޕް (ނުވަތަ މަޒްހަބު) އަކީ: -1 حَنَفِي މަޒްހަބު؛ -2 شً افِ عِي މަޒްހަބު؛ -3 مًالِكيِ
މަޒްހަބު؛ -4 حَنَْبِلي މަޒްހަބު
17

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ނުވަތަ އޭނާ އަޅުކަން އަދާކުރުމުގައި އެއްވެސް ގޯހެއް ހަދައިފި ނަމަ، އޭނާ ތައުބާވެއްޖެ ނަމަ، للّا تعالى
އޭނާ އަށް ޢަފޫކުރައްވާނެތެވެ. އޭނާ ތައުބާ ނުވާ ނަމަ، އެކަލާނގެ ބޭނުންވެވޮޑިގެންފި ނަމަ، އެކަލާނގެ
އޭނާ އަށް ޢަފޫކުރައްވައި އޭނާ ނަރަކަޔަށް ނުވައްދަވާނެތެވެ. އެކަމަކު، އެކަލާނގެ ބޭނުންވެވޮޑިގެންފި
ނަމަ، އޭނާ އަށް ޢަޒާބުދެއްވާނެތެވެ. އެކަމަކު، ފަހުން އެ ޢަޒާބުން މިންޖުކޮށްދެއްވާނެތެވެ. އިސްލާމް
ދީނުގައި ޤަބޫލުކުރަންޖެހޭ ތަންދޮރުނުދަންނަ މީހުން ވެސް އަޑުއަހާ ފަދަ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ
ޙަޤީޤަތެއް ނަމަވެސް ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުންނަށް ކިޔެނީ ކާފިރު ން (ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުން) ނެވެ. އެފަދަ
މީހުން ނަރަކައިގައި ދާއިމީ ޢަޒާބަށް ހުރަހޮޅިގެންދާނެ އެވެ.
ދެ ވައްތަރެއްގެ ކާފިރުން އުޅެތެވެ. އެއީ، ސަމާވީ ފޮތަކާ އެކު ވާ ކާފިރުންނާއި، މުޤައްދަސް ފޮތަކާ
ނުލައި ތިބޭ ކާފިރުންނެވެ. މުސްލިމު މައިންބަފައިންގެ ދަރިޔަކު އިސްލާމް ދީން ދޫކޮށްފި ނަމަ، އެ މީހަކަށް
ކިޔޭނީ މުރު ތަ އް ދު (ދީނުން ބޭރުވެފައިވާ މީހާ) އެވެ. إبن عابدين (رحمه للّا تعالى) ޝިރުކުވުމުގެ
(للّا އަށް ޝިރުކުކުރުން، ދީން ޤަބޫލުނުކުރުން) ސަބަބުން އެ ބައެއްގެ ނިކާޙް (އިސްލާމީ ކައިވެނީގެ
ކޮންޓްރެކްޓް(ޙަރާމްވެފައިވާ)ހުއްދަ ނޫން، ބާޠިލު(މީހުންނާ މުޢާމަލާތުކުރުމުގެ ތެރެއިން ވިދާޅުވެފައިވަނީ
ތިރީގައިވާ ގޮތަށެވެ. މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ވާ ދަލާލަތުގެ ހަތްދިހަ ދެ ގްރޫޕްގެ ތެރެއިން ގްރޫޕެއް ގައި
ހިމެނޭ މީހުން އަދި އެމީހުންގެ މުރުތައްދުކަން ލާދީނީވެފައިވާ ވުން، »ދީނުން ބޭރުވެފައި މީހުންނާއި،
މުލްޙިދުންނާއި، ޒިންދީޤުންނާއި، އަލިފާނަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނާއި،]ބްރަހަމުންނާއި، ބުޑިސްޓުން
[
ނޭ ކިޔޭ މީހުންނާއި، ބާޠިނީންނާއި، އިބާޙީންނާއި، ދުރޫޒުންނާއި، ބުދަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނާއި،
ޤަދީމީ ގްރީކް ފައިލަސޫފުންނާއި، މުނާފިޤުންނާ އެންމެންނަކީ، ސަމާވީ ފޮތެއް ނެތް ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ
މީހުންނެވެ«. ކޮމިއުނިސްޓުންނާއި، ފްރީމޭސަނުންނަކީ ވެސް ސަމާވީ ފޮތަކާ ނުލައި ތިބި ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ
މީހުންނެވެ. ފަހުން ބަދަލުކުރެވިފައިވާ ތަ އު ރާތާއި، އިންޖީލް ފަދަ ބާވާލައްވާފައިވާ ސަމާވީ ފޮތްތަކަށް އީމާންވާ
މަސީޙީންނާއި، ޔަހުދީންނަކީ، ސަމާވީ ފޮތްތަކާ އެކު ވާ ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުންނެވެ. އެފަދަ މީހުން ވަކި
މަޚްލޫޤެއް އިލާހަކަށް ހަދާ ނަމަ، އެ މީހުން ވެގެންދާނީ މުޝް ރިކު ންނަށެވެ. صفات الثبوتية އަދި صفات
الذاتية ގެ ނަމުން ނަންދެވިފައިވާ للّا تعالى ގެ ޞިފަފުޅުތަކަށް ކިޔެނީ އިލާހީ ޞިފަ ތަ އް (ألوهيّة) އެވެ.
ސަމާވީ ފޮތެއްގެ ވެރި ނުވަތަ ސަމާވީ ފޮތަކާ ނުލައި ހުރި ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކު އިސްލާމް
ދީން ޤަބޫލުކޮށްފި ނަމަ، އޭނާ ނަރަކައިން މިންޖުވާނެ އެވެ. އޭނާ ވެގެންދާނީ ފާފައެއް ނެތް ސާފު
މުސްލިމަކަށެވެ. އެކަމަކު، އޭނާ ސުންނީ މުސްލިމަކަށް ވާންޖެހޭނެ އެވެ. ސުންނީ މުސްލިމަކަށް
ވުމުގެ މާނަ އަކީ، (ތެދު މަގު ކަމުގައި ބުނެވޭ) أهل السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިޔަކު ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތެއް
ކިޔައި ދަސްކޮށް، އެ ފޮތުން އޭނާ ދަސްކުރި ގޮތަށް އޭނާގެ އީމާންތެރިކަމާއި، ޢަމަލުތަކާއި، ބަސްމަގު
ބެހެއްޓުމެވެ. މުސްލިމަކަށް ވިޔަސް ނުވަތަ ނުވިޔަސް، ދުނިޔޭގައި މީހަކު ޟަރޫރަތަކާ)ވަރަށް މުހިއްމު
ނުވަތަ ކުރަންޖެހޭ ކަމަކާ(ނުލައި ބުނާ ބަހާއި، ކުރާ ޢަމަލުން ކަންތައްތަކެއް ދޭހަވެއެވެ. މީހަކުގެ ފަހު
ނޭވާ ގައި އަނެއް ދުނިޔެއަށް ދިޔައީ އީމާންތެރިކަމާ އެކު ގައި ކަމަށް ވާ ނަމަ، އެކަން ޔަޤީންވާނެ އެވެ.
ބޮޑެތި ފާފަތަކަށް އަރައިގެންފައިވާ މުސްލިމަކު އެ ފާފަތަކަށް ތައުބާވެއްޖެ ނަމަ، އެ މީހަކަށް ޢަފޫކުރެވި،
ފާފައެއް ނެތް މީހަކަށް ވެ، ސާފު މުސްލިމަކަށް ވާނެ އެވެ. علم الحال ގެ ފޮތްތަކުގައި މިސާލަކަށް،
އީމާން އަދި އިސްލާމް ގެ ނަމުން ނަންދެވިފައިވާ (މި) ފޮތާއި، Endless Bliss ގެ ހަ ބައިގައި ތައުބާ
އަކީ ކޮބައި ކަމާއި، ތައުބާ ވާންވީ ގޮތް ވަނީ ވަރަށް ތަފްޞީލުކޮށް ކިޔައިދީފައެވެ.
18

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
މި ފޮތް، إعتقادنامة، ގައި އީމާންކަމާއި އިސްލާމްކަމާ ބެހޭ ކީރިތި ރަސޫލާ)صلّى للّا
تعالى عليه وسلّم(ގެ ޙަދީޘް އޮޅުންފިލުވައިދެވޭނެ އެވެ. އަޅުގަނޑު އުއްމީދުކުރަނީ، މި ޙަދީޘުގެ
ބަރަކާތްތެރިކަމުން، މުސްލިމުންގެ އީމާންތެރިކަން ފުރިހަމަވެ، އެބައިމީހުންނަށް ދިންނެވުމާއި، އުފާވެރިކަން
ލިބިގެންދާނެ ކަމަށެވެ. އަދި ގިނަ ފާފަތަކަށް އަރައިގެނެވިފައިވާ އަޅުގަނޑު ޚާލިދު ދިންނަވާނެ ކަމަށް ވެސް
އަޅުގަނޑު އުއްމީދުކުރަމެވެ. އަޅުގަނޑު އެ ފަރާތަކަށް އީމާންވާ، އެފަރާތަށް ބޭނުމެއް ނުވާ އަދި އެކަލާނގެ
ދަރުމަޔާއި، ނިޢުމަތްތައް ގިނަވެފައި، އެކަލާނެގެ އަޅުތަކުންނަށް ހަމްދަރުދީ ވެ ވޮޑިގަންނަވާ للّا تعالى،
ކުރެވިފައިވާ ހެޔޮކަންތައް މަދު އަދި ދައްކާފައިވާ ކަމުނުދާ ވާހަކަތަކުގެ ސަބަބުން ކަޅު ހިތަކާއެކު ވާ
މި ނިކަމެތި ޚާލިދަށް ޢަފޫކުރައްވައި، މި އަޅާގެ ފުރިހަމަ ނޫން އަޅުކަންތައް ޤަބޫލުކޮށްދެއްވާނދޭވެ.
މަގުއޮޅުވާލާ، ދޮގުވެރި ޝައިޠާނާގެ ނުބައިކަމުން]އަދި އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވުންގެ ދޮގުވެރި، ގޯސް
ބަސްތަކާއި، ލިޔުންތަކުން މަގުއޮޅިގެން ދިއުމުން[އެކަލާނގެ އަޅަމެން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވައި، އަޅަމެން
އުފަލުގައި ލަހައްޓަވާށި އެވެ! އެކަލާނގެ އަކީ، އޯގާތެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ އޯގާތެރި އަދި ދީލަތި
ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ދީލަތި ފަރާތެވެ.
އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، ބާލިޣު ޢުމުރު ހަމަވެފައިވާ ކޮންމެ މުކައްލަފު ފިރިހެން
ނުވަތަ އަންހެން މުސްލިމަކު ވެސް للّا تعالى ގެ صفات الذاتية[[[އާއި صفات الثبوتية]]]
ރަނަގަޅަށް އެނގި ޤަބޫލުކުރަންޖެހޭނެ އެވެ. ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ވެސް ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ
(ފަރްޟް) ކަމަކީ އެއީ އެވެ. ނޭނގުމަކީ ޢުޒުރެއް ނޫނެވެ؛ އެއީ ފާފައެކެވެ. މި ފޮތް ޚާލިދު ބިން
އަޙްމަދު އަލްބަޣްދާދީ ލިޔުއްވާފައިވަނީ، އެހެން މީހުންނަށް ގަދަކަމާއި، އެނގޭކަން ދެއްކުމަށް ނުވަތަ
މަޝްހޫރުވުމަކަށް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، ހަނދުމަކޮށްދީ، ޚިދުމަތެއް ދެއްވުމަށެވެ. للّا تعالى ނިކަމެތި
ޚާލިދަށް]]]، އެކަލާނގެ ބާރާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ގެ ބަރަކާތްތެރި ރޫޙުން އެހީތެރިވެ ވޮޑިގަންނަވާށި
އެވެ! އާމީން.
للّا تعالى ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ އެއްޗަކަށް ކިޔެނީ ما سِ وَى ނުވަތަ މިހާރު ޠަބީޢަތޭ ކިޔޭ عَالَْم
(އުފެއްދެވުން، ޔުނިވަރސް) އެވެ. ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން ކުރިން ނެތެވެ. އެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހެއްދެވީ للّا
تعالى އެވެ. އެއީ مُ مْ كِ نْ (ނެތުމުގެ ތެރެއިން ވުޖޫދުވެދާނެ) އަދި حديث (ނެތުމުގެ ތެރެއިން ވުޖޫދަށް
]]] لّلاتعالى ގެ ކިބަފުޅުގައި الصفّات الذّاتية ގެ ނަން ދެވިފައިވާ ހަ ޞިފައެއް ވެއެވެ. އެއީ: الوجود،
ވޮޑިގެންވުން؛ القَِدم، ފެށުމެއް ނުވުން އަދި ފާއިތުވެދިޔަ ތަނުގައި ދެމިވޮޑިގެންވުން؛ البقاء، ނިމުމެއް
ނުވުން އަދި ކުރިމަގުގައި ދާއިމަށް ދެމިވޮޑިގެންވުން؛ الَو حدانّية، ބައިވެރިޔަކު ނުވަތަ އެއްފަދަ ފަރާތެއް
ނެތުން؛ المخالفات للحوادث، ހުރިހާ ގޮތަކުން ވެސް ކޮންމެ މަޚްލޫޤަކާ އެއްގޮތްނުވުން؛ القيام بنفسه
ޒާތީގޮތުން ވޮޑިގެންވުން ނުވަތަ އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވުމަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ބޭނުންވެވޮޑިގެންވުން.
އެއްވެސް މަޚްލޫޤަގަށް މި ހަ ސިފައިން ކުރެ ސިފައެއް ނުވަތަ ގުޅުމެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. މި ސިފަތައް
ލިބިވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި للّا تعالى އަށެވެ. ބައެއް އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި،
المخالفات للحوادث އަދި الوحدانية އަކީ އެކައްޗެކެވެ. އެއާއެކު، الصفّات الذّاتية ގެ ޢަދަދަކީ 5 އެވެ.
]]] ޞަފްޙާ 19 ،6 އަދި 33 ބައްލަވާ
]]] ޚާލިދުލް ބަޣްދާދީ އަވަހާރަވީ ދިމިޝްޤު ގައި 1247ހ. (6281މ.) ގައެވެ.
19

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އައި(؛ މާނަ އަކީ، އެ ބައިމީހުން ވުޖޫދަށް އައީ އެ ބައި މީހުން ވުޖޫދުގައި ނެތް އިރު ކަމަށް ވެދާނެ
ކަމާއި، އެ ބައިމީހުން ވުޖޫދަށް އައީ ވުޖޫދުގައި ނެތީސް ކަމެވެ. » للّا تعالى ވޮޑިގެން ވިއެވެ. އެ އްވެ ސް އެހެ ން
އެ އް ޗެ އް ނެ ތެ ވެ«، މި ޙަދީޘުން އެއީ، ތެދެއްކަން އެނގިގެން ދެއެވެ.
މުޅި ކައުނާއި (ޔުނިވަރސް) އެންމެހާ މަޚްލޫޤުންތަކަކީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން ވުޖޫދަށް އައި އެއްޗެހި
ކަން ކަން އަންގައިދޭ ޙަޤީޤަތަކީ، މަޚްލޫޤުން ދަނީ އަބަދު ވެސް އެކަތި އަނެކައްޗަށް ބަދަލުވަމުން ކަމަށް
ވާ އިރު؛ قديم (ފެށުމެއް ނެތް) އެއްޗެއް އެއްވެސް ގޮތަކަށް ބަދަލެއް ނުވާނެ އެވެ. للّا تعالى ގެ ذات
(މީހާ، ޖައުހަރު) އަދި ޞިފަތަކަކީ قديم އަދި އެއްގޮތަކަށް ވެސް ބަދަލުނުވާ]1]] އެއްޗެކެވެ. މަޚްލުޤުންނަށް
އަންނަ ބަދަލުތަކަކީ، ނިމުމެއް ނެތް މާޒީއަކުން އަންނާނެ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އެ އެއްޗިހި އުފެދުމުގައި
ފެށުމެއް ވެފައި، ވުޖޫދަށް އަންނާނީ ނެތުމުގެ ތެރެއިން އުފެއްދެވި މާއްދާ އިންނެވެ.
ކައުނަކީ مُ مْ كِ نْ ކަމުގެ އަނެއް ހެއްކަކީ، މާނަ އަކީ، ވުޖޫދަށް އައީ ނެތުމުގެ ތެރެއިން ކަމުގެ
ހެއްކަކީ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެންނަ ފަދައިން މަޚްލޫޤުންނަކީ ނެތުމުގެ ތެރެއިން ވުޖޫދަށް އައި އެއްޗެތި
ކަމާއި، އެއެއްޗެތި ވުޖޫދުވެގެން އައީ ނެތުމުގެ ތެރެއިން ކަމެވެ.
ދެ ވައްތަރެއްގެ މަޚްލޫޤުން ވެއެވެ. އެއީ: مُ مْ كِ نْ އާއި واجب]1]] އެވެ. ހަމައެކަނި مُ مْ كِ نْ
ވުޖޫދުގައި ވީނަމަ، ނުވަތަ واجب الوجود ނެތް ނަމަ، އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތީހެވެ]1]]. މި ސަބަބަށް
ޓަކައި، مُ مْ كِ نْ އަށް ވުޖޫދު ނުވެވުނީސްހެވެ. ނުވަތަ އަމިއްލައަށް ވުޖޫދުނުވެވުނީސްހެވެ. ކޮންމެވެސް
ބާރަކުން އަސަރުފޯރާފައި ނުވާ ނަމަ، އެ އެއްޗެއް ވީހީ ނެތުމުގެ ތެރޭގައެވެ. އަދި ވުޖޫދު ނުވެވުނީހެވެ.
مُ مْ كِ نْ އަށް އަމިއްލަ އަށް ވުޖޫދުނުކުރެވޭ އިރު، އެހެން مُ مْ كِ نْ އެއްޗެއް ވުޖުދުނުކުރެވޭނެ އެވެ.
އުފެއްދަވާފައިވާނީ واجب الوجود އެވެ. عالَم ވުޖޫދުވުމުން އެއިން ދޭހަކޮށްދެނީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން
]]1] އެކަމަކު، ކައުނު ގައި މާއްދާތަކުގެ ޙާލަތު ހިނގާ ޙާދިސާތަކުގައި ބަދަލުވެއެވެ. ކެމިކަލް ›ރިއެކްޝަންތަކު‹ގައި،
މާއްދާތަކުގެ ޖައުހަރު ނުވަތަ ސްޓްރަކްޗަރ ބަދަލުވެއެވެ. ތަކެއްޗި ނުވަތަ މާއްދާތައް ނެތި ގޮސް އެހެން
މާއްދާތަކަށް ބަދަލުވާ ތަން އަޅުގަ ނޑުމެންނަށް ފެނެއެވެ. މިއަދު، ފަހަކަށް އައިސް ހޯދައިގަނެވިފައިވާ
އެޓޮމިކް ބަދަލުތަކާއި، ނިއުކްލިއަރ ރިއެކްޝަންތަކުގައި މާއްދާ ވެސް ނެތިގޮސް ހަކަތަ އަށް ބަދަލުވެގެން
ދެއެވެ.
]]1] وُجود ގެ މާނަ އަކީ، ›ދިރިހުރުމެވެ‹. ތިން ވައްތަރެއްގެ ވުޖޫދު ވެއެވެ. ފުރަތަމަ ވައްތަރަކީ، واجب
الوجود، ކޮންމެހެން ޟަރޫރީ ދިރިހުރުމެވެ. އެކަލާނގެ އަބަދުވެސް ވޮޑިގެން ވެއެވެ. ކުރިން އެއްވެސް
އިރެއް ގައި އެކަލާނގެ ވުޖޫދުނުވެފައެއް ނެތެވެ. އަދި ކުރިޔަށް އޮތް ނިމުމެއް ނެތް މުސްތަޤްބަލު
ގައި ވެސް އެކަލާނގެ ވުޖޫވުމެއް ނުހުއްޓޭނެ އެވެ. واجب الوجود އަކީ ހަމައެކަނި للّا تعالى އެވެ.
ދެވަނަ ވައްތަރަކީ، ممتنع الوجود، ވުޖޫދުނުވެވޭ އެއްޗްއސެވެ. އެ އެއްޗްިއސަށް އެއްގޮތަކަށް ވެސް
ވުޖޫދުނުވެވޭނެ އެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ شريك الباري (للّا تިعالى އަށް ބައިވެރިޔަކު ލުން) އެވެ. للّا تعالى
އަށް އެހެން އިލާހީ ބައިވެރިޔަކު ނުވަތަ އެކަލާނގެއާ އެއްވަރުކުރުމަކީ، ވުޖޫދުނުވާނެ ކަމެކެވެ. ތިން ވަނަ
ވައްތަރަކީ، ممكن الوجود، ވުޖޫދުވެދާނެ ނުވަތަ ނުވެދާނެ އެއްޗްިއސެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ، ކައުނާއި،
އެއްވެސް އިސްތިސްނާއެއް ނެތި ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންތަކެވެ. ވުޖޫދުގެ އިދިކޮޅަކީ عدم (ވުޖޫދުގައި ނެތް)
އެވެ. ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންނަކީ، عدم އެވެ. އަދި އުފަންވުމުގެ ކުރިން ވުޖޫދުގައި ނެތެވެ.
]]1] އެއީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން އައި ބަދަލެއް، ހިނގި ޙާދިސާއެކެވެ. އަދި ފިޒިކްސް ގެ ޢިލްމަށް ބަލާ
އިރު، މާއްދާއަކަށް ބަދަލެއް އައުމަށް ޓަކައި، އެ މާއްދާ އަކަށް އެ މާއްދާއަކަށް ވުރެ ކުރިން އުފެދުނު
މަޞްދަރަކުން އައިސްފައިވާ ބޭރުގެ ބާރަކުން އެއަށް ބާރުފޯރުވަންޖެހެއެވެ.
20

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެ އެއްޗެއް އުފެއްދެވި ޚާލިޤު ވާ ކަމެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ހުރިހާ مُ مْ كِ نْ އެއްޗެއް، މަޚްލޫޤުންތައް،
އުފެއްދެވި ޚާއްޞަ މަޚްލޫޤަކީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން ވުޖޫދަށް އައުމެއް ނުވަތަ مُ مْ كِ نْ ވުމެއް ނެތް އެކަމަކު
ވުޖޫދުގައިވާ އަދި قديم (ފެށުމެއް ނެތް) ހަމައެކަނި واجب الوجود އެވެ. واجب الوجود ގެ މާނަ އަކީ،
އެ އެއްޗެއްގެ ވުޖޫދަކީ އެހެން އެއްޗަކުން އައިސްފައިވާ އެއްޗެއް ނޫން ކަމާއި، އެކަމަކު އޭގެ ޒާތުގައި
އުފެދިފައިވާ އެއްޗެއް ކަމެވެ. މިއީ ވެފައިވާ ގޮތް ނޫން ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އެވެފައި އޮތް ގޮތަކީ، މަޚްލޫޤު
(مُ مْ كِ نْ އާއި حديث) އުފައްދަވާފައިވަނީ އެހެން ފަރާތަކުން ކަމެވެ. މިއީ، މަތީގައި ޚުލާޞާކުރެވިފައިވާ
ގޮތާ އިދިކޮޅެވެ. ފާރިސީ ބަހުގެ (ކިރިތި لّا ގެ ނަމެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވޭ) 'ޚުދާ' ގެ މާނަ އަކީ،
'އަބަދު ވެސް އަމިއްލަ ޒާތުގައި ވުޖޫދުވުން، ދާއިމީ' އެވެ.
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެންނަ ގޮތުގައި، ދިރިހުރި ތަކެތީގެ ދަރަޖަތައް ވަނީ، ޙައިރާންކުރުވަނިވި ހާ
ތަރުތީބަކުންނެވެ. އަދި ކޮންމެ އަހަރަކު ވެސް ސައިންސް ގެ ހޯދުންތަކުން މި ތަރުތީބުގެ އާ ޤާނޫނުތައް
ފެނެއެވެ. މި ތަރުތީބު އުފައްދަވާފައިވާ ޚާލިޤަކީ ޔަޤީނުން ވެސް حيّ (އަބަދަށް ދެމިވޮޑިގެންވާ)، عالِم
(ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ)، قادِر (ކުޅަދުންވަންތަ)، مُرِيد (ހުރިހާ ކަމެއްގެ އިރާދަކުރައްވާ)،
سامِع (ހުރިހާ އެއްޗެއް އައްސަވާ ވޮޑިގެންވާ)، بصير (ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެކެވޮޑިގެންވާ)، مُتَكلِّم
(ހުރިހާ ބަހެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ)، خالقِ (އުފައްދަވާ)]1]] މި ޞިފަތަކުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެވެ.
އެހެނީ، މަރާއި، ޖާހިލުކަމާއި، ޤާބިލުނުވުން ނުވަތަ އެހެން ފަރާތެއްގެ މަޖްބުރުގެ ދަށުގައި ހުރުމާއި،
ބީރުކަމާއި، ކަނުކަމާއި، ގަމާރުކަމަކީ އުނިކަންތައްތަކެވެ. މިފަދަ އުނި ޞިފަތައް، މި عالَم ނުވަތަ
كائنات (ވާހާ އެއްޗެއް) މިފަދަ ފުރިހަމަ ތަރުތީބަކުން އުފައްދަވައި، އެ އެއްޗެތި ނެތިގެންދިއުމުން[[1[
ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވާ އެ ފަރާތުގެ ކިބައިގައި ހުރުމަކީ މުސްތަޙީލު ކަމެކެވެ.
ހަމަ އެއާއެކު، މަތީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފުރިހަމަކަމުގެ އިތުރު ޞިފަތައް މަޚްލޫޤުންގެ ކިބައިން
ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެނެއެވެ. މި ޞިފަތައް އެ ފަރާތުގެ ކިބައިގައި ނެތް ނަމަ ވެސް އެ ފަރާތުން
ހައްދަވާ މަޚްލޫޤުންގެ ކިބައިގައި އެ މަޚްލޫޤުން އެކަލާނގެ އަށް ވުރެ މަތިވެރިވީހެވެ.
]]1] للاّ تعالى ގެ صفات الثُب وتِّية ގެ އަށް ސިފައެވެ.
]]1] އެޓޮމް އާއި ތަރިތަކަށް ދާންދެން ހުރިހާ އެއްޗެއް ހައްދަވާފައިވަނީ ވަކި ހިސާބުތަކެއް ޖެހިގެން ވަކި
ހަމަތަކެއްގެ މަތިންނެވެ. ފިޒިކްސް އާއި ކެމިސްޓްރީ އާއި، އެސްޓްރޮނޮމީ އާއި، ބަޔޮލޮޖީ ޢިލްމުތަކުގައި
މިހާތަނަށް އެނގިފައިވާ ޤާނޫނުތަކުގެ ހަމަތައް، އިންސާނާގެ ސިކުނޑި ޙައިރާންކޮށްލައެވެ. އަދި ޑާވިން
އަށް ވެސް ބުނަންޖެހުނީ، އޭނާ ލޮލުގެ ސްޓްރަކްޗަރގެ ތަރުތީބާއި، ނާޒުކުކަމާ ދޭތެރޭ އޭނާ ވިސްނުމުން،
އޭނާ މޮޔަވެދާނެ ކަމަށް ހީކުރެވުނު ކަމަށެވެ. ވަޔަކީ، ނައިޓްރޯޖަން (78%) އާއި، އޮކްސިޖަން
(21%) އާއި، މަތިވެރި)ޙަރަކާތްނުކުރާ(ގޭސްތަކެއް (1%) އެކުވެގެން އުފެދިފައިވާ އެއްޗެކެވެ.
އެއީ، އެއްކުރެވިފައިވާ އެއްޗެކެވެ. އެކުލެވިފައިވާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. ވައިގެ ތެރޭގައި އޮކްސިޖަން 21
ޕަސެންޓަށް ވުރެ ގިނައިން ހުންނަ ނަމަ، އަހަރެމެންގެ ފުއްޕާމޭ އަނދައިގެންދާނެ އެވެ. އަދި 21
ޕަސެންޓަށް ވުރެ މަދުން ހުންނަ ނަމަ، ލޭގައި ހުންނަ ކާނާގެ މާއްދާތައް ވިރުވައެއް ނުލެވޭނެ އެވެ.
އޭރުން، އިންސާނުންނާއި، ޖަނަވާރުންނަށް ދިރިތިބުމަކީ މުސްތަޙީލު ކަމަކަށް ވާނެ އެވެ. މި ޕަސެންޓޭޖް
ކަމުގައިވާ 12 އެއްވެސް ގޮތަކަށް، އެއްވެސް އިރެއް ގައި، އަދި ކީއްތޯ ވާރޭ ވެހޭ އިރު ވެސް ބަދަލެއް
ނުވެއެވެ. އެއީ، އޭގެ ޒާތުގައި ބޮޑުވެގެންވާ ނިޢުމަތެކެވެ. ލޯ އުފެދިފައިވާ ގޮތަކީ، މި މިޢަޖާޢިބާ އަޅާބަލާ
އިރު، އެއްވެސް އެއްޗެއް ނޫނެވެ. ސައިންސް ގެ ޢިލްމުގެ ގޮތުގައި ކިޔަވައިދެވޭ ޤާނޫނުތަކާއި، ކަވި
ކަލްކިއުލޭޝަންތަކާއި، ފޯމިއުލާތައް އުފެއްދެވި ފަރާތަކީ އުނިކަން ހުރި ފަރާތަކަށް ވެދާނެ ހެއްޔެވެ؟
21

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ހަމަ އެއާއެކު ދަންނަވަންޖެހެނީ، މި ހުރިހާ ޢާލަމްތަކެއް އުފެއްދެވި ފަރާތަކީ ހުރިހާ ފުރިހަމަކަމަކާއި،
މަތިވެރި ކަމެއްގެ ވެރި ފަރާތްކަމާއި، އުނި ސިފަތަކުން ދުރުވެގެންވާ ފަރާތް ކަމަށާއި، އެހެނީ،
އުނިސިފަތައް ހުންނަ ފަރާތެއް އުފައްދަވާ ފަރާތަކަށް ނުވާނެ ކަމަށެވެ.
މި ހެކިތަކުގެ އިތުރަށް ވެސް، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކުން
ވަރަށް ސާފުކޮށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް އޮޅުންފިލުވައިދެނީ، للّا تعالى ގެ ކިބަފުޅުގައި ހުރި ފުރިހަމަ
ޞިފަފުޅުތަކެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ޞިފަފުޅުތަކާ މެދު ޝައްކުކުރުން ޖާއިޒެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، އެ ކަމާ
މެދު ޝައްކުކުރުމަކީ، ކާފިރު ވާ ސަބަބެކެވެ. މަތީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ 8 ޞިފަފުޅުތަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ،
الصِّ فات الثُب وِتّية އެވެ. للّا تعالى ގެ ކިބަފުޅުގައި ފުރިހަމަކަމުގެ ހުރިހާ އަށް ޞިފައެއް ވެއެވެ. للّا
تعالى ޞިފަކުރެވިފައިވަނީ ހުރިހާ ފުރިހަމަ ޞިފަތަކުންނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅާއި، ޞިފަތަކާއި،
ޢަމަލުފުޅުތަކުގައި އެއްވެސް އުނިކަމެއް، މަދުވުމެއް ނުވަތަ ބަދަލެއް ނެތެވެ. صفات الذاتية އާއި
صفات الثُب وِتّية އަށް ކިޔެނީ أُلُوهِيّة ގެ ޞިފަތައް ކަމަށެވެ. މަޚްލޫޤެއްގެ ކިބައިގައި أُلُوهِيّة ގެ
ޞިފަތައް ހުރި ކަމަށް ޤަބޫލުކުރާ މީހަކު ވާނީ މުޝްރިކަކަށެވެ.
22

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އިސްލާމް ކަމުގެ ރު ކު ން ތަ އް
ހުރިހާ ދުނިޔެއެއް ހައްދަވައި، ހުރިހާ ހެވަކާއި، ރަނގަޅެއްގެ ނިޢުމަތް ދެއްވައި، ދުވަހަކު ވެސް ނިދި
އަވަހާރަފުޅުލެއްޕެވުމެއް ނުވާ للّا تعالى ދެއްވި ބާރާ އެކު، އަޅުގަނޑުމެން މި މަސައްކަތްކުރަނީ، ކީރިތި
ރަސޫލާ (صلّى للّا تعالى عليه و سلّم) ގެ ޙަދީޘްފުޅެއް ޝަރަޙަކުރެވޭ ތޯއެވެ.
ތެދުވެރިކަމާއި، ޢަދުލުވެރިކަމާއި، ހިތްވަރުގަދަ ކަމަށް މަޝްހޫރު އަދި ޞަޙާބީ ބޭކަލުންގެ)رضون
لّا عليهم(ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި އެއް ބޭކަލަކު ކަމުގައިވާ މުސްލިމުންގެ އިމާމް حضرة عمر بن
الخطاب ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ:.
»އެއް ދުވަހެއް ގައި އަޅުގަނޑުމެން ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން މަދު ބޭކަލުންކޮޅެއް ކީރިތި ރަސޫލާ
(صلّى للّا عليه و سلّم) ގެ އަރިހުގައި ތިބި ދުވަހެކެވެ. އެ ދުވަހު ގެ އެ ގަޑި އަކީ ވަރަށް
މާތްވެގެންވީ ދުވަހަކާއި ގަޑިއަކަށް ވިއެވެ. އެހެނީ، އެ ދުވަހަކީ، އެ ދުވަހެއް ގައި ކީރިތި ރަސޫލާގެ
އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނާ އެކު ވެ، ރޫޙުތަކުގެ ކާނާ ކަމުގައިވާ، ނަފްސުތަކުގެ ހިތްހަމަޖެހުން ކަމުގައިވާ
އަދި ހިތްތަކުގެ ޝިފާއެއް ކަމުގައިވާ އެ ކަލޭގެފާނުގެ ރިވެތި މޫނުކޮޅު ފެނިގެންދިޔަ ދުވަހެވެ. އެ ދުވަހު
للّا تعالى އަޅުގަނޑުމެންނަށް جبريل (عليه الساّلم) އިންސާނެއްގެ ސިފައިގައި ފެނި، އެކަލޭގެފާނުގެ
އަޑު އިވުމުގެ ނިޢުމަތް ލިބިގެންދިޔަ އެވެ. އަދި އަޅުތަކުންނަށް އެނގެންވީ ކަންތައްތައް ކިރިތި ރަސޫލާ
އަނގަފުޅުން ވަރަށް ސާފު ޞަރީޙަކޮށް ކިޔައިދެއްވި އެވެ. އެ ދުވަސް ވެގެންދިޔައީ ވަރަށް ވެސް މަތިވެރި
ދުވަހަކަށެވެ«. إبن الخطاب (رضي للّا عليه) ވިދާޅުވިއެވެ.
»އެ ވަގުތު އަޅުގަނޑުމެންގެ ކައިރިއަށް އަރަމުން އަންނަ ހަނދެއް ފަދަ ބޭފުޅަކު ވަޑައިގަތެވެ. އެ
ބޭފުޅާގެ ހެދުން ވަރަށް ހުދެވެ. ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ވަރަށް ކަޅެވެ. ދަތުރުކުރުމުގެ އެއްވެސް އަސަރެއް
އެ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބަޔަކުން ނުފެނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ޞަޙާބީންގެ އެއްވެސް ބޭކަލަކަށް އެ ބޭކަލަކު
ނޭނގެއެވެ. އަދި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ކަކޫކޮޅާ ކައިރިވާ ގޮތަށް އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ. އިންސާނެއް ގޮތަށް
ފެނުނު މި ބޭކަލަކީ جبريل (عليه الساّلم) އެވެ. އެކަލޭގެފާނު އިށީނދެވަޑައިގަތް ގޮތަކީ، އިށީނުމުގެ
އަދަބާ ޚިލާފު ގޮތަކަށް ވިޔަސް، އެއިން ވަރަށް މުހިއްމު ކަމެއް ދަސްކޮށްދިނެވެ. އެއީ، ދީނީ ޢިލްމު
އުނގެނުމުގައި ލަދުވެތިކަމަށް ޖާގައެއް ނެތް ކަމާއި، ޢިލްމު އުނގަންނައިދޭ مُ عَلِّْم ގެ ކިބައިގައި ވެސް
ކިބުރުވެރިކަމާއި ބޮޑާކަން ހުރުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެއް ނޫން ކަމެވެ. ޖިބްރީލުގެފާނު ޞަޙާބީ ބޭކަލުންނަށް
ދައްކަވަން ބޭނުންފުޅުވި ކަމަކީ، ކޮންމެ މީހަކު ވެސް އިސްލާމް ދީނާ ބެހޭ ގޮތުން އޮޅުންފިލުވަން ބޭނުން
ކޮންމެ ކަމަކާ ބެހޭ ގޮތުން މިނިވަން ކަމާއެކު ސުވާލުކޮށް އުނގެނުމަށެވެ. އެހެނީ، އިސްލާމް ދީން
އުނގެނުމާއި، އުނގަންނައިދިނުމުގައި ލަދެއް ނެތެވެ. ހަމައެހެންމެ، هلا تعالى އަށް އަދާކުރަންޖެހޭ
ވާޖިބުތައް އަދާކުރުމުގައި ވެސް އެއްވެސް ލަދުވެތި ކަމެއް އޮވެގެންނުވާނެ ކަމެވެ.
»އެ މާތް ކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ދެ އަތްކޮޅު ރަސޫލާ (صلّى للّا عليه و سلّم) ގެ ބަރަކާތްތެރި
لّا
ކަކޫކޮޅު ގައި ބޭއްވެވުމަށް ފަހު ވިދާޅުވި އެވެ. »އޭ ގެ ރަ ސޫލާ އެވެ . އިސްލާމް އަ ކީ ކޮ ބަ އި ކަމާއި
މުސް ލިމަ ކަ ށް ވެވޭނީ ކިހިނެ އް ކަ ން ވިދާޅުދެ އްވާށެވެ.«
ލުޣަވީ ގޮތުން އިސްލާމް ގެ މާނަ އަކީ، »މީހަކުގެ ބޯ ކިޔަމަންގަތުމުގެ ގޮތުން ތިރިކުރުމެވެ«. އަދި
ޝަރީޢާ ގައި އިސްލާމް މި ކަލިމައަކީ، އިސްލާމް ކަމުގެ 5 ރުކުނަށް ޖުމްލަ ގޮތެއް ގައި ކިޔޭ ނަމެވެ.
23

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އިސްލާމްކަމުގެ ފުރަ ތަ މަ ރު ކު ން
رسول للّا (صلّى للّا عليه و سلّم) ޙަދީޘްފުޅުކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި އިސްލާމްކަމުގެ 5 ރުކުން
ގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ރުކުނަކީ، ޝަހާދަތުގެ ދެ ކަލިމަ ކިޔުމެވެ. އެއީ،أشهد أن ال إله إاّل للّا وأشهد
أنَّ محمّداً رَ سُ ولُ للّا މިހެން ކިޔުމެވެ. އެހެން ގޮތަކަށް ދަންވާނަމަ، ބާލިޣު ޢުމުރު ހަމަވެފައިވާ
އަމާނާތްތެރި މީހަކު އަނގައިން ބުނަންޖެހޭނީ، »ދު ނިޔެ ނު ވަ ތަ އުޑުގައި لّا ފިޔަ ވަ އި އަޅުކަ ން ކު ރު ން ޙަ އް ޤު
އެހެ ން ފަ ރާ ތެ އް ނެ ތެ ވެ . އަޅުކަ ން ކު ރެވޭނެ ހަ މަ އެ ކަ ނި ފަ ރާ ތަ ކީ ހަ މަ އެ ކަނި للّا تعالى އެވެ.« އެކަލާނގެ އަކީ واجب
الُو جُود އެވެ. ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ ބާރުވެރިކަމެއް އެކަލާނގެ އަށް ލިބިވޮޑިގެން ވެއެވެ. އެކަލާނގެ
ޙަޟްރަތުގައި އެއްވެސް އުނިކަމެއް ނެތެވެ. އެކަލާނގެ ނަންފުޅަކީ للّا އެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތުގެ އަޑިން
މިކަން ޤަބޫލުކުރަންޖެހޭނެ އެވެ. އަދި މިއަންނަ ފަދައިން ބުނެ ޤަބޫލުކުރަންޖެހޭނެ އެވެ:. »ފިނިފެން
ޖަންބު ކުލައެއްގެ ވެރި ހަމާއި، ރަތް-ދޮން އުޖާލާ އަދި ރީތި މޫނަކާއި، ކަޅު ކުލައިގެ ދެ ލޯކޮޅާއި ދެ
ބުމަކޮޅާއި؛ ފުޅާ ތަނަވަސް ނިއްކުރިކޮޅެއްގެ ވެރި އެންމެ މާތް އިންސާނާ، ރިވެތި އަޚްލާގާއި ސުލޫކުގެ
ވެރި؛ އެކަލޭގެފާނުގެ ހިޔަނި ބިންމައްޗަށް އެއްގޮތަކަށް ވެސް ނޭޅޭ، މަޑުމައިތިރިކަމާއެކު ވާހަކަފުޅުދެއްކެވި،
މައްކާގެ ހާޝިމް ވަންހަ އަށް އުފަން ވެވަޑައިގަތުމުގެ ސަބަބުން ޢަރަތްބެކޭ ކިޔުނު محمد بن عبد للّا
އަކީ للّا تعالى ގެ އިން ސާ ނީ އަޅެއް (عبد) އަ ދި ރަ ސޫލެކެ ވެ“. ކީރިތި ރަސޫލާގެ މަންމާފުޅަކީ ޙަޟްރަތު
އާމިނާ ބިންތި ވައްހާބު އެވެ. އެކަލޭގެފާނު އުފަންވެވަޑައިގަތީ މައްކާ ގައި 20 އޭޕްރީލް 571 މ. ވީ
ހޯމަ ދުވަހުގެ އިރުއެރި ވަގުތު އެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގެ ޢުމުރުފުޅުން ސާޅީސް އަހަރު ވީ بِعثة ގެ އަހަރުގެ
ގޮތުގައި ކިޔުނު އަހަރު ގައި އެކަލޭގެފާނަކީ ރަސޫލެއް ކަން އެންގެވުނެވެ. އޭގެ ފަހުން، ތޭރަ އަހަރު
ވަންދެން މައްކާ ގައި މީސްތަކުންނަށް އިސްލާމް ދީނަށް ގޮވާލެއްވި އެވެ. އޭގެ ފަހުން للّا تعالى ގެ
އަމުރުފުޅަށް އެކަލޭގެފާނު މަދީނާ އަށް ހިޖްރަކުރެއްވި އެވެ. އެ ރަށުގައި އެކަލޭގެފާނު ހުރިހާ ތަނަކަށް
އިސްލާމް ދީން ފެތުރުއްވެވި އެވެ. ހިޖްރައިގެ ދިހަ އަހަރު ފަހުން އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ ވަޑައިގެންނެވީ
މަދީނާ ގައި 12 ރަބީޢޫލްއައްވަލް (ޖުލައި 632މ.) ވީ ހޯމަ ދުވަހެއްގައެވެ.[[1[
އިސްލާމްކަމުގެ ދެ ވަ ނަ ރު ކު ން
އިސްލާމްކަމުގެ 5 ރުކުން ގެ ތެރެއިން ދެވަނަ ރުކުނަކީ، ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ވަގުތު ޖެހުމުން
]]1] ތާރީޚީ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، ރަސޫލާ ސައުރު ފަރުބަދައިގެ ހޮހަޅައަށް ވެދެވަޑައިގެންނެވީ
27 ޞަފަރު (622މ.) ވީ ބުރާސްފަތި ދުވަހެއްގެ ހަވީރު ވަގުތުގައި، އެކަލޭގެފާނު އަލްމައްކަތުލް
މުކައްރަމާ އިން އަލްމަދީނަތުލް މުނައްވަރާ އަށް ހިޖްރަ އަށް ވަޑައިގަތުމުގެ ތެރޭގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު
ހޮހަޅަ ދޫކުރައްވައި ނުކުމެ ވަޑައިގަތީ ރަބީޢުލް އައްލް)ގްރެގޯރިއަން ކަލަންޑަރުން 20 ސެޕްޓެމްބަރ
އަދި ޖޫލިއަން ކަލަންޑަރުން 7 ސެޕްޓެމްބަރ(ވީ ހޯމަ ދުވަހެއްގައެވެ. މި އުފާވެރި ދުވަސް ވެގެންދިޔައީ
މުސްލިމުންގެ ހިޖްރީ ކަލަންޑަރު ފެށުމަށެވެ. ހިޖްރީ ޝަމްސީ ކަލަންޑަރު ޝީޢީން ބޭނުންކުރަން ފެށީ އޭގެ
ހަ މަސް ކުރިންނެވެ. ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ (އަލިފާނަށް އަޅުކަންކުރާ) މަޖޫސީންގެ ނަވްރޫޒު ފެސްޓިވަލް
ފެށެނީ 20 މާޗް ގައެވެ. ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ ތަނެއް ގައި ދުވާލާއި ރޭގަ ނޑުގެ ދިގުމިން
އެއްވަރު ވީ އިރު، އެކަލޭގެފާނު މަޑުކުރެއްވީ ޤުބާގައި މަޑުކުރެއްވުމަށް ފަހު އެ ތަން ދޫކުރައްވައި ހުކުރު
ދުވަހު ވަޑައިގަތުމަށް ފަހު މަދީނާ އަށް ވެންނެވީ ހަމަ އެ ދުވަހު އެވެ. ހަމަ އެ އަހަރުގެ މުޙައްރަމް މަހުގެ
1 ވަނަ ދުވަހަކީ 16(ޖޫން ވީ ހުކުރު) ހިޖްރީ ޤަމަރީ ކަލަންޑަރުގެ ފެށުން ކަމަށެވެ. އެ ޤަމަރީ (ހަނދު)
އަހަރުގެ އާ އަހަރުގެ ދުވަހަކަށް ވީ ޖުލައި 16 ވީ ހުކުރު ދުވަހެވެ.
24

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ދުވާލަކު ފަސް ފަހަރު ނަމާދު (صالت) ކުރުމެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު އެ ނަމާދަކަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ
ވަގުތުގައި ފަސް ފަހަރު ނަމާދުކުރުމަކީ، ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ފަރްޟެކެވެ.]1]] ނަމާދެއްގެ
ވަޤުތަށް ވުރެ ކުރިން އެ ނަމާދެއް ކުރުމަކީ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައަކަށް ވާއިރު، މި ބޮޑު ފާފަ އަށް
އަރައިގަތުމަށް މެދުވެރިވަނީ، ޖާހިލު އަދި ލާމަޒްހަބީ މީހން ތައްޔާރުކުރާ ގޯސް ކަލަންޑަރުތައް
ބޭނުންކުރުން ކަމަށް ވާ އިރު، އެ ފަދަ ނަމާދު ޞައްޙައެއް ނުވާނެ އެވެ.)ލާމަޒްހަބީ މީހުންނަކީ،
ހަތަރު މަޒްހަބުން ކުރެ އެއްވެސް މަޒްހަބަކަށް ތަބާނުވާ މީހުންނެވެ.(މި ނުބައި އިރުޝާދުގެ
ސަބަބުން ޢަޞްރު ނަމާދުގެ ރަވާތިބު ސުންނަތާއި، މަޣްރިބު ނަމާދު ކަރާހަތުގެ ވަގުތު ގައި ކުރުމަށًް
މެދުވެރި ވެއެވެ.)ކަރާހަތުގެ ވަގުތު ވަނީ އިންޑްލެސް ބްލިސް ގެ ހަތަރު ވަނަ ބަޔާއި، مفتاح الجَنّة
ގެ ބޭރުގަ ނޑުގެ އެތެރޭގައި އޮޅުންފިލުވައިދީފައެވެ.(ނަމާދު އަދާ ކުރަންޖެހޭނީ، ފަރްޟާއި، ވާޖިބާއި،
ސުންނަތަށް ސަމާލުކަންދީ، للّا تعالى އަށް ވަޟަޢަވެރި ކަމާ އެކު ހިތް ޚަލާޞްކޮށް، އެ ނަމާދެއްގެ
ވަގުތު ޖެހުމުގެ ކުރިންނެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނު ގައި ނަމާދަށް ކިޔެނީ صالت އެވެ. ގެ މާނަ އަކީ،
އިންސާނާގެ ނަމާދާއި، މަލާއިކަތް ބޭކަލުންގެ އިސްތިޣްފާރާއި، للّا تعالى ގެ ރަޙްމަތާއި،އޯގާތެރިކަން
ލިބުމެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި صالت ގެ މާނަ އަކީ،ވަކި ޙަރަކާތްތަކެއް ކޮށް، ޢިލްމުވެރިންގެ
ފޮތްތަކުގައި ވާ ގޮތަށް ވަކި އެއްޗެއް ކިޔުމެވެ. ނަމާދު ފެށެނީ تكبير اإلستقغفار އޭ ކިޔުނު للّا أكبر
މި ކަލިމަތައް ކަންފަތާ ހަމަޔަށް އަތް އުފުލައި، (ފިރިހެނުން) ދެ އަތް އެއަތް އަނެއް އަތް މަތީގައި،
ފޫޅުގެ ތިރީގައި ބޭއްވާ އިރު ކިޔާ ނިންމާލުމުންނެވެ. ނަމާދު ނިމެނީ، އެންމެ ފަހު އައްތަޙިއްޔާތަށް
ފަހު ބޯ ކޮނޑުގެ ކަނާތްފަރާތަށާއި، ވާތްފަރާތަށް އަނބުރަމުން ސަލާމް ދިނުމުންނެވެ.
އިސްލާމްކަމުގެ ތިން ވަ ނަ ރު ކު ން
އިސްލާމްކަމުގެ ތިން ވަނަ ރުކުނަކީ، އެ މީ ހެ އްގެ މުދަލުން ޒަކާތް ދިނު މެ ވެ. زكاة ގެ ލުޣަވީ މާނަ
އަކީ، ސާފުކަމާއި، ތަޢުރީފުކުރުމާއި، ރަނގަޅު އަދި ރިވެތި ވުމެވެ'. އިސްލާމް ދީނުގައި ޒަކާތުގެ މާނަ
އަކީ، 'ޒަކާތް ދޭންޖެހޭ މުދާ އޭނާ ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ވުރެ އިތުރަށް ވަކި މިންވަރަކަށް ނިސާބަށް
ހުންނަ މީހަކު އޭނާގެ މުދަލުން ވަކި މިންވަރެއް ވަކިކޮށް ޤުރްއާނު ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން
މުސްލިމުންނަށް ދިނުމެވެ'. ޒަކާތް ދެވެނީ ހަތް ވައްތަރެއްގެ މީހުންނަށެވެ. ހުރިހާ ހަތަރު މަޒްހަބުގައި
ވެސް ހަތަރު ވައްތަރެއްގެ ޒަކާތް ވެއެވެ. އެއީ: ރަނާއި ރިހިން ދޭ ޒަކާތް، ވިޔަފާރި މުދަލުން ދޭ
ޒަކާތް، ބައި އަހަރަށް ވުރެ ގިނަ ދުވަސް ވަންދެން ދަ ނޑުތަކުން ހުއިހައްޕާފައިވާ ޖަނަވާރުތަކުން
(ކަންބަޅި ބަކަރި، ބަކަރި އަދި ގެރި) ދޭ ޒަކާތް، އަދި ބިމުން ނަގާ ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ މަޢުދަނުން
ޒަކާތެވެ. عشر ގެ ނަމުން ނަންދެވިފައިވާ މި ހަތަރު ވަނަ ވައްތަރުގެ ޒަކާތް ދެވެނީ ދަ ނޑުގޮވާން
ކަ ނޑާހާ އަވަހަކަށެވެ. އަނެއް ތިން ވައްތަރުގެ ޒަކާތް ދައްކަންޖެހެނީ ނިޞާބު ހަމަވާތާ އެއް އަހަރު
ފަހުންނެވެ.
]]1] ނަމާދާބެހًޭ ތަފްޞީލީ މަޢުލޫމާތު ހޯދުމަށް އިންޑްލެސް ބްލިސް ގެ ހަތަރު ވަނަ ބައި ކިޔާށެވެ. ހަމައެހެންމެ،
مفتاح الجَنّة ގެ ނަމުން ނަންދެވިފައިވާ ފޮތް ވެސް ކިޔާށެވެ. އެ ފޮތުގެ އިނގިރޭސި ތަރުޖަމާ ތުރުކީގެ
އިސްތަންބޫލުގެ ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީން ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެ އެވެ. ހުޅނގުގެ (މީލާދީ) އާ އަހަރީ ދުވަހަކާ
ދިމާވާ ހިޖްރީ ޝަމްސީ އަހަރަކީ، ހުޅަނގުގެ އާ އަހަރަށް ވުރެ 622 އަހަރު ކުރީ އަހަރެކެވެ. އަދި ހިޖްރީ
ޝަމްސީ އާ އަހަރީ ދުވަހަކާ ދިމާވާ ހުޅަނގުގެ (މީލާދީ) އަހަރަކީ، ހިޖްރީ ޝަމްސީ އާ އަހަރަށް ވުރެ
226 އަހަރު ކުރީ އަހަރެކެވެ.
25

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އިސްލާމްކަމުގެ ހަ ތަ ރު ވަ ނަ ރު ކު ން
އިސްލާމްކަމުގެ ހަތަރު ވަނަ ރުކުނަކީ، »ރަ މަ ޟާ ން މަ ހުގެ ކޮ ންމެ ދު ވަ ހަ ކު ރޯ ދަހިފުމެ ވެ«. ރޯދަ އަށް
ކިޔެނީ صوم އެވެ. صوم ގެ މާނަ އަކީ، އެއްޗެއް އެހެން އެއްޗެއްގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކުރުމެވެ.
އިސްލާމް ދީނުގައި صوم ގެ މާނަ އަކީ، للّا تعالى އަންގަވާފައިވާ ފަދައިން ރަމަޟާން މަހުގެ
ދުވަސްތަކުގެ ތެރޭގައި މީހަކު ތިން ކަމަކުން އެ މީހެއްގެ ނަފްސު ރައްކާތެރިކުރުމެވެ. އެއީ: ކެއުމާއި،
ބުއިމާއި، ޖިންސީ ގުޅުން ހިންގުމެވެ. ރަމަޟާން މަސް ފެށެނީ ހުޅަނގު ފަރާތު އުދަރެހުން އާ ހަނދު
ފެނުމުންނެވެ. އެ ދުވަސް ކަލަންޑަރު ގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ދުވަހުގައި ނުފެށި ހިނގައިދާނެ އެވެ.
އިސްލާމްކަމުގެ ފަ ސް ވަ ނަ ރު ކު ން
އިސްލާމްކަމުގެ ފަސް ވަނަ ރުކުނަކީ، ކެރިތިކުޅަދާނަވެގެންވާ މީހާ ޢުމުރުން އެއް ފަހަރު ޙައްޖުގެ
އަޅުކަން އަދާކުރުމެވެ. އޭނާ އެނބުރި އަންނަންދެން އޭނާގެ ޢާއިލާ އަށް ފުދިގެން އުޅޭ ވަރަށް ބޭނުންވާ
މުދަލުގެ އިތުރަށް މައްކާ އަށް ގޮސް އެނބުރި އާދެވޭ ވަރަށް ފައިސާ ހުންނަ ކެރިކުޅަދާނަވެގެންވާ
ކޮންމެ މީހަކު ސަލާމަތާއި ޞިއްޙަތަށް ގެއްލުންނުވާނެ ގޮތަށް ޢުމުރުން އެއްފަހަރު ގެފުޅު ވަށައިގެން
ޠަވާފުކުރުމާއި، ޢަރަފާތު ބިމުގައި ވަޤްފާ އަދާކުރުމަކީ ފަރްޟެކެވެ.
»ކީރި ރަސޫލާ (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ އަރިހުން މި ޖަވާބުތައް އަޑުއިވުމަށް ފަހު،އެ މީހަކު ބުނީ،
'އޭ لّا ގެ ރަ ސޫލާ އެވެ ! ކަލޭގެފާނު ވި ދާޅުވީ ތެ ދެ ކެ ވެ'. عمر (رضي للّا عليه) ވިދާޅުވި އެވެ. ސުވާލެއް
ކުރައްވައި، އޭގެ ޖަވާބު ރަނގަޅުކަމަށް ޔަޤީންކޮށްދެއްވި އެ ބޭފުޅެއްގެ ޢަމަލުތައް ހުރި ގޮތުން ޞަޙާބީ
ބޭކަލުން ވަރަށް ޙައިރާންވި އެވެ. މީހަކު ސުވާލެއް ކުރަނީ ނޭނގޭ އެއްޗެއް ދަސްކުރަން ކަމުގައި ވިޔަސް؛
»ތި ވިދާޅުވީ ތެދެއް« މިހެން ބުނުމުން ދޭހަވަނީ އެ ޖަވާބު އޭރު ވެސް އެނގޭ ކަމެވެ.
މަތީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފަސް ރުކުނުގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި ރުކުނަކީ، ޝަހާދަތުގެ ދެ
ކަލިމަ ކިޔައި އޭގެ މާނަ ޤަބޫލުކުރުމެވެ. ދެންމ އެންމެ މަތިވެރި ރުކުނަކީ، ނަމާދުކުރުމެވެ. އެއާ ޖެހިގެން
ރޯދަ ހިފުމެވެ. އޭގެ ފަހުން ޙައްޖެވެ. އެންމެ ފަހު ރުކުނަކީ ޒަކާތް ދިނުމެވެ. އެންމެން އިއްތިފާޤުވެ
ޔަޤީންވާ ގޮތުގައި، ޝަހާދަތުގެ ދެ ކަލިމަ އަކީ އެންމެ މަތިވެރި ރުކުނެވެ. އަނެއް ހަތަރު ރުކުނުގެ
ތަރުތީބާ މެދު ގިނަ އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވަނީ މަތީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތަށެވެ. އިސްލާމް
ދީން ފެށިގެން އައި އިރު، އެންމެ ފުރަތަމަ ފަރްޟަކަށް ވީ ޝަހާދަތުގެ ދެ ކަލިމަ އެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު
ފަސް ފަހަރު ނަމާދުކުރުން ފަރްޟަކަށް ވީ، މިޢްރާޖު ރޭ ގައި ބިޢްޘާ ގެ ބާރަ ވަނަ އަހަރު އަދި ހިޖްރައިގެ
މަސްތަކެއް ކުރިންނެވެ. ޒަކާތްދިނުން ފަރްޟަކަށް ވީ ރަމަޟާން މަހެއްގައި ރޯދަ ވެސް ފަރްޟަކަށް ވީ
އަހަރުގައެވެ. އަދި ޙައްޖު ފަރްޟަކަށް ވީ ހިޖްރައިން]1]] ނުވަ ވަނަ އަހަރުގައެވެ.
މީހަކު މި ފަސް ރުކުނުން ކުރެ ރުކުނެއް ޤަބޫލުނުކޮށް، އީމާން ނުވެ، އަދާކުރަން އިދިކޮޅުހަދައި،
]]1] ނަމާދާއި، ޒަކާތާއި، ޙައްޖާއި، މިޢްރާޖާ ބެހޭ ތަފްޞީލު މަޢުލޫމާތު، އިންޑްލެސް ބްލިސް މި ފޮތުގެ
ހަތަރު ވަނަ ބަޔާއި، އެ ފޮތުގެ ފަސް ވަނަ ބައިގެ އެއްވަނަ، ދެވަނަ އަދި ހަތްވަނަ ބާބުންނާއި، އެ
ފޮތުގެ ތިން ވަނަ ބައިގެ ހަވަނަ ބާބުން ލިބެން ހުންނާނެ އެވެ. بِعثة ގެ މާނަ އަކީ، للّا تعالى
ބަރަކާތްލައްވާފައިވާ جبريل (عليه الساّلم) އެކަލާނގެ ލޮބުވެތި ރަސޫލާ ގެ އަރިހަށް، އެކަލޭގެފާނަކީ
އެންމެ ފަހުގެ ރަސޫލާކަމަށް ވިދާޅުވެދެއްވުމަށް ފޮނުއްވުމެވެ. هجرة ގެ މާނަ އަކީ، رسول للّا)صلّى للّا
عليه وسلّم(މައްކާ އިން މަދީނާ އަށް ހިޖްރަކުރެއްވުމެވެ.
26

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޖޯކުޖަހާ ހަދާ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އެ މީހަކު ވާނީ ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކަށެވެ. لّا އަޅަމެން
ރައްކާތެރިކޮށް ދެއްވާދޭވެ! ހަމަ އެއާއެކު، އިޖްމާޢުން ޙަލާލް ކަމަށް ނުވަތަ ޙަރާމް ކަމަށް ސާފުކޮށް
ކަންޑައެޅިފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއް ޤަބޫލުނުކުރާ ނުވަތަ ޙަރާމް ޙަލާލް ކަމަށް ނުވަތަ ޙަރާމް ޙަލާލް
ކަމަށް ބުނާ މީހަކު ވާނީ ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކަށެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ ކަމަށް
މުސްލިމު ޤައުމުތަކުގެ ދަންނަ މީހުންނާއި ނުދަންނަ މީހުންނަށް ވެސް އެނގޭ ފަދަ ކަންތައްތައް
ޤަބޫލުނުކުރާ ނުވަތަ ނުރުހޭ މީހަކު ވާނީ ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކަށެވެ. އާދައިގެ މީހަކަށް އިސްލާމް
ދީނުގައި އންގަވާފައިވާ އެކަމަކު އެހާ ޢާއްމުކޮށް މީހުންނަށް ނޭނގޭ ފަދަ ކަމެއް ނޭނގޭ ކަމުގައި ވާ
ނަމަ، އޭނާ ކާފިރަކަށް ނުވާނެ އެވެ. އަދި ފާފަވެރިއެއް ނުވާނެ އެވެ.
މިސާލަކަށް ދަންންވާ ނަމަ، އޫރު މަސް ކެއުމާއި، ރާ ބުއިމާއި، ޖުވާ ކުޅުމާއި؛ އަންހެނަކު
ނަމަ، ބޮލާއި، ބޮލުގެ އިސްތަށިގަ ނޑާއި، އަތާއި، ފައި ނިވައި ނުކޮށް އެހެން މީހުންނަށް ދެއްކުމާއި؛
ފިރިހެނަކު ނަމަ، ކަކުލާއި ފޫޅާ ދެމެދު ނިވައިނުކޮށް އެހެން މީހުންނަށް ދެއްކުމަކީ ޙަރާމް ކަންކަމެވެ.
އެހެނީ، للّا تعالى ވަނީ އެ ކަންތައްތައް ޙަރާމްކުރައްވާފައެވެ. للّا تعالى އަމުރުކުރައްވާފައިވާ
ކަންތައްތަކާއި، ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ޝަހަޙަކޮށްދޭ ހަތަރު މަޒްހަބު ގެ މެދުގައި ފިރިހެނާގެ
ހަށިގަ ނޑުގެ ޢައުރައަށް ވާ ބަޔާ މެދު، މާނަ އަކީ، ފިރިހެނާގެ ހަށިގަ ނޑުން އެހެން މީހުންނަށް ދެއްކުން
ނުވަތަ އެހެން މީހުން ބެލުން ޙަރާމް ވާ ގުނަވަންތަކާ މެދު ޚިލާފު އުފެދިފައި ވެއެވެ. ހަށިގަ ނޑުން
ނިވައިކުރަންޖެހޭނެ ކަމަށް އެ މީހެއްގެ މަޒްހަބުން ކިޔައިދީފައިވާ ހަށިގަ ނޑުގެ ބައިތައް ނިވައިކުރުމަކީ،
ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ފަރްޟެކެވެ. ހަމަ އެހެންމެ، މި ބައިތައް ނިވައިނުކޮށް ތިބޭ މީހުންގެ
ހަށިގަ ނޑުގެ އެ ބައިތައް ބެލުމަކީ އެހެން މީހުންގެ މައްޗަށް ވެސް ޙަރާމް ކަމެކެވެ. كيمياء السعادة
މި ފޮތުގައި ލިޔެފައިވާ ގޮތުގައި، ބޮލާއި، ބޮލުގެ އިސްތަށިގަ ނޑާއި، އަތާއި، ފައި ނިވައިނުކޮށް ބޭރަށް
ދިއުމާއި، ތުނި، ގަހަނާއަޅާފައިވާ، ބާރު އަދި ސެންޓު ޖަހާފައިވާ ހެދުން ލައިގެން ބޭރަށް ނުކުމެ
އުޅުމަކީ އަންހެނުންނާއި، އަންހެންކުދިންގެ މައްޗަށް ޙަރާމް ކަމެކެވެ. މި ގޮތަށް ނިވައިނުކޮށް ބޭރަށް
ނުކުމެ އުޅުމަށް ހުއްދަދޭ އެ މީހުންގެ ބައްޕައިންނާއި، މަންމައިންނާއި، ފިރިންނާއި، ބޭބެއިންނާއި،
ފިރިހެން ކޮއްކޮއިން ވެސް، އެ މީހުންގެ ފާފަޔާއި، ޢަޒާބު ގައި ބައިވެރިވާނެ އެވެ. މާނަ އަކީ، އެ
މީހުން އެކީގައި ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި އަނދާނެ އެވެ. އެ މީހުން ތައުބާވެއްޖެ ނަމަ، އެ މީހުންނަށް
ޢަފޫކުރައްވައި، އަލިފާނަށް ނުލައްވާނެތެވެ. ތައުބާވާ މީހުން ދެކެ للّا تعالى ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ.
ހިޖްރައިން ތިން ވަނަ އަހަރު، ބާލިޣު ޢުމުރު ހަމަވެފައި ތިބި އަންހެންކުދިންނާއި، އަންހެނުން، މަޙްރަމް
ނޫން ފިރިހެނުންނަށް އެ މީހުން ނުދެއްކުމަށާއި، އެ ބައި މީހުންގެ ހަށިތައް ނިވާކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވި
އެވެ. Endless Bliss(ގެ ހަތަރު ވަނަ ބައިގެ އަށް ވަނަ ބާބު ކިޔުއްވާށެވެ.)
އިނގިރޭސި ޖާސޫސުންނާއި އެ މީހުން ކޮޕީކޮށް އެ މީހުންގެ ނުފޫޒުފޯރާފައިވާ މީހުންގެ ފަރާތުން
ތަކުރާރުކޮށް ބުނާ ގޮތުން ނަމަ، އާޔަތުލް ޙިޖާބު ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން އަންހެނުން އެބައިމީހުންގެ
ހަށިތައް ނިވައިނުކުރާ ކަމަށާއި، އެ އަމުރަކީ ފަހުން އިސްލާމީ ފިޤްހު ޢިލްމުވެރިން ބަދަލުކޮށްފައިވާ
އެއްޗެއް ކަމަށް ފަތުރާ ދޮގުތައް އަހަރެމެން ޤަބޫލުކޮށްގެން ނުވާނެ އެވެ. މީހަކު އޭނާ އަކީ މުސްލިމަކު
ކަމަށް ބުނާ ނަމަ، އޭނާ ކުރާ ޢަމަލުތަކަކީ އިސްލާމް ދީނުގައި ހުއްދަކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ތޯ ބަލަންޖެހޭނެ
އެވެ. އޭނާ އަށް ނޭނގޭ ނަމަ، އަހްލުއްސުންނާ ގެ ޢިލްމުވެރިން އަރިހުން އަހައިގެންނާއި، އެ ކަމަކާ
ބެހޭ ގޮތުން ޢިލްމުވެރިން ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތްތައް ކިޔައިގެން އެ ކަމެއް އުނގެނެންޖެހޭނެ އެވެ. އެ
27

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
މީހެއްގެ ޢަމަލުތައް އިސްލާމް ދީނާ ފުށުއަރާ ނަމަ، އެ ޢަމަލަކުން ލިބޭ ފާފަ އާއި، ބިދުޢައިން އޭނާ
އިސްތިސްނާއެއް ނުވާނެ އެވެ. ހިތް ނިޔަތް ޚާލިޞްކަމާ އެކު، ކޮންމެ ދުވަހަކު އޭނާ ތައުބާވާން ޖެހޭނެ
އެވެ. ތައުބާ ވުމަށް ފަހު، ޔަޤީނުން ވެސް (އެ ޢަމަލަކުން މެދުވެރިވި) ފާފަ ނުވަތަ ބިދުޢަ އިން އެ
މީހަކު ޢަފޫކުރައްވާނެތެވެ. އޭނާ ތައުބާ ނުވާނަމަ، އޭނާ އޭގެ އަގު، މި ދުނިޔެއާއި ނަރަކައިގައި ދައްކާނެ
އެވެ. (އޭނާ އަށް ދެއްވާނެ) ޢަޒާބުގެ ވައްތަރުތައް މި ފޮތުގެ އެކި ބައިތަކުގައި ވަނީ ލިޔެވިފައެވެ. (ހަމަ
އެއާއެކު Endless Bliss ގެ ހަ ވަނަ ބައިގެ ދިހަ ވަނަ ބާބު ވެސް ކިޔުއްވާށެވެ.(
ފިރިހެނުންނާއި، އަންހެނުން ނަމާދުކުރާ އިރާއި، އެހެން ތަންތަނުގައި ތިބޭ އިރު، ނިވައިކުރަންޖެހޭ
ބައިތަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ ޢަ އު ރަ ގުނަ ވަ ން ތަ ކެ ވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި ޢައުރަ ކަމަށް ވަކި ގުނަވަންތަކެއް
ކަ ނޑައަޅުއްވާފައި ނުވާ ކަމަށް މީހަކު ބުނާ ނަމަ، އޭނާ ވާނީ ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކަށެވެ.
ދަންނަބޭކަލުނެގ ހަތަރު މަޒްހަބުގެ އިޖްމާޢުން (އިއްތިފާޤުން) އެނގޭ ގޮތުގައި، މީހެއްގެ ހަށިގަ ނޑުގެ
(ޖިންސުގެ ގޮތުން ތަފާތުވާ ގޮތަށް) ބައެއް ގުނަވަންތަކަކީ، ޢައުރައެވެ. މީހަކު، އޭނާ އާއި، އެހެން
މީހުންގެ ހަށިގަ ނޑުގެ ގުނަވަންތައް ނިވައިކުރުމާއި، އެހެން މީހުން ޢައުރ އަށް ނުބެލުމުގެ މުހިއްމު
ކަން ކުޑަކުރުމަކީ، ނުވަތަ (ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ މިކަމަށް އަރައިގަތުމުން) ލިބޭނެ ޢަޒާބާ މެދު ބިރު
ނުގަންނަ ނަމަ، އެ މީހަކު ވާނީ ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކަށެވެ. ފިރިހެނާގެ ހަށިގަ ނޑުގެ ފޫޅާއި ކަކުލާ
ދެމެދުގެ ބަޔަކީ ޙަންބަލީ މަޒްހަބު ގައި ޢައުރައެއް ނޫނެވެ.
މީހަކު »އަހަންނަކީ އަކީ މުސްލިމެއް« މިހެން ބުނާ ނަމަ، އޭނާ އިސްލާމް ކަމުގެ ރުކުންތަކާއި،
ފަރްޟް ކަންތައްތަކާއި، ހަތަރު މަޒްހަބުގެ އިޖްމާޢުން ޙަރާމް ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް އުނގެނި
މި ކަމަށް ދޭންވާ އަހްމިއްޔަތުކަން ދޭންޖެހޭނެ އެވެ. ނޭނގުމަކީ، ޤަބޫލުކުރެވޭ ފަދަ ސަބަބެއް ނޫނެވެ.
އޭރުން ބެލެވޭނީ، ގަސްދުގައި ދީންޤަބޫލުކުރާ ކަމަށެވެ. ހަތަރު މަޒްހަބުގައިވާ ގޮތުން ވެސް އަތާއި
މޫނު ފިޔަވައި އަންހެނާގެ މުޅި ހަށިގަ ނޑަކީ ޢައުރައެވެ. ހަމަ އެހެންމެ، ފިރިހެނަކު ހުރި ތަނެއް
ގައި ޢައުރަ ކަޝްފުކުރުމާއި، ލަވަކިޔުން ނުވަތަ ބާރަށް ވާހަކަދެއްކުމަކީ ވެސް ޢައުރައެވެ. މީހަކު
އޭނާގެ ހަށިގަ ނޑުގެ ޢައުރައަށް ކަމަށް އިޖްމާޢު ނެތް ބައެއް ކުޑަކޮށް ކަޝްފުކުރުން، މާނަ އަކީ،
(އެ މީހެއްގެ މަޒްހަބާއި، އަނެއް ތިން މަޒްހަބުން ދެ މަޒްހަބު ގައި ޢައުރަ ކަމަށް ވިޔަސް) އަނެއް
ތިން މަޒްހަބު ގައި ޢައުރަ ނޫން ކަމަށް ވާ ނަމަ، އޭނާ ބޮޑު ފާފައަކަށް އެރި ކަމަށް ވާނެ އެވެ.
އެކަމަކު، އޭގެ ސަބަބުން އޭނާ ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކަށް ނުވާނެ އެވެ. މީގެ މިސާލަކީ، ފިރިހެނަކު
)ކުރިން ބަޔާންކުރި ފަދައިން، އަނެއް ތިން މަޒްހަބު ގައި ޢައުރައަށް ވިޔަސް، ޙަންބަލީ މަޒްހަބު ގައި
ޢައުރައަށް ނުވާ(އޭނާގެ ފޫޅާ ކަކުލާ ދެމެދުގެ ފައިގެ މިންވަރެއް ކަޝްފުކުރުމެވެ. އެ މީހަކަށް ނޭނގޭ
އިސްލާމް ކަމުގެ ރުކުންތައް އުނގެނުމަކީ، ފަރްޟެކެވެ. އެކަންކަން އުނގެނުނުހާ އަވަހަކަށް ތައުބާވެ
ޢައުރަ ގުނަވަންތައް (ޢައުރަކަން ނޭނގޭތީ ނިވާނުކުރެވި ހުރި ބައިތައް) ނިވައިކުރަންޖެހޭނެ އެވެ.
ދޮގުހެދުމާއި، ދެބައޮޑުވުމާއި، ޣީބަބުނުމާއި، ބުހުތާން ދޮގު ހެދުމާއި، ވައްކަންކުރުމާއި، އޮޅުވާލުމާއި،
ޚިޔާނާތްތެރިވުމާއި، މީހުންގެ ހިތަށް ތުރާވާ ފަދަ ކަންތައް ކުރުމާއި، ފިތުނަ އުފެއްދުމާއި، އިޒުނަ
ނެތި އެހެން މީހުންގެ މުދަލުގެ ބޭނުންކުރުމާއި، މަސައްކަތްކުރުވުމަށް ފަހު މަސައްކަތްތެރިންނަށް
އަޖްރު ނުދިނުމާއި، ބަޣާވާތްކުރުން؛ މާނަ އަކީ، ސަރުކާރުގެ ޤާނޫނުތަކަށާއި އަމުރުތަކަށް ބޯލެނބުމާއި،
ޓެކްސް ނުދެއްކުމާ މި ހުރިހާ ކަންކަމަކީ ފާފަވެރިވާނެ ޙަރާމް ކަންތައްތަކެވެ. މި ފަދަ ކުށްތަކަށް ޣައިރު
މުސްލިމް ޤައުމުތަކުގައި ނަމަ ވެސް އަރައިގަތުމަކީ، ޙަރާމް ކަމެކެވެ.
28

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އީމާން ކަމުގެ އަސާ ސް ތަ އް
އެ ބަރަކާތްތެރި ބޭކަލަކު އަނެއްކާ ވެސް އެއްސެވި އެވެ. އޭ اله ގެ ރަ ސޫލާ އެވެ. އީމާން
އަ ކީ ކޮ ބަ އި ކަ ން ކިޔު އް ވަ އިދެ އްވާށެ ވެ! އިސްލާމް ކަމަކީ ކޮބައި ތޯ ސުވާލުކުރެއްވުމަށް ފަހު، އޭގެ
ޖަވާބު ލިބުމުން، جبريل (عليه الساّلم) އަޅަމެންގެ ގެ رسول للّا (صلّى للّا عليه وسلّم)
އަރިހުން އެދިވަޑއިގަތީ އީމާން ކަމުގެ އަސާސްތަކާއި، ޙަޤީޤަތް އޮޅުންފިލުއްވައިދެއްވުމަށެވެ.
ލުޣަވީ ގޮތުން އީމާން ގެ މާނަ އަކީ، »މީހަކު ފުރިހަމައަށް ތެދުވެރި އަދި ބަސްމަގު ސީދާ
މީހެއްގެ ގޮތުގައި އެނގުމެވެ«. އަދި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އީމާން ގެ މާނަ އަކީ، رسول
للّا (صلّى للّا عليه وسلّم) އަކީ للّا تعالى ގެ ރަސޫލާ ކަމަށާއި، އެކަލާނގެ އިޚްތިޔާރުކުރެއްވި
ނަބިއްޔާ ކަމަށް ޤަބޫލުކުރުމާއި، ހިތުގެ އަޑިން ޤަބޫލުކުރުމާ އެކު އެހެން ބުނުމާއި؛ އެކަލޭގެފާނު
ގެނެސްދެއްވި ރިސާލަތު ޤަބޫލުކުރުމާއި، للّا تعالى ގެ ޙަޟްރަތުން އެކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި
ކަންތައްތައް ތަފްޞީލުކޮށް ޤަބޫލުކުރުމާއި؛ ޝަހާދަތުގެ ދެ ކަލިމަ ވީހާވެސް ގިނައިން ކިޔުމެވެ.
ވަރުގަދަ އީމާނަކީ، އެކަލާނގެ އާއި އެކަލާނގެ މަތިވެރިކަން އެނގި ހިތުގެ އަޑިން ޔަޤީންކަމާ
އެކު ޤަބޫލުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުން ލިބިގަތުމަށާއި، އެކަލާނގެ ރިވެތިކަން ދުށުމަށް
މަސައްކަތްކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ނަފްރަތާއި، ޢަޒާބުން ދުރުވުމެވެ. މާބްލް ގައި ކަ ނޑާނަގާ ގޮތަށް
މި އީމާންތެރިކަން އަޅުގަ ނޑުމެންގެ ހިތްތަކުގައި ބިންވަޅުނަގަންވާނެ އެވެ.
އީމާން އާއި އިސްލާމް އަކީ އެކައްޗެކެވެ. ދެ ކަންތަކުގައި ވެސް، މީހަކު ޤަބޫލކުރަނީ ޝަހާދަތުގެ
ދެ ކަލިމަ އެވެ. ޢާއްމު ގޮތެއް ގައި، އަދި ވަކިވަކިން ބަލާ އިރު ތަފާތު ވެފައި، ތަފާތު ލުޣަވީ
މާނަތަކެއް ހުއްޓަސް، އިސްލާމް ދީނުގައި ޝަރުޢީ މާނަ އެއްގޮތެވެ.
އީމާން އަކީ އެކައްޗެއް ހެއްޔެވެ، ނުވަތަ ވަކި ބައިތަކަކުން އެކުލެވޭ އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ އެއީ
ބައިތަކަކުން އެކުލެވިފައިވާ އެއްޗެއް ނަމަ، އެކުލެވިގެންވަނީ ކިތައް ބައިން ހެއްޔެވެ؟ ޢަމަލުތަކާއި،
عبادات]1]] އީމާން ގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ހެއްޔެވެ؟ »އަހަންނަކީ މުއިމެނެއް«، މިހެން ބުނާ އިރު، އެ
ބުނުމުގެ ތެރެއަށް إن شاء للّا އިތުރުކުރުން އެއީ ޖާއިޒު ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ އަދި އީމާން ކަމުގައި ކުޑަ
މިންވަރެއް ނުވަތަ ބޮޑު މިންވަރެއް ވޭ ހެއްޔެވެ؟ އީމާން އަކީ، މަޚްލޫޤެއް ހެއްޔެވެ؟ އީމާންވުމަކީ،
އިންސާނާގެ ބާރުގެ ދަށުގައި ވާ ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އީމާންވީ މީހުން އީމާންވީ މަޖްބުރުން
ހެއްޔެވެ؟ އީމާންވުމުގައި މަޖްބޫރުކުރުމެއް ވާ ނަމަ، އެންމެން އީމާންވުމަށް މަޖްބޫރުކުރެވުނީ
ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ މި ހުރިހާ ކަމެއް ވަކިވަކިން ޝަޙަކޮށްދިނުމަށް ވަރަށް ގިނަ ވަގުތު ނަގާނެ
އެވެ. އެހެންކަމުން އަޅުގަ ނޑު އެ ސުވާލުތަކަށް ވަކިވަކިން ޖަވާބެއް ނުދޭނަމެވެ. އެކަމަކު، االشعرية
އާއި المعتزلة އާއި މި ދެ މަޒްހަބުގައި އޮންނަ ގޮތުން، ނުކުރެވޭނެ ކަމެއް ކުރުމަށް للّا تعالى
އަމުރުކުރެއްވުމަކީ ޖާއިޒު ކަމެއް ނޫނެވެ. ހަމައެއާއެކު، المعتزلة އިން ދެކޭ ގޮތުގައި، ކުރެވިދާނެ
ކަމެއް އިންސާނާ އެކަމެއް ކުރުމަށް ނުކުޅަދާނަ ވާ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އެ ކަމެއް ކުރުމަށް للّا تعالى
އަމުރުކުރެއްވުމަކީ ޖާއިޒު ކަމެއް ނޫނެވެ. االشعري މަޒްހަބުން ދެކޭ ގޮތުގައި އެއީ ޖާއިޒު ކަމެކެވެ.
އެކަމަކު، އެކަލާނގެ އެފަދަ ކަމަކަށް، މިސާލަކަށް، އިންސާނާ ޖައްވުގައި އުދުހުން ފަދަ ކަމަކަށް
]]1] އަޅުކަންކުރުމުގެ ގޮތުން ކުރާ ޙަރަކާތްތައް
29

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އަމުރުކުރައްވާފައެއް ނެތެވެ. ހަމައެހެންމެ، އަޅުކަންކުރުމާއި، ހެޔޮ ޢަމަލުތައް ކުރުމުގައި ވެސް،
އެކަލާނގެ މަޚްލޫޤުންނަށް ނުކުރޭ ވަރުގެ ކަންތައްތައް ކުރުމަކަށް އަމުރުކުރައްވާފައެއް ނެތެވެ. މި
ސަބަބަށް ޓަކައި، މީހަކު މޮޔަވާ މީހާއާއި، ޣާފިލުވާ (ހަނދާންނެތުން، ވާނުވާ ނޭނގުން) މީހާ އާއި،
ނިދާފަ އޮންނަ މީހާ އާއި، މަރުވެފައިވާ މީހާ، އެ ޙާލަތްތަކުގައި އީމާންވާކަން ޔަޤީންނުވިޔަސް، ވާނީ
މުސްލިމަކަށެވެ.
މި ޙަދީޘް ގައިވާ އީމާން ގެ ލުޣަވީ މާނަ އާ ދޭތެރޭ އަޅުގަ ނޑުމެން ވިސްނާނެ ކަމެއް ނެތެވެ.
އެހެނީ، އެ ޙަދީޘްގެ މުޣަވީ މާނަ ކަމުގައިވާ 'އީމާންވުމާއި ޤަބޫލުކުރުން« މި މާނަ ނުދަންނަ އާދައިގެ
ޢަރަތްބެއް ނުހުންނާނެ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވެސް، ޞަހާބީންނަށް (رضوان للّا تعالى عليهم أجمعين)
އަދި އަމުދުން އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ އެވެ. އެހެނީ، جبريل (عليه الساّلم) ބޭނުންފުޅުވެވަޑައިގަތީ،
އިސްލާމް ދީނުގައި އީމާންގެ މާނައަކީ ކޮބައިތޯ ސުވާލުކުރައްވައިގެން، ޞަޙާބީންނަށް އީމާންގެ މާނަ
އޮޅުންފިލުވައިދެއްވުމެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވީ އީމާންވުމަކީ ތިން ޙަޤީޤަތެއް ޤަބޫލުކުރުމެވެ:.
އީމާން ކަމުގެ ރު ކު ން ތަ ކުގެ ތެ ރެ އިން ފުރަ ތަ މަ ރު ކު ން
ރަސޫލާ (صلّى للّا عليه وسلّم) ޙަދީޘްކުރެއްވީ، އީމާންކަމުގެ ފުރަތަމަ ރުކުނަކީ للّا تعالى އަށް
އީމާންވުމެވެ. އީމާންވުމަކީ، ހިތުގެ އަޑިން ހަ ހަޤީޤަތެއް ޤަބޫލުކުރާ ކަމަށް ދުލުން އިޤްރާރުވުމެވެ.
އެއީ، ވަޙީ ބަސްފުޅުން އަންގަވާފައިވާ ގޮތް ނުވަތަ އަމިއްލަ ޟަމީރު ބޭނުންކޮށްގެން ނުވަތަ ބުއްދީގެ
ހެކިތައް ބޭނުންކޮށްގެން ނުވަތަ އިތުބާރުކުރެވޭ ފަދަ ބަޔާނެއްގެ ޒަރީޢާއިން އެކަން އެނގުމަށް ފަހު
ދުލުން ކިޔައިގެންނެވެ.
މި ހަ ޙަޤީޤަތްތަކުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ކަމަކީ، للّا تعالى އަކީ واجب الوجود ކަމާއި، ޙައްޤުވެގެން
އަޅުކަންވެވޭ ފަރާތްކަމާއި، އެކަލާނގެ ފިޔައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި، ހުރިހާ އެއްޗެއް ހެއްދެވި
ޚާލިޤުކަން ފުރިހަމައަށް ޤަބޫލުކޮށް އަދި ފުރިހަމައަށް އީމާންވުމެވެ. ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ވާހާ
އެއްޗެއް)ހުރިހާ މާއްދާއަކާއި، ޒައްރާ ނުވަތަ އެޓޮމްއާއި، މޮލެކިއުލްސްތަކާއި، ކޮމްޕައުންޑްތަކާއި،
ހަށިގަ ނޑުގެ ބައިތަކާއި، ސެލްތަކާއި، ދިރިހުރުމާއި، މަރާއި، ހިންގާ ކޮންމެ ކަމަކާއި، ކޮންމެ
ރިއެކްޝަނަކާއި، ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ ބާރަކާއި ހަކަތައާއި ޙަރަކާތްތަކާއި ޤާނޫނުތަކާއި ފުރާނަތަކާއި
ހުރިހާ މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި، ޖަނަވާރުތަކާއި، ގަސްގަހާގެއްސާއި، ޖަމާދާތު ނެތުމުގެ ތެރެއިން(
އުފައްދަވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ ކަން ޔަޤީންކަމާ އެކު އީމާންވާން ޖެހެއެވެ. ކައުނު ގައިވާ ހުރިހާ
މަޚްލޫޤުން (ނެތުމުގެ ތެރެއިން ހިނދުކޮޅެއްގެ ތެރޭގައި) އެކަލާނގެ އުފެއްދަވައި، އޭގެ ތެރެއިން
ބައެއް މަޚްލޫޤުން އެކަތި އަނެކަތިން އުފެއްދެވި އިރު، ޤިޔާމަތް ދުވަސް އައުމުން، ހިނދުކޮޅެއްގެ
ތެރޭގައި އެކަލާނގެ އެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ނެތިކުރައްވާނެއެވެ. ހުރިހާ އެއްޗެއް އުފައްދަވާ ފަރާތަކީ އަދި
ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ޞާޙިބަކީ އަދި ޙާކިމަކީ އެކަލާނގެ އެވެ. އެކަލާނގެ މައްޗަށް އަމުރުކުރާނެ އަދި
ނުފުޒު ހިންގޭނެ އެހެން ފަރާތެއް ނުވާކަން ޤަބޫލުކުރުމަކީ ޙަޤީޤީ އީމާންކަމެވެ. ހުރިހާ ބާރަކާއި،
ހުރިހާ ފުރިހަމަ ޞިފަތަކެއް ލިބިގެންވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ އަށެވެ. އެކަލާނގެ ކިބަފުޅުގައި
އެއްވެސް އުނިކަމެއް ނުވަތަ ޢުޒުރުވެރިކަމެއް ނެތެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅު ކުރެއްވި ކޮންމެ ކަމެއް
ކުރައްވައެވެ. އަދި އެއްވެސް ކަމެއް ކުރައްވަނީ، އެކަލާނގެ އަށް ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަކަށް ފައިދާއެއް
ހޯދުމުގެ ބޭނުމުގައި ނުވަތަ އެކަމަކުން އެކަލާނގެ ޖަޒާ ހޯއްދެވުމށް ކުރައްވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.
30

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެކަމަކު، އެކަލާނގެ ކުރައްވާ ކޮންމެ ކަމެއް ގައި ވެސް ޙިކްމަތާއި، ފައިދާއާއި، އޯގާތެރިކަމާއި،
އިޙްސާންތެރިކަން ހިމެނިގެން ވެއެވެ.
އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް އެމީހުންގެ އަޅުކަންތަކަށް ޖަޒާދެއްވާކަށް، އަދި ފާފަޔަށް އެރުމުން
ޢަޒާބުދެއްވާކަށް ނުޖެހެއެވެ. ހުރިހާ ފާފަވެރިން ސުވަރުގެ އަށް ވެއްދެވުމަކީ، އެކަލާނގެ
ފަޟްލުވަންތަވެރިކަމާއި، އޯގާތެރިކަމާ ނުހަނު ގުޅޭ ކަމެކެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، އެކަލާނގެ އަށް ބޯލަނބައި
އަޅުކަންކުރި އެންމެން ނަރަކަ އަށް ވެއްދެވުމަކީ ވެސް އެކަލާނގެ ޢަދުލުވެރިކަން ކަމުގައި ވާނެ
އެވެ. އެކަމަކު އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައި އަންގަވާފައިވަނީ އަޅުކަންކުރާ މުއުމިނުން ސުވަރުގެ އަށް
ވަންނާނެ ކަމަށާއި، އެ ސުވަރުގޭގެ އަބަދީ ނިޢުމަތްތައް ލިބޭނެ ކަމަށާއި، ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ ކާފިރުން
ނަރަކަ އަށް ވަންނާނެ ކަމަށާއި، އެ ނަރަކައިގައި ދާއިމަށް އަބަދަށް ދެމިތިބޭނެ ކަމަށެވެ. އެކަލާނގެ
ވަޢުދުފުޅާ ޚިލާފެއް ނުވެއެވެ. ދިރިހުރިހާ އެއްޗެއް އެކަލާނގެ އަށް އީމާން ވެ އަޅުކަންކުރިޔަސް،
އެކަލާނގެ އަށް ވާނެ ފައިދާއެއް ނޯންނާނެ އެވެ. އަދި ހަމަ އެއާއެކު، ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން ދީން
ޤަބޫލުނުކޮށް، ކާފިރުވެ، އެކަލާނގެ އަށް ގޮންޖަހައި، ނުކިޔަމަންތެރި ވިޔަސް، އެކަލާނގެ އަށް ވާނެ
ގެއްލުމެއް ނޯންނާނެ އެވެ. މީހަކު ކަމެއް ކުރަން ބޭނުން ވިޔަސް، އެ ކަމެއް ވާނީ، އެކަލާނގެ
އެކަމަކަށް އިރާދަކުރެއްވުމުންނެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދްކުރެއްވުމުން މެނުވީ، ވުޖޫދުގައި ވާ އެއްވެސް
އެއްޗެއް ޙަރަކާތެއް ނުކުރާނެ އެވެ. އެކަލާނގ އިރާދަނުކުރައްވާ ނަމަ، އެއްވެސް މީހަކު އެކަލާނގެ
ކާފިރުވެ އެއްވެސް މީހަކު އެކަލާނގެ އަށް އުރެދުމެއް ނުވާނެ އެވެ. އުރެދުމާއި، ފާފަ އަކީ އެކަލާނގެ
އުފެއްދުމަށް ވިޔަސް، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުން ކުފުރުވުމަށް ރުހިވޮޑިއެއް ނުގަންނަވައެވެ. އެކަލާނގެ
ބޭނުންފުޅުވެވޮޑިގަންނަވާ ކޮންމެ ކަމެއް ކުރައްވައެވެ. އެއްވެސް ކަމަކާ ބެހޭ ގޮތުން އެކަލާނގެ އާ
ސުވާލުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ މިވެނި ކަމެއް އެވެނި ކަމެއް ކުރެއްވީ ކީއްވެގެން ތޯ އެހުމާއި، އެކަލާނގެ
ކަންތައް ކުރައްވާނެ ގޮތާ މެދު ކޮމެންޓުކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް ނުވަތަ ޙައްޤެއް އެއްވެސް މީހަކަށް
ލިބިގެނެއް ނުވެއެވެ. (لَ يُ سْـلَُٔ عَ م اَّ يَفَْعلُ وَ هُْ م يُ سْـلَُٔونَ * اأَلنبياء:)32 މާނައީ: »އެކަލާނގެ
ކުރައްވާ ކަމަކާ މެދު، އެކަލާނގެއާ سؤال އެއް ނުކުރެވޭހުށްޓެވެ. (އެއުރެން ކުރާ ކަންތަކާ މެދު)
އެއުރެންނާ سؤال ކުރައްވާނެތެވެ«. އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، އެކަލާނގެ އަށް އުރެދުން
ފިޔަވައި ބޮޑު ފާފައަކަށް އެރި މީހަކު މަރުވީ ތައުބާ ނުވެ ކަމުގައި ވިޔަސް އެކަލާނގެ ޢަފޫކުރައްވާނެ
އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، ކުޑަ ފާފައަކަށް އެރި މީހަކު ނަމަۚ ވިޔަސް ޢަޒާބު
ދެއްވާނެތެވެ. (إِنَّ ٱلََّ لَ يغَْفُرِ أَن يشُْرَ كَ بِهِ ۦ وَيغَْفُرِ مَ ا دُ ونَ ذَٰلِكَ لِمَن يشََآ ءُ * النساء:)84
މާނައީ: »ހަމަކަށަވަރުން، للّا، އެކަލާނގެ އަށް شريك ކުރުމުގެ ފާފައެއް ނުފުއްސަވާނެތެވެ. އެ
ނޫން ފާފަތައް، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ފުއްސަވަތެވެ«. އެކަލާނގެ ޚަބަރުކުރައްވާފައިވާ
ގޮތުގައި، ކާފިރުންނަށް ގަދަވެގެންވާ ޢަޒާބު ދާއިމަށް ލިބޭނެ އެވެ.
އެކަލާނގެ އަށް އީމާންވެ އަޅުކަންކުރި މީހުންގެ ތެރެއިން، ބިދުޢައިގެ ވެރިންނާއި، ތުންތުންމަތިން
ދެކެވޭ ވާހަކަތައް ޤަބޫލުކޮށް އަހްލުއް ސުންނާ އިޢުތިޤާދާ ފުށުއަރާ ގޮތަށް އުޅުނު ތައުބާ ނުވާ
މީހުންނަށް ނަރަކައިގައި ޢަޒާބު ދެއްވާނެތެވެ. އެކަމަކު، އެ މީހުން މަރުވީ އެ ޙާލަތުގައި ކަމަށް ވާ
ނަމަ، އެބައި މީހުން އެ ނަރަކައިގައި ދެމިނުތިބޭނެ އެވެ.
މި ދުނިޔޭގައި للّا تعالى ދުށުމަކީ ވެދާނެ (ޖާއިޒު) ކަމަކަށް ވިޔަސް، އެއްވެސް މީހަކަށް މި
31

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ދުނިޔޭގައި އެކަލާނެގެ ފެނިފައެއް ނެތެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު މަޙްޝަރު ބިމުގައި ކާފިރުންނަށާއި،
ފާފަވެރި މުސްލިމުންނަށް އެކަލާނގެ ފެންނާނީ މަތިވެރިކަމާއި، ހަރުކަށިކަން މަތީގައެވެ. އަދި
ޞާލިޙު މުއުމިނުންނަށް އެ ދުވަހު އެކަލާނގެ ފެންނާނީ އޯގާވެރި ކަމާއި، ރިވެތިކަން މަތީގައެވެ.
މުއުމިނުންނަށާއި، މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް ސުވަރުގޭގައި އެކަލާނގެ ފެންނާނީ ރިވެތިކަން މަތީގައެވެ.
ކާފިރުން މި ނިޢުމަތުން މަޙްރޫމްވާނެ އެވެ. މުޢުތަބަރު ޚަބަރުތަކުން އެނގޭ ގޮތުގައި، ޖިންނީން
ވެސް މި ނިޢުމަތުން މަޙްރޫމްކުރެވޭނެ އެވެ. ގިނަ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، للّا تعالى
ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ މުސްލިމުންނަށް ކޮންމެ ހެނދުނަކާއި ކޮންމެ ހަވީރަކު އެކަލާނގެ ފެންނާނެ އެވެ.
މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެއަށް ވުރެ ދަށު ދަރަޖައިގެ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ފެންނާނީ ކޮންމެ ހުކުރު
]]1]
ދުވަހަކު އެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް އެކަލާނގެ ފެންނާނީ މި ދުނިޔޭގެ މުނާސަބަތްތައް ފަދައިން
ކޮންމެ އަހަރެއްގެ ތެރޭގައި މަދު ފަހަރަކު އެވެ. للّا تعالى ފެންނާނެ ކަމަށް އީމާންވާން ޖެހެއެވެ.
އެކަމަކު، މިކަން ވާނެ ގޮތް ތަޞައްވުރުކުރުމަށް އުޅެގެން ނުވާނެ އެވެ. އެކަލާނގެ ކަންތައްކުރައްވާ
ގޮތް ބުއްދީން ވިސްނައިގަތުމަކީ ވެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެއީ، ދުނިޔެމަތީގެ ކަންތައްތަކެއް ނޫނެވެ.
[އެ ކަންތައްތައް ޖިސްމާނީ ނުވަތަ ކެމިކަލް މިންގަ ނޑުން ވަޒަނެއް ނުކުރެވޭނެ އެވެ.] ވަކި
ދިމާލަކަށް ހުރުމާއި، އެއްޗެއް އެހެން އެއްޗަކާ ދިމާނުވާ ގޮތަށް ހުރުމާއި، ކުރިމަތިވާ ގޮތަށް ހުރުން
ފަދަ ވިސްނުންތަކަކީ، للّا تعالى އާ ގުޅުވޭނެ ވިސްނުންތަކެއް ނޫނެވެ. އެކަލާނގެ އަކީ، މާއްދާ
ނުވަތަ މެޓީރިއަލް އެއް ނޫނެވެ. އެކަލާނގެ އަކީ، އެއްޗެއް]ނުވަތަ އެލެމެންޓެއް، މައުދަނެއް ނުވަތަ
[
އެކުލެވިފައިވާ ނޫނެވެ. އެކަލާނގެ ނުގުނޭނެ އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މިން ނުވަތ ހިސާބު ނުކުރެވޭނެ
އެވެ. އެކަލާނގެ އަށް ބަދަލެއް އައުމެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ވަނީ ވަކި ތަނެއްގައެއް ނޫނެވެ.
އެކަލާނގެ ވަނީ ވަކި ވަގުތެއްގައެއް ނޫނެވެ. އެކަލާނގެ އަށް މާޟިއެއް ނުވަތަ މުސްތަޤްބަލެއް
ނުވަތަ ކުރިމައްޗެއް ނުވަތަ ފުރަގަހެއް ނުވަތަ ތިރިއެއް ނުވަތަ މައްޗެއް ނުވަތަ ކަނާތްފަރާތެއް
ނުވަތަ ވާތްފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، އެކަލާނގެ އެއްވެސް ކަމަކީ، އިންސާނުންގެ ބުއްދިން
]]1] الشيخ عبدالحق الدهلوي އޭނާ ފާރިސީ ބަހުން ލިޔުއްވި تكميل اإليمان ފޮތުގައި ލިޔުއްވާފައިވާ
ގޮތުގައި، ކިރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘެއް ގައި ވެއެވެ. ”إنكم سترون ربكّم كما ترون القمر ليلة البدر يوم
القيامة“. މާނައަކީ، ސާދަވިލޭރޭގެ ހަނދު ފެންނަ ފަދައިން، ތިޔަބައި މީހުންނަށް ތިޔަބައި މީހުންގެ ވެރި
ރަސްކަލާނގެ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ފެންނާނެތެވެ. މި ދުނިޔޭގައި للّا تعالى އެނގިގެންވަނީ ވޮޑިގެންވާ ގޮތް
ނޭނގޭ ގޮތަށް ކަމަށް ވާ އިރު، އާޚރަތު ގައި ވެސް އެ ކަލާނގެ ފެނިގެންދާނީ ނޭނގޭ ގޮތަށެވެ. މަޝްހޫރު
ޢިލްމުވެރިން ކަމަށް ވާ أبو الحسن اިألشعري އާއި، اإلمام البقيهي އާއި، اإلمام السيوطي އާއި އެހެނިހެން
ވެސް މޮޅެތި ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނަށް ވެސް ސުވަރުގޭގައި للّا تعالى
ފެންނާނެ އެވެ. اإلمام أبو حنيفة އާއި އެހެން ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، ޖިންނީންނަކީ
ސަވާބު ލިބި ސުވަރުގެ ވަންނަ ބައެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، ޖިންނީންގެ ތެރެއިން މުއުމިނުން ނަރަކައިން
މިންޖުވާނެ އެވެ. އަންހެނުންނަށް للّا تعالى ފެންނާނީ މުނާސަބަތުތައް ގޮތަށް އަހަރަކު މަދު ފަހަރަކުއެވެ.
ފުރިހަމަ އަށް އީމާންވާ މީހުންނަށް ކޮންމެ ދުވަހަކު ހެނދުނާއި ހަވީރު އެކަލާނގެ ފެންނާނެތެވެ. އީމާންވާ
އެހެން މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ފެންނާނީ ކޮންމެ ހުކުރު ދުވަހަކު އެވެ. ޚުދު މި ނިކަމެތި އިންސާނާ އަށް،
މި އުފާވެރި ޚަބަރު ގައި އީމާންތެރި އަންހެނުންނާއި، މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި، ޖިންނީން ވެސް ހިމެނެއެވެ.
فاطمة الزهراء އާއި، خديجة الكبرى އާއި، عائشة الصدّيقة އާއި އެހެނިހެން ވެސް ޠާހިރު އަންހެން
ބޭކަނބަލުން ކަމުގައިވާ مريم ގެފާނާއި، آسية ގެފާނަށް ޚާއްޞަ މަޤާމެއް ލިބޭނެ ކަމަށް اإلمام السيوطي
ފަދަ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.
32

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ވިސްނައިގަނެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި އިންސާނުންގެ ވިސްނުމާއި، ޢިލްމަކީ، އެކަން ކުރުމަށް
ފުދޭ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އެހެންކަމުން، އެކަލާނގެ ފެންނާނެ ގޮތެއް އިންސާނާ އަށް ވިސްނައެއް
ނުގަނެވޭނެ އެވެ. އަތާއި، ފަޔާއި، ވަކި ދިމާލަކަށް ހުރުމާއި، ތަން ފަދަ للّا تعالى އާ ނުގުޅޭ
ބަސްތައް އާޔަތްތަކާއި ޙަދީޘްތަކުގައި ހުއްޓަސް، އެ ބަސްތައް ބޭނުންކުރެވިފައިވަނީ، އަޅުގަ ނޑުމެން
މިއަދު ބޭނުންކުރާ މާނައިގައެއް ނޫނެވެ. މިފަދަ އާޔަތްތަކަށާއި، ޙަދީޘްތަކަށް ކިޔެނީ، الُمتشابهات
މިހެންނެވެ. އަޅުގަ ނޑުމެން އެކަންތައްތައް ޤަބޫލުކުރަންޖެހޭނެ އެވެ. އެކަމަކު، އެކަންތައްތަކަކީ
ކޮބައިތޯ ނުވަތަ ހުންނަނީ ކިހިނެއްތޯ ވިސްނަން އުޅޭނެ ކަމެއް ނެތެވެ. ނުވަތަ އެ ކަންތައްތައް
ކުރުކޮށް ނުވަތަ ތަފްޞީލީ ގޮތަކަށް؛ މާނަ އަކީ، للّا تعالى އާ ގުޅުންހުރި ގޮތަށް މާނަކުރުމެވެ.
މިސާލަކަށް، އަތަކީ ކުޅެދުންތެރިކަމާއި، ބާރު ކަމަށް މާނަކުރުމެވެ.
معراج]2]] ގެ ތެރޭގައި محمد (صلّى لّا عليه وسلّم) އަށް لّا تعالى ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އެކަމަކު
އެއީ މި ދުނިޔޭގައި ލޮލުން ފެންނަ ގޮތަކަށް ނޫނެވެ. މި ދުނިޔޭގައި لّا تعالى ފެނިފައިވާ ކަމަށް ބުނާ
މީހަކީ زنديق އެކެވެ. ވަލީވެރިންނަށް ތަޖްރިބާކުރެވިފައިވާ ފެނުމަކީ، މި ދުނިޔޭގައި ފެންނަ ފެނުމާއި،
އަންނަން އޮތް ދުނިޔޭގައި ފެންނަ ފެނުމާ ތަފާތު ފެނުމެކެވެ. އެހެން ގޮތަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، އެއީ
رُؤيةَ (ފެނުން) ނޫނެވެ، އެކަމަކު އެއީ އެ މީހުން ތަޖްރިބާކުރާ شُْ هود]މިސާލުތައް އެ މީހުންގެ
ހިތުގެ ލޮލުން ފެނުން[އެވެ. ބައެއް ވަލީވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، އެ ބޭކަލުންނަށް لّا تعالى
ފެނިފައި ވެއެވެ. އެކަމަކު އެ ބޭކަލުންނަށް ހޭނެތް އިރު ތަޖްރިބާކުރެވުނު شُْ هود ވަނީ رُؤيةَ ކަމަށް
އޮޅިފައެވެ. ނުވަތަ އެ ބޭކަލުންގެ އެ ވާހަކަތައް އިތުރަށް ޝަރަޙަކޮށްދޭން ވަނީ ޖެހިފައެވެ.
ސުވާލު: »ހަމަ ލޮލުން لّا تعالى ފެނުމަކި ޖާއިޒު ކަމެއްގެ ކަމަށް މަތީ ގައި ބުނެފައި ވެއެވެ.
އެހެން ކަމަށް ވާ ނަމަ، ވުން އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ވީ ކަމަށް ބުނާ މީހަކު زنديق އަކަށް ވާނީ
ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އެހެން ބުނާ މީހަކު ދީނުން ބޭރުވާ ކަމަށް ވާ ނަމަ، އެއީ ވުން އެކަށީގެންވާ
ކަމެކޭ ބުނެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟«
'ޖާ ' '
ޖަވާބު: ލުޣަވީ ގޮތުން އިޒު ގެ މާނަ އަކީ، ވުނެ އެކަށީގެންވުން ނުވަތަ ނުވުން މިއެވެ.
އެކަމަކު، مذهب األشعري]أبو الحسن علي ابن إسماعيل އަވަހާރަވީ ބަޣްދާދު ގައި 033ހ.
(149މ.) ގައި[ގައިވާ ގޮތުން، رُؤيةَ އަކީ ވުން އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ކަމުގެ މާނައަކީ، އިންސާނާގެ
ކިބައިގައި މި ދުނިޔޭގައި ފެނުމުގެ މުޅިން ތަފާތު ޙިއްސެއް އުފެއްދެވުމަށް لّا تعالى ކުޅަދުންވަންތަ
ވޮޑިގެންވުމެވެ. އެއީ، މޫނާއި މޫނު ދިމާވާ ގޮތަށް ފެނުމެއް ނޫނެވެ. އަދި މިދުނިޔޭގައި އެކަލާނގެ
އުފެއްދެވި މާއްދީ ޤާނޫނުން ފެންނަ ފެނުމާ ތަފާތު ފެނުމެކެވެ. މި ދުނިޔެ ހެއްދެވީ އެކަލާނގެ އެވެ.
މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، އެކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަ ވޮޑިގެންވުމާ އެކު، އަންދަލޫސިޔާ ގައި ހުރި
މެއްސެއް، ޗައިނާ ގައި ހުރި ލޯފަން މީހަކަށް ދެއްކެވުމަކީ، އަދި ހަނދުގައި ނުވަތަ ތަރިއެއް ގައި
ހުރި ކޮންމެ އެއްޗެއް ވެސް ބިމުގައި ހުރި މީހަކަށް ދެއްކެވުމަކީ ވުން އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. މިފަދަ
ބާރަކީ، ހަމައެކަނި لّا تعالى އަށް ޚާއްޞަ ބާރުތަކެވެ. ހަމަ އެހެންމެ، »އެކަލާނގެ މި ދުނިޔޭގައި
ދުށިން« މިހެން ބުނުމަކީ، لّا ގެ ކީރިތި އާޔަތް އަދި ޢިލްމުވެރިންގެ އިޖްމާޢާ ވެސް ޚިލާފު ކަމެކެވެ.
އެހެންކަމުން، އެފަދަ ވާހަކައެއް ބުނާ މީހަކީ، ملُْحِد އެއް ނުވަތަ زنديق އެކެވެ. ތިން ވަނަ ކަމަކަށް،
]]2] ›މުޤައްދަސް ރޭތައް ކިޔުއްވުމަށް، › އިންޑްލެސް ބްލިސް ގެ ތިން ވަނަ ބައިގެ ހަ ވަނަ ބާބު ބައްލަވާށެވެ.
33

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
»މި ދުނިޔޭގައި لّا تعالى ފެނުމަކީ، ވުން އެކަށީގެންވާ ކަމެއް« މި ޢިބާރާތުގެ މާނައަކީ، »މި
ދުނިޔޭގައި މާއްދީ ޤާނޫނުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ ފެނުން އެކަށީގެންވުން« މިއެއް ނޫނެވެ.
އެހެންނަމަވެސް، لّا تعالى ފެނުނު ކަމަށް ބުނާ މީހަކު އެ މާނަކުރަނީ، އެހެން އެއްޗެހި ފެންނަ
ގޮތަށް އެކަލާނގެ ފެނުނު ކަމަށެވެ. މިއީ، ވުން އެކަށީގެންވާ (ޖާއިޒު) ފެނުމެއް ނޫނެވެ. ދީނުން
ބޭރުވާ ފަދަ ބަޔާންތައް ދީ ހަދާ މީހަކަށް ކިޔެނީ ملُْحِد ނުވަތަ زنديق]2]] އެވެ.]މި ޖަވާބުތަކަށް
ފަހު، ޙަޟްރަތު މައުލާނާ ޚާލިދު ވިދާޅުވި އެވެ. »ސަމާލުވާށެވެ!« އެހެންކަމުން، އެ ކަލޭގެފާނުގެ
ސަމާލުކަން އަނބުރާލެއްވީ ދެވަނަ ޖަވާބުގެ ޞައްޙަކަމުގެ މައްޗަށެވެ.[
ވަގުތު، ދުވާލު ނުވަތަ ރޭގަ ނޑު ހޭދަވުން لّا تعالى އާ ނުގުޅުވޭނެ އެވެ. އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް
އެއްވެސް ގޮތަކަށް ބަދަލެއް ނާންނާނެ އެވެ. އަދި ހަމަ އެއާއެކު، މިވެނި ގޮތަކަށް މާޟީ ގައި ވޮޑީގެންވީ
ކަމަށް ނުވަތަ މުސްތަޤްބަލުގައި ވަކި ގޮތަކަށް ވޮޑިގަންނަވާނެ ކަމަށް ނުބުނެވޭނެ އެވެ. އެކަލާނގެ
އެއްވެސް އެއްޗެއްގެ ތެރެއަށް (حلُول) ނުވަންނަވާނެ އެވެ.]نُصيرِيةّ އޭ ކިޔޭ ޝީޢީ ގްރޫޕެއްގެ
ޢަޤީދާ ގައި ބުނާގޮތުގައި، ޢަލީގެފާނުގެ ހަށިކޮޅަށް ވެންނެވި އެވެ. މި ގޯސް ޢަޤީދާގެ ސަބަބުން
އެބައިމީހުން ވެގެންދަނީ ކާފިރުންނަށެވެ.[އެކަލާނގެ އެއްވެސް އެއްޗަކާ އެއް ނުވާނެ އެވެ. އެކަލާނގެ
އާ އިދިކޮޅު އެއްޗެއް، އެކޮޅުކޮޅުން ހުންނަ އެއްޗެއް، ވައްތަރު އެއްޗެއް، ބައިވެރިއެއް، އެހީތެރިއެއް
ނުވަތަ އިރުޝާދުދޭ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ އަށް ބައްޕައެއް، މަންމައެއް، ފިރިހެން ދަރިއެއް،
އަންހެން ދަރިއެއް، ނުވަތަ އަތްބެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ އަބަދުވެސް އެންމެންނާ އެކު ވޮޑީގެން
ވެއެވެ. އަދި ހުރިހާ އެއްޗެއް ވަށައިގެން އެއްކޮށް ފެންނަ ގޮތަށް ވޮޑިގެން ވެއެވެ. ކަރުގައިވާ ބޮޑު
ނާރަށް ވުރެ ވެސް އެކަލާނގެ އެންމެންނާ ކުއްތަންވެ ވޮޑިގެން ވެއެވެ. އެކަމަކު، އެކަލާނގެ އަޅަމެން
ވަށައިގެން ވޮޑިގެންވުމާއި، އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވުމާއި، އެކަލާނގެ އެކީގައި ވޮޑިގެންވުމާއި، ކުއްތަންވެ
ވޮޑިގެންވުމަކީ، އެ ބަސްތަކުން ދޭހަވާ ގޮތަށް ވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަލާނގެ ކުއްތަންވެވޮޑިގެންވުމަކީ،
ޢިލްމުވެރިންގެ ޢިލްމުން، ސައިންޓިސްޓުންގެ ތޫނު ވިސްނުމުން ނުވަތަ ވަލީވެރި ބޭކަލުންގެ كَ شْف އިން
ނުވަތަ شُهُود އިން ދޭހަކުރެވޭނެ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އިންސާނުންގެ ބުއްދީގެ ހަމައަކުން އޭގައި ފޮރުވިފައިވާ
މާނަ ވިސްނައެއް ނުގަނެވޭނެ އެވެ. ޒާތުފުޅާއި، ޞިފަފުޅުތަކުގައި لّا تعالى އެހެން އެއްޗަކާ އެއްފަދަ އެއް
ނޫނެވެ. އެއްވެސް ބަދަލެއް ނުވަތަ ތަފާތުވުމެއް އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅާއި، ޞިފަފުޅުތަކަށް ނާންނާނެ އެވެ.
لّا تعالى ގެ ނަންފުޅުތަކަކީ، توقيفي އެއްޗެކެވެ. މާނަ އަކީ، ހުއްދަކުރެވިގެންވަނީ، އިސްލާމް
]]2]
ދީނުގައި އައިސްފައިވާ އެކަލާނގެ ނަންފުޅުތައް ކަމާއި، އެހެން ބަސްތައް އެކަލާނގެ ނަންފުޅުތަކުގެ
]]2] ملُْحِد ނުވަތަ زنديق ބުނަނީ، އޭނާ އަކީ މުސްލިމަކު ކަމަށެވެ. ملُْحِد އޭނާ ބުނި ބަހުގައި ތެދުވެރި
އެވެ؛ އޭނާ އަކީ، މުސްލިމެއް ކަމަށާއި، ރަނގަޅު މަގުގައި ހުރި ކަމަށް އޭނާ ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އެކަމަކު،
زنديق އަކީ އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވެކެވެ. މުސްލިމެއް ކަމުގައި ވާ ކަން އޭނާ ދައްކަނީ، އިސްލާމް
ދީނަށް އެތެރެއިން ގެއްލުންދީ މުސްލިމުންނަށް އޮޅުވާލުމަށެވެ.
]]2] މިސާލަކަށް ދަންނަވާނަމަ، لّا تعالى އަށް ޢާލިމް (ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ) މި ނަން ދެވިދާނެ
އެވެ. އެކަމަކު، ޢާލިމްގެ މާނަ ދޭހަވާ فقيه (އިސްލާމީ ޢިލްމު އުނގެނި ހުރި ޢިލްމުވެރިޔާ) ނުކިޔޭނެ އެވެ.
އެހެނީ، އިސްލާމް ދީނުގައި لّا تعالى އަށް ނިސްބަތްކޮށް فقيه ނުކިޔޭތީއެވެ. ހަމަ އެއާ އެކު، لّا ގެ
ބަދަލުގައި ކަލާނގެ God))ކިޔުން ވެސް ހުއްދައެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، ކަލާނގެ މި ބަހުގެ މާނަ އަކީ،
ބުދެވެ؛ މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، Ox އަކީ ހިންދޫންގެ ކަލާނގެ އެވެ. » لّا އަކީ އެއްކައުވަންތަ ފަރާތް
34

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުން ހުއްދަ ނޫންކަމެވެ. لّا تعالى ގެ ނަންފުޅުތަކަކީ ނިމުމެއް ނެތް ނަންފުޅުތަކެކެވެ.
އެކަލާނގެ އަށް އެއްހާސް އެއް ނަން ވާ ކަން އެނިގެން ވެއެވެ. މާނަ އަކީ، އެކަލާނގެ ނަންފުޅުތަކުގެ
ގޮތުގައި އެއްހާސް އެއް ނަން އެކަލާނގެ އިންސާނުންނަށް އަންގަވާފައި ވެއެވެ. محمد (عليه السلّم)
އަށް ބާވައިލެއްވި ދީނުގައި އޭގެ ތެރެއިން ނުވަދިހަ ނުވަ ނަންފުޅު األسماء الحُسنى ގެ ނަމުގައި
ވަނީ ބާވައިލައްވާފައެވެ.
الماتريدية މަޒްހަބު ގައި ވާ ގޮތުން صفات الثبوتية ގެ ނަން ދެވިފައިވާ لّا تعالى ގެ އަށް
ޞިފަފުޅެއް ވެއެވެ. އަދި عشيرية މަޒްހަބު ގައި ވާ ގޮތުން ހަތް ސިފަފުޅެވެ. އެކަލާނގެ މި
ޞިފަފުޅުތަކަކީ، އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅު ފަދައިން އަޒަލީ އަދި ދާއިމީ ޞިފަފުޅުތަކެކެވެ. އެއީ، މުޤައްދަސް
ޞިފަފުޅުތަކެކެވެ. އެއީ، މަޚްލޫޤުންގެ ސިފަތައް ފަދަ ޞިފަފުޅުތަކެއް ނޫނެވެ. އެއީ، ބުއްދީގެ
ހަމައިން ނުވަތަ ހީކުރުމަކުން ނުވަތަ ދުނިޔޭގައިވާ އެއްޗްިއސާ އަޅާކިޔުމަކުން ވިސްނައިގަނެވޭނެ
ޞިފަފުޅުތަކެއް ނޫނެވެ. لّا تعالى ވަނީ އެކަލާނގެ ކޮންމެ ޞިފަފުޅެއްގެ މިސާލެއް އެކަލާނގެ
އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވާފަ އެވެ. މި މިސާލުތައް ފެނި، لّا تعالى ގެ ޞިފަފުޅުތައް ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް
ދެނެގަނެވޭނެ އެވެ. އިންސާނާ އަށް لّا تعالى ވިސްނައިނުގަނެވޭ ކަމަށް ވާއިރު، لّا تعالى ވާ
ގޮތާ މެދު މެދު ވިސްނައި ނުވަތަ ވިސްނުމަށް މަސައްކަތްކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ. لّا تعالى
ގެ އަށް ޞިފަފުޅަކީ، އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅާ އެއްގޮތް ނުވަތަ ތަފާތު ޞިފަފުޅުތަކެއް ނޫނެވެ؛ މާނަ
އަކީ، އެކަލާނގެ ޞިފަފުޅުތަކަކީ އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅު ކަމަށްވާ އަދި އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅާ ވަކިންވާ
ޞިފަފުޅުތަކެއް ނޫނެވެ. އެ އަށް ޞިފަފުޅަކީ:
حيات (ދިރުން)، عِلم (ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ)، سَمع (އަޑުއިވުން)، بَصَر (ފެނުން)،
قُدرة (ހުރިހާ ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ)، كَلَم (ވާހަކަދެއްކުން)، إِرَادة (އިރާދަކުރެއްވުން)، تكوين
(އުފެއްދެވުންތެރިކަން) މިއެވެ. عشيرية މަޒްހަބުގައި، تكوين އާއި قُدرة އަކީ އެއް ޞިފަފުޅެވެ. إِرَادة
އާއި مشّية އިން ދޭހަވަނީ އެއް މާނައެކެވެ.
لّا تعالى ގެ އަށް ޞިފަފުޅުތަކުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ޞިފަފުޅަކީ، އެކަލާނގެ އަށް ޚާއްޞަ
އަދި އެއްގޮތަކަށް ވާ ޞިފަފުޅުތަކެވެ. އެއިން އެއްވެސް ޞިފަފުޅަކަށް ބަދަލެއް ނާދެއެވެ. އެކަމަކު،
އެއިން ކޮންމެ ޞިފަފުޅެއް ވެސް މަޚްލޫޤުންގެ ކިބައިގައި ވާ ގުޅޭ ޞިފަތަކާ ތަފާތެވެ. އެކަލާނގެ
ޞިފަފުޅުތައް، މަޚްލޫޤުން ގެ ކިބައިގައި ހުންނަ ޞިފަތަކާ ގުޅިގެން ތަފާތުވުމާއި، އެބައި މީހުންނަށް
ކުރާ އަސަރުގައި ތަފާތުވުމަކީ، އެކަލާނގެ ޞިފަފުޅުތަކުގެ ޚާއްޞަކަމަށް އަސަރުކުރުވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.
ހަމަ އެއާއެކު، لّا تعالى ވަރަށް ގިނަ ވައްތަރުގެ މަޚްލޫޤުން އުފައްދަވައި، އެ ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން
ނެތިދިއުމުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވިޔަސް، އެކަލާނގެ އަކީ، އެއްކައުވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. އެކަލާނގެ
ކިބަފުޅަށް އެއްވެސް ބަދަލެއް ނާދެއެވެ. ކޮންމެ މަޚްލޫޤަކަށް، ކޮންމެ ހިނދުކޮޅެއްގައި،ހުރިހާ ގޮތަކުން
ވެސް އެކަލާނގެ ބޭނުންވެއެވެ. އެއްވެސް ގޮތަކަށް އެކަލާނގެ އަށް އެއްވެސް ފަރާތެއް ބޭނުންވެ
ވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.
ކަމަށް؛ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ކަލަކު ނުވެއެވެ« މިހެން ބުނުމަށް ހުއްދަ އެވެ. (Dieu ފަރަންސޭސި(
އަދި (Gott ޖަރުމަން(ފަދަ ބަސްތައް God ނުވަތަ ބުދުގެ މާނަ ދޭހަކުރުމަށް ބުނެވިދާނެ އެވެ. އެކަމަކު
لّا ގެ މާނަ ދޭހަކުރުމަށް ނުބުނެވޭނެ އެވެ.
35

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އީމާން ކަމުގެ ރު ކު ން ތަ ކުގެ ތެ ރެ އިން ދެ ވަ ނަ ރު ކު ން
އީމާންކަމުގެ ހަ ރުކުނު ގެ ތެރެއިން ދެ ވަނަ ރުކުނަކީ، އެ ކަލާނގެ މަލާއިކަތުން ނަ ށް އީމާން ވު މެ ވެ.
މަލާއިކަތުންނަކީ، ލަޠީފީ ނޫރާނީ ޖިސްމުތަކެކެވެ. މެޓަރ ނުވަތަ މާއްދާގައި ހިމެނޭ ގޭހަށް ވުރެ ވެސް
ލަޠީފީ އެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ، ނޫރާނީ ބައެކެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ ދިރިތިބި ބުއްދިވެރި ބައެކެވެ.
އިންސާނުންގެ ކިބައިގައި ހުންނަ ނުބައިކަން މަލާއިކަތުންގެ ކިބައިގައި ނުވެއެވެ. މަލާއިކަތުންނަށް
ކޮންމެ ސިފައެއް ވެސް ޖެއްސިދާނެ އެވެ. ގޭސް ދިޔާއެއްޗަކަށް އަދި ހަރު އެއްޗަކަށް ބަދަލުވާ
ގޮތަށް، އަދި ހަރު އެއްޗަކަށް ބަދަލުވާ އިރު ކޮންމެ ސިފައެއް ވެސް ޖެއްސޭ ގޮތަށް، މަލާއިކަތުންނަށް
ވެސް ރީތި ސިފަތަކަށް ބަދަލުވެވޭނެ އެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ، އިންސާނުންގެ ހަށިތަކުން ވަކިވެފައިވާ
ރޫޙުތަކެއް ނޫނެވެ. މަސީޙީން ދެކެނީ، މަލާއިކަތުންނަކީ، އެފަދަ ރޫޙުތަކެއް ކަމަށެވެ. ހަކަތައާއި،
ކަރަންޓާ ޚިލާފަށް، މަލާއިކަތުންނަކީ، މާއްދާއެއް ނެތް ބައެއް ނޫނެވެ. ޤަދީމީ ބައެއް ފައިލަސޫފުން
ދުށީ އެ ގޮތަށެވެ. އެ ހުރިހާ ބޭކަލުންނަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، مالئكة އެވެ. ގެ މާނަ އަކީ، 'މަންދޫބު'،
ރަސޫލާ' ނުވަތަ 'ބާރެވެ'. މަލާއިކަތުން އުފެއްދެވީ އެހެން ހުރިހާ ދިރުންލެއްވި މަޚްލޫޤުންނަށް ވުރެ
ކުރިންނެވެ. އެހެންކަމުން، މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމަށް އަޅަމެންނަށް އަމުރުކުރެއްވުނީ، ސަމާވީ
ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމުގެ ކުރިންނެވެ. ސަމާވީ ފޮތްތަކަށް އީމާންވުން ވަނީ، ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމުގެ
ކުރިންނެވެ؛ އަދި ކީރިތި ޤުރްއާން ގައި މި ރުކުންތަކުގެ ނަންތައް ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ، މި
ތަރުތީބުންނެވެ.
މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވާން ޖެހޭނީ ތިރީގައި ބަޔާންކުރާ ގޮތަށެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ، لّا
تعالى ހައްދަވާފައިވާ އަޅުތަކުންނެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ، އެކަލާނގެ ބައިވެރިންނެއް ނޫނެވެ. އަދި
ހަމަ އެއާއެކު، މަލާއިކަތުންނަކީ، ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުންނާއި، ޤަބޫލުކުރާ ގޮތަށް އެކަލާނގެ
އަންހެންދަރިންނެއް ވެސް ނޫނެވެ. މަލާއިކަތުން ދެކެ لّا تعالى ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވައެވެ. މަލާއިކަތުން
އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، އެއްވެސް ފާފައަކަށް ނާރައެވެ. އަދި އެއްގޮތަކަށް ވެސް
އެކަލާނގެއަށް ނުކިޔަމަންތެރިއެއް ނުވެއެވެ.)اَل يَعْ صُ ونَ للَّا مَا أَمَ رَ هُْ م وَيفََْعلُونَ مَ ا يؤُْ مَنُ ونَ*
التحريم: (6 މާނައީ: » لّا އެބޭކަލުންނަށް ކުރައްވާ أمر އަކަށް އެބޭކަލުން ނުއުރެދޭނެއެވެ.
އަދި އެބޭކަލުންނަށް أمر ކުރައްވާ ކަންތައްތައް އެބޭކަލުން ކުރައްވާނެތެވެ«. މަލާއިކަތުންނަކީ،
އަންހެން އަދި ފިރިހެން ޖިންސެއް ވެސް ނޫނެވެ. މަލާއިކަތުން ކައިވެންޏެއް ނުކުރައްވައެވެ. އަދ
ދަރިންނެއް ނުލިބެއެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ ފުރާނަ ލައްވާފައިވާ ދިރިތިބޭ ބައެކެވެ. އެކަމަކު، ޢަބްދުاިله
ބިން މަސްޢޫދު (رضي للّا عليه) ގެ ކިބައިން ވާރިދުވެފައިވާ ޙަދީޘެއް ގައި ވާ ގޮތުން، ބައެއް
މަލާއިކަތުންނަށް ދަރިން ލިބުނު އިރު، އޭގެ ތެރޭގައި ޝައިޠާނާ އާއި، ޖިންނީން ހިމެނުނު ކަމަށާއި،
އޭގެ ޝަރަޙަ ތަފްޞީލުކޮށް ފޮތްތަކުގައި ވަނީ ލިޔެވިފައެވެ. އިންސާނުން އުފައްދަވާނެ ކަމަށް لّا
تعالى އިޢުލާންކުރެއްވުމުން، މަލާއިކަތުން ސުވާލުކުރެއްވި އެވެ.)قَالُوا أَتَ جْعَلُ ف يِهَ ا مَ نْ يفُْسِدُ
ف يِهَ ا وَيَ سفِْ كُ الِّدمَ آءَ* البقرة: (30 މާނައީ: »އެބޭކަލުން)އެހިނދު(ދެންނެވޫއެވެ. އެ ބިމުގައި
ފަސާދަކޮށް ލޭއޮހޮރުވާނޭ ބަޔަކު އިބަރަސްކަލާނގެ އެ ބިމުގައި ލައްވަނީތޯއެވެ؟« މިފަދަ زلّة އޭ ކިޔޭ
ފަދަ ސުވާލުތައް މަލާއިކަތުންގެ ފަރާތުން ކުރެއްވިޔަސް، އެއީ ކުށެއްނެތް މަޢްޞޫމު ބައެއްކަމުގެ
ޙަޤީޤަތް ބަދަލެއް ނުވެއެވެ.
36

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންގެ ތެރެއިން، ޢަދަދުގެ ގޮތުން އެންމެ ގިނައީ މަލާއިކަތުންނެވެ. لّا تعالى ފިޔަވައި
އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް މަލާއިކަތުންގެ ޢަދަދެއް ނޭނގެއެވެ. އުޑުތަކުގައި، މަލާއިކަތުން އަޅުކަން
ނުކުރައްވާ ހުސް ތަނެއް ނުވެއެވެ. އުޑުތަކުގައިވާ ކޮންމެ ތަނެއް ވެސް ވަނީ، މަލާއިކަތުން ރުކޫޢު
ގައި ނުވަތަ ސަޖިދައިގައި ތިއްބަވާ ތަންތަނެވެ. އުޑުތަކުގަޔާއި، ބިން މަތީގަޔާއި، ވިނަގަޑުގަޔާއި،
ތަރިތަކުގަޔާއި، ކޮންމެ ދިރިހުރި އަދި ދިރުން ނެތް މަޚްލޫޤެއްގެ ކިބައިގަޔާއި، ކޮންމެ ވާރޭ ތިތްކެއް
ގަޔާއި، ކޮންމެ ގަހެއްގެ ފަތުގަޔާއި، ކޮންމެ ޒައްރާއެއްގަޔާއި، ކޮންމެ އުފެއްދުމެއް ގަޔާއި، ކޮންމެ
ޙަރަކާތެއްގަޔާއި، ކޮންމެ އެއްޗެއް ގައި މަލާއިކަތުންނަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ވާޖިބުތަކެއް ވެއެވެ. لّا
تعالى ގެ އަމުރުފުޅުތައް މަލާއިކަތުން ހުރިހާ ތަނެއް ގައި އުފުއްލަވައެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ، لّا
تعالى އާއި މަޚްލޫޤޫންނާ ދެމެދުގައި ވާ ވާސިޠާ އެވެ. ބައެއް މަލާއިކަތުންނަކީ، އެހެން މަލާއިކަތުންގެ
މައްޗަށް އަމުރުކުރައްވާ މަލާއިކަތުންނެވެ. ބައެއް މަލާއިކަތުންނަކީ، އިންސާނުންގެ ތެރެއިން ފޮނުއްވި
ރަސޫލުންނަށް ވަޙީ ގެނެސްދެއްވި ބޭފުޅުންނެވެ. ބައެއް މަލާއިކަތުން، إلهام އޭ ކިޔޭ ރަނގަޅު
ވިސްނުންތައް އިންސާނުންގެ ހިތަށް ގެނެސްދެއްވައެވެ. އަނެއް ބައި މަލާއިކަތުންނަކީ، لّا تعالى ގެ
ރިވެތިކަން ފެނި، އެންމެހާ އިންސާނުން ތިބިކަން ނޭނގި ތިބި ހޭނެތިފައިވާ ބައެކެވެ. މިއިން ކޮންމެ
މަލާއިކަތަކީ، ވަކި ތަނެއްގައި ތިއްބަވާ އަދި އެތަނަކުން ނުދެވޭ ބައެކެވެ. ބައެއް މަލާއިކަތުންގެ
ދެ ފިޔަ ހުންނަ އިރު، އަނެއް ބައި މަލާއިކަތުންގެ ހުންނަނީ ހަތަރެއް ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ
[[2[
ފިޔައެވެ .
ސުވަރުގޭގެ މަލާއިކަތުން ތިއްބަވަނީ ސުވަރުގޭގައެވެ. އޭގެތެރެއިން އެންމެ އިސް މަލާއިކަތަކީ
رضوان އެވެ. ނަރަކައިގެ މަލާއިކަތުން ކަމުގައިވާ ޒަބާނީންނަށް ކުރަން އަމުރުކުރައްވާފައިވާ
ކަންތައްތައް ކުރައްވައެވެ. ކަ ނޑުގެ ލޮނުން މަސްމަހާމެއްސަށް ގެއްލުން ނުވާ ފަދައިން، ނަރަކައިގެ
އަލިފާނުން އެ މަލާއިކަތުންނަށް ގެއްލުމެއް ނުވާނެ އެވެ. އެ މަލާއިކަތުންގެ ވެރިޔަކީ، مالك އެވެ.
ކޮންމެ އިންސާނަކަށް، އެ އިންސާނާ ކުރާ ހުރިހާ ރަނގަޅު ކަންތައްތަކާއި، ނުބައި ކަންތައްތައް
ލިޔުއްވާ ހަތަރު މަލާއިކަތުން ތިއްބަވައެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ދެ މަލާއިކަތުން ވަޑައިގަންނަވަނީ ރޭގަ ނޑު
ވަގުތުގައެވެ. އަނެއް ދެ މަލާއިކަތުން ވަޑައިގަންނަވަނީ ދުވާލު ވަގުތުގައެވެ. މި މަލާއިކަތުންނަށް ކިޔެނީ
كرام الكاتبون ނުވަތަ الحفظة އެވެ. ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، الحفظة ގެ މަލާއިކަތުން
كرام الكاتبون ގެ މަލާއިކަތުންނާ ތަފާތެވެ. މީހެއްގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ވާ މަލާއިކަތާ، ވައަތްފަރާތުގައި
]]2] ކޮންމެ ވައްތަރެއްގެ ދޫންޏާއި، މަތިންދާ ބޯޓުގައި ހުންނަ ފިޔަގަ ނޑު ހުންނަނީ ވަކި ޚާއްޞަ ގޮތަކަށް
ކަމަށް ވާ އިރު، މަލާއިކަތުންގެ ފިޔަ ވެސް ވަނީ ވަކި ޚާއްޞަ ގޮތަކަށެވެ. އަހަރެމެންނަށް ނުފެންނަ
ނުވަތަ ނުދަންނަ އެއްޗެއްގެ ނަން އިވުމުން، އަހަރެމެންނަށް ޞިފަކުރެވެނީ އަހަރެމެންނަށް އެނގޭ
އެއްޗްިއސާ ވައްތަރު އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި ކަމަށް ވާ އިރު، އެއީ، ޠަބީޢީ ގޮތުން ބަލާ އިރު، ގޯސް
ވިސްނުމެކެވެ. އަހަރެމެން ޤަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި، މަލާއިކަތުންގެ ފިޔަ ލައްވާފައި ވެއެވެ. އެކަމަކު، އެއީ ކޮން
ގޮތަކަށް ކަމެއް ނޭނގެއެވެ. ފައްޅިތަކާއި، ފޮތްތަކާއި، ފިލްމުތަކުގައި ފިޔަ ލާފައި ހުންނަ އަންހެނުންގެ
ކުރެހުން މަލާއިކަތުންގެ ގޮތުގައި ދައްކާފައި ހުންނަ ހުރުމަކީ ދޮގެކެވެ. މުސްލިމުން މިފަދަ ކުރެހުންތައް
ނުކުރަހައެވެ. ޣައިރު މުސްލިމުން ކުރަހާފައި ހުންނަ މިފަދަ ޙަޤީޤަތާ ޚިލާފު ކުރެހުންތަކަކީ، ތެދެއް ކަމަށް
އަހަރެމެން ޤަބޫލުކޮށްގެންނުވާނެ އެވެ، އަދި އަހަރެމެންގެ ޢަދުއްވުންގެ ބަސް އަހަރެމެން ޤަބޫލުކޮށްގެން
ނުވާނެ އެވެ.
37

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ވާ މަލާއިކަތާ އަށް ވުރެ އިސްވާނެ އެވެ. އަދި ލިޔުއްވަނީ މީހާ ކުރާ ރަނގަޅު ކަންތައްތަކެވެ.
ވައަތްފަރާތުގައި ވާ މަލާއިކަތާ ލިޔުއްވަނީ މީހާ ކުރާ ނުބައި ކަންތައްތަކެވެ. ކާފިރުންނާއި، މުނާފިޤުންނަށް
ކަށްވަޅުގައި ޢުޤޫބާތްދެއްވުމަށް މަލާއިކަތުން ތިއްބަވާ އިރު، ކަށްވަޅުގައި ސުވާލުކުރެއްވުމަށް ޓަކައި
ވެސް މަލާއިކަތުން ތިއްބަވައެވެ. އެ މަލާއިކަތުންނަށް ކިޔެނީ المنكر އަދި نكير އެވެ. ކަށްވަޅުގައި
މުސްލިމުންނާ ސުވާލުކުރައްވާ މަލާއިކަތުންނަށް ކިޔެނީ المبشر އަދި البشير އެވެ.
ބައެއް މަލާއިކަތުން އެހެން މަލާއިކަތުންނަށް ވުރެ، މަތިވެރިވެގެން ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން
ތަރުތީބުން އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ހަތަރު މަލާއިކަތުންނަކީ: جبرائيل އާއި، إسرافيل އާއި، ميكائيل
އާއި عزرائيل އެވެ. جبرائيل (عليه الساّلم) ގެ ވަޒީފާ އަކީ، އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކާއި،
ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް އެންގެވުމަށް ޓަކައި، ރަސޫލުންނަށް ވަޙީ ތަބްލީޣުކޮށްދެއްވުމެވެ.
إسرافيل (عليه الساّلم) ގެ ވަޒީފާ އަކީ، ދެ ފަހަރު الصور (ތާޅަފިލި) ގޮއްވުމެވެ. ފުރަތަމަ ތާޅަފިލި
ގޮއްވުމާ އެކު لّا تعالى ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ދިރޭ އެއްޗެއް މަރުވެގެންދާނެ އެވެ]2]]. އަދި ދެވަނަ
ތާޅަފިލި ގޮއްވުމާ އެކު، މަރުވެފައިވާ ހުރިހާ އެންމެން އަލުން ދިރުއްވާނެ އެވެ. ميكائيل)عليه
الساّلم(ގެ ވަޒީފާ އަކީ، މުދަލުގެ އަގުހެޔުވުމާއި، މުދަލުގެ އަގު ބޮޑުވުމާއި، މުދާ ނުލިބުމާއި، މުދާ
ލިބުމާއި، ހިތްހަމަޖެހުމާއި، އުފާވެރިކަން ފަދަ އިޤްތިޞާދީ އިންތިޒާމް ހަމަޖެއްސެވުމާއި، ހުރިހާ
މާއްދާއެއް ޙަރަކާތްކުރެއްވުމެވެ. عزرائيل (عليه الساّلم) ގެ ވަޒީފާ އަކީ، އިންސާނުންގެ ފުރާނަ
ހިއްޕެވުމެވެ. މި ހަތަރު މަލާއިކަތުންނަށް ފަހު، މަތިވެރިވެގެންވާ ހަތަރު ވައްތަރެއްގެ މަލާއިކަތުން
ވެއެވެ. އެއީ، ޤިޔާމަތް ދުވަހު އަށަކަށް އިތުރުވާ حملة العرش ގެ ނަންދެވިފައިވާ ޢަރުޝި
އުފުއްލަވާ ހަތަރު މަލާއިކަތުންނާއި؛ للّا ގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިއްބަވާ المقربون ގެ ނަންދެވިފައިވާ
މަލާއިކަތުންނާއި، الكروبيون ގެ ނަންދެވިފައިވާ ޢަޒާބުދެއްވާ އިސް މަލާއިކަތުންނާއި، الروحانيون
ގެ ނަންދެވިފައިވާ ރަހްމަތުގެ މަލާއިކަތުންނެވެ. މި ހުރިހާ އިސް މަލާއިކަތުން، ނަބިއްޔުން ފިޔަވައި،
ޢާއްމު އިންސާނުންނަށް ވުރެ މަތިވެރިވެގެން ވެއެވެ. ޞާލިޙު މުއުމިނުންނާއި، ވަލީވެރިން ޢާއްމު
މަލާއިކަތުން ނުވަތަ އެންމެ ދަށު ދަރަޖައިގެ މަލާއިކަތުންނަށް ވުރެ މަތިވެރިވެގެން ވެއެވެ. އަދި ޢާއްމު
މަލާއިކަތުން ޢާއްމު އިންސާނުންނަށް ވުރެ މަތިވެރިވެގެން ވެއެވެ. މާނަ އަކީ، ޢާއްމު މަލާއިކަތުން،
މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ފާފަވެރި ފާސިޤުންނަށް ވުރެ މަތިވެރިވެގެން ވެއެވެ. ކާފިރުން ވަނީ، ހުރިހާ
މަޚްލޫޤުންނަށް ވުރެ ދަށު ދަރަޖައިގައެވެ.
ފުރަތަމަ ތާޅަފިލި ގޮއްވުމާ އެކު، އެންމެ އިސް ހަތަރު މަލާއިކަތުންނާއި، ޢަރުޝި އުފުއްލަވާ
މަލާއިކަތުން ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ މަލާއިކަތުން ވެސް މަރުވާނެ އެވެ. ޢަރުޝި އުފުއްލަވާ
މަލާއިކަތުން މަރުވުމަށް ފަހު، އިސް ހަތަރު މަލާއިކަތުން މަރުވާނެ އެވެ. ދެވަނަ ތާޅަފިލި ގޮއްވުމަށް
ފަހު، ހުރިހާ މާލއިކަތުންގެ އަލުން ދިރުއްވަވާނެ އެވެ. އަދި ދެވަނަ ތާޅަފިލި ގޮއްވުމުގެ ކުރިން
ޢަރުޝި އުފުއްލަވާ މަލާއިކަތުންނާއި، އިސް ހަތަރު މަލާއިކަތުން އަލުން ދިރުއްވަވާނެ އެވެ. މީގެ
މާނަ އަކީ، މި މަލާއިކަތުން އެންމެ ފުރަތަމަ އެހެން މަޚްލޫޤުންނަށް ވުރެ ކުރިން އުފެއްދެވި ގޮތަށް،
މަރުވާނީ ވެސް ހުރިހާ ދިރިހުރި މަޚްލޫޤުންނަށް ވުރެ ފަހުންނެވެ.
]]2] ތުރުކީގެ އިސްތަންބޫލުގައި ހުންނަ ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީން ލިބެންހުރި ދަ ރަ އިޒިން ގ އެ ންޑް ދަ ހިއަރއާފްޓަރ
މި ފޮތް ކިޔުއްވާށެވެ.
38

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އީމާން ކަމުގެ ރު ކު ން ތަ ކުގެ ތެ ރެ އިން ތިން ވަ ނަ ރު ކު ން
އީމާންކަމުގެ ހަ ރުކުނު ގެ ތެރެއިން ތިން ވަނަ ރުކުނަކީ، لّا تعالى ބާއްވާލެއް ވި ފޮތްތަ ކަ ށް
އީމާން ވު މެ ވެ. އެކަލާނގެ މީގެ ތެރެއިން ބައެއް ފޮތްތައް ނަބީ ބޭކަލުންނާއި، ރަސޫލާ ބޭކަލުންނަށް
ފޮނުއްވީ، މަލާއިކަތާ އެ ބޭކަލުންނަށް ވަޙީ ކިޔައިދެއްވުމުންނެވެ. އަދި ބައެއް ފޮތްތައް ފޮނުއްވީ
ލައުޙުތަކުގައި ލިޔުއްވައިގެންނެވެ. އަދި ބައެއް ފޮތްތައް ފޮނުއްވީ މަލާއިކަތާގެ މެދުވެރިނުވެ
އަޑުއިވިގެންނެވެ. ބާވައިލެއްވި މި ހުރިހާ ފޮތްތަކަކީ، للّا ގެ ކަލާމްފުޅެވެ. އެ ފޮތްތަކަކީ، ނިމުމެއް
ނެތް މާޟީ އެއް އޮތް އަދި ދާއިމަށް ދެމިގެންވާ ފޮތްތަކެވެ. ބާވައިލެއްވި ފޮތަކީ މަޚްލޫޤެއް ނޫނެވެ.
އެ ފޮތްތައް ލިޔުއްވީ لّا تعالى އެވެ. އެއީ، މަލާއިކަތުން ލިޔުއްވި ނުވަތަ ރަސޫލުން އަމިއްލަފުޅަށް
ވިދާޅުވި ބަސްފުޅުތަކެއް ނޫނެވެ. لّا تعالى ގެ ވަޙި ބަސްފުޅު، އަޅަމެން ލިޔެ އުޅޭ، ވިސްނައި، އަދި
ވާހަކަދައްކާ އުޅޭ ބަސްތަކާ އެއްގޮތެއް ނޫނެވެ. އެ ވަޙީ ބަސްފުޅު، ލިޔުމުންނާއި، ސިކުނޑިއާއި،
ލަފްޒުން އިންސާނުންގެ ބަސްތަކުގެ ވުޖޫދާ އެއްގޮތްވުމެއް ނެތް، އަޑެއް ނެތް އަދި އަކުރުތަކުން
އެކުލެވޭ ވަޙީ ބަސްފުޅެއް ނޫނެވެ. لّا تعالى ގެ ޒާތުފުޅާއި، ޞިފަފުޅުތައް ވަނީ ކިހިނެއްކަން
އިންސާނާ އަށް ވިސްނަނުގަނެވޭނެ އެވެ. އެކަމަކު، އިންސާނާ އަށް لّا ގެ ކަލާމްފުޅު ކިޔައި،
ހިތުދަސްކޮށް، ލިޔެހަދަން އެނގޭނެ އެވެ. އަދި لّا ގެ ކަލާމްފުޅު ކިޔާ އިރު، އެ ވާނީ ޙާދިޘް[[2[
ކަމެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އޭގެ މާނަ އަކީ، لّا تعالى ގެ ކަލާމްފުޅު ގެ ދެ ޚާއްޞިއްޔަތެއް ވާ ކަމެވެ.
لّا تعالى ގެ ކަލާމްފުޅު އިންސާނުންގެ ކިޔަވާ އިރު، ޙާދިޘް އަދި މަޚްލޫޤަކަށް ވެއެވެ. لّا تعالى ގެ
ކަލާމްފުޅު ގެ ގޮތުގައި ބަލާއިރު، އެއީ، ދާއިމަށް އަބަދަށް ދެމިހުންނަ (قديم) އެއްޗެކެވެ.
لّا تعالى ބާވައިލެއްވި ހުރިހާ ފޮތްތަކަކީ ޙައްޤު ތެދެވެ. އެ ފޮތްތަކުގައި ދޮގެއް ނުވަތަ ކުށެއް
ނެތެވެ. ޢިލްމީ ރިޕޯޓެއް ގައި ޢަޒާބު ދެއްވާނެ ކަމަށް ވަޙީކުރއްވާފައި ވިޔަސް، އެކަލާނެގެ ބައެއް
އަޅުތަކުންނަށް ޢަފޫކުރެއްވުމަކީ ޖާއިޒު ކަމެއް ކަމެއް ކަމަށް ބުނެފައިވުން މާނަކުރަންޖެހޭނީ،
ޢަފޫކުރެއްވުމަކީ، އަޅަމެންނަށް ވަންހަނާވެފައިވާ ޝަރުޠުތަކަކާ ގުޅިފައިވާ އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެ
ތެރެއިން ހިނގާ ކަމެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ނުވަތަ އެ ބުނާ ޢިލްމީ ރިޕޯޓް ގައި ބުނަންއުޅެފައި ވަނީ،
އަޅުތަކުންނަށް ޙައްޤުވާ ޢަޒާބު އެކަލާނގެ ޢަފޫކުރައްވާނެ ކަމުގެ އުއްމީދު ކަމަށް ވެދާނެ އެވެ. އެއިން
ވަކި ޙަޤީޤަތެއް އެންގެވުމަށް ނުފޮނުއްވާ އިރު، ޖަޒާ އާއި ޢަޒާބު ދެއްވާނެ ކަމަށް ވެވޮޑިގެންވާ
ވަޢުދު ދޮގަކަށް ވާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ لّا تعالى ވަޢުދުވެވޮޑިގެންފައިވާ ޖަޒާތައް ނުދެއްވުމަކީ
ޖާއިޒު ކަމަކަށް ނުވިޔަސް، ޢަޒާބު ޢަފޫކޮށްދެއްވުމަކީ، އެކަލާނގެ އަށް ޖާއިޒު ކަމެކެވެ. މި ޝަރަޙަ
ހަމަޖެހުމުގެ އިތުރަށް މިކަމަކީ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުގައި މިހާރު ވެސް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ
ވާހަކައެކެވެ.
ނުތަނަވަސްކަމެއް މެދުވެރިވެދާނެ ކަމުގެ ނުރައްކާ ނެތްހާ ހިނދަކު، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ
އާޔަތްތަކާއި، މަތިވެރިވެގެންވާ ޙަދީޘްތަކުން ދޭހަވާ ލުޣަވީ މާނަ ކުރުމަކީ ޟަރޫރީ ކަމެކެވެ. ލުޣަވީ
މާނަޔާ]2]] އެއްގޮތް އެހެން މާނަތައް ކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ. متُشبِهات އޭ ކިޔޭ ކީރިތި
]]2] ޙާދިޘް ގެ މާނަ އަކީ، لّا تعالى އެ އެއްޗެއް އުފެއްދެވުމުގެ ކުރިން ވުޖޫދުގައި ނެތް އަދި لّا تعالى އެ
އެއްޗެއް ނެތިކުރެއްވުމުން ނެތިގެންދާނެ އެއްޗެކެވެ.
]]2] ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްތައް ވަނީ ޤުރައިޝީ ބަހުންނާއި،
39

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުގައި ވިސްނައިނުގަނެވޭ ފަދަ ފޮރުވިފައިވާ މާނަތައް ހިމެނެއެވެ. އެ މާނަތައް
އެނގިވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި لّا تعالى އެވެ. އަދި علم اللدنية ލިބިފައިވާ ފާހަގަކުރެވޭ މަތިވެރި
ވަރަށް މަދު ބަޔަކަށް އެ ބަސްތަކުގެ މާނަ އެކަލާނގެ ދެއްވި މިންވަރަކަށް އެނގެއެވެ. މި ސަބަބަށް
ޓަކައި، އަހަރެމެން އީމާންވާންޖެހެނީ متُشبِهات އާޔަތްތަކަކީ لّا تعالى ގެ އާޔަތްތައް ކަމަށާއި،
އެ އާޔަތްތަކުގެ މާނަ އަހަރެމެން ތަޙްޤީޤުކޮށްގެން ނުވާނެ ކަމެވެ. أشعري މަޒްހަބުގެ ޢިލްމުވެރިން
ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، އެފަދަ އާޔަތްތައް ކުރުކޮށް ނުވަތަ ތަފްޞީލުކޮށް تأويل ކުރުމަށް ވަނީ
ހުއްދަވެފައެވެ. تأويل ގެ މާނަ އަކީ، ލަފްޒެއްގެ އެތައް މާނައެއްގެ ތެރެއިން ޢާއްމު ނޫން މާނަ
އިޚްތިޔާރުކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، للّا ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅު ކަމުގައިވާ)يَدُ لِلّا فَْو قَ
أَْيِديهِمْ* الفتح: (01 މާނައީ: » للّا ގެ يد قدرة ފުޅު ވަނީ، އެއުރެންގެ އަތްތަކަށް ވުރެ މަތީގައެވެ«.
މި އާޔަތާ މެދު އަހަރެމެން ބުނަންޖެހޭނީ، »މި އާޔަތުން لّا تعالى ކުރައްވާ ކޮންމެ މާނައެއް އަޅާ
ޤަބޫލުކުރަމެވެ«. ބުނުން އެންމެ ރަނގަޅީ، »އަޅާ އަށް އެ އާޔަތުގެ މާނަ ނޭނގެއެވެ. ހަމައެކަނި
އެނގިވޮޑިގެންވަނީ لّا تعالى އެވެ«. ނުވަތަ އަހަރެމެން ބުނަންޖެހޭނީ، » لّا تعالى ގެ ޢިލްމުފުޅަކީ،
އަހަރެމެންގެ ޢިލްމާ ތަފާތު ޢިލްމެކެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަ، އަހަރެމެންގެ އެދޭ ގޮތާ ތަފާތެވެ. ހަމަ
އެއާއެކު، لّا تعالى ގެ އަތްކޮޅު އެކަލާނގެ ހެއްދެވި އިންސާނީ މަޚްލޫޤުންގެ އަތްތަކާ ތަފާތެވެ«.
لّا تعالى ބާވާލައްވާފައިވާ ފޮތްތަކުގައި ބައެއް އާޔަތްތަކުގެ ޕްރޮނައުންސިއޭޝަން ނުވަތަ މާނަ
ނުވަތަ މި ދެބައި ވެސް އެކަލާނގެ ވަނީ ބަދަލުކުރައްވާފައެވެ. އެހެން ފޮތްތަކުގެ ބަދަލުގައި ކީރިތި
ޤުރްއާން ބާއްވައިލައްވައި، އެ ފޮތްތަކުގައިވާ ޤަވާޢިދުތަކުގެ ޞައްޙަކަން ވަނީ އުވާލައްވާފައެވެ.
ދުނިޔެ ނިމެންދެން، ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ކުށެއް، އިތުރުކުރުމެއް، ހަނދާންނެތިފައިވާ ނުވަތަ އުނި
ނުކުތާތަކެއް ނުހުންނާނެ އެވެ. އަދި އެ ޤުރްއާން ހަނދާނެއް ނުނެތޭނެ އެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި
މާޟީ އާއި، މުސްތަޤްބަލުގެ ހުރިހާ ޢިލްމެއް ވަނީ ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ހިމެނިފައެވެ. މި ސަބަބަށް
ޓަކައި، އެ ފޮތަކީ އެހެން ހުރިހާ ފޮތްތަކަށް ވުރެ މަތިވެރި އަދި މާ އަގުހުރި ފޮތެކެވެ. رسول
لّا (صلّى لّا عليه وسلّم)ގެ އެންމެ ބޮޑު މުޢުޖިޒާތަކީ ކީރިތި ޤުރްއާނެވެ. ހުރިހާ އިންސީންނާއި،
ޖިންނީން އެއްވެ ކީރތި ޤުރްއާނުގެ އެންމެކުރު ސޫރަތާ ވައްތަރު އެއްޗެއް ބުނަން އުޅުނަސް، އެ
ކަމެއް ނުވާނެ އެވެ.)قُل لَئ نِِ اجْتََ معَ تِ اإِلنْسُ وَالْجِ نُّ عَلَى أَنْ يأَُْتوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُْرآنِ لَ يأَُْتونَ
بِمِثْلِهِ وَلَْو كَ انَ بَ عضُ هُمْ لَبِ عْ ضٍ ظَهِيرًا * اإلسراء: (88 މާނައީ: »ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!
ހަމަކަށަވަރުން، މި قرآن އާ އެއްފަދަ އެއްޗެއް ގެނައުމަށް އިންސީންނާއި، ޖިންނީން އެއްވި
ނަމަވެސް، އެއާ އެއްފަދަ އެއްޗެއް އެއުރެންނަކަށް ނުގެނެވޭނެތެވެ. އެއުރެންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއް
ބަޔަކަށް ވާގިވެރިން ކަމުގައި ވީނމަވެސް މެއެވެ.«. އަދި ކީއްތޯއެވެ، ޢަރަބި ކަރައިގެ ބަލާޣާތްތެރި
އަދަބީ ޝާޢިރުން އެއްވެ، ކުރު ތިން އާޔަތާ ވައްތަރު އެއްޗެއް ބުނަން ވަރަށް މަސައްކަތް ކުރިޔަސް
އެ ކަމެއް ނުވި އެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނާ ދެކޮޅަށް ތެދުވާކަށް އެބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނައެއް ނުވިއެވެ. އެ
މީހުން ތިބީ ޙައިރާންވެ، ހަދާނެ ގޮތް ހުސްވެފައެވެ. އެހެނީ، ކީރިތި ޤުރްއާންގެ ބަލާޣާތްތެރިކަން ވަނީ
ބަހުރުވައިންނެވެ. އެކަމަކު، އެ ބަސްތަކުން ކުރަންވާނީ، ޙިޖާޒު ކަރައިގައި މީގެ ތޭރަ ސަތޭކަ އަހަރު
ކުރިން ބޭނުންކުރި މާނަތަކެވެ. އެތަކެއް ޤަރުނުގެ ތެރޭގައި އައިސްފައިވާ ބަދަލުތަކުގެ ނަތީޖާ ކަމުގައިވާ
މި ޒަމާނުގެ މާނަތަކުން އެ ބަސްތައް ތަރުޖަމާކުރުން ޞައްޙައެއް ނޫނެވެ.
40

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އިންސާނުންގެ ޤާބިލްކަމަށް ވުރެ މަތީގައެވެ. لّا تعالى އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވުން ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ
ކުރިމަތީގައި ނުކުޅަދާނަ އަދި ބަލިވެފައިވާ ބަޔަކަށް ހައްދަވައެވެ. އިންސާނުންނަށް ޤުރްއާނާ އެއްފަދަ
ފޮތެއް ލިޔުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް ލިބިގެނެއް ނުވެއެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ވާ މޫރިތި އާޔަތްތައް،
އިންސާނުންގެ ބަހުރުވައާއި، ޅެމާއި، ވަޒަނަށް ނުހުންނަ ޢިބާރާތްތަކާ ތަފާތެވެ. އެހެންނަމަވެސް،
ކީރިތި ޤުރްއާން ބާވައިލެއްވުނީ، ޙިޖާރުކަރައިގައި ވާހަކަދެކެވުނު ބަހުން ކަމުގައި ވީ އިރު ވެސް
މެއެވެ. އެއީ، އޭރުގެ ޢަރަބި އަދީބުންނާއި، ފަޞާޙާތްތެރިންނާއި، ބަލާޣާތްތެރިންގެ ބަހެވެ.
ސަމާވީ ފޮތްތަ އް
އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވިކަން އެނގިފައިވަނީ ސަތޭކަ ހަތަރު ސަމާވީ ފޮތެކެވެ. އެއީ:
آدم (عليه الساّلم) ގެ މައްޗަށް ބާއްވައިލެއްވި ދިހަ صُحف (صَحيفة - ކުޑަފޮތް - ގެ ޖަމްޢު) އާއި،
شِيت (عليه الساّلم) ގެ މައްޗަށް ބާއްވައިލެއްވި ފަންސާސް صُحف އާއި، إدريس (عليه الساّلم) ގެ
މައްޗަށް ބާއްވައިލެއްވި ތިރީސް صُحف އާއި، إبراهيم (عليه الساّلم) ގެ މައްޗަށް ބާއްވައިލެއްވި ދިހަ
صُحف އާއި، مُ وسَى (عليه الساّلم) ގެ މައްޗަށް ބާއްވައިލެއްވި التَّوراة އާއި، دَ اوُد (عليه الساّلم)
ގެ މައްޗަށް ބާއްވައިލެއްވި الزَّبُور އާއި، عِ يسَى (عليه الساّلم) ގެ މައްޗަށް ބާއްވައިލެއްވި اإلنجِيل
އާއި، مُ حمّد (عليه الساّلم) ގެ މައްޗަށް ބާއްވައިލެއްވި القُرآْن އެވެ.
އިންސާނަކު ކަމަކަށް އަމުރުކޮށް ނުވަތަ މަނާކޮށް ނުވަތަ ސުވާލެއްކޮށް ނުވަތަ ޚަބަރެއް ދޭން
ބޭނުން ވާ ނަމަ، އެކަމަކާ ދޭތެރޭ ވިސްނައި ތައްޔާރުވެއެވެ. ސިކުނޑީގައި ހުންނަ މިފަދަ މާނަތަކަށް
ކިޔާއުޅެނީ الكالم النفسي އެވެ. މިފަދަ މާނަތަކަށް، ޢަރަތްބި ބަހޭ ނުވަތަ ފާރިސީ ބަހޭ ނުވަތަ ތުރުކީ
ބަހޭ ނުބުނެވޭނެ އެވެ. އެކި ބަސްތަކުން އެ ވާހަކައެއް ބުނުމަކުން އެއީ އެއިން ތަފާތު މާނަތަކެއް
ނުކުންނަންޖެހޭ ސަބަބެއް ނޫނެވެ. މި މާނަތައް ދޭހަވާ ލަފްޒުތަކަށް ކިޔެނީ الكالم اللفظي އެވެ. الكالم
اللفظي އެކި ބަސްބަހުން ކިޔައިދެވޭނެ އެވެ. މިއިން ދޭހަވާ ކަމަކީ، الكالم النفسي އަކީ ވާހަކަދައްކާ
މީހާގެ ކިބައިގައި ހުންނަ ޢިލްމާއި، ބޭނުންވުމާއި، ފެނުން ފަދަ އެހެން ޞިފަތައް ފަދައިން، ސާފު،
ސާބިތު އަދި އާދައިގެ ޞިފައެއް ކަމެވެ. އަދި الكالم اللفظي އަކީ ވާހަކަދައްކާ މީހާގެ އަނގައިން
ނުކުންނަ އަދި އަޑުއަހާ މީހާގެ ކަންފަތާ ހަމަޔަށް ފޯރާ الكالم النفسي ތަޢުބީރުކޮށްދޭ ބަސްތަކެކެވެ.
لّا تعالى ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅަކީ، އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅާ އެކުގައިވާ އަޒަލީ އަދި ދާއިމީ ޞިފައެކެވެ.
އެއީ، لّا تعالى ގެ صفات الذاتية އާއި، ދެނެވޮޑިގަތުމާއި، އިރާދަކުރެއްވުން ފަދަ صفات الثبوتية
އާ ތަފާތު ޞިފައެކެވެ.
ވާހަކަދެއްކުމުގެ ޞިފަ (ވާހަކަދެއްކުން، ލަފަޒު) އަކީ ބަދަލުނުވާ ސާފު އެއްޗެކެވެ. އެއީ،
އަކުރުތަކެއް ނުވަތަ އަޑުތަކެއް ނޫނެވެ. އަދި އަމުރެއް، ނުވަތަ ނަހީއެއް، ނުވަތަ ޚަބަރެއްގެ
ގޮތުގައި، ނުވަތަ ޢަރަބި، ފާރިސީ، ޢިބްރީ، ތުރުކީ ނުވަތަ ސިރްޔާނީ ބަހުން ވާ އެއްޗެއް ކަމަށް ވަކި
ކެޓެގަރީއަކަށް ނެހެދޭނެ އެވެ. އެފަދަ ޞިފަތަކެއް އެއަކު ނުޖެހެއެވެ. އެއީ، ލިޔެވޭ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.
އަދި ސިކުނޑިއާއި، ކަންފަތާއި، ދުލެއްވެސް ބޭނުމެއް ނުވާނެ އެވެ. އަދި ވިސްނުންތޫނުކަމާއި،
ކަންފަތާއި، ދޫ ފަދަ އެއްވެސް ވަސީލަތެއް ބޭނުމެއް ނުވާނެ އެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެކަލާނގެ
ކަލާމްފުޅަކީ، އެ ހުރިހާ އެއްޗަކާ ތަފާތު؛ ބޭނުން ކޮންމެ ބަހަކުން ކިޔޭނެ އެއްޗެކެވެ. އެހެންކަމުން،
ޢަރަބި ބަހުން ކިޔާ ނަމަ، ކިޔެނީ القرآن الكريم އެވެ. ޢިބްރީ ބަހުން ނަމަ التوراة އެވެ. ސިރްޔާނީ
41

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ބަހުން ނަމަ، اإلنجيل އެވެ.]شرح المقاصد]2]] މި ފޮތުގައި ވާ ގޮތުގައި، ގްރީކް ބަހުން ބުނެވޭ
ކަމުގައި ވާ ނަމަ އެއީ اإلنجيل އެވެ. އަދި ސިރްޔާނީ ބަހުން ބުނެވޭ ކަމުގައި ވާ ނަމަ އެއީ الزبور
[
އެވެ.
އިލާހީ ކަލިމަފުޅުން ތަފާތު އެކި މައުޟޫޢުތަކާ ބެހޭ ވާހަކަތަކުގެ ޚަބަރުދެއްވައެވެ. ހިނގާފައިވާ
ނުވަތަ ވާން ހުރި ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ ނަމަ، އެއަށް ކިޔެނީ ޚަބަރެވެ؛ އެހެން ނޫން ނަމަ، ކިޔެނީ
إنشاء އެވެ. ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ނަމަ، ކިޔެނީ أمر އެވެ. ދުރުވާންޖެހޭ ކަމެއް ނަމަ ކިޔެނީ نهي
އެވެ. އެކަމަކު ، لّا ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅަށް ބަދަލެއް އަދ އިތުރުވުމެއް ނާންނާނެ އެވެ. ބާއްވާލައްވާފައިވާ
ކޮންމެ ފޮތަކީ ނުވަތަ ކޮންމެ ޞަފްހާއަކީ لّا تعالى ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅުގެ ކަރުދާހެކެވެ. އޭގެ މާނަ
އަކީ، އެއީ އެކަލާނގެ الكالم النفسي އެވެ. ޢަރަބިން ވާ އިރު، އެއަށް ކިޔެނީ القرآن الكريم އެވެ.
މި ވަޙީ ބަސްފުޅަށް ކިޔެނީ الكالم اللفظي އެވެ. އަދި ކީރިތި ޤުރްއާނަކީ، އިލާހީ ކަލިމަ ކަމަށާއި،
އިލާހީ ޞިފަ ކަމަށް ކިޔުން ޖާޒިރުވެގެން ވެއެވެ. އެހެނީ، އެއިން ތަޢްބީރުކޮށްދެނީ، الكالم النفسي
އެވެ. لّا ގެ ކަލާމްފުޅަކީ، އެއް ވައްތަރު ކަމަށް ވިޔަސް، މީހުންނަށް ބަލާ އިރު، އެކި ބައިތަކަށް
ބަހާލެވެއެވެ. ޤުރްއާނުގެ ބައިތަކާއި، މުޅި ޤުރްއާނަށް ވެސް ކިޔެނީ القرآن الكريم އެވެ.
أهل السنةّ ގެ ޢިލްމުވެރިން އިއްތިފާޤުވާ ގޮތުގައި، الكالم النفسي ޤަދީމް އެވެ. ޙާދިޘެއް ނޫނެވެ.
الكالم اللفظي އަކީ ޤަދީމް ކަމަށް ނުވަތަ ޙާދިޘް ކަމަށް ދަންނަބޭކަލުންގެ އިޖްމާޢެއް ނެތެވެ.
الكالم اللفظي ޙާދިޘް ކަމަށް ދަޢުވާކުރައްވާ ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، الكالم اللفظي
އަކީ ޙާދިޘް ނުވަތަ އުފެދިފައިވާ އެއްޗެއް ކަމަށް އަހަރެމެން ބުނުން ވާޖިބެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، އެއީ
އުފެދިފައިވާ އެއްޗެއް ކަމަށް ބުނުމުން އެއިން ފަހްމުވަނީ الكالم النفسي އަކީ އުފެދިފައިވާ އެއްޗެއް
ކަމެވެ. މިއީ، މި ކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން އޮތް އެންމެ ރަނގަޅު ބަހެވެ. އެހެން މާނައެއް ދޭހަވާ ވާހަކައެއް
އިންސާނާއަށް އަޑުއިވުމުން، ހަމަ އެ ވަގުތު އެ މާނަ ހަނދާންވެއެވެ. އަހްލުއްސުންނާގެ ޢިލްމުވެރިޔަކު
ކީރިތި ޤުރްއާނަކީ ޙާދިޘް އެއްޗެއް ކަމަށް ވިދާޅުވި އަޑުއިވުމުން، އަހަރެމެންނަށް ވިސްނެންޖެހޭ
ކަމަކީ، އެ ޢިލްމުވެރިޔާ އެ ޙަވާލާދެއްވީ އަހަރެމެންގެ އަނގައިން ބޭރުކުރާ އަޑުތަކަށާއި، ލަފްޒުތަކަށް
ކަމެވެ. އަހްލުއްސުންނާގެ ޢިލްމުވެރިންގެ އިޖްމާޢުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި، الكالم النفسي
އާއި، الكالم اللفظي އާ ދެ ވައްތަރުގެ ކަލާމަކީ ވެސް لّا تعالى ގެ ކަލާމްފުޅެވެ. މި ބަޔާނަކީ ބައެއް
ޢިލްމުވެރިން ދެކެލައްވާ ގޮތުގައި، މަޖާޒީ ބުނުމަކަށް ވިޔަސް، ހުރިހާ ޢިލްމުވެރިން ވެސް އެއްބަސްވާ
ގޮތުގައި، އެއީ ވަޙީ ބަސްފުޅެވެ. الكالم النفسي އަކީ لّا تعالى ގެ ވަޙީ އޭ ބުނެވޭ ބަހުގެ މާނަ
އަކީ، އެއީ لّا تعالى ގެ ކަލާމްފުގެ ޞިފަ ކަމަށް ވެފައި، الكالم اللفظي އަކީ لّا تعالى ގެ ވަޙީ
އޭ ބުނެވޭ ބަހުގެ މާނަ އަކީ، އެއީ لّا تعالى ގެ އުފެއްދެވުމެއް ކަމެވެ.
ސުވާލު: »މަތީގައިވާ ފަދައިން، لّا تعالى ގެ އަބަދީ ކަލާމްފުޅުގެ އަޑު ނީވޭނޭކަން އެނގިގެންދެއެވެ.
މީހަކު ތިމަންނަ އަށް ' لّا تعالى ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅު އަޑު އިވުނޭ' ބުނުމުން އޭގެ މާނަ އަކީ،
'އަހަންނަށް ވާހަކަދެއްކި އަޑާއި، ލަފްޒުތައް އިވުނު' ނުވަތަ 'އެ ބަސްތަކުން އަހަންނަށް އަބަދީ الكالم
النفسي ވިސްނުނު' މިހެންނެވެ.
]]2] المقاصد ގެ މުއައްލިފު އަދި ޝަރަޙަކުރެއްވި سعد الدين التفتازاني އަވަހާރަވީ 792ހ. (1389މ.)
ގައި ސަމަރުޤަންދު ގައެވެ.
42

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޖަވާބު: مُ وسَى (عليه الساّلم) ވަނީ އިލާހީ ޢާދަޔާ ތަފާތުކޮށް، އެކަލާނގެ އަޒަލީ ކަލާމްފުޅު އަކުރު
ނުވަތަ އަޑާ ނުލައި އަޑުއައްސަވާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު لّا تعالى ވަޙީ ބަސްފުޅު އަޑުއައްސަވާފައިވަނީ،
ސުވަރުގޭގައި ފެންނާނެ ފަދައިން އެ ކަން ހިންގި ގޮތް ވިސްނައިނުގަނޭ އަދި ސިފަ ވެސް ނުކުރެވޭ
ފަދަ ގޮތަކަށެވެ. މޫސާގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން ބޭކަލަކު لّا تعالى ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅު އަޑާ އެކު
އަޑުއައްސަވާފައެއް ނެތެވެ. އެއީ، ހަމައެކަނި ކަންފަތަކުނެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އެކަލޭގެފާނުގެ
ހަށިގަ ނޑުގެ ކޮންމެ ގުނަވަނަކުން އަދި ކޮންމެ ޒައްރާއަކުން ހުރިހާ ދިމާއަކުންނެވެ. ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު
ވަޙީ ބަސްފުޅު އަޑުއެއްސެވީ ގަހާވީ ދިމާލުން އެކަނި، އެކަމަކު އަޑު ނުވަތަ ވައިގެ ވައިބްރޭޝަން
ނުވަތަ އެހެން ވަސީލަތަކުނެއް ނޫނެވެ. މޫސާގެފާނަށް كليم للّا އޭ ނަންދެވުނީ، އެކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ
ބަސްފުޅު އަޑު އިވިވަޑައިގަތީ މި ތިން ޙާލަތު ގައި ކަމަށް ވާތީ އެވެ. އަޅަމެންގެ ނަބިއްޔާ مُ حمّد
(صلّى لّا عليه و سلّم) އަށް މިޢުރާޖަށް އަރައިވަޑައިގެންނެވި ރޭގަޔާއި، جبريل (عليه الساّلم) ގެ
އަރިހުން ވަޙީބާވައިލެއްވުނީ ވެސް މި ތިން ގޮތަށެވެ.
އީމާން ކަމުގެ ރު ކު ން ތަ ކުގެ ތެ ރެ އިން ހަ ތަ ރު ވަ ނަ ރު ކު ން
އީމާންކަމުގެ ހަ ރުކުނު ގެ ތެރެއިން ހަތަރު ވަނަ ރުކުނަކީ، لّا تعالى ފޮ ނު އް ވި ރަ ސޫލުން ނަ ށް
އީމާން ވު މެ ވެ. ރަސޫލާ ބޭކަލުން ފޮނުއްވުނީ، މީސްތަކުންނަށް ا لّ تعالى ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ސީދާ މަގަށް
ހިދާޔަތު ދެއްވުމަށެވެ. ލުޣަވީ ގޮތުން ބަލާއިރު، الُّرسل އަކީ (رسول ގެ ގިނަ ނަން) ރިސާލަތަކައިގެން
ފޮނުއްވުނު ރަސޫލުންނެވެ. ޝަރުޢީ ގޮތުން رسول ގެ މާނަ އަކީ އިންސާނުންގެ ތެރެއިން ފޮނުއްވާ،
އެއިރެއްގައި އުޅޭ އެހެން އިންސާނުންނަށް ވުރެ، އުފެއްދެވުމުގަޔާއި، ޞިފަތަކުގަޔާއި، ޢިލްމުގައި
ފުރިހަމަވެފައި ރަނގަޅު އަދި އެއްވެސް ނުބައި ސިފައެއް އަދި ނުރުހެވޭ ފަދަ އާދައެއް ނެތް
އިންސާނެކެވެ. ރަސޫލުންނަކީ عِصمة ތެރި ނުވަތަ މަޢްޞޫމް ބައެކެވެ. މާނަ އަކީ، އެ ބޭކަލުންނަށް
نبوةّ]2]] ފޮނުއްވުމުގެ ކުރިން އަފި ފަހުން ވެސް އެއްވެސް ބޮޑު ނުވަތަ ކުޑަ ފާފައެއް ނުކުރައްވާ
ކަމެވެ. އެ ބޭކަލުންނަށް نبوةّ ދެއްވުމާއި، އެ ބޭކަލުންގެ ނަބީކަން އެނގި ހާމަވެ، ފެތުރުމާ ހަމަޔަށް
އެ ބޭކަލުންގެ ކިބައިގައި، ލޯފަންކަމާއި، ބީރުކަމާއި، މަންމަންކަން ފަދަ އެއްވެސް އުނިކަމެއް ނެތެވެ.
ކޮންމެ ނަބިއްޔެއްގެ ކިބައިގައި ވެސް ހަތް ސިފައެއް ވާ ކަމަށް އީމާންވުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. އެއީ:
األمانة (އަމާނާތްތެރިކަން) އާއި، الصدق (ތެދުވެރިކަން) އާއި، التبليغ (މުވާޞަލާތުކުރުން) އާއި،
العدالة (އިންޞާފުވެރިވުން) އާއި، العصمة (ފާފަޔަށް އަރައިގަތުމުން ރައްކާތެރިވުން) އާއި، الفطانة
(އެންމެ މަތީ މިންވަރުގެ ވިސްނުން) އާއި، أمن العزل (ނަބީކަމުން ޢަޒްލުކުރެއްވުމުން ރައްކާތެރިވުން)
އެވެ.
އާ ޝަރީޢަތެއް ތަބްލީޣުކުރައްވާ ނަބީއަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ رسول އެވެ. އާ ދީނަކަށް ގޮވާނުލައްވައި،
އެކަމަކު، ކުރިން ފޮނުއްވި ދީނަށް ގޮވާލައްވާ ނަމަ، ކިޔޭ ނަމަކީ نبي]2]] އެވެ. للاّ ގެ އަމުރުފުޅުތައް
]]2] އެތެރޭގައި ތިބެގެން އިސްލާމްދީން ޚަރާބުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ކާފިރުން ބުނާ ގޮތުގައި، نبوةّ ގެ ކުރިން
مُ حمّد (صلّى لّا عليه و سلّم) ބުދަށް ޤުރުބާން ކުރެއްވި އެވެ. އޭގެ ދަލީލެއްގެ ގޮތުން، އެ މީހުން ދައްކަނީ
މަޒްހަބެއް ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުންގެ ފޮތްތަކެވެ. މަތީގައިވާ މަޢުލޫމާތުން އެނގިގެންދަނީ، އެ މީހުންގެ އެ
ބުނާ ބުނުން އެއީ ދޮގެއް ކަމެވެ.
]]2] رسول Prophet ގެ ގޮތުގައި ވެސް ތަރުކަމާކުރެވެއެވެ.
43

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ތަބްލީޣުކުރެއްވުމާއި، للّا ގެ ދީނަށް ގޮވާލެއްވުމުގައި رسول އާ نبي އާ ތަފާތެއް ނެތެވެ. ނަބީންނާއި،
ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމުގެ މާނަ އަކީ، އެ ބޭކަލުންގެ ރިސާލަތުގެ ތެދުވެރިކަން އިސްތިސްނާއެއް
ނެތި ޤަބޫލުކުރުމެވެ. އެއިން އެންމެ ބޭކަލަކު ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކު ބެލެވޭނީ ހުރިހާ ރަސޫލުންނާއި،
ނަބީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކަށެވެ.
ނަބީ ކަމަކީ، ގަދައަޅައި މަސައްކަތްކޮށްގެންނާއި، ބަ ނޑުހައިހޫނުކަމުގައި ހުރެގެންނާއި،
ދަތިއުނދަގޫ ތަޙައްމަލުކޮށްގެން، ނުވަތަ ގިނަގިނައިން އަޅުކަންކޮށްގެން ޙާޞިލުކުރެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ.
އެކަމަކު، ނަބީކަން ލިބިފައިވަނީ، ا لّ تعالى ގެ ފަޟްލުވަންތަކަމާއި، އިޙްސާންތެރިކަމާއި، އެކަލާނގެ
އިޚްތިޔާރުކުރެއްވުމުންނެވެ. ދީންތައް ރަސޫލުން މެދުވެރިކޮށް ފޮނުއްވާފައިވަނީ، މި ދުނިޔެއާއި،
އާޚިރަތުގައި އިންސާނުންނަށް ބޭނުންތެރި ދިރިއުޅުމެއް ހޯއްދަވައިދެއްވުމަށާއި، ގެއްލުންދެނިވި
ކަންތައްތަކުން އެބައި މީހުން ރައްކާތެރިކުރެއްވުމާއި، އެބައިމީހުންނަށް ދިންނެވުމާއި، އިރުޝާދާއި،
އަމާންކަމާއި، އުފާވެރިކަން ހޯއްދަވައިދެއްވުމަށެވެ. ނަބީންނާއި، ރަސޫލުން (عليهم الساّلم) ا لّ
ގެ އަމުރުފުޅުތައް ތަބްލީޣުކުރައްވާފައިވަނީ، ބިރާއި، ފަސްޖެހުމެއް ނެތި، އަދި އެ ބޭކަލުންގެ
ޢަދާވާތްތެރިންގެ ގިނަކަމަކަށް އަދި އެބައިމީހުންގެ ޖެއްސުންކުރުމާއި، އަނިޔާކުރުމަކަށް ނުބައްލަވައެވެ.
ا لّ تعالى ވަނީ ރަސޫލުންނާއި، ނަބީންނަށް އެ ބޭކަލުންގެ ތެދުވެރިކަން ސާބިތުކޮށްދެއްވުމަށްޓަކައި
މުޢުޖިޒާތްތައް ދެއްވާފައެވެ. އެއްވެސް މީހަކަށް އެ މުޢުޖިޒާތްތަކަށް ގޮންޖެހުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް
ނުލިބުނެވެ. ރަސޫލަކަށް ތަބާވާ މީހުންނަށް ކިޔެނީ އެ ރަސޫލެއްގެ أُمةَّ ކަމަށެވެ. ޤިޔާމަތް
ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެ ރަސޫލެއްގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ފާފަކޮށްފައިތިބޭ މީހުންނަށް
ޝަފާޢަތްދެއްވުމުގެ އިޒްނަ ދެވި، އެ ޝަފާޢަތް ޤަބޫލުކުރައްވާނެތެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، އެ ބޭކަލެއްގެ
އުއްމަތުގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި، ޞާލިޙުންނާއި، ވަލީވެރިންނަށް ވެސް ޝަފާޢަތްދެއްވުމުގެ އިޒްނަ ا لّ
تعالى ދެއްވައި، އެ ޝަފާޢަތް ޤަބޫލުކުރައްވާނެތެވެ. ނަބީބޭކަލުންނާއި، ރަސޫލާ ބޭކަލުން)عليهم
الساّلم(ތިއްބެވީ އެ ބޭކަލުންގެ ކަށްވަޅުގައި އަހަރެމެންނަށް ނޭނގޭ ގޮތަށް ދިރި އެވެ. ބިމުގައި އެ
ބޭކަލުންގެ ޠާހިރު ހަށިކޮޅުތައް ފަނާ ނުވާނެ އެވެ. މި ސަބަބަށް ޓަކައި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅެއް
ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ: »األنبياء أحياء في قبورهم يصلّون (ނަބީ ބޭކަލުން ވަނީ އެ ބޭކަލުންގެ
[[3[
ކަ ށް ވަޅުގަ އި ނަމާދު ކު ރުމުގަ އެ ވެ)».
]]3] ސަޢޫދީ ޢަރަބިޔާ ގައި އުޅޭ ވައްހާބީން މި ޙަދީޘްތައް އިންކާރުކުރެއެވެ. އަދި މި ޙަދީޘްތައް ޤަބޫލުކުރާ
މުސްލިމުން ކާފިރުންނަށް ހަދައެވެ. ސާފު ނޫން އަދި މާނަ އުނދަގޫ ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި،
ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްތައް ޞައްޙަ ނޫން ގޮތްގޮތަށް މާނަކުރުމަކުން، އެ ބައިމީހުން ދީނުން ބޭރެއް
ނުވެއެވެ. އެ މީހުން ވެގެންދަނީ ބިދުޢަވެރިންނަށެވެ. އެބައި މީހުންނަކީ، މުސްލިމުންނަށް ނުލާހިކު
ގެއްލުންދޭ މީހުންނެވެ. ވައްހާބިއްޔަތު އުފައްދާފައިވަނީ محمد ين عبد الوهاب ނަމަކަށް ކިޔާ މީހަކު ނަޖްދު
ސިޓީގައެވެ. އިނގިރޭސި ޖާސޫސެއް ކަމުގައިވާ ހެމްފަރ ވަނީ أحمد أبن تيمية)ނިޔާވީ ދިމިޝްޤު ގައި
728ހ، [1328މ.] ގައި(ގެ އޮޅުވާލުމުގެ ފިކުރުތަކުން އޭނާ ވާވައްދާފައެވެ. މިޞްރު މީހެއް ކަމުގައިވާ
محمد عبده (ނިޔާވީ މިޞްރުގައި 1323ހ، [1905މ.] ގައި) ފޮތްތައް މެދުވެރިކޮށް މިކަން ތުރުކީންގެ
މެދުގައި ފެތުރުނެވެ. أهل السنّه والجماعة ގެ ގިނަ ޢިލްމުވެރިން އެ ޢިލްމުވެރިންގެ ގިނަ ފޮތްތަކުގައި
ވާ ގޮތުން، ވައްހާބީންނަކީ ފަސްވަނަ މަޒްހަބެއްގެ އަހްލުވެރިންނެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެ މީހުންނަކީ،
ދީން މުގުރާލުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ބައެކެވެ. السعادة األبدية އާއި، القيامة واآلخرة މި ދެފޮތުގައި މި
މައުޟޫޢުތަކުގެ މައްޗަށް ވަނީ ވަރަށް ދިގުކޮށް ލިޔެވިފައެވެ. އަޅުގަ ނޑު هلا ގެ ޙަޟްރަތުން އެދި
44

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ނަބީން (عليهم الساّلم) ގެ ލޯފުޅުތައް ނިދިފުޅުލެއްޕެވިޔަސް، އެ ބޭކަލުންގެ ހިތްޕުޅުތައް
އަވަހާރަފުޅެއް ނުލައްޕަވައެވެ. ހުރިހާ ނަބިއްޔުންނާއި، ރަސޫލުން، ނަބީކަމުގެ ވަޒީފާ އާއި، އޭގެ
ދަރުމަތައް އުފުއްލެވުމުގައި އެއްހަމަ އެވެ. ކޮންމެ ނަބިއްޔަކާއި، ރަސޫލަކީ (عليهم الساّلم)، މި
ދެންނެވި ހަތް ޞިފަ ލިބިވަޑައިގެންތިއްބެވި ބޭކަލުންނެވެ. އެ ބޭކަލުންނަކީ، ނަބީކަމުން އެއްގޮތަކަށް
ވެސް ވަކިކުރެއްވޭ ބައެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، ވަލީވެރިންނަކީ ވަލީކަމުން ވަކިކުރެވޭ ފަހަރު އަތުވެދާނެ
އެވެ. ރިސާލަތަކީ، އިންސާނުންނަށް ޚާއްޞަ ކަމެކެވެ. ޖިންނީންނާއި މަލާއިކަތުންގެ ތެރެއިން ވާ
ނަބިއްޔެއް ނެތެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން ތިއްބަވަނީ އިންސީންނަށް ޓަކައެވެ. އެހެނީ، މަލާއިކަތުންނަކީ،
نُبوّة ގެ ދަރަޖައަށް އުފުއްލެވޭ ބައެއް ނޫނެވެ. ނަބިއްޔުންނާއި، ރަސޫލުން، އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް
ވުރެ މަތިވެރި އަދި ދަރަޖައުފުލިގެންވެއެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، سيد األنبياء و المرسلين
محمد (صلّى لّا عليه و سلّم) އަކީ، އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ޢަދަދާއި، އެކަލޭގެފާނު
ފޮނުއްވުނު ރަށްތައް ފެތުރިފައިވާ ފުޅާކަމާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ޢިލްމު އެންމެ ފުޅާމިނަށް ފެތުރުމާއި،
ވަރަށް ގިނަ ޢަދަދެއްގެ މުޢުޖިޒާތްތައް އެކަލޭގެފާނަށް ފޮނުއްވައި ދެމެހެއްޓެވުމާއި، އެކަލާގެފާނަކީ،
ދަރުމައާއި، އިޙްސާންތެރިކަމަށް ބަލާ އިރު، ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ޝަރަފުވެރި ރަސޫލާ
އެވެ. أولوالعزم ގެ ނަމުން ނަންދެވިގެންވީ ރަސޫލުން އެހެން ރަސޫލުންނަށް ވުރެ މަތިވެރި އެވެ.
ރަސޫލުންނަށް ނުވާ ނަބިއްޔުންނަށް ވުރެ ރަސޫލުން މަތިވެރިވެގެން ވެއެވެ.
ނަބިއްޔުންގެ ޢަދަދެއް ނޭނގެއެވެ. ވަރަށް ބޮޑަށް އެނގިފައިވާ ގޮތުގައި، 124،000 އަށް ވުރެ
ގިނަ ނަބިއްޔުން ފޮނުއްވުނެވެ. އޭގެ ތެރެއިން 313 ނުވަތަ 315 ނަބިއްޔުންނަކީ، ރަސޫލުންނެވެ.
އޭގެ ތެރޭގައި أولوالعزم ގެ ނަމުން ނަންދެވިގެންވީ ހަ ރަސޫލުން ވެސް ހިމެނެއެވެ. އެއީ: آدم، نوح،
إبراهيم، موسى، عيسى، محمّد المصطفى (عليهم الصالت الساّلم) އެވެ.
ހުރިހާ ނަބީންނާއި ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން ތިރީސް ތިން ރަސޫލުން ވަކިން ބޮޑަށް މަޝްހޫރުވެފައި
ވެއެވެ. އެއީ: أدم، إدريس، شيت ނުވަތަ شيث، نوح، هود، صالح، إبراهيم، لوط، إسماعيل،
إسحاق، يعقوب، يوسف، أّيوب، شعيب، موسى، هارون، خضر، يوشع بن نون، إلياس، اليسع، ذو
الكفل، شمعون، إشموئيل، يونس بن متى، داود، سليمان، لقمان، زكريا، يحيى، عزيز، عيسى إبن
مريم، ذو القرنين އަދި محمّد (عليهم الصالت الساّلم) އެވެ.
ކިރިތި ޤުރްއާން ގައި ލިޔެވިފައިވަނީ މި ދެންނެވި 33 ރަސޫލުންނާއި ނަބީންގެ ތެރެއިން 28
ރަސޫލުންނާއި ނަބީންގެ ނަމެވެ. އެގޮތުން، شيت އާއި، خضر އާއި، يوشع އާއި، شمعون އާއި،
إشموئيل ގެ ނަންފުޅުތައް ކިރިތި ޤުރްއާން ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައި ނެތެވެ. މި 28 ގެ ތެރެއިން ذو
القرنين އާއި، لقمان عزيز އާއި، خضر އަކީ ރަސޫލުން ކަމެއް ޔަޤީނެއް ނުވެއެވެ. المكتوبات
المعصومية މި ފޮތުގެ ދެވަނަ ޢަދަދުގެ ތިރީސް ހަވަނަ މަޒްމޫނު ގައި ލިޔެފައިވާ ގޮތުގައި، خضر
(عليه الساّلم) އަކީ ރަސޫލެއް ކަމުގެ މުޢުތަބަރު ރިޕޯޓްތައް ލިބިފައި ވެއެވެ. އަދި އެ ފޮތުގެ
ސަތޭކަ އަށްޑިހަ ދެވަނަ ސިޓީ ގައި ވަނީ: »خضر (عليه الساّلم) އިންސާނެއްގެ ސިފައިގައި
ދުޢާކުރަނީ، އިނގިރޭސިންގެ ފިކުރުން އުފެދިފައިވާ ވައްހާބީންގެ ނުބައިކަމުން ޢިލްމުއުނގެނޭ ޒުވަނުން
ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވައި، ވަރަށް ގިނަ ޙަދީޘްފުޅުތަކުގައި ތަޢުރީފުކުރައްވާފައިވާ أهل السنّه ގެ ޢިލްމުވެރިން
އިން ސީދާ ތެދު މަގަށް ހިދާޔަތު ދެއްވުމަށެވެ.
45

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ބައެއް ކަންތައްތައް ކުރެއްވުމަށް (ބައެއް ފަހަރު) ފެނުމަކީ ދިރިހުންނެވި ކަމުގެ ދަލީލެއް ނޫނެވެ.
ފަހެ، للّا تعالى އެކަލޭގެފާނުގެ ރޫޙަށާއި ވަރަށް ގިނަ ނަބީންނާއި، ވަލީވެރިންގެ ރޫޙު އިންސާނުންގެ
ސިފައިގައި ފާޅުވުމުގެ އިޒުނަ ދެއްވި އެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެހެން ފެނުމަކުން އެއީ، ދިރިތިއްބެވި
ކަމުގެ ދަލީލެއް ނޫނެވެ. ذو الكفل ގެ ދެވަނަ ނަންފުޅަކީ، هرقل އެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ إلياس
ނުވަތަ إدريس ނުވަތަ زكريا އޭ ވެސް ކިޔެއެވެ.
سيدنا إبراهيم (عليه الساّلم) އަކީ هللا ގެ خليل އެވެ. އެހެނީ، އިބްރާހީމްގެފާނުގެ ހިތްޕުޅުގައި للّا
تعالى އޮތް ލޯބި ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ލޯތްބެއް ނެތެވެ. موسى (عليه الساّلم) އަކީ
كليم للّا އެވެ. އެހެނީ، އެކަލޭގެފާނު للّا تعالى ގެ ޙަޟްރަތާ ވާހަކަފުޅުދެއްކެވި އެވެ. އަދި عيسى
(عليه الساّلم) އަކީ كلمة لّا އެވެ. ސަބަބަކީ، އެކަލޭގެފާނު ރައްކާވީ ބައްޕާފުލަކާ ނުލައި للّا ގެ
ކަލިމަފުޅަކުން ކަމުގައި ވާތީ އެވެ. އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވީ، »ވާށޭ«، ދެން ވެއްޖެއެވެ. ހަމައެއާއެކު،
އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް ވަޢުޡުވިދާޅުވީ އެކަލާނގެ ޙިކްމަތުން ފުރިގެންވާ ކަލާމްފުޅުންނެވެ.
ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން ހެއްދެވުމުގެ ސަބަބު ކަމުގައިވާ އަދި އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ
މަތިވެރި، އެންމެ ފާހަގަކުރެވޭ، އެންމެ ޝަރަފުވެރި محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) އަކީ، حبيب للّا
އެވެ. އެހެނީ އެކަލޭގެފާނަކީ، މަޚްލޫޤުން ވުޖޫދުވުމުގެ ސަބަބެވެ. އެންމެހާ އިންސާނުންގެ ތެރެއިން
ވެސް އެންމެ މަތިވެރި އަދި އެންމެ ޝަރަފުވެރި އިންސާނަކީ، އެކަލޭގެފާނެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ
ޒާތާއި، ޤަދަރުވެރިކަމުގެ މަތިވެރިކަމާއި، للّا ގެ ޙަބީބުކަން އެނިގެންދާ އެތަކެއް ހެކިތަކެއް ވެއެވެ.
އެހެންކަމުން، އެކަލޭގެފާނަށް ނިސްބަތްކޮށް »ބާރުކަ ނޑުވާލާފައި« ނުވަތަ »ބަލިކުރެވިފައި« ފަދަ
ބަސްތައް ކިޔުން ޖާއިޒެއް ނޫނެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެންމެ ފުރަތަމަ ކަށްވަޅުން ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާނީ
އެކަލޭގެފާނެވެ. މަޙްޝަރު ބިމަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ޙާޟިރުވެވަޑައިގަންނަވާނީ އެކަލޭގެފާނެވެ. އަދި
އެންމެ ފުރަތަމަ ސުވަރުގެ ވަންނަވާނެ ފަރާތަކީ، އެކަލޭގެފާނެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާފައިވާ
މުޢުޖިޒާތްތައް އިންސާނަކަށް ލިބިފައިވާ ހަކަތައިން ގުނާ ޢަދަދުނުކުރެވުނަސް، މިޢުރާޖުގެ މުޢުޖިޒާތް
ލިޔަމުން މި ފޮތް ޒީނަތްތެރިކޮށްލާނަމެވެ:.
އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުނު އެއް މުޢުޖިޒާތަކީ މިޢުރާޖަށް އަރައިވަޑައިގަތުމެވެ. އެކަލޭގެފާނު مكّة
المكرّمة ގައި ނިދި އަވަހާރަލައްޕަވާފައި ވަނިކޮށް، ނިދިން ހޭލެއްވިގެން، އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިކޮޅާ
އެކު މައްކާއިން ޤުދުސް ގައި ހުންނަ މަސްޖިދުލް އަޤްޞާ އަށް ގެންދެވުނެވެ. އޭގެ ފަހުން އުޑުތަކަށް
އުފުއްލެވުނެވެ. އަދި ހަތް ވަނަ އުޑަށް ފަހު، އެކަލޭގެފާނު ގެންދެވުނީ للّا تعالى ގެންދަވަން
އިރާދަކުރައްވާފައިވާ ތަނަށެވެ. އަހަރެމެން މިޢުރާޖަށް އީމާންވާންޖެހޭނީ މި ގޮތަށެވެ]3]]. މިޢުރާޖުގެ
ކަންތައް ހިނގައިދިޔަ ގޮތް ވަނީ الشفاء الشريف]3]] ފަދަ ވަރަށް ގިނަ އަގުހުރި ފޮތްތަކުގައި
]]3] މަގުގެއްލިފައިވާ އިސްމާޢިލިއްޔާ ފިރްޤާ އަށް ނިސްބަތްވާ މީހުންނާއި، އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން ކަމުގައި
ހެދިގެން އުޅޭ އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވުން ޒުވާނުން މަގުފުރައްދަން މަސައްކަތްކުރަނީ، މިޢުރާޖަކީ ޖިސްމާނީ
ގޮތުން ހަށީގަ ނޑު އުފުއްލެވުން ނޫން ކަމަށާއި، ރޫޙީ ގޮތުން އުފުއްލެވި އުފުއްލެވުމެއް ކަމަށް ބުނެ އަދި
ލިޔެގެންނެވެ. މުސްލިމު ޒުވާނުން މިފަދަ ފޮތްތަކާއި، މިފަދަ ވިހަގަދަ ފިކުރުތަކާ ދުރުވާންޖެހޭނެ އެވެ.
]]3] الشفاء މި ފޮތް ލިޔުއްވި القاضي عياض المالكي އަވަހާރަވީ މޮރޮކޯގެ މަރާކިޝް ގައި 1197ހ.
[3871މ.] ގައެވެ.
46

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ތަފްޞީލުކޮށް ލިޔެވިފައެވެ. ރަސޫލާ محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) ޖިބްރީލުގެފާނާ އެކު މައްކާ އިން
سدرة المنتهى އަށް ދަތުރުކުރެއްވި އެވެ. سدرة المنتهى އަކީ، ހަވަނަ އަދި ހަތްވަނަ އުޑުގައި ވާ
ގަހެކެވެ. އެ ގަސް ފަހަނައަޅާ އެއްވެސް ޢިލްމެއް އަދި މައްޗަށް އެރުމެއް ނުވާނެ އެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ
محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) جبريل (عليه الساّلم) ދެކެވަޑައިގަތީ سدرة المنتهى ކައިރިން،
އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްލު ޞޫރާގައި، އެކަލޭގެފާނުގެ ހަސަތޭކަ ފިޔައާ އެކުގައެވެ. جبريل)عليه
الساّلم(ދެމިހުންނެވީ سدرة المنتهى ގައެވެ. މައްކާއިން ޤުދުސް އަށް ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى
لّاعليه و سلّم(އިސްރާކުރެއްވީ ބުރާޤު ގައެވެ. ބުރާޤަކީ، ހުދު ކުލައިގެ، ވަރަށް ބާރަށް ދުވާ، ވަކި
ޖިންސެއް ނެތް މި ދުނިޔޭގައި ނޫޅޭ، ސުވަރުގޭގެ ޖަނާވާރެކެވެ. މި ޖަނަވާރަކީ، ބަޣަލް އަށް ވުރެ
ކުޑަ އަދި ޙިމާރަށް ވުރެ ބޮޑު ޖަނަވާރެކެވެ. ބުރާޤުގެ އެއްފިޔަވަޅުގެ ދިގުމިނުގައި ލޮލުކޮޅަށް ނުފެންނަ
ވަރުގެ ރާސްތާއެއް ހުރެއެވެ. މަސްޖިދުލް އަޤްޞާ ގައި ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم)
ނަބިއްޔުންނާއިގެން އިމާމުވެ ޖަމާޢަތުގައި ޢިޝާ ނުވަތަ ފަތިސް ނަމާދުކުރެއްވި އެވެ. ނަބިއްޔުންގެ
ރޫޙުތައް އެ ތާނގައި ޙާޒިރުވެ ތިއްބެވީ، އެ ބޭކަލުންގެ އިންސާނީ ޞޫރާގައެވެ. އެއަށް ފަހު، ހަތްވަނަ
އުޑަށް ކުޑަ ހިނދުކޮޅެއްގެ ތެރޭގައި، އެކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވީ، މިޢުރާޖޭ ކިޔޭ ހަރުގަ ނޑަކުންނެވެ. އެ
ވަޑައިގެންނެވި މަގުމަތީގައި، މަލާއިކަތުން ކަނާތްފަރާތާއި، ވާތްފަރާތުގައި ސަފުތަކުގައި އެކަލޭގެފާނަށް
ސަލާންކުރައްވައި، މަރުޙަބާ ދަންނަވަން ތިއްބެވި އެވެ. ކޮންމެ އުޑަކަށް ދެވުމުން، ކީރިތި ރަސޫލާ
محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) ވަޑައިގަތުމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު جبريل (عليه الساّلم) ދެއްވި އެވެ.
ކޮންމެ އުޑަކުން އެކަލޭގެފާނާ ނަބީއެއް ނުވަތަ ރަސޫލަކާ ބައްދަލުވެ އެއް ބޭފުޅަކު އަނެއް ބޭފުޅަކާ
ސަލާމް ކުރައްވައެވެ. سدرة المنتهى ގައި ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) އަށް
ޢަޖައިބުކުރުވަނިވި ކަންތައްތައް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އެގޮތުން، ސުވަރުގޭގެ ނިޢުމަތްތަކާއި، ނަރަކައިގެ
ޢަޒާބު ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އެކަމަކު، للّا تعالى ގެ ރިވެތިކަން ދެކެވަޑައިގަތުމުގެ ޝައުޤުވެރިކަން
ބޮޑުކަމުން އެ ނިޢުމަތްތަކަށް ނުބެއްލަވައެވެ. سدرة المنتهى ފަހަނައަޅައި، އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތީ
ނޫރުތަކުގެ ތެރެއިން ގިނިގަންޏާ އެވެ. މަލާއިކަތުންގެ ގަލަންތަކުގެ އަޑު އިވިވަޑައިގަތެވެ. އަދި
ސަތާރަ ހާސް ޙިޖާބު ގެ ތެރެއިން ވަޑައިގަތެވެ. އެއިން ކޮންމެ ދެ ޙިޖާބެއްގެ ދޭތެރޭގައި ފަސްސަތޭކަ
އަހަރުގެ ރާސްތާ ހުއްޓެވެ. އަދި އިރަށް ވުރެ އަލިކަން ގަދަ رفرف އޭ ކިޔުނު ދޫލައެއްގެ މަތީގައި
ހުރި كرسي ކައިރިން ލާފައި ވަޑައިގެން العرش އާ ހަމަށް ވާޞިލުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އެކަލޭގެފާނު
عرش ފަހަނައަޅައި، ޒަމާނާއި، ތަނާއި، މާއްދީ ދުނިޔެ އަށް ވުރެ ބޭރަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެ ގޮތުން
ޢާލަމްތައް ހެއްދެވި للّا تعالى ގެ ކަލާމްފުޅުގެ އަޑު އިވޭ ހިސާބަށް ވަޑައިގަތެވެ.
އެކަލޭގެފާނަށް للّا تعالى ގެ ރިވެތިކަން ފެނިވަޑައިގަތީ، މުއުމިނުންނަށް ސުވަރުގޭގައި ވެސް
ފެންނާނޭ ގޮތަށް، ގޮތާއި، ޞިފައާއި، ޒަމާނާއި، ތަން ނުލައެވެ. އަދި للّا تعالى ގެ ޒާތުކޮޅާ
ވާހަކަފުޅުދެއްކެވީ އަކުރެއް އަދި އަޑެއް ނެތް ގޮތަށް، ތަސްބީޙަކިޔުމާއި، ތަޢުރީފުކުރައްވަމުންނެވެ.
އެކަލޭގެ ފާނަށް ގުނާ ޢަދަދުނުކުރެވޭ ވަރުގެ އިނާމާއި، ޝަރަފުތައް ދެއްވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނާއި،
އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ދުވާލަކު ފަންސާސް ފަހަރު ނަމާދުކުރުމަށް ފަރްޟުކުރެވުނެވެ.
އެކަމަކު موسى (عليه الساّلم) މެދުވެރިވެގެން ދުވާލަކު ކުރަންޖެހޭ ނަމާދުގެ ޢަދަދު ފަހަކަށް
މަދުކުރެވުނެވެ. އޭގެ ކުރިން، ނަމާދު ކުރެވެމުން ދިޔައީ، ހަމައެކަނި ހެނދުނާއި، މެންދުރުފަސް
47

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ނުވަތަ ރޭގަ ނޑު އެވެ. މިފަދަ ދގު ދަތުރަކާއި، ހަދިޔާ އާއި، ނިޢުމަތްތައް ލިބިވަޑައިގެން، އަދި
ޢަޖައިބުކުރުވަނިވި އެތައް ކަމެއް ފެނި، އިވި ވަޑައިގަތުމަށް ފަހު، އަދި ހޫނުކަން ފިލާފައިނެތް
އެކަލޭގެފާނުގެ އެނދުދާންކޮޅަށް އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. މަތީގައި ލިޔެވިފައިވާ ވާހަކަތަކަކީ،
ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކުން އެނގެންހުރި
ވާހަކަތަކެވެ. އެ ހުރިހާ ވާހަކައެއް ޤަބޫލުކުރުމަކީ ވާޖިބެއް ނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް، أهل الُّسنة ގެ
ޢިލްމުވެރިން އެ ވާހަކަތައް ބަޔާންކުރައްވާފައި ވުމާ އެކު، މި ޙަޤީޤަތްތައް ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުން أهل
الُّسنة އިން ވަކިކުރެވޭނެ އެވެ. އާޔަތެއް ނުވަތަ ޙާދީޘެއް ޤަބޫލުނުކުރާ މީހަކު ވެގެންދާނީ ދީނުން
ބޭރުވެފައިވާ މީހަކަށެވެ.
محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) އަކީ ނަބިއްޔުންނާއި، ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި سيّد
المرسلين ކަން ހާމަކޮށްދޭ އެތަކެއް ދަލީލުތައް މިތާނގައި ގެނެސްދެމާ ހިނގާށެވެ.
ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެންމެހާ ނަބީންނާއި، ރަސޫލުން ހިޔާވެހިކަން ހޯއްދަވާނީ، އެކަލޭގެފާނުގެ
ދިދައިގެ ނިވަލުންނެވެ. للّا تعالى ހުރިހާ ނަބީންނާއި ރަސޫލުންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައި ވަނީ، އެ
ބޭކަލުން محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) ގެ ޒަމާނާ ހަމަޔަށް ދިރިތިއްބެވި ނަމަ އެކަލޭފާނަށް އީމާންވެ،
ދީނަށް ގޮވާލެއްވުމުގައި އެކަލޭގެފާނަށް އެހީތެރިވެ ވަޑައިގަތުމަށާއި، އެބޭކަލުންގެ އުއްމަތްތަކަށް
އެފަދައިން، އެބަހީ، لّا ގެ ޙަބީބު محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) އަށް އީމާންވުމަށެވެ.
محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) އަކީ، އެންމެ ފަހު ނަބިއްޔާ އެވެ. މާނަ އަކީ، އެކަލޭގެފާނަށް
ފަހު އެހެން ނަބީއެއް ނުވަތަ ރަސޫލެއް ނުފޮނުއްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ބަރަކާތްތެރިވެގެންވާ ރޫޙު
ހެއްދެވީ އެހެން ހުރިހާ ރޫޙުތަކަށް ވުރެ ކުރިންނެވެ. އަދި އެންމެ ފުރަތަމަ ނަބީކަމުގެ ދަރަޖަ
ދެއްވުނީ އެކަލޭގެފާނަށެވެ. އަދި ނުބުއްވާ ފުރިހަމަވެގެންދިޔައީ ވެސް އެކަލޭގެފާނު ދުނިޔެއަށް އުފަންވެ
ވަޑައިގަތުމުންނެވެ. ދުނިޔެ ޤިޔާމަތްވުމާ ކައިރިވެ، މަހްދީގެފާނު ފާޅުވުމާ އެކު، عيسى (عليه الساّلم)
ޝާމް ކަރައިގެ ބިމަށް ފައިބާވަޑައިގަންނަވާ ވަގުތު، محمّد (صلّى لّاعليه و سلّم) ގެ ޝަރީޢަތުން
ޙުކުމްކުރައްވައި، ވެވަޑައިގަންނަވާނީ، އެކަލޭގެފާނުގެ ދީނަށް ގޮވާލައްވައި، އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ
ތެރެއިންނެވެ.
]އިނގިރޭސިން އިންޑިޔާ އަޅުވެތިކޮށްގެން ތިބި އިރު، ހިޖްރައިން 1297 (1880މ.) ގައި
އިންޑިޔާ އިން ފާޅުވި މަގުގެއްލިފައިވާ ޤާދިޔާނީ ފިރްޤާ އަށް ނިސްބަތްވާ ޤާދިޔާނީން، ނުވަތަ
އަޙްމަދީންނަކީ، عيسى (عليه الساّلم) އާ ބެހޭގޮތުން ދޮގުފަތުރާ ބައެކެވެ. މި ފިރްޤާ އަކީ،
މުސްލިމުން ކަމަށް ދަޢުވާކުރި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެބައި މީހުންނަކީ އެތެރެއިން އިސްލާމް ދީނަށް
ގެއްލުންދޭން މަސައްކަތްކުރާ ބައެކެވެ. އެބައި މީހުންނަކީ، މުސްލިމުން ނޫން ކަމަށް ވަނީ ފަތުވާއެއް
ވަނީ ނެރެވިފައެވެ.
އިންޑިޔާއިން ފާޅުވެފައިވާ މަގުގެއްލިފައިވާ އެހެން ގްރޫޕަކީ جماعة التبليغية]3]] އޭ ކިޔުނު ގްރޫޕެވެ.
މި ފިރްޤާ އުފައްދާފައިވަނީ، ހިޖްރައިން 1345 (1926މ.) ގައި محمّد إلياس إبن المولوي إسماعيل
އެވެ. މީނާ ބުނި ގޮތުގައި، މުސްލިމުން ވަނީ ތެދުމަގު ގެއްލިފައެވެ. އަދި އޭނާ އަށް ފެނުނު ހުވަފެނެއް
]]3] އިންޑްލެސް ބްލިސް މި ފޮތުގެ ދެވަނަ ބައިގެ ތިރީސް ހަވަނަ ޗެޕްޓަރ ސްކޭންކުރައްވާށެވެ.
48

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ގައި، އިލާހީ އަމުރު އޭނާ އަށް އައިސްފައިވަނީ މުސްލިމުން މިންޖުކުރުމަށް ކަމަށެވެ. އޭނާ ބުނި
ގޮތުގައި، އޭނާ ވަނީ އޭނާގެ އުސްތާޒުން ކަމުގައިވާ نظير حسين، رشيد أحمد الكنكوهي، އަދި خليل
أحمد السهرنفوري ގެ ފޮތްތަކުން ޢިލްމު އުނގެނިފައެވެ. މިމީސްމީހުންނަކީ ވެސް ދީނުންބޭރުވެފައި
ތިބި ބައެކެވެ. މުސްލިމުން ވާވެއްދުމަށް އެމީހުން ބޭނުންކޮށްއުޅުނު އުކުޅަކީ، އަބަދުވެސް ނަމާދު
ޖަމާޢަތުގައި ކުރުމުގެ މުހިއްމުކަމުގެ ވާހަކަދެއްކުމެވެ. އެކަމަކު ޙަޤީޤަތަކީ، أهل السنّة ފިޔަވައި،
ގެއްލެނިވެފައިވާ ބިދުޢަވެރިންގެ ނަމާދާއި ކުރާ އަޅުކަން ޤަބޫލުނުކުރެވޭ ކަމެވެ. މިފަދަ ގްރޫޕްތަކުން
އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ، أهل السنّة އިންގެ ތެރޭގައި އެނގިގެންވާ ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތައް
ކިޔައި،އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވާ އެބައި މީހުންގެ ބިދުޢައިންނާއި، މަގުފުރެދުމުން މިންޖުވެ،
ތެދުވެރި މުސްލިމުންނަށް ވުމެވެ. އެއްގޮތް އާޔަތްތަކުން ފާސިދު މާނަ ނެރޭ މީހުންނަށް ކިޔޭ ނަމަކީ،
ބިދުޢަވެރިން ނުވަތަ މަގުގެއްލިފައިވާ މީހުންނެވެ. އަދި ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުން މިފަދަ މާނަތައް
ނެރޭ އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވުންނަށް ކިޔޭ ނަމަކީ ޒިންދީޤުންނެވެ. މިފަދައިން އުޅެގެން، އެބައިމީހުން
ކުރަން އުޅޭ މަސައްކަތަކީ، ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، އިސްލާމް ދީން ބަދަލުކުރުމެވެ. މިފަދަ ބިދުޢަތައް
އުފައްދައި، އެ ފަތުރާ އިސްލާމް ދީނުގެ ޙަޤީޤީ ޢަދުއްވުންނަކީ، އެކަމަށް އެތަކެއް ބިލިޔަނުން
ޚަރަދުކުރާ އިނގިރޭސިންނެވެ. އިނގިރޭސިން ޖެހި ދަންތުރައިގައި ޖެހިފައިވާ ތަބްލީޣުޖަމާޢަތޭ ކިޔޭ
ޖާހިލުން ދަނީ، ކޮންމެ ދުވަހަކު ނަމާދުކޮށް އަދި ދޮގުހަދައި، އެ މީހުންނަކީ ސުންނީންނޭ ކިޔައިގެން
މުސްލިމުން ވާވެއްދުމަށް މަސައްކަތް ކުރަމުންނެވެ. މިފަދަ މީހުންނަކީ، އެ މީހުންގެ ދޮގު މުޅި ދުނިޔެ
އަށް ފެތުރުމަށް ޓަކައި، އެތަކެއް ހާސް މިލިޔަން ދީނާރު ޚަރަދުކުރަމުންދާ ބައެކެވެ. މިފަދަ މީހުންނަކީ،
ނަރަކައިގެ އެންމެ އަޑީގައި ދާއިމީ އަލިފާނުގައި ޢަޒާބު ލިބިލިބި ތިބޭނެ ބައެކެވެ. ބޮޑެތި ތާކިހާ އަޅައި،
ތުނބުޅި ދިގުކޮށް، ޖުއްބާ ލައި، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތައް ކިޔައި، އެ އާޔަތްތައް ގޯސްކޮށް
މާނަކުރުމަކީ، މުސްލިމުން މަގުއޮޅުވާލުމަށް ޓަކައި، ބޭނުންކުރާ އުކުޅެކެވެ. އެކަމަކު، ކީރިތި ރަސޫލާ
(صلّى لّا عليه و سلّم) ގެ ޙަދީޘްފުޅެއްގައި ވެއެވެ:. (إنّ للّا ال ينظرإلى صوركم و ثيابكم ولكن
ينظر إلى قلوبكم و نياتكم.(މާނައީ: » للّا تعالى ބައްލަވާ ވޮޑިގެންވަނީ ތިބާގެ ޞޫރައަކަށް އަދި
ހެދުމަކަށް ނޫނެވެ. އެކަމަކު ބައްލަވާ ވޮޑިގަންނަވަނީ ތިޔަބައި މީހުންގެ ހިތްތަކަށާއި، ނިޔަތްތަކަށެވެ«.
މި މޮޔަ ޖާހިލުންގެ އޮޅުވާލާފައިވާ ބަސްތަކުން ދޮގުތައް ސާބިތުވެ ފަޟީޙަތް ވެގެންދިޔައީ،
ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީގެ ފޮތުގައިވާ ވާހަކަތަކަށް ޖަވާބުދޭން ނުކުޅެދުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެ މީހުން
ބުނާގޮތުގައި، »ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީން ޝާއިޢުކޮށްފައިވާ ފޮތްތަކަކީ، ގޯސް އަދި ބިދުޢައެވެ. އެ ފޮތްތައް
ނުކިޔާށެވެ«. މި ބިދުޢަވެރިން ދެނެގަންނާނެ އެންމެ ބޮޑު ޢަލާމާތަކީ، އަހްލުއްސުންނާގެ ޢިލްމުވެރިން
ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތްތައް ނުކިޔުމަށް ބުނުމާއި، ދީނުގެ މައިގަ ނޑު ފޮތްތަކާ ދުރަށް ފިލުމާއި، އެ
ފޮތްތަކަކީ ފަސާދައިގެ ފޮތްތައް ކަމަށް ޞިފަކުރުމެވެ. އަޅުގަ ނޑުމެންގެ ތުރުކީ ފޮތް ކަމުގައިވާ
المعلومات الّنافعة ގައި އެބައި މީހުން އިސްލާމް ދީނަށް ދީފައިވާ ގެއްލުމާއި، އަހްލުއްސުންނާގެ[[3[
[
ޢިލްމުވެރިން ދެއްވާފައިވާ ރައްދުތައް ހިމެނެއެވެ.
]]3] އަޅުގަ ނޑުމެން އިނގިރޭސިން ޝާއިޢުކޮށްފައިވާ ފޮތްތައް، ޚާއްޞަކޮށް، The Sunni Path، ހަތަރު
ބައިން އެކުލެވޭ Endless Bliss، Belief and Islam، އަދި Documents of the Right
Wordކިޔުއްވާށެވެ.
49

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
محمّد (صلّى لّا عليه و سلّم) އަކީ، ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި ބޭފުޅާ
އެވެ. އަދި ޢާލްމްތަކަށް ރަޙްމަތެއް ކަމުގައި ލެއްވި ބޭފުޅާ އެވެ. ދިރުންލެއްވި އަށާރަ ހާސް ދުނިޔެ
އަށް އެކަލާނގެ ނިޢުމަތްތަކުގެ ފައިދާ ލިބެމުންދެއެވެ. އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންގެ އިޖްމާޢުން އެނގޭ
ގޮތުގައި، އެކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވުނީ ހަމައެކަނި އިންސީންގެ މައްޗަކަށް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، ޖިންނީންގެ
މައްޗަށް ވެސް މެއެވެ. ވަރަށް ގިނަ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނު ރަސޫލާކަމާއިގެން
ފޮނުއްވުނީ، މަލާއިކަތުންނާއި، ގަސްގަހާގެއްސާއި، ޖަނަވާރުތަކާއި، މާއްދާތަކަށް ވެސް މެއެވެ.
އެކަމަކު، އެލޭގެފާނު ފިޔަވައި، އެހެން ނަބީންނާއި، ރަސޫލުން ފޮނުއްވުނީ، ވަކި ރަށަކަށް އަދި ވަކި
ޤައުމަކަށެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ، ޢާލަމްތަކަށް ރަޙްމަތެކެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ އުޅުނު މީހުންނާއި، އެންމެ
ފަހުން އުޅޭނެ މީހުންނާއި، ދިރިތިބީންނާއި، މަރުވެފައިވާ މީހުންގެ ވެސް ނަބިއްޔާ އެވެ. للّا تعالى
އެހެން ނަބީންނާއި، ރަސޫލުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ، އެބޭކަލުންގެ ނަމުންނެވެ. އަދި للّا تعالى އަށް
ޝަރަފުވެރިކަމާއި، ކަރާމާތްތެރިކަން ދެއްވާފައިވަނީ، ” يا أّيها الرّسول“ ” يا أّيها الّنبي“ މިފަދައިން
ވަޙީކުރައްވައިގެންނެވެ. ކޮންމެ ނަބީއަކަށް للّا تعالى މުޢުޖިޒާ ދެއްވި ފަދައިން، އެކަލޭގެފާނަށް ވެސް
މުޢުޖިޒާތައް ދެއްވި އެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރަށް للّا تعالى އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ محمّد)صلّى لّا عليه
و سلّم(އަށް އެހެން އެއްވެސް ނަބީއަކަށް އަދި ރަސޫލަކަށް ނުދެއްވާ ވަރަށް ގިނަ މުޢުޖިޒާތައް
ދެއްވި އެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، އެކަލޭގެފާނުގެ ބަރަކާތްތެރި އިނގިލިގެ އިޝާރާތަކަށް
ހަނދު ދެފަޅިވުމާއި؛ އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްތިލަފުޅުގައި ހުރި ހިލަކޮޅުތަކެއް للّا ގެ ނަންފުޅު ކިޔުމާއި؛
ގަސްތައް ”السالم عليكم يا رسول لّا« މިހެން ކިޔައި އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާންކުރުމާއ؛ އެކަލޭގެފާނު
އެތަން ދޫކުރައްވައި ވަޑައިގަތުމުން، ޙަނާނާ ކިޔުނު ހިކި ގަސްގަ ނޑެއް ރުއިމާއި؛ އެކަލޭގެފާނުގެ
ބަރަކާތްތެރި ދެ އިނގިލި ދޭތެރެއިން ސާފު ފެން ފޯދިގެން ނިކުތުމާއި؛ ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެކަލޭގެފާނަށް
ދެއްވާނެ ކަމަށް ވަޢުދުކުރައްވާފައިވާ، المقام المحمود އާއި، الشفاعة الكبرى އާއި، الحوض الكوثر
އާއި، الوسيلة الفضيلة އޭ ކިޔުނު މަޤާމުތަކާއި؛ ސުވަރުގެ ވެދެވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން للّا تعالى ގެ
ރިވެތިކަން ފެނިވަޑައިގަތުމާއި؛ އެންމެ ރިވެތި ސުލޫކީ މިންގަޑާއި، އެންމެ ފުރިހަމަ ޢަޤީދާ އާއި،
ޢިލްމާއި، ޙިލްމުވެރިކަމާއި، ކެތްތެރިކަމާއި، ޝުކުރުވެރިކަމާއި، ޒާހިދުކަމާއި]3]]، ޢިއްފަތްތެރި ކަމާއި،
ޢަދުލުވެރިކަމާއި، މުރުއްވަތްތެރި ކަމާއި، ލަދުވެތިކަމާއި، ހިތްވަރުގަދަކަމައި، ތަވާޟުޢުވެރިކަމާއި،
ޙިކްމަތްތެރިކަމާއި، އަދަބުވެރިކަމާއި، ސަމާޙަތްތެރި ކަމާއި، ހެޔޮކަންތައް ކުރެއްވުމާއި، ރަޙްމަތާއި،
ރައުފަތާއި، ހެޔޮކަންތައްތަކާއި، ޝަރަފުވެރިކަމުގެ ޞިފަތައް ދެއްވުން ހިމެނެއެވެ. محمّد)صلّى
لّا عليه و سلّم(އަށް ދެއްވި މުޢުޖިޒާތައް ގުނާ ޢަދަދުނުކުރެވޭ އިރު، އެ ކަން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ
ހަމައެކަނި للّا تعالى އެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ޝަރީޢަތް ވަނީ، އޭގެ ކުރީގެ ހުރިހާ ޝަރީޢަތްތަކެއް[[3[
މަންސޫޚުކުރައްވާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ދީނަކީ ހުރިހާ ދީންތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު އަދި
އެންމެ މަތިވެރި ދީނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަކީ، އުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި
އުއްމަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ވަލީވެރިންނަކީ، ކުރީގެ އުއްމަތްތަކުގެ ވަލީވެރިންނަށް
ވުރެ ޝަރަފުވެރި ބައެކެވެ.
]]3] ދުނިޔެވީ އަރާމާއި އުފަލުން ދުރުވެގަތުން.
]]3] އެކަލޭގެފާނުގެ ދީނަކީ، އެންމެ ފަހުގެ ދީނެވެ.
50

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
محمّد (صلّى لّا عليه و سلّم) ގެ އުއްމަތުގެ ވަލީވެރިންގެ ތެރޭގައި، އެކަލޭގެފާނުގެ ޚަލީފާއަކަށް
އިންތިޚާބުވި أبوبكر (رضي للّا عليه) އަކީ، ވަލީވެރިންނާއި، ޞޫފީންނާއި، އިމާމުންގެ ތާޖެވެ. އަދި
ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންނަށް ފަހު މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި އިންސާނާ އެވެ. އެހެނީ،
ޚަލީފާކަމުގެ ޝަރަފު އެންމެ ފުރަތަމަ ލިބިވަޑައިގެންނެވީ އެކަލޭގެފާނަށެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ، އިސްލާމް
ދީން ފޮނުއްމުވުމުގެ ކުރިން ބުދަށް އަޅުކަން ކުރި ބޭފުޅެއް ނޫނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވަނީ، ކުފުރާއި،
މަގުފުރެދުމުގެ]3]] ޢައިބުކަމުން ރައްކާތެރިކުރައްވާފަ އެވެ.
أبوبكر الصدّيق (رضي للّا عليه) އަށް ފަހު، އެންމެ މަތިވެރި އިންސާނަކީ، للّا تعالى
އެކަލާނގެ حبيب المصطفى محمّد (صلّى لّا عليه و سلّم) ގެ އެކުވެރިޔަކަށް އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ
ދެވަނަ ޚަލީފާއަކަށް އިޚްތިޔާރުކުރެއްވި عمر بن الخطاب (رضي للّا عليه) އެވެ.
عمر بن الخطاب (رضي للّا عليه) އަށް ފަހު، އެންމެ މަތިވެރި އިންސާނަކީ، ތިން ވަނަ ޚަލީފާ
އަދި ހެޔޮ ކަންތައްތަކާއި، އިޙްސާންތެރިކަމުގެ ޚާޒާނާ އަދި ދިރިހުރުމާއި، އީމާންތެރިކަމުގެ މަޞްދަރު
ކަމުގައިވާ عثمان بن عفّان (رضي للّا عليه) އެވެ.
عثمان بن عفّان (رضي للّا عليه) އަށް ފަހު، އެންމެ މަތިވެރި އިންސާނަކީ، ހަތަރު ރަސޫލާ
محمّد (صلّى لّا عليه و سلّم) ގެ ހަތަރު ވަނަ ޚަލީފާ ޢަޖައިބުކުރުވަނިވި ޞިފަފުޅުތަކުގެ ވެރިޔާ
އަދި للّا تعالى ގެ أسد للّا علي بن أبي طالب (رضي للّا عليه) އެވެ.
علي بن أبي طالب (رضي للّا عليه) އަށް ފަހު ޚަލީފާއަކަށް ވެވެޑައިގަތީ الحسن بن علي
(رضي للّا عليه) އެވެ. ކީރތި ރަސޫލާ ގެ ޙަދީޘުފުޅެއްގައި (الخالفة بعدي ثالثون سنة ثم تكون
ملكا عضوضا(ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި ތިރީސް އަހަރުގެ ޚިލާފަތު ފުރިހަމަވީ އެކަލޭގެފާނާ
އެކުގައެވެ. الحسن بن علي (رضي للّا عليه) އަށް ފަހު އެންމެ މަތިވެރި އިންސާނަކީ، ކީރިތި
ރަސޫލާ محمّد (صلّى لّا عليه و سلّم) ގެ ދެ ލޮލުގެ ކޮއި ކަމުގައިވާ الحسين بن علي (رضي للّا
عليه(]3]] އެވެ.
މި މަތިވެރިކަން އެ ބޭކަލުންނަށް ލިބިފައިވަނީ، ގިނަގުނަ ޘަވާބު ހޯއްދެވުމާއި؛ ލޮބުވެތި
ޤައުމު ދޫކުރައްވައި އިސްލާމް ދީނަށް ޓަކައި ހިޖުރަކުރެއްވުމާއި، އެހެން މީހުންނަށް ވުރެ ކުރިން
މުސްލިމުންނަށް ވުމާއި، އެންމެ މަތީ ދަރަޖައަށް އަށް ތަބާވުމާއި؛ އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތުގައި
ހިތްޕެވުމާއި؛ އެކަލޭގެފާނުގެ ދީން ފެތުރުއްވުމުގައި ގަދައަޅައި މަސައްކަތްކުރެއްވުމާއި؛ ކުފުރާއި،
ފިތުނައާއި، ފަސާދަ އާ އިދިކޮޅަށް ނާދިރު ހިތްވަރާ އެކު ގޮންޖެއްސެވުމާއި، މި ހުރިހާ ކަންކަމަކީ،
އެހެން އިންސާނުންގެ މައްޗަށް މަތިވެރިވީ ސަބަބުތަކެވެ.
أبوبكر الصدّيق (رضي للّا عليه) ފިޔަވައި އެހެން ޞަޙާބީން (رضوان للّا تعالى عليهم
]]3] أبوبكر (رضي للاّ عليه) އާ ބެހޭ ގޮތުން ވާ މި ބަޔާނުން ވެސް އެނގިގެންދަނީ، محمّد (صلّى
لّا عليه و سلّم(އެކަލޭގެފާނުގެ ނުބުއްވާގެ ކުރިން ބުދަށް އަޅުކަން ކުރެއްވި ކަމަށް ހީކޮށް ލިޔެހަދާ
މީހުންގެ ނިކަމެތި ކަމާއި، ޖާހިލުކަމެވެ.
]]3] ވިހަލައިގެން الحسن بن علي (رضي للاّ عليه) ޝަހީދުކޮށްލެވުނީ މީލާދީން 966 ގައި މަދީނަތުލް
މުނައްވަރާގައެވެ.
51

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
أجمعين(ގެ ކުރިން علي بن أبي طالب)رضي للّا عليه(އިސްލާމްވެ ވަޑައިގަތަސް، އެކަން
ވެގެންދިޔައީ، އެހެން މީހުންނަށް ޢިބްރަތެއްގެ ގޮތުގައި، އަދި ކާފިރުންނަށް ލިބުނު ނިކަމެތިކަމެއްގެ
ގޮތުގައެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، އެކަލޭގެފާނު އިސްލާމްވެ ވަޑައިގެންނެވި އިރު، އެއީ، ކުޑަކުއްޖެކެވެ.
އަދި މުދަލެއް ނެތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދިރިއުޅުއްވަމުން ގެންދެވީ، ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى
للّا عليه وسلّم(ގެ ގެކޮޅުގައެވެ. އެހެންކަމުން، ޢަލީގެފާނު އިސްލާމްވެވަޑައިގަތުމުން، އެކަލޭގެފާނަށް
ތަބާވުމުގެ ގޮތުން، ކާފިރުން އިސްލާމް ދީނަށް ނުވަދެއެވެ. އަނެއް ކޮޅުން ބަލާއިރު، އަނެއް ތިން
ޚަލީފާއިން އިސްލާމް ދީނަށް ވެދެވަޑައިގަތުމުން، އިސްލާމް ދީން ވަރުގަދަވެގެންދިޔަ އެވެ. علي
بن أبي طالب (رضي للّا عليه) އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ފިރިހެން ދަރިން، ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންގެ
ސައްޔިދު ކަމުގައިވާ ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އާ އެންމެ ގާތް ބޭކަލުންނަށް
ވުމާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ނަސަބުގެ ބޭކަލުންނަށް ވުމުގެ ސަބަބުން، الصدّيق األكبر އާއި الفاروق
األعظم ގެ މައްޗަށް މަތިވެރިވެގެންވާ ކަމުގައި ދެންނެވިދާނެ އެވެ. އެކަމަކު، އެ ބޭކަލުންގެ
މަތިވެރިކަމަކީ، ހުރިހާ ގޮތަކުން ލިބުނު މަތިވެރިކަމެއް ނުވެފައި، ހުރިހާ މައިދާނެއް ގައި އެ މަތިވެރި
ތިން ޚަލީފާއިން ނަށް ވުރެ ދަރަޖަ މަތިވެރިވެގެން ދިއުމެއް ނޫނެވެ. އެއީ، خضر (عليه الساّلم) ،
موسى (عليه الساّلم)]3]] އަށް ކޮންމެވެސް އެއްޗެއް އުނގަންނަވައިދެއްވުން ފަދަ ކަމެކެވެ. فاطمة
الزهراء، خديجة الكبرى އާއި، عائشة الصدّيق (رضي لّا عنهنّ) އަށް ވުރެ މަތިވެރިވެގެން
ވެއެވެ. އެހެނީ، އެ ކަމަނާ، ލޭގެ ގޮތުން ރަސޫލާ އާ ގާތެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا عليه
وسلّم(ގެ ޙަދީޘްފުޅެއް ގައި ވެއެވެ. ”فاطمة سيدة أهل الجنةّ إلّ مريم“. މި ތިން ކަނަބަލުންގެ
ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވަނީ ކޮން ކަނބަލެއް ކަމާ މެދު ޢިލްމުވެރިންގެ މެދުގައި ޚިލާފު
އުފެދިފައި ވެއެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޙަދީޘްފުޅުން އެނގޭ ފަދައިން،
މި ތިން ކަނަބަލުންނާއި، مريم بنت عمران އާއި، ފިރުޢައުނުގެ އަނބިކަނބަލުން آسية އަކީ، ދުނިޔޭގެ
ހުރިހާ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ފަސް އަންހެން ބޭކަނބަލުންނެވެ. ކީރިތި
ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޙަދީޘްފުޅެއް ގައި »فاطمة سيدة نساء أهل الجنةّ إلّ مريم
بنت عمران« އަދި އެހެން ޙަދީޘްފުޅެއް ގައި »الحسن والحسين سيّدا شباب أهل الجنةّ« މިހެން
އޮތުމުގެ މާނަ އަކީ، އެންމެ ގޮތަކުން އެ ބޭފުޅުން މަތިވެރިވާ ވާހަކަ އެވެ.
ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން، ދެން އެންމެ މަތިވެރި ބޭކަލުންނަކީ، ސުވަރުގެ ވަންނާނެ ކަމުގެ އުފާވެރި
ޚަބަރު ދެއްވާފައިވާ ދިހަ ބޭކަލުން ކަމުގައިވާ العشرة المبشرة بالجنّة އެވެ. އެއަށް ފަހު، އެންމެ
މަތިވެރި މުސްލިމުންނަކީ، ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ވަޑައިގެންނެވި 313 މުސްލިމުންނެވެ.
އެއަށް ފަހު އެންމެ މަތިވެރި މުސްލިމުންނަކީ، އުޙުދު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ވަޑައިގެންނެވި
700 މުސްލިމުންނެވެ. އޭގެ ފަހުން އެންމެ މަތިވެރި މުސްލިމުންނަކީ، بيعة الرضوان އަށް ޙާޒިރުވެ
ވަޑައިގެން ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އަށް ތަބާވުމަށް ގަސް ދޮށުގައި ބައިޢަތު
ހިއްޕެވި 1400 މުސްލިމުންނެވެ.
]]3] ލޭގެ ގުޅުމަކީ، މަތިވެރިކަމުގެ ހަމައެކަނި މިންގަ ނޑު ކަމަށް ވާ ނަމަ، عباّس (رضي للاّ عليه) علي
بن أبي طالب (رضي للّا عليه) ، އަށް ވުރެ މަތިވެރިވީހެވެ. އަދި أبو طالب އާއި أبو لهب ރަސޫލާ އާ
ލޭގެ ގޮތުން ވަރަށް ގާތް ވިޔަސް، މުއުމިނެއްގެ ކިބައިގައި ހުންނާނެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައާއި، ޝަރަފު
ވެސް ނެތެވެ.
52

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެ ބޭކަލުންގެ ނަފްސާއި މުދަލުން ޖިހާދުކޮށް ނަޞްރު ހޯއްދަވައިދެއްވި އެންމެހާ ޞަޙާބީން
(رضوان لّا عليهم أجمعين) ގެ އިޙްތިރާމާ އެކު ނަންގަތުމަކީ، އަޚުގަ ނޑުމެންގެ މައްޗަށް އޮތް
ވާޖިބެކެވެ. އަދި އެ ބޭކަލުންގެ މަތިވެރިކަމާއި، ޤަދަރުގެ މަތިވެރިކަމާ ނުގުޅޭ ގޮތަށް އެ ބޭކަލުންގެ
ނަންގަތުމަކީ، ފަސާޤާއި، ގެއްލެނިވުމުގެ ތެރެއިން ވާ ކަމެކެވެ.
ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ދެކެ ލޯބިވާ މީހާ، އެކަލޭގެފާނުގެ އެންމެހާ
ޞަޙާބީން (رضي لّا عنهم) ދެކެ ވެސް ލޯބިވާންޖެހޭނެ އެވެ. އެހެނީ ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅެއްގައި
ވާރިދުވެފައި ވެއެވެ:. ”فمن أحبّهم فبحبّي أحبّهم ومن أبغضهم فببغضي أبغضهم ومن آذاهم فقد
آذاتي ومن آذاني فقد آذى لّا يوشك أن يأخذه«. އެހެން ޙަދީޘެއް ގައި »إذا أراد لّا برجل من أمتي
خيراألقي حبّ أصحابي في قليه«.
އެހެންކަމުން، ޞަޙާބީންގެ މެދުގައި ހިންގާފައިވާ ހަނގުރާމަތައް ހިނގަފައިވަނީ، ޚަލީފާއަށް
ވުމަށް ނުވަތަ ހަވާނަފްސަށް ކަމަށް ނުވަތަ އަމިއްލަ އެދުންތަކެއް ޙާޞިލުކުރުމަށް ކަމަށް ހީކުރުމަކީ،
ނިފާޤުކަމުގެ ޢަލާމަތެކެވެ. އަދި ހަލާކުގެ ސަބަބެކެވެ. އެހެނީ، އެބޭކަލުންގެ ހިތް ވަނީ، ތަޢައްޞުބުން
(ހަރުކަށިކަމާއި، ޙަސަދަވެރިކަން). އަދި ޖާހާއި ދުނިޔެ ދެކެ ލޯބިވުމުން ޠާހިރުވެގެންނެވެ. އަދި
ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ އަރިހުގައި އެއްމަޖިލިހެއް ގައި ވަގުތު ހޭދަކޮށް،
އެކަލޭގެފާނުގެ ބަރަކާތްތެރި ޙަދީޘް ބަސްފުޅުތައް އަޑުއެއްސެވެމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން، އެބޭކަލުން
ވަނީ ދުނިޔޭގައި ޒާހިދުކަން އިތުރުވެ، ބޮޑާކަމާއި، ކިބުރުވެރިކަމާއި، އެދުންވެރިކަމާއި، ނުބައި
ޠަބީޢަތުން ރައްކާތެރިވެފައެވެ. އަދި ގޯސް މީހުންނާ އެ ބޭކަލުން ދުރުވި އެވެ. އެހެން ނުވާނީ ކީއްވެ
ތޯ އެވެ؟ އަޅުގަ ނޑުމެންގެ ތެރެއިން އެކަކަ ވެސް، محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ އުއްމަތުގެ
ވަލީވެރިޔަކާ އެކު މަދު ދުވަސްކޮޅަކަށް ނަމަވެސް އިށީނދެއްޖެ ވަގުތު ހޭދަކޮށްފި ކަމުގައި ވާ
ނަމަ، އެ ބޭކަލެއްގެ ކަރާމާތްތެރި އަޚްލާޤު ލިބި، އެ ބޭކަލެއްގެ ރިވެތި ޞިފަތަކުން ޞިފަލިބި،
އެ ބޭކަލެއްގެ އިޝާރާތުން ޠާހިރުވެ، ދުނިޔެވީ އެދުންތަކުން ޒާހިދުވެދާ ހުއްޓެވެ. އެއީ، محمّد
(صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ އުއްމަތުގެ މީހަކާ މެދު ކަންތައް ހުރި ގޮތް ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އަމިއްލަ
ނަފްސާއި، މުދާ، ކީރިތި ރަސޫލާ (صلّى للّا عليه وسلّم) އަށް ޤުރްބާންކޮށް، އެކަލޭގެފާނަށް ޓަކައި
އަމިއްލަ ޤައުމު ދޫކޮށް، ފުރާނައިގެ ކާނާ ކަމުގައި ވި އެކަލޭގެފާނާއެކުގައި ވުމަށް ލޯބިކުރެއްވި، މާތް
ޞަޙާބީންނާ މެދު އެ ބޭކަލުންގެ ނަފްސުތައް ޠާހިރު ނޫންކަމަށް އަދި އެބޭކަލުން އެއްބަޔަކު އަނެއް
ބަޔަކާ ހަނގުރާމަކުރީ، ފަނާވަނިވި ދުނިޔޭގެ އެދުންވެރިކަމަށް ޓަކައި ކަމަށް ހީކުރުމަކީ، ކޮށްގެން ވާ
ވަރުގެ ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ މި މަތިވެރި ބޭކަލުންނަކީ، ހަމަ ޔަޤީނުން ވެސް ހުރިހާ އިންސާނުންނަށް
ވުރެ ޠާހިރު ބައެކެވެ. އެބޭކަލުންގެ މެދުގައި އޮތް ޚިޔާލުތަފާތުވުންތަކާއި، ހަނގުރާމަތައް، އަހަރެމެން
ފަދަ ފާސިދު ފިކުރުގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި ހިނގާ ކަންތައްތަކާ އެއްވަރުކޮށް، ނުވަތަ އެބޭކަލުން
ހަނގުރާމަކުރެއްވީ ދުނިޔެވީ އެދުންތަކެއް ޙާޞިލުކުރުމަށް ކަމަށް ބުނުމަކީ، އަހަރެމެން ކުރުން
އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ މާތްވެގެންވާ ޞަޙާބީންނާ ބެހޭގޮތުން މިފަދަ ނޭއްގާނީ ވިސްނުންތައް
ގެންގުޅުމަކީ، ހުއްދަކުރެވިފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. ޞަޙާބީންނާ ދެކޮޅަށް އެއްޗެއް ބުނާ މީހާ އަށް
އެނގެންޖެހޭ ކަމަކީ، ޞަޙާބީންނާ އިދެކޮޅުވުމަކީ، ކީރިތި ރަސޫލާ (صلّى للّا عليه وسلّم) އާ ވެސް
އިދެކޮޅުވުމެވެ. މި ސަބަބަށް ޓަކައި، އިސްލާމް ދީނުގެ ބޮޑެތި އިމާމުން ވިދާޅުވެފައިވަނީ: »ما آمن
53

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
بالرسول صلى للّا عليه وسلّم من لم يوقّر أصحابه رضوان للّا عليهم أجمعين«. މާނަ އަކީ:
»އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނަށް ޤަދަރު ކުޑަކޮށް ދޭންވާ އިޙްތިރާމް ނުދޭ މީހާ للّا ގެ ރަސޫލާ
އަށް އީމާނެއް ނުވިއެވެ«. »ޖަމަލު« އަދި »ޞިއްފީން« މި ދެ ހަނގުރާމަ އަކީ، އެބޭކަލުން
ދެރަނިކަމެތިކޮށްލުށް އޮތް ސަބަބަކަށް ހަދައިގެންނުވާނެ އެވެ. ކޮންމެވެސް ދީނީ ސަބަބުތަކަކަށް
ޓަކައި، ޢަލީގެފާނާ ދެކޮޅަށް އެ ހަނގުރާމަތަކުގައި ނުކުތް ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭފުޅަކީ،
ނުލަފާ ބޭކަލުންނެއް ނޫނެވެ. އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހު ދަރުމައާއި، ޘަވާބު ލިބުން ޙައްޤު ބޭކަލުންނެވެ.
ކީރިތި ރަސޫލާ (صلّى للّا عليه وسلّم) ޙަދީޘްކުރައްވާފައި ވެއެވެ:. »إن أصيبت فلك عشر حسنات
وإن أخطأت فلك حسنة واحدة«. ޞަޙާބީންގެ ބޮޑެތި ބޭކަލުންގެ މެދުގައި ހިނގައިދިޔަ ހަނގުރާމަ
އަކީ، އަނިޔާވެރިކަމާއި، ޢަދާވާތްތެރިކަމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން ހިނގައިދިޔަ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު،
ތަފާތު އިޖްތިހާދު ގެ ސަބަބުންނާއި، އިސްލާމް ދީން އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކާއިގެން ކުރިޔަށް
ދިއުމުގެ ބޭނުމުގައި ހިނގައިދިޔަ ކަމެކެވެ. ކޮންމެ ޞަހާބީއަކި މުޖްތަހިދެކެވެ[[4[.
އޭނާ އަށް ވުރެ ޢިލްމުވެރި މޮޅު ބޭކަލެއްގެ އިޖްތިހާދާ ތަފާތު ވިޔަސް، ކޮންމެ މުޖްތަހިދަކު ވެސް
އެ މުޖްތަހިދެއްގެ އިޖްތިހާދުން ލިބުނު މަޢުލޫމާތުތަކާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ ފަރްޟެކެވެ. އެހެން
އިޖްތިހާދެއް ކޮޕީކޮށް ހެދުމަކީ، ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، اإلمام األعظم أبي
حنيفة ގެ ދެ ދަރިވަރުން ކަމުގައިވާ اإلمام أبو يوسف އާއި، اإلمام محمّد الشيشاني (رحمة لّا عليهم)،
އަދި اإلمام الشافعي ގެ ދެ ދަރިވަރުން ކަމުގައިވާ اإلمام أبو ثور އާއި، اإلمام إسماعيل المزني)رحمة
لّا عليهم(އެ ބޭކަލުންގެ އުސްތާޒުން ކުރިފުޅުމަތީގައި ވަރަށް ގިނަ ކަންކަމުގައި ޚިލާފުވެފައި ވެއެވެ.
އެ ގޮތުން، އެ ބޭކަލުންގެ އުސްތާޒުން ޙަރާމް ކަމަށް ފަތުވާދެއްވި ބައެއް ކަންތައްތައް ޙަލާލު ކަމަށް
ފަތުވާދެއްވައި، އެ ބޭކަލުންގެ އުސްތާޒުން ޙަލާލު ކަމަށް ފަތުވާދެއްވި ބައެއް ކަންތައްތައް ޙަރާމް ކަމަށް
ފަތުވާދެއްވާފައި ވެއެވެ. އެހެނެކޭ ކިޔާފައި، އެ ބޭކަލުން ފާފަވެރިވީއޭ ނުބުނެވޭނެ އެވެ. އެހެނީ، އެ
ބޭކަލުންނަކީ، އެ ބޭކަލުންގެ އިމާމުން ފަދައިން މުޖްތަހިދުންނެވެ.
معاوية ގެ ފާނާއި، عمرو بن العاص (رضي للّا تعالى عنهما) އަށް ވުރެ علي (رضي
للّا عنه(ޢިލްމުވެރިވެފައި، މަތިވެރިވެގެން ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ރަނގަޅުކަމާއި، މަތިވެރިކަން
ދަލާލަތުކޮށްދޭ އެ ދެބޭފުޅުންނަށް ވުރެ މާ ގިނަ މަތިވެރި ސިފަތަކެއް ޢަލީގެފާނަށް ލިބިގެންވިއެވެ.
އަދި علي (رضي للّا عنه) ގެ އިޖްތިހާދު އެ ދެބޭފުޅުންގެ އިޖްތިހާދަށް ވުރެ މާ ބާރުގަދަވެފައި،
ތެދެވެ. އެކަމަކު ވެސް، ހުރިހާ ޞަޙާބީންނަކީ މުޖްތަހިދުން ކަމަށް ވުމާ އެކު، ވަރުގަދަ ދީނީ އިމާމު
ކަމުގައިވާ علي (رضي للّا عنه) ގެ އިޖްތިހާދު ކޮޕީކޮށް އެއަށް ތަބާވުމަކީ معاوية ގެ ފާނާއި، عمرو
بن العاص އަށް ޖާއިޒުކަމެއް ނޫނެވެ. އެ ދެ ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމުވީ އެ ދެބޭކަލުންގެ އިޖްތިހާދާ
އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމެވެ.
ސުވާލު: »ޖަމަލު« އަދި »ޞިއްފީން« މި ދެ ހަނގުރާމާގައި ބައިވެރިވި ގިނަ ޢަދަދެއްގެ
އަންޞާރުންނާއި، މުހާޖިރީންނަކީ، علي (رضي للّا عنه) އާ އެއް ޞަފެއްގައި އެކަލޭގެފާނުގެ
އަމުރަށް ތަބާވީ ޞަޙާބީންނެވެ. އެ ހުރިހާ ބޭކަލުންނަކީ މުޖްތަހިދުންނަށް ވީކަމުގައި ވިޔަސް،
]]4] މިސާލަކަށް ދަންނަވާނަމަ، الحديقة މި ނަން ކިޔާ ފޮތުގެ 298 ވަނަ ޞަފްޙާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ
ޙަދީޘްފުޅުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ގޮތުގައި، عمرو بن العاص އަކީ މުޖްތަހިދެކެވެ.
54

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެބޭކަލުން ދްުށގޮތުގައި، علي (رضي للّا عنه) އަށް ތަބާވުމަކީ ވާޖިބެކެވެ. މިއިން ދައްކައިދެނީ،
علي (رضي للّا عنه) އަށް ތަބާވުމަކީ، މުޖްތަހިދުންނަށް ވެސް ވާޖިބު ކަމެއް ކަމެވެ. އެބޭކަލުންގެ
އިޖްތިހާދު علي (رضي للّا عنه) ގެ އިޖްތިހާދާ އެއް އެއްބަސް ނުވެވުނަސް، އެކަލޭގެފާނަށް
ތަބާވާންޖެހުނެވެ. އެހެން ނޫން ހެއްޔެވެ؟
ޖަވާބު: علي (رضي للّا عنه) އާ އެކު ހަނގުރާމަކުރި މުސްލިމުން އެކަން ކުރެއްވީ އެކަލޭގެފާނުގެ
އިޖްތިހާދަށް ތަބާވުމުގެ ގޮތަކުން ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އެ ބޭކަލުންގެ އިޖްތިހާދު އެކަލޭގެފާނުގެ އިޖްތިހާދާ
އެއްބަސްވެވުމުންނެވެ. އަދި އެއިން ދައްކައިދިނީ، إمام علي (رضي للّا عنه) އަށް ތަބާވުމަކީ،
އެބޭކަލުންގެ އިޖްތިހާދަށް ބަލާ އިރު، ލާޒިމުކަމެއް ކަމެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، ބައެއް ޞަހާބީން)رضوان
للّا عليهم أجمعين(ގެ އިޖްތިހާދު اإلمام علي ގެ އިޖްތިހާދާ އެއްގޮތެއް ނުވުމާ އެކު މަތިވެރިވެގެންވާ
إمام އާ ހަނގުރާމަކުރުން އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވީ އެވެ. ޞަހާބީންގެ އިޖްތިހާދު ބެހިގެންވަނީ
3 ބަޔަކަށެވެ:. علي (رضي للّا عنه) ހުންނެވީ ޙައްޤު ގޮތުގައި ކަމަށާއި، އެކަލޭގެފާނަށް ތަބާވުމަކީ
ވާޖިބެއް ކަމަށް ބައެއް ޞަޙާބީން ޤަބޫލުކުރި އެވެ؛ ބައެއް ޞަޙާބީން ދްުށ ގޮތުގައި، علي)رضي
للّا عنه(އާ ޚިލާފުވީ މީހުން ތިބީ ޙައްޤު ގޮތުގައެވެ. އެއާއެކު، علي)رضي للّا عنه(އާ ދެކޮޅު
މީހުންނާ އެކު އެކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމަކީ، އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބެއް ކަމަށް އެ
މީހުން ދެކުނެވެ؛ ތިންވަނަ ގްރޫޕުން ބުނިގޮތުގައި، ދެކޮޅުން ކުރެ އެއްވެސް ކޮޅަކަށް ތަބާވުނުވެ
ހަނގުރާމަނުކުރުމަކީ، ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ޟަރޫރީ ކަމެކެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ އިޖްތިހާދުން ދައްކާ
ގޮތުން، ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވާކަށް ނުޖެހެއެވެ. މި ތިން ގްރޫޕު ވެސް ޔަޤީނުން ތިބީ ރަނގަޅު
ގޮތުގައެވެ. އަދި ސަވާބު ލިބުން ޙައްޤެވެ.
ސުވާލު: »މަތީގައި ވާ ޖަވާބުން ދައްކުވައިދެނީ، أهل السنةّ والجماعة ގެ ޢިލްމުވެރިން ދެކެލައްވާ
ގޮތުގައި، ޙައްޤުގެ ކޮޅު އޮތީ علي (رضي للّا عنه) އާ އެކު ކަމުގައި ކަމަށް ވެފައި، އެކަލޭގެފާނާ
ދެކޮޅު މީހުން ތިބީ ގޯސްކޮށް ކަމަށް ވާ އިރު، ޢުޒުރެއް އޮތުމާ އެކު އެބޭކަލުންނަށް މާފުކޮށްދެއްވައި،
އެ ކަމަށް ސަވާބު ލިބިފައި ވިޔަސް، اإلمام علي (رضي للّا عنه) އާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރި މީހުން
ވެސް ތިބީ ޙައްޤު ގޮތުގައި ކަމެވެ. އެކަމާ މެދު ބުނެވޭނީ ކީކޭ ތޯ އެވެ؟
ޖަވާބު: اإلمام الشافعي އާއި، عمر بن عبدالعزيز އާއި އަދިވެސް އުއްމަތުގެ ބޮޑެތި އެހެން
އިމާމުން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، އެއްވެސް ޞަޙާބީއަކު ގޯހެއް ހެދި ކަމަށް ބުނުން ހުއްދައެއް ނޫނެވެ.
މި ސަބަބަށް ޓަކައި، ބުނެވޭ ގޮތުގައި: »ބޮޑެތި މީހުން ގޯހެއް ހަދައިފިއޭ ބުނުމަކީ ގޯހެކެވެ«. ދަށުގައި
ތިބޭ މީހުން، އެ މީހުންގެ މައްޗަށް ތިބޭ މީހުންނާ މެދު »އޭނާ ކުރީ ރަނގަޅަށް«، »އޭނާ ކުރީ
ގޯސްކޮށް«، »އަހަރެމެން ހުއްދަދެން«، ނުވަތަ »އަހަރެމެން ހުއްދަނުދެން« މިފަދަ ބަސްތައް ބުނުމަކީ،
ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެ މީހުންގެ ޙައްޤަށް އަރައިގަންނަ ގޮތަށް ވާހަކަދެއްކުމުން އަހަރެމެންގެ ދޫތައް
ރައްކާތެރިކުރަން ޖެހޭނެ އެވެ. ދަލީލުތަކާއި، ޙާދިސާތައް ދިރާސާކުރެއްވި މަތިވެރި ޢިލްމުވެރިން،
اإلمام علي (رضي للّا عنه) ހުންނެވީ ޞައްޙަ ގޮތުގައި ކަމަށާއި، އެކަލޭގެފާނާ އިދިކޮޅު މީހުން
ތިބީ ގޯސް ގޮތުގައި ކަމަށް ވިދާޅުވުމުން، ޙަޤީޤަތުގައި އޭގެ މާނަ އަކީ، އިދިކޮޅުގައި ތިބި މީހުންނާ
ވާހަކަދެއްކެވުގެ ފުރުޞަތު ޢަލީގެފާނަށް ލިބިވަޑައިގަތް ނަމަ، އެކަލޭގެފާނުގެ އިޖްތިހާދާ އެއްގޮތްވާ
ގޮތަށް އިޖްތިހާދުކުރުމަށް އެ ބޭކަލުންނަށް އިރުޝާދު ދެއްވީހެވެ. އެއީ، »ޖަމަލު« ހަނގުރާމައިގައި
55

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
زبير بن العوام (رضي للّا عنه) އެންމެ ފުރަތަމަ علي (رضي للّا عنه) އާ ދެކޮޅަށް ހުންނެވުމަށް
ފަހު، އެކަލޭގެފާނުގެ އިޖްތިހާދު ބަދަލުކުރެއްވުމަށް ފަހު، ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްޓާލެވި ގޮތަށެވެ. ގޯސް
ހުއްދަ ކަމަށް أهل السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ވިދާޅުވުން މާނަކުރަންވާނީ މި ގޮތަށެވެ. علي
(رضي للّا عنه) އާއި އެކަލޭގެފާނާ އެކު ތިއްބެވި ޞަޙާބީން ތިއްބެވީ ޙައްޤު ގޮތުގައި ކަމަށާއި،
އަނެއް ގްރޫޕުގައި أمّ المؤمنين عائشة الصدّيق އާއި އެކަމަނާ އާ އެއްކޮށްތިއްބެވި ޞަޙާބީން ތިއްބެވީ
ބާޠިލު ގޮތުގައި ކަމަށް ބުނުން ޞައްޙައެއް ނޫނެވެ.
ޞަޙާބީންގެ މެދުގައި ހިނގައިދިޔަ މި ހަނގުރާމަތަކަކީ، ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކުގެ އެއް ގޮފި
ކަމުގައިވާ އިޖްތިހާދު ކުރުމުގައި އުފެދުނު ޚިލާފުތަކެއްގެ ނަތީޖާ އެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ ރުކުންތަކާއި،
މަޝްހޫރު ޝަރުޢީ މައްސަލަތަކުގައި އެއްވެސް އިޚްތިލާފެއް ނެތެވެ. މިހާރަކަށް އައިސް، ބައެއް
މީހުން، معاوية އާއި عمرو بن العاص (رضي للّا عنهما) ފަދަ އިސްލާމް ދީނުގެ މަތިވެރި
އިމާމުންނާ މެދު ކުޑައިމީސްކޮށް އަދި އަދަބުކުޑަކޮށް ވާހަކަދައްކައެވެ. އެ މީހުންނަށް ނޭނގޭ ކަމަކީ،
ޞަޙާބީންގެ އަބުރަށް ހުރުތުވާ ގޮތަށް ވާހަކަދެއްކުމަކީ، ޙަޤީޤަތުގައި ކީރިތި ރަސޫލާ)صلّى للّا
عليه وسلّم(ގެ އަބުރުފުޅާ ބެހުމެވެ. الشفاء މި ފޮތުގައި اإلمام مالك بن أنس ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ:.
»ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޞަޙާބީން ކަމުގައިވާ أبوبكر، ނުވަތަ عمر، ނުވަތަ
عثمان، ނުވަތަ معاوية]4]]، ނުވަތަ عمرو بن العاص]4]] އަށް ހުތުރު އެއްޗެހި ކިޔައި، އެބޭކަލުން
ވީ ގެއްލެނިވުމާއި، ކުފުރު ގައި ކަމުގައި ވިޔަސް، އަދަބަކީ، މަރުގެ އަދަބެވެ. އަދި އެ ނޫންގޮތަކަށް
އެ ބޭކަލުންނަށް ހުތުރު އެއްޗެހި ކިޔައިފި ނަމަ ބޮޑުވެގެންވާ އަދަބެއް ދޭ ހުށި ކަމެވެ«. للّا تعالى
އަޅަމެންގެ ހިތްތައް ޢިމާރާތް ކޮށްދެއްވާފައިވަނީ، އެކަލާނގެ حبيب المصطفى (صلّى للّا عليه وسلّم)
އާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ޠާހިރު އަދި ސީދާ ޞަޙާބީންނަށް މަވައްދަތާއި، ލޯތްބާ އެކުގައެވެ. އެ މަތިވެރި
ބޭކަލުން ދެކެ ލޯބިވަނީ ޞާލިޙުންނާއި، ތަޤްވާވެރިންނެވެ. މުނާފިޤުންނާއި، ފާފަވެރިންނެއް ނޫނެވެ.
]ކީރތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޞަޙާބީންގެ މަތިވެރިކަން ދަނެ، އެ ހުރިހާ
ޞަޙާބީން ދެކެ ލޯބިވެ، އިޙްތިރާމްކުރާ މީހުންނަށް ކިޔެނީ، أهل السنةّ އެވެ. ބައެއް ޞަޙާބީން ދެކެ
ލޯބިވާ ކަމަށް ބުނެ، ބައެއް ޞަހާބީންނަށް ނަފްރަތުކޮށް، ގިނަ ޞަޙާބީންނަށް ހުތުރު އެއްޗެހި ކިޔައި،
އެއްވެސް ޞަޙާބީއަކަށް ތަބާނުވާ މީހުންނަށް ކިޔާ ނަމަކީ، ޝީޢީންނެވެ. އީރާނާއި، އިންޑިޔާ އާއި،
ޢިރާޤު ގައި ވަރަށް ގިނަ ޝީޢީން ދިރިއުޅެއެވެ. ތުރުކީވިލާތުގައި އެއްވެސް ވަރަކަށް ޝީޢީން ނޫޅެއެވެ.
އޮޅުވާލުމަށް ޓަކައި، އަމިއްލަޔަށް ޢަލަވީންނޭ ކިޔައި އުޅެތެވެ. އެކަމަކު، ޙަޤީޤީ ޢަލަވީ އަކީ، اإلمام
علي (رضي للّا عنه) ދެކެ ލޯބިވާ މީހާ އެވެ. ޢަލީގެފާނު ދެކެ ލޯބިވުމަށް ޓަކައި، އެކަލޭގެފާނު ދެއްކެވި
ތެދުމަގަށް ތަބާވާން ޖެހެއެވެ. ޢަލީގެފާނު ހުރިހާ ޞަޙާބީން ދެކެ ލޯބިވެލެއްވި އެވެ. ޢަލީގެފާނަކީ،
ޚަލީފާ ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބުގެ މަޝްވަރާ ދެއްވައި، އިތުބާރުކުރެއްވި ބޭކަލެކެވެ. ޢަލީގެފާނާއި، ރަސޫލާގެ
ދަރިކަނބަލުން އާ ދެމަފިރިންގެ ދަރިކަނބަލުން ޢުމަރުގެފާނާ ކައިވެނިކުރެއްވި އެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެއްވި
ޚުޠުބާއެއް ގައި معاوية ގެ ޙައްޤުގައި ވިދާޅުވި އެވެ:. »އަހަރެމެންގެ އަޚުން އަހަރެމެންނާ އެއްބަހެއް
ނުވެއެވެ. އެހެނަސް، އެއީ، ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ ނުވަތަ ފާފަވެރިންނެއް ނޫނެވެ. އެބޭކަލުންގެ ޢަމަލުތައް
[[4[معاوية بن أبوسفبان އަވަހާރަވީ ދިމިޝްޤު ގައި ހިޖުރައިން 60 [680މ.] ގައެވެ.
[[4[عمرو بن العاص އަވަހާރަވީ ދިމިޝްޤު ގައި ހިޖުރައިން 43 [663މ.] ގައެވެ.
56

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެހެން ބެހެއްޓުމަށް މަގުދައްކަނީ އެބޭކަލުންގެ އިޖްތިހާދުންނެވެ«. ޢަލީގެފާނާ ހަނގުރާމަކުރައްވަނިކޮށް
ޝަހީދުވި طلحة (رضي للّا عنه) ގެ މޫނުފުޅުން ހިރަފުސް ސާފުކުރައްވައި، އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް
ކުރެވުނު ކަށުނަމާދު އިމާމުވެ ކުރެއްވީ ވެސް ޢަލީގެފާނެވެ. هلا تعالى ވަޙީ ކުރައްވާފައި ވެއެވެ.)إِنَّمَا
ٱْلمُؤْ مِنُونَ إِخْ وَۭةٌ * الحجرات: (01 މާނައީ: »مؤمن ން ވާކަން ކަށަވަރީ، أخ ންތަކެއް ކަމުގައެވެ.
ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެ أخ ން ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން صلح ކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން هلا އަށް
تقوى ވެރިވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލެއްވުމަށްޓަކައެވެ«. ހަމައެހެންމެ سورة الفتح ގެ ފަހު
އާޔަތުގައި ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ. (رُ حَ مَآءُ بَينَْهُ مْۖ * سورة الفتح:)92 މާނައީ: »އެއުރެންގެ މެދުގައި
އޯގާވެރި رحمة ތެރި ބައެކެވެ«. ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކަށް، ނުވަތަ ޢަދާވާތްތެރިކަމެއް
ގެންގުޅުމަކީ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ވާ ގޮތަށް ޢަމަލުނުކުރުމެވެ. ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީންގެ މަތިވެރިކަން
أهل السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިންނަށް ރަނގަޅަށް އެނގިވަޑައިގެން، އެ ހުރިހާ ޞަޙާބީންނަށް ލޯބިވުމަށް
މުސްލިމުންނަށް އަމުރުކުރައްވައި، މުސްލިމުން ނުރައްކަލުން ސަލާމަތްކުރެއްވި އެވެ.
ސުންނީ މުސްލިމުންގެ ލޯބި ލިބިފައިވާ علي (رضي للّا عنه) އާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުންނާއި،
ދަރިދަރިކަލުންނާއި، ދަރިފަސްކޮޅަށް ނުރުހުންވެ، ޙަސަދަލައިގެން ތިބި މީހުންނަށް ކިޔާ ނަމަކީ،
ޚަވާރިޖީންނެވެ. މިހާރު އެ މީހުންނަށް ކިޔެނީ ޔަޒީދީންނެވެ. އެ މީހުންނަކީ، ވަރަށް ބޮޑަށް
މަގުގެއްލިފައިވާ އަދި އިސްލާމީ ޢަޤީދާ އާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް ހުރި ބައެއް ނޫނެވެ.
ޞަޙާބީންނަށް ލޯބިވާ ކަމަށް ބުނެ، އެކަމަކު، ޞަޙާބީންނަށް ތަބާނުވެ، އެބޭކަލުންގެ ފިކްރަކީ،
ފާސިދު އެއްޗެއް ކަމަށް ބުނާ ވައްހާބީން ތަބާވަނީ، އެ މީހުންގެ އަމިއްލަ ބިދުޢަ އަށެވެ. އެބައިމީހުންގެ
ފިކުރަކީ، އެއްވެސް މަޒްހަބެއް ޤަބޫލުނުކުރާ أحمد أبن تيمية ގެ ފޮތްތަކާއި، އިނގިރޭސި ޖާސޫސު ހެމްފަރ
ގެ ދޮގުތަކާ އެއްވެގެން އުފެދިފައިވާ ފިކުރެކެވެ. އެ މީހުން أهل السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި، ބޮޑެތި
ޞޫފީންނާއި، ޢަލަވީން ދެކެ ނުރުހުން ވެ، އެ ހުރިހާ އެންމެން ގެ އަދުވައްޓާލުމަށް މަސައްކަތްކުރެއެވެ.
އެ މީހުން ދެކޭގޮތުގައި، މުސްލިމުންނަކީ، އެ މީހުން އެކަންޏެވެ. އެ މީހުން ދެކޭގޮތުގައި، އެ މީހުންނާ
އެއްފަދަ ނޫން އެންމެންނަކީ، މުޝްރިކުންނެވެ. ވައްހާބީން ބުނާގޮތުގައި، އެ މީހުން ނޫން މީހުންގެ
މުދަލާއި، ފުރާނަ އެ މީހުންނަށް ހުއްދަ އެވެ. އެއާ އެކު، އެހެން މީހުންނަކީ، އިބާޙީންނެވެ. ވައްހާބީން
ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘުން، ގޯސް، ބިދުޢައިގެ މާނަތައް ނެރެ، އެ މީހުން، ޝަރުޢީ
ގިނަ ދަލީލުތަކާއި، ޙަދީޘްތައް ޤަބޫލެއް ނުކުރެއެވެ. ހަތަރު މަޒްހަބުގެ ބޮޑެތި ޢިލްމުވެރިންގެ ގިނަ
ފޮތްތަކުގައި، ވައްހާބީން މަގުގެއްލިފައިވާ ކަމާއި، އިސްލާމް ދީނުން ބޭރުވެފައިވާ ކަމާއި، އިސްލާމް
ދީނަށް ވަރަށް ބޮޑު ގެއްލުމެއް]4]] ދެމުންދާ ކަމުގެ ހެކި ހުށަހަޅުއްވާފައި ވެއެވެ.
]]4] އިތުރު މަޢުލޫމާތު ހޯއްދެވުމަށް ޓަކައި، އިނގިރޭސި ބަހުން ލިޔެފައިވާ އަޅުގަ ނޑުމެންގެ ފޮތްތައް
ކަމުގައިވާ for the Muslims Adviceއަދި Endless Bliss ގެ ހަ ބަޔާއި، ޢަރަބި ބަހުން
ލިޔެފައިވާ المنحة الوهبية في الرّ د على الوهّابية އާއި، التوسلّ بالّنبي و بالصاّلحين އާއި، سبيل
الّنجاة އާއި، އަދި ފާރިސީ ބަހުން ލިޔެފައިވާ سيف األبرار ކިޔުއްވާށެވެ. މި ފޮތްތަކާއި، އަށް ރައްދު
ދިނުމަށް ލިޔެފައިވާ ފޮތްތައް ޝާއިޢުކޮށްފައިވަނީ، އިސްތަންބޫލުގައި ހުންނަ ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީ އިންނެވެ.
ވައްހާބީންގެ ގެއްލެނިވުމާއި، ބިދުޢަވެރިކަމުގެ ވާހަކަ محمّد أمين أبن عابدين]އަވަހާރަވީ ދިމިޝްޤު
ގައި ހިޖްރައިން 1252ހ. (1836މ.)[ގެ ފޮތުގެ ތިން ވަނަ ބައިގެ باب البغاة ގަޔާއި، ތުރުކީ ބަހުން
ލިޔުއްވާފައިވާ نعمة إسالم ގެ باب الّنكاح ގައި ވަރަށް ތަފްޞީލުކޮށް ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. އަދި السلطان
57

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
أيوب صبري باشا ވިދާޅުވި އެވެ:. »ވައްހާބިޒަމް އުފެދިފައިވަނީ ލެއިން ތަތްތެޅިފައިވާ،
އަނިޔާވެރި އިންގިލާބެއް ޢަރަބި ކަރަޔަށް ގެނައުމާ އެކުގައި ހިޖުރައިން 1205ހ. (1791މ.) ގައެވެ«.
ޢަރަބި ކަރައިގައި ހިޖްރައިން 1205ހ. (1791މ.) ގައި ލޭއޮހުރުވައިގެން ގެނައި އިންޤިލާބަކުން
ފާޅުވި ވައްހާބިޒަމް އަށް ގޮވާލި އެކަކީ، މިޞްރުގެ محمّد عبده އެވެ. އޭނާ ދުނިޔޭގެ ކަންކޮޅުތަކަށް
ވައްހާބިޒަމް ފަތުރާފައިވަނީ، އޭނާގެ ފޮތްތަކުގެ ޒަރީޢާ އިންނެވެ. އަކީ، މިޞްރުގެ ޤާހިރާ ގައި ހުރި
جمعيةّ الماسونيةّ ގެ ރައީސް ކަމުގައިވާ جمال الّين األفغاني (ނިޔާވީ 1314ހ. [1897މ.] ގައި) އާ
ވަރަށް ޤަބޫލުވި މީހެކެވެ. محمّد عبده ގެ ފޮތްތައް، ނުވަތަ ޢުޘްމާނީ ޚިލާފަތާ ދެކޮޅަށް އެކުލަވާލެވުނު
اإلتّحاديّين ނުވަތަ جمعيةّ اإلتّحاد والترقّي ގެ ދުވަސްވަރު ތުރުކީ ބަހަށް ތަރުޖަމާކުރެވުނެވެ. އަދި
މި ފޮތްތައް ޒުވާނުންނަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ، އިސްލާމީ ބޮޑު ޢިލްމުވެރިއެއް އަދި ކުރިއަރާފައިވާ
މުފައްކިރެއްގެ ފޮތްތަކެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންގެ ނިވައިފަތްގަ ނޑުގައި أهل السنّة
ގެ މަޒްހަބު ނައްތާލައި، ޚަރާބުކުރުމަށް ބޭނުންވެފައި ތިބި ފޮރުވިގެންތިބި ތިބި އިސްލާމް ދީނުގެ
ޢަދާވާތްތެރިން މި ފުރުޞަތުގެ ބޭނުންކޮށް، ތަޢުރީފުގެ ބަސްތަކުންނާއި، މަޒްހަބީ މަދަޙަތަކުން
ފިތުނަވެރިކަމުގެ އަލިފާން ރޯކޮށް، محمّد عبده އާސްމާނަށް އެރުވިއެވެ. އެއާއެކު، أهل السنّة ގެ
ބޮޑެތި ޢިލްމުވެރިން ކަމުގައި ވި ހަތަރު މަޒްހަބުގެ އިމާމުންނަކީ، ޖާހިލުން ކަމަށް ބުނަން ފެށިއެވެ.
އެ ޢިލްމުވެރިންގެ ނަންތައް ކިޔުން ހުއްޓާލެވުނެވެ. އެކަމަކު، ކީރތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا
عليه وسلّم(އާއި، އިސްލާމް ދީނަށް ޓަކައި އެ ބޭކަލުންގެ ލޭ ޤުރްބާންކުރެއްވި އަހަރެމެންގެ
ކާބަފައިންގެ ދަރިފަސްކޮޅާއި، ޢިއްޒަތްތެރި ޝަހީދުންގެ ދަރިން، އެތަކެއް މިލިޔަން ޕައުންޑެއް
ޚަރަދުކުރެވުނު މި ޕްރޮޕަގެންޑާތަކާއި، އިޝްތިހާރުތަކުގެ ދަޅައިގައި ނުޖެހުނެވެ. މި ދޮގު 'އސްލާމް
ދީނުގެ ބަޠަލުން'ގެ ވާހަކަތައް އަޑެއް ނޭހި އެވެ. އަދި އެ ދޮގުތައް ޤަބޫލެއް ނުކުރި އެވެ. هިلا تعالى،
ޝަހީދުންގެ ދަރިން، މި މަކަރުވެރި ޙަމަލާތަކުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވި އެވެ. މިއަދު، މަޒްހަބެއް
ޤަބޫލުނުކުރާ المودودي]4]] އާއި، سيد قطب]4]] އާއި، حميد لّا އާއި، تبليغ الجماعة ގެ ފޮތްތައް
ދަނީ ޒުވާނުންނަށް ހުށަހެޅެމުންނެވެ. އެ ފޮތްތަކުގައި ވަނީ، އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންގެ ރައުޔުތަކާ
ޚިލާފު ގެއްލެނިވެގެންވާ ފިކުރުތަކެވެ. އަހަރެމެން އަބަދުވެސް ތިބެންވާނ، ސަމާލުވެގެންނެވެ.
އެކަލާނގެ ލޮބުވެތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އަށް ޓަކައި، هީلا تعالى މުސްލިމުން
ޣާފިލުކަމުގެ ނިދިން ހޭއަރުއްވައިދޭނވެ! ޢަދުއްވުންގެ ދޮގާއި، އޮޅުވާލުން ޤަބޫލުކުރުމުން އެކަލާނގެ
عبدالحميد خان ގެ އެޑްމިރަލްއެއް ކަމުގައިވާ، أّيوب صبري باشا ލިޔުއްވި مرآة الحرمين އާއި، ހަމަ
އެ މުއައްލިފުގެ تأريخ الوهاّبية އާއި، ތުރުކީ ބަހުން ލިޔެފައިވާ تأريخ جودة باشا ގެ ހަތް ވަނަ ބާބު
ގައި ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތުގައި، ވައްހާބީން ވަނީ ދީނުން ބޭރުވެ، އިސްލާމް ދީނަށާއި، މުސްލިމުންނަށް
ޚިޔާނާތްތެރިވެ ގެއްލުންދީފައެވެ. މިޞްރުގައި ޗާޕުކޮށް ޢަރަބި ބަހުން ލިޔެފައިވާ الشيخ يوسف اللّنبهاني ގެ
شواهد الحقّ މި ފޮތުގައި ވައްހާބީންނަށާއި، إبن تيمية އަށް ދިގު ރައްދެއް ދީފައި ވެއެވެ. އޭނާގެ ފޮތުގެ
ފަންސާސް ޞަފްޙާ ވަނީ ޢަރަބި ބަހުން ލިޔެވުނު علماء المسلمين وجهلة الوهاّبيين މި ފޮތުގައި ހިމަނައި،
މަކްތަބަތުލް ޙަޤީޤާ އިން ވަނީ އިސްތަންބޫލު ގައި 1970 ގައި ނެރެފައެވެ.
]]4] المودودي އަކީ، އިންޑިޔާ ގައި އުފެދުނު الجماعة اإلسالميةّ ގެ މުއައްސިސެވެ. އޭނާ ނިޔާވީ
ހިޖްރައިން 1399 [9791މ.] ގައެވެ.
[[4[މިޞްރުގެ سيد قطب އަށް މަރުގެ އަދަބު ދެވުނީ މިޞްރުގައި ހިޖްރައިން 1386 [6691މ.] ގައެވެ.
58

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އަޅަމެން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވާ ދޭވެ! އާމީން! ހަމައެކަނި ނަމާދުކުރުމުން އަހަރެމެންގެ ނަފްސުތައް
އޮޅުވާލިޔަނުދެއްވާދޭނވެ! ސަބަބުތަކަށް ވާސިލުވުމަކާ ނުލައި ހަމައެކަނި ދުޢާކުރުމުން އަހަރެމެންގެ
ނަފްސުތަކަށް އޮޅުވާލުމެވެ. އެ ގޮތަށް ދުޢާކުރުމަކީ، هلا ގެ ޙަޟްރަތުން މުޢުޖިޒާތަށް އެދި ދެންނެވުން
ފަދަ ކަމެކެވެ. މުސްލިމު މީހާ މަސައްކަތްކޮށް އަދި ދުޢާކުރަން ވެސް ޖެހޭނެ އެވެ. އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް
ފުރަތަމަ އޮތް ކަމަކީ، ދުޢާކުރުމެވެ. ދީން ޤަބޫލުނުކުރުމުން ސަލާމަތްވާން އޮތް ފުރަތަމަ ގޮތަކީ،
އިސްލާމް ދީން ދަސްކޮށް، ކިޔވައިދިނުމެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ ރުކުންތަކާއި، އަމުރުކުރައްވާފައިވާ
ކަންތައްތަކާއި، ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް އުނގަންނައިދިނުމަކީ، ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް
އޮތް ވާޖިބެކެވެ. މިއަދު އެ ކަންތައްތައް އުނގެނުމަކީ، ނުހަނު ފަސޭހަ ކަންތައްތަކެވެ. އެހެނީ،
ތެދު އިސްލާމީ ފޮތްތައް ލިޔެ ޝާއިޢުކުރުމުގެ މިނިވަންކަން ވަނީ ލިބިގެންނެވެ. މުސްލިމުންނަށް އެ
މިނިވަންކަން ދީފައިވާ ސަރުކާރަށް ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވެސް، އެހީތެރިކަން ދޭންވާނެ އެވެ.
أهل السنّة ގެ ޢަޤީދާ އާއި، ޟަރޫރީ ފިޤްހުގެ މަޢުލޫމާތުތައް ނުއުނގެނި އަދި ދަރިންނަށް
އުނގަންނައިނުދޭ މީހުން އެ ތިބެނީ، އިސްލާމް ދީނުން ފެއަށް ޖެހި، ކުފުރާއި އިސްލާމް ދީނުން ދުރުވުމުގެ
ނުރައްކަލަށް ހުރަހޮޅިފައެވެ. މިފަދަ މީހުން ކުފުރުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓުމުން ދުރުވުމުން ފިޔަވައި، މިފަދަ
މީހުންގެ ދުޢާ އިޖާބަ ނުކުރައްވައެވެ. ދެން މިފަދަ މީހުން ކުފުރުން ސަލާމަތްވެވޭނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟
ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޙަދިޘްފުޅެއްގެ މާނައިގައި ވެއެވެ:. »ޢިލްމެއް ވާ ނަމަ،
އެ ވަނީ އިސްލާމް ދީނުގައެވެ. ޢިލްމެއް ނުވާ ތަނެއް ގައި އިސްލާމް ދީން ނުވެއެވެ«. ބަ ނޑުހައިހޫނު
ކަމުގައި މަރުވުމުން ސަލާމަތްވުމަށް ޓަކައި، ކާންޖެހޭ ފަދައިން، ދީނުގެ ރައްކަލަށް ޓަކައި، އަދި
ކާފިރުންގެ ބަސްތަކަށް ހެއްލިގެން ދިއުމުން ދުރުވުމަށް ޓަކައި، އަހަރެމެންގެ ދީން އުނގެނުމަކީ، ލާޒިމު
ކަމެކެވެ. އަހަރެމެންގެ ކާބަފައިން ގިނަގިނައިން އެއްވެ، އިސްލާމީ ފިޤްހު ފޮތްތައް ކިޔައި، އަޑުއަހައި،
އެ ބޭކަލުންގެ ދީނާއި ޢަޤީދާ ރައްކާތެރިކުރެއްވި އެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނުގެ ފޮނިމީރުކަން ހޯއްދެވި އެވެ.
އަދި އުފާވެރިކަމުގެ ނޫރު އަހަރެމެންނާ ހަމައަށް ޞައްޙަކަމާއި، ފުރިހަމަކަމާ އެކު ފޯރުކޮށްދެއްވި އެވެ.
އެހެންކަމުން އަހަރެމެން މުސްލިމުންގެ ގޮތުގައި ދެމިތިބުމަށް ޓަކައި، އަދި ކާފިރުން އެތެރެއިންނާއި،
ބޭރުން އަހަރެމެންގެ ދަރިން ޖަހައިގަތުން ހުއްޓުވުމަށް ޓަކައި، އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ،
أهل السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިން ލިޔުއްވި ފިޤްހު ފޮތްތައް ކިޔައި، އުނގަންނައިދިނުމެވެ. އެމީހެއް ދަރިޔާ
ޞާލިޙު މުސްލިމު ދަރިޔަކަށް ވާން ބޭނުންވާ މައިންބަފައިން، އެ ދަރި ކީރިތި ޤުރްއާން ކިޔަވައިދޭ
މުޢައްލިމެއްގެ ގާތަށް ފޮނުވުން މުހިއްމެވެ. އެހެންކަމުން، ވަގުތު ފާއިތުވުމުގެ ކުރިން، އަހަރެމެން
ކިޔަވައި، އުނގެނި، އަހަރެމެންގެ ދަރިންނާއި، އަހަރެމެންގެ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދަށުގައި ވާ މީހުންނަށް
އުނގަންނައިދެމާ ހިނގާށެވެ. އެހެނީ، އެ ދަރިން ސްކޫލަށް ވަނުމަށް ފަހު، އުނގަންނައިދިނުމަކީ،
ވަރަށް އުނދަގޫ ކަމެކެވެ. ފަހުން އެކަމާ ދެރަވުމަކީ، މާނައެއް ހުރި ކަމެއް ނޫނެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ
ޢައްދުއްވުންނާއި، އެ މީހުންގެ އޮޅުވާލުމުގެ އަދި ދޮގު ފޮތްތަކާއި، ނޫސް މަޖައްލާތަކާއި، ޓީވީ އާއި،
ރޭޑިޔޯ ޕްރޮގްރާމްތަކާއި، ފިލްމުތަކާއި، ވެބްސައިޓްތައް އަހަރެމެން ޤަބޫލުކޮށްގެން ނުވާނެ އެވެ. ردّ
المحتار على الدرّ المختار ގެ ތިން ވަނަ ވޮލިއުމް ގައި إبن العابدين ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ:. »އެއްވެސް
ދީނެއް ނުއުނގެނި، މުސްލިމެއް ކަމަށް ދައްކައިގެން، ކުފުރުވުމަށް މެދުވެރިވާ ކަންތައްތަކަކީ، އިސްލާމީ
ކަންތައްތައް ކަމަށް ދައްކައިގެން، އިސްލާމް ދީނުން މުސްލިމުންނަށް ގޮއްޖަހާ މީހަކީ ޒިންދީޤެވެ«.[
59

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ސުވާލު: »ތަރުޖަމާކުރެވިފައިވާ ވައްހާބީންގެ ފޮތެއް ކީ މީހަކު ބުނާ ގޮތުގައި:
'ޤުރްއާނުގެ ތަފްސީރު އަހަރެމެން ކިޔަންޖެހެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ދީނުގެ ކަންތައްތައް އުނގެނި،
ކީރިތި ޤުރްއާން ފަހްމުވާން ޖެހޭނެ އެވެ. އެހެނީ، އެ ކަންތައްތައް ހަމައެކަނި ދީނުގެ ޢިލްމުވެރިންނަށް
ދޫކޮށްލުމަކީ، ނުރައްކާތެރި ކަމެކެވެ. އަދި ގޯސް ފިކުރެކެވެ. އެހެނި ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ވަނީ
(ياأيها العلماء المسلمون) މިހެނެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، (ياأّيها الّناس) އަދި (ياأّيها الّذين آمنوا)
މިފަދައިންނެވެ. މި ސަބަބަށް ޓަކައި، ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވެސް ކިރިތި ޤުރްއާން އުނގެނި
ފަހުމްވާންޖެހޭނީ ޚުދު އަމިއްލަ އަށެވެ. އަދި އެހެން މީހެއްގެ ފަރާތަކުނެއް ނޫނެވެ.«
»މި ޖާހިލު ބޭނުންވަނީ، ކޮންމެ މީހަކު ތަފްސީރާއި ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا عليه
وسلّم(ޙަދީޘް ފޮތްތައް ކިޔުމަށެވެ. އަދި توحيد އާއި فقه އާއި އެހެނިހެން އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންނާއި،
أهل السنّة ގެ އިމާމުންގެ ފޮތްތައް ކިޔުމަކަށް ވަޞިއްޔަތްކޮށްފައެއް ނެތެވެ. ދީނީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ
އިދާރާގެ ރައިސް ގެ އޮފީހުން 1392ހ. [1974މ.] ގައި ނަމްބަރ 157 ގެ ރަޖިސްޓްރޭޝަން ގެ
ދަށުން ”الوحدة في اإلسالم و المذاهب الفقهيةّ“ މި ނަމުގައި ނެރުނު ފޮތް ޤާހިރާ ގައި ”محاورات
المصلح و المقلد“ މި ނަމުގައި رشيد الرضا]4]] ނެރުމުން، ކިޔާ މީހުން އެއްކޮށް ޙައިރާންކޮށްލި
އެވެ. އެ ފޮތުގެ ވަރަށް ގިނަ ޞަފްޙާތަކުގައި، ޚާއްޞަކޮށް، »ހަވަނަ ޑައިކޮގް« ގައި ލިޔެފައި ވެއެވެ.
»އެ މީހުން މުޖްތަހިދުންގެ ޤަދަރު ނަބީންގެ ލެވެލް އަށް އެރުވިއެވެ. އަދި ކީއްތޯއެވެ؟ އެއަށް
ވުރެ ވެސް ކަންތައް ބޮޑުކުރި އެވެ. އެގޮތުން، ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ
ޙަދީޘްފުޅުތައް ޤަބޫލުނުކުރާ މުޖްތަހިދެއްގެ ބަސް ޙަދީޘަށް ވުރެ ވެސް އިސްކުރިއެވެ. އެގޮތުން ބުނީ،
އެ ޙަދީޘް ނަސްޚުވެފައި އޮވެދާނެ ކަމަށާއި، އެ މީހުންގެ އިމާމުގެ ރައުޔުގައި އެހެން ޙަދިޘެއް އޮވެދާނެ
ކަމަށެވެ. މި މީސްމީހުން، އެބައެއްގެ ޙުކުމް ގޯސްވެދާނެ، ނުވަތަ އެ ޙުކުމް ނުދަންނަ ބަޔަކުގެ ބަހަށް
ޢަމަލުކޮށް، އެއްވެސް ކުށެއް ނެތް ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޙަދީޘްފުޅުތައް
ދޫކޮށްލިއެވެ. މި ފަދަ މުޤައްލިދުން މުޖްތަހިދުންގެ ރައުޔާ ވެސް ޚިލާފުވީ އެވެ. އަދި އެގޮތަށް
ޢަމަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން، އެ މީހުން ކީރިތި ޤުރްއާނާ ވެސް ޚިލާފުވީ އެވެ. އެބައިމީހުން ބުނީ،
މުޖްތަހިދު އިމާމަމަކަށް މެނުވީ ކީރތިތި ޤުރްއާން ފަހުމެއް ނުވާނެ ކަމަށެވެ. ފިޤްހު ޢިލްމުވެރިންނާއި،
މުޤައްލިދީންގެ މިފަދަ ބަސްތައް އެ މީހުންނާ ހަމަޔަށް އައިސްފައިވަނީ، ޔަހުދީންނާއި، ނަޞާރާއިންގެ
ފަރާތުންނެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ރަސޫލާ ގެ ޙަދީޘް ފަހުމުވުން، ފިޤްހު ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތައް
ފަހްމުވުމަށް ވުރެ މާ ބޮޑަށް ވެސް ފަސޭހަ އެވެ. ރަނަގަޅަށް ޢަރަބި ބަސް ދަންނަ އަދި ޢަރަބި ބަހުގެ
އުސްލޫބުތައް ދަންނަ މީހުންނަށް، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި، އެއްވެސް ދަތިކަމެއް އުނދަގުލެއް
ނެތި ކިރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅުތައް އެނގޭނެ އެވެ. އެކަލާނގެ ދީން އޮޅުންފިލުވައިދެއްވުމުގައި
للّا تعالى ގެ ކުޅަދުންވަންތަކަމަށް އިންކާރުކުރަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އަދި އާޔަތްތަކުގައި للّا تعالى ގެ
މުރާދާއި، އާޔަތްތައް ފަހްމުވުން އެހެން އެއްވެސް މީހަކަށް ވުރެ ބޮޑަށް ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى
للّا عليه وسلّم(އަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ ކަމާ މެދު އިންކާރުކުރަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ކީރިތި ރަސޫލާ
محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޝަރަޙަތައް މުސްލިމުންނަށް ނުފުދޭ ކަމަށް ބުނުމަކީ، އެކަލޭގެފާނުގެ
ތަބްލީޣު ބަރާބަރަށް މުވާޞަލާތު ނުކުރެވުނު ކަމަށް ދަޢުވާކުރުމެވެ. އަޣްލަބިއްޔަތު މީހުންނަށް ކީރިތި
[[4[رشيد الرضا އަކީ محمّد عبده ގެ ދަރިވަރެކެވެ. އޭނާ ނިޔާވީ 4531ހ. [1935މ.] ގައެވެ.
60

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޤުރްއާނާއި ސުންނަތް ނުވިސްނޭ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގައި ވާރިދުވެފައިވާ
ޙުކުމްތައް އެންމެހާ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ތަކްލީފު ނުކުރެއްވީސްހެވެ. އިންސާނާގެ މައްޗަށް
ވާޖިބުވެގެންވަނީ، އޭނާ ޤަބޫލުކުރާ ކަންތައް ހެއްކާ އެކު ޤަބޫލުކުރުމެވެ. ތަޤްލީދުކުރުން ވަނީ
ހުތުރުވެގެންވާ ކަމެއް ކަމަށް للّا ކަ ނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އަދި ބައްޕައިންނާއި، ކާފައިން ކޮޕީކުރުމަކީ
ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. ކޮޕީކުރުމަކީ، للّا އެއްވެސް އިރެއްގައި ޤަބޫލުކުރައްވާ ކަމެއް ނޫން ކަމަށް ކީރިތި
ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުން ދޭހަވެއެވެ. ދަލީލުތަކުން أصول الّدين (ދީނުގެ އަޞްލުތައް) ފަހުމުވުމަށް
ވުރެ فروع الّدين (ދީނުގެ ފަރްޢުތައް) ފަހުމްވުން މާ ފަސޭހަވެގެން ވެއެވެ. އެންމެ އުނދަގޫ ކަންތައް
ތަކްލީފުކުރެއްވި އިރު، އެންމެ ފަސޭހަ ކަންތައް ތަކްލީފުނުކުރައްވާނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ބައެއް
ނާދިރު ޙާދިސާތަކުން ޙުކުމްތައް ނެރުން އުނދަގޫވުމުގެ ސަބަބުން، އެ ކަންތައްތައް ނޭނގުމަކީ،
އަދި ޢަމަލުކުރުމަކީ، ޢުޒުރެއް ކަމަށް ވަނީ ލައްވާފައެވެ. ފިޤްހު ޢިމްމުވެރިން ވަނީ ވަރަށް ގިނަ
މައްސަލަތައް އެ މީހުން އަމިއްލަޔަށް އުފައްދާފައެވެ. އެ މީހުން ވަނީ، އެ މީހުންނަށް ޤަވާޢިދުތައް
ހަދައި، އެ އަށް ޙުކުމްތައް ހަދާފައެވެ. އަދި ރައުޔާއި، القياس الجلي އާއި، القياس الخفي
އިން ދަލީލު ދެއްކުމަށް މަސައްކަތްކޮށްފައި ވެއެވެ. މި ކަންތައްތައް ބޭނުންކޮށްގެން ބުއްދީގެ ހަމަ
ބޭނުންކޮށްގެން ނުވިސްނޭ ޢިބާދާތު އުނގެނުމަށް ބޭނުންކުރިއެވެ. އެއާ އެކު، ދީން ފުޅާކޮށް، އެތައް
ގުނައެއް ބޮޑުކޮށް، މުސްލިމުން މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއަށް ވެއްދި އެވެ. އަހަރެން ޤިޔާސާ ދެކޮޅެއް
ނޫނެވެ. އަހަރެން މި ބުނަނީ، ޢިބާދާތު ގައި ޤިޔާސެއް ނެތް ކަމަށެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާގެ ދުވަސްވަރު
އީމާނާއި، ޢިބާދާތު ވަނީ ފުރިހަމަވެފައެވެ. އެއްވެސް މީހަކަށް އެއަށް އެއްޗެއް އިތުރެއް ނުކުރެވޭނެ
އެވެ. އިޖްތިހާދުކުރެއްވި އިމާމުން ވަނީ ތަޤްލީދުކުރުން މަނާކުރައްވައި، ޙަރާމްކުރައްވާފަ އެވެ(.
»ދީނީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ އިދާރާގެ ރައީސް ގެ އޮފީހުން ޝާއިޢުކޮށްފައިވާ އެ ފޮތުން ނަގާފައިވާ
މި ޕެސެޖް، ހުރިހާ ލާމަޒްހަބީ ފޮތްތައް ފަދައިން، ހަތަރު މަޒްހަބުގެ ތިރީގައި މިބަޔާންކުރާ އިމާމުން
މަނާކުރެއެވެ. އޭގައި ވަނީ، ކޮންމެ މީހަކު ވެސް ތަފްސީރާއި، ޙަދީޘް އުނގެނެން ޖެހޭނެ ކަމަށް
އަމުރުކޮށްފައެވެ. އެ ކަމާ މެދު ވިދާޅުވަނީ ކީކޭތޯ އެވެ؟
ޖަވާބު: ލާމަޒުހަބީ މީހުން ލިޔެފައިވާ ޕެސެޖްތައް ސަމާލުކަމާ އެކު ކިޔައިފިނަމަ، ދެކޮޅުނުޖެހޭ
ހެކިތަކާއި، ދޮގުތަކާ އެކު، އެބައި މީހުންގެ ބާޠިލު ފިކުރުތަކާއި، ވަކިވެގަތުމުގެ ވިސްނުންތައް
ބޭނުންކޮށްގެން، މުސްލިމުންނަށް އޮޅުވާލުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ކަން ވަރަށް ފަސޭހަކަމާ އެކު
ފެނިގެންދާނެ އެވެ. ޖާހިލުން މި ވާހަކަތައް ޤަބޫލުކުރާނީ، އެ ވާހަކަތަކަކީ، ބުއްދިއާއި، މަންޠިޤުގެ
މައްޗަށް ބިނާވެފައިވާ ވާޖަކަތަކެއް ކަމަށް ހީކޮށެވެ. އެކަމަކު، ޢިލްމުވެރިންނާއި، ބުއްދީގެ އަހްލުވެރިން
އެމީހުންގެ ދަންތުރައިގައި ނުޖެހޭނެ އެވެ.
މުސްލިމުން ހަލާކުގެ ތެރެއަށް ވައްދަމުންދާ ވައްހާބީންނާއި، ލާމަޒްހަބީންގެ ނުރައްކަލާ މެދު
ޒުވާނުންނަށް އިންޒާރު ދިނުމަށް ޓަކައި، ސާދަ ސަތޭކަ ޤަރުނުއްސުރެ މުސްލިމު ޢިލްމުވެރިން ވަނީ
އެތަކެއް ހާސް ފޮތެއް ލިޔުއްވާފައެވެ. އޭގެތެރެއިން އަހަރެމެންނަށް ލިބުނު ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން
ފައާިދުހރި ފޮތްތައް ތަރުޖަމާކޮށް، އެއްކޮށް، އަހަރެމެންގެ ފޮތްތައް ކަމުގައިވާ عداوة رجل الّد ين للّدين
އާއި، الّنصيحة للوهاّبي އާއި، المجدّ دون في الّدين ގައި ޚުލާޞާކޮށްފައި ވާނެއެވެ. އަދި މަތީގައިވާ
ސުވާލުގެ ޖަވާބެއްގެ ގޮތުން، ތިރީގައި މި ވަނީ، األستاذ يوسف الّنبهاني]އަވަހާރަވީ 1350ހ.
61

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
(1932މ.) ގައި[ލިޔުއްވާފައިވާ حجّ ة لّا على العالمين في معجزات سيّد المرسلين މި ފޮތުގެ
771 ވަނަ ޞަފްޙާ އިން ފެށިގެން ވާ ބައެއްގެ ތަރުޖަމާ އެވެ.
»ކޮންމެ ކޮންމެ މީހަކަށް ކީރިތި ޤުރްއާނުން ޙުކުމްތަކެއް ނުނެރެވޭނެ އެވެ. މުޖްތަހިދު އިމާމުންނަށް
ވެސް ހުރިހާ ޙުކުމްތަކެއް ކީރިތި ޤުރްއާނުން ނެރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންނުވާ އިރު، އެކަން ކުރާނެ
ގޮތް ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ވަނީ ޝަރަޙަކޮށްދެއްވާފަ އެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި،
އެކަން ވަނީ ކަ ނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އެއީ:)وَ مَ ا يَنْ طِ قُ عَ نِ الْهَوَى * إِنْ هَُو إِلّ وَ حْ يٌ يُوحَى * النجم:
4-3 (މާނަ އަކީ: »އަދި އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ އެދުންފުޅަކަށް ވާހަކަފުޅެއް މުނެދައްކަވާމެއެވެ.
އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް އިއްވަވާ وحي އެއް ކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ«. ކީރިތި ޤުރްއާން މިފަދައިން
ޝަރަޙަކުރުމަކީ ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ފިޔަވައި އެހެން މީހަކަށް ކުރުމުގެ
ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ ކަމަކަށް ނުވާ އިރު، އަދި ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތް ޝަރަޙަކޮށް،
އެއިން ޝަރުޢީ ޙުކުމްތައް ނެރުމަކީ، ޞަޙާބީންނާއި، މުޖްތަހިދު އިމާމުންނަށް މެނުވީ ކުރުމުގެ
ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެ ބޭކަލުންނަށް ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތް ފަހުމްވުމަށް
ޓަކައި، للّا تعالى ވަނީ، އެކަމަށް ބޭނުންވާ ޢަޤްލީ އަދި ނަޤްލީ ޢިލްމާއި، ދޭހަވުމުގެ ބާރާއި، ތޫނު
ވިސްނުމާއި، އެހެނިހެން ގިނަގުނަ މަތިވެރި ޞިފަތައް ދެއްވާފައެވެ. އެ ހުރިހާ ޞިފައެއްގެ ވެސް
އަޞްލަކީ އެބޭކަލުން ލިބިފައިވި ތަޤްވާ އާއި، އެ މީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ލައްވާފައިވާ އިލާހީ ނޫރެވެ.
މި ޞިފަތަކުގެ އެހީގައި، للّا تعالى ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅާއި، ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا عليه
وسلّم(ގެ ޙަދީޘް ބަސްފުޅުގެ މާނަ އަހަރެމެންގެ މުޖްތަހިދު އިމާމުންނަށް ވިސްނުނެވެ. މާނަ ނޭނގުނު
ބަސްތަކުގެ މާނަ ހޯދުމަށް ބޭނުންކުރެއްވީ ޤިޔާސް އެވެ. ހަތަރު އިމާމުން ކުރެ ކޮންމެ އިމާމަކު ވެސް،
އަމިއްލަ ރައުޔުން މާނަނުނެރެވޭ ޙާލަތްތަކުގައި ވިދާޅުވެފައިވަނީ: »ޞަޙީޙު ޙަދީޘެއް ފެނިއްޖެ ނަމަ،
އަޅުގަ ނޑުގެ ބަސް ދޫކޮށްލާފައި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘް ގައިވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރާށެވެ. މިގޮތަށް
ހަތަރު އިމާމުން މި ގޮތަށް އިރުޝާދުދެއްވި މީހުންނަކީ، އެ ބޭކަލުން ފަދައިން އިޖްތިހާދުކުރެއްވި
މަޝްހޫރު ޢިލްމުވެރިންނެވެ. އިޖްމާޢާއި، ޤިޔާސުން ޙުކުމް ނުނެރެވޭ ނަމަ، ހަތަރު އިމާމުން ކުރެ
ކޮންމެ އިމާމެއްގެ ރައުޔު ވަނީ ހިމަނުއްވާފައެވެ. އެ މަޒްހަބެއްގެ އިމާމުގެ އިޖްތިހާދު އެ ޙަދީޘެއްގެ
މައްޗަށް ބިނާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘްތަކާއި، އަލަށް ފެނުނު ޙަދީޘްތައް ދިރާސާކުރައްވައި، އޭގެ ތެރެއިން
އެންމެ ފަހުން ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވަނީ، ކޮން ޙަދީޘެއް ތޯ ބައްލަވައި، އޭގެތެރެއިން އިސްކުރަންވީ
(ترجيح) ކޮން ޙަދީޘެއް ކަން ދެނެވަޑައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން، މިފަދައިން އިޖްތިހާދުކުރާ އިރު،
އިމާމު ބޭނުންކުރެއްވި ޤަވާޢިދު ދޫކޮށްނުލައެވެ. އެ މީހުންގެ ފަހުން އައި މުޖްތަހިދު މުފުތީން ފަތުވާ
ދެއްވީ ވެސް ހަމަ މި ގޮތަށެވެ. މި ތަނުގައި ކޔެވިފައި މިވާ ވާހަކަތަކުން އެނގޭފަދައިން، ހަތަރު
މަޒްހަބުގެ އިމާމުންނަށް ތަބާވެފައިވާ މުސްލިމުންނާއި، އެ މަޒްހަބުތަކުން އުނގެނިފައިވާ މުޖްތަހިދުން
ދަނީ للّا تعالى އާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އަށް ތަބާވަމުންނެވެ.
މި މުޖްތަހިދުންނަށް ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކުގެ ޤަވާޢިދުތަކާއި ހަމަތައް
ވިސްނި، އެ މީހުންނަށް ވިސްނުނު އެއްޗެއް ކިޔައިދިނެވެ. މުސްލިމުން އުޅެމުން އައިސްފައިވަނީ،
މުޖްތަހިދުންނަށް ނައްސުން، މާނަ އަކީ، ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުން، ވިސްނި ކިޔައިދިން
އެއްޗަކާ އެއްގޮތަށެވެ. އެހެނީ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި للّا تعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވަނީ:)فَسْـلَُٓٔوا۟ أَهْلَ
62

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ٱلذِّكْرِإِن كُ نتُْ م لَ تَْعلَُم ونَ * النحل: (43 މާނައީ: »ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ނުދަންނަ ކަމުގައި ވާނަމަ،
ތިޔަބައިމީހުން علم ގެ أهل ވެރިންނާ سؤال ކުރާށެވެ«!
މި އާޔަތުން ދައްކުވައިދެނީ، ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތް ރަނގަޅަށް
ފަހުމްވެދާނެ ކަމެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތް ފަހުމްނުވާ މީހުންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައި ވަނީ،
އަމިއްލަޔަށް ކީރިތި ޤުރްއާން ނުވަތަ ޙަދީޘް ވިސްނައިގަންނަން އުޅުމުގެ ބަދަލުގައި، އެނގޭ
މީހުން ކައިރިން އަހައިގެން އުނގެނުމަށެވެ. ކޮންމެ މީހަކަށް ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ޙަދީޘްގެ މާނަ
ޞައްޙަގޮތުގައި އެނގޭ ނަމަ، 72 ގެއްލެނިވެފައިވާ ގްރޫޕްތަކެއް ނުއުފެދުނީހެވެ. އެއިން ކޮންމެ
ބާޠިލު ގްރޫޕެއް އުފެދުމުގެ ފަހަތުގައި ހުރި މީހަކީ، ކިޔަވައިގެންހުރި މީހަކަށް ވިޔަސް، އެއިން
އެއްވެސް މީހަކަށް ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ޙަދީޘްގެ މާނަ ޞައްޙަގޮތުގައި ނޭނގެއެވެ. އެއާއެކު،
އެބައިމީހުން ތެދުމަގުން ކައްސާލައި، އެތަކެއް މިލިޔަން މުސްލިމުން ހަލާކާއި ނުރައްކަލުގެ ތެރެއަށް
ވެއްޓުމުގެ ސަބަބަކަށް ވެގެންދިޔަ އެވެ. ދީނީ ނައްޞުތަކުން ގޯސް މާނަ ނެރުމުގައި ވައްހާބީންގެ
ކަންތައް މާ މައްޗަށް ދިޔަދިޔައިނުން ގޮސް، އެންމެ ފަހުން ސުންނީ މުސްލިމުންނަކީ، ކާފިރުކުރާ
ހިސާބަށް ވެސް ދިޔައެވެ. އެގޮތުން، ސުންނީ މުސްލިމުންނަކީ، މުޝްރިކުން ކަމަށް ބުނަން ފެށިއެވެ.
ތުރުކީ ބަހަށް ފަހުން ތަރުޖަމާކުރެވިފައިވާ، محمّد بن عبدالوهاّب ލިޔުނު كشف الشّبهات މި ފޮތުގައި
ލިޔެފައިވާ ގޮތުގައި، ސުންނީ މުސްލިމުން މަރައި، އެ މީހުންގެ މުދާ ޣަނީމާގެ ގޮތުގައި އަތުލުމަކީ،
މުބާޙު (ހުއްދަކުރެވިފައިވާ) ކަމެކެވެ.
އޭގެ ފަހުން العلّمة يوسف الّنبهاني ވިދާޅުވެފައިވަނީ: »ހަތަރު މަޒްހަބުގެ އިމާމުން
އިޖްތިހާދުކުރައްވައި، އެ މަޒްހަބުތައް ޤާއިމްކުރައްވައި، ހުރިހާ މުސްލިމުން މި މަޒްހަބުތަކުގައި
އެކީގައ އުޅުމަކީ للّا تعالى ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ އުއްމަތަށް
ދެއްވި ނިޢުމަތެކެވެ. އެއްކޮޅުން، للّا تعالى އިޢްތިޤާދުގެ]4]] އިމާމުން ލައްވައި، ރައްކާތެރިކުރެއްވި
އިރު، ކާފިރުންނާއި، ޒިންދީޤުންނާއި، މުލްޙިދުންނާއި، ޝައިޠާންތަކުންގެ އެންމެހާ އާއުވާނުން އެ
މަޒްހަބުތަކަށް ވަދެ ޢަޤީދާ އާ ކުޅުމުން ރައްކާތެރިކުރެއްވި އެވެ. ނަޞާރާ ދީނާއި، ޔަހޫދީ ދީނުގައި
މި ނިޢުމަތް ދެއްވާފައި ނުވުމާ އެކު، އެ ދެ ދީނަށް ބަދަލުތައް ގެނެސް ކުޅެފައި ވެއެވެ«.
އޭނާ އަދިވެސް ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ:. »އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން އިޖްމާޢުވާ ގޮތުގައި، ކީރިތި
ޤުރްއާނާއި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގެ ނައްޞުން ޙުކުމްތައް ނެރުން ސުވަރުގެ ވަޑައިގަތުމަށް ފަހު
ހަތަރު ސަތޭކަ އަހަރު ވެގެންދިޔަ އިރު، އިޖްތިހާދުކުރެވޭ ވަރުގެ މޮޅު ޢިލްމުވެރިއެއް ނާދެއެވެ. މިހާރު
އިޖްތިހާދު ކުރަންޖެހޭނެ ކަމަށް ބުނާ މީހަކީ އިސްލާމްދީން ނޭނގޭ މީހެކެވެ. މަޝްހޫރު ޢިލްމުވެރިޔާ
الجالل السيوطي (رحمه لّا تعالى) (އަވަހާރަވީ 911ހ. [1501މ.] މިޞްރުގައި) ވިދާޅުވެފައި
ވާ ގޮތުގައި، އޭނާ ވަނީ އިޖްތިހާދުގެ ދަރަޖައަށް ފޯރާފައެވެ. އެގޮތުން، އެހެން ޢީލްމުވެރިން އޭނާ
އަރިހުން ސުވާލެއް ކުރެއްވުމުން، ތަފާތު ދެ ޖަވާބެއް ދެއްވުމުން، އޭގެ ތެރެއިން ބޮޑަށް ރަނގަޅީ
ކޮން ޖަވާބެއް ތޯ ސުވާލުކުރެއްވި އެވެ. އޭނާ އަށް އެ ސުވާލުގެ ޖަވާބެއް ނުދެއްވުނެވެ. އޭނާ
ވިދާޅުވީ، އެ ސުވާލަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ވަގުތުދެވޭ ވަރަށް ވުރެ އޭނާ މާ ބިޒީ ކަމަށެވެ. އެކަމަކު، އޭނާ
ގެ ފަރާތުން ކުރުމަށް އެދެވުނު ކަމަކީ، އިޖްތިހާދުކުރުމުގެ އެންމެ ދަށް ލެވެލް ކަމުގައިވާ، ފަތުވާ
]]4] އީމާންކަމުގެ ރުކުންތައް؛ އިސްލާމްކަމުގެ ރުކުންތައް
63

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ދިނުމުގައި، އިޖްތިހދުގެ ބޭނުންކުރުމެވެ. ފަދަ މޮޅު ޢިލްމުވެރިޔަކު، ފަތުވާދިނުމުގައި އިޖްތިހާދުގެ
ބޭނުންކުރުމުން ދުރުވެލެއްވި އިރު، މުޠްލަޤު އިޖްތިހާދު ކުރުމަށް އެހެން މީހުންގެ މައްޗަށް ބާރުއަޅާ
މީހުންނަށް މޮޔައިން ނުވަތަ ރޫޙާނީގޮތުން ޖާހިލު ނޫން ދެން ކިޔާނީ ކީކޭ ބާވައެވެ؟ اإلمام الغزالي
(رحمه لّا تعالى) އޭނާގެ ފޮތް إحياء علوم الّدين ގައި ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތުގައި، އޭނާގެ ޒަމާނުގައި
މުޖްތަހިދުން ނެތެވެ.
»މުޖްތަހިދު ނޫން މުސްލިމަކު ޞަޙީޙު ޙަދީޘެއް އުނގެނި، އޭނާގެ މަޒްހަބުގެ އިމާމު ކިޔާދެއްވާފައިވާ
ގޮތް، އެ ޙަދީޘް ގައި ވާ ގޮތާ ޚިލާފުވާތީ، އެ ކަމެއް ކުރުމާ މެދު ހިތްނުތަނަވަސް ވާ ކަމުގައި ވާ
ނަމަ، އޭނާ އަށް ޖެހޭނީ، ހަތަރު މަޒްހަބުގެ ތެރެއިން އެ ޙަދީޘްގެ މައްޗަށް އިޖްތިހާދުކުރެއްވި އެހެން
މުޖްތަހިދެއް ހޯދައި، އެ މުޖްތަހިދެއްގެ މަޒްހަބުގައި ވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމެވެ. މަޝްހޫރު ޢިލްމުވެރިޔާ
اإلمام يحيى الّنووي (رحمه لّا تعالى) (އަވަހާރަވީ 676ހ. [1277މ.] ދިމިޝްޤުގައި) މިކަން
ވަރަށް ތަފްޞީލުކޮށް އޭނާގެ ފޮތް روضة الطّالبين ގައި އޮޅުންފިލުވައިދެއްވާފައި ވެއެވެ. އެހެނީ،
އިޖްތިހާދުގެ ދަރަޖަ އަށް ފޯރާފައިނުވާ މީހުން ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގެ
ނައްޞުން ޙުކުމްތައް ނެރުން ހުއްދައެއް ނޫނެވެ. މިހާރު، ތަންދޮރުނުދަންނަ ބައެއް މީހުން،
ދަޢުވާކުރާ ގޮތުގައި، އެބައިމީހުން ވަނީ އިޖްތިހާދުގެ ދަރަޖައަށް ފޯރާފައެވެ. އަދި އެއާއެކު، ކީރިތި
ޤުރްއާނާއި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގެ ނައްޞުން އެބައިމީހުންނަށް ޙުކުމްތައް ނެރެވޭނެ އެވެ.
އެހެންކަމުން، އެމީހުން ހަތަރު މަޒްހަބުން ކުރެ މަޒްހަބަކަށް ތަބާވާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެއާއެކު،
އެތަކެއް އަހަރެއް ވަންދެން އެ މީހުން ތަބާވި މަޒްހަބު ދޫކޮށްލައެވެ. އެބައިމީހުންގެ ދެކޮޅުނުޖެހޭ
ހަމަތަކުގެ ބޭނުންކޮށްގެން މަޒްހަބުތަކާ ދެކޮޅުވެއެވެ. »އަހަރެމެން ހާ ތަންދޮރުނުދަންނަ ދީނީ މީހަކުގެ
ރައުޔުތަކަކަށް އަހަރެމެން ތަބާނުވާނަން« ފަދަ ޖާހިލު އަދި ގަމާރު ބަޔާންތައް އެބައިމީހުން ނެރެއެވެ.
ޝައިޠާނާގެ ވަސްވާސްތަކުގައި ޖެހި، އަމިއްލަ ހަވާ ނަފްސަށް ހެއްލިގެން ގޮސް، އެމީހުންނަކީ
މާ މަތިވެރި ބައެއް ކަމަށް ދަޢުވާކުރެތެވެ. އެ މީހުންނަށް ރޭކާނުލާ ކަމަކީ، އެހެން ބުނުމުން، އެ
ދައްކުވައިދެނީ، އެ މީހުންގެ މަތިވެރިކަން ނޫން ކަމަށާއި، އެކަމަކު، އެ މީހުންގެ ގަމާރުކަމާއި،
ބޭޒާރުވުން ކަމެވެ. އެ މީހުންގެ ތެރޭގައި، އަހަރެމެންނަށް ފެންނަ ބައެއް ޖާހިލު ބިދުޢަވެރިން
ބުނެ ލިޔާ ގޮތުގައި، ކޮންމެ މީހަކު ވެސް، ޙުކުމްތައް ނެރެންވާނީ ތަފްސީރު ފޮތްތަކާއި، ޞަޙީޙު
ބުޚާރީންނެވެ. އޭ މުސްލިމު އަޚާ އެވެ! އެފަދަ ގަމާރުންނާ އެކުވެރިވެ ނުވަތަ އެއީ ދީނީ ޢިލްމުވެރިން
ކަމަށް ނުބަލާށެވެ! ތިބާގެ އިމާމުގެ މަޒްހަބުގައި ރަނގަޅަށް ހިފަހައްޓާށެވެ! ހަތަރު މަޒްހަބުގެ ތެރެއިން
ތިބާ ބޭނުން މަޒްހަބެއް އިޚްތިޔާރުކުރުމުގެ މިނިވަންކަން ތިބާ އަށް ލިބިގެން ވެއެވެ. އެކަމަކު،
މަޒްހަބުތަކުގެ ރުޚުޞާތައް އެއްކޮށް ޙުކުމްތަކުގައި تلفيق]4]] ކުރުމަކީ، ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ.
ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘް ރަނގަޅަށް ކިޔައި ފަހުމްވާ މުސްލިމެއް ނަމަ، ދަސްކުރަންވާނީ،
އޭނާގެ މަޒްހަބުން ދަލީލުދައްކާފައިވާ ޙަދީޘްތަކެވެ. އެއަށް ފަހު، ކުރުމަށް އަންގަވާފައިވާ ކަންތައްތައް
]]4] تلفيق ގެ މާނަ އަކީ، ހަތަރު މަޒްހަބުގެ ފަސޭހަ ގޮތްތައް އެއްކޮށްގެން، އެއްވެސް މަޒްހަބަކާ ދިމާނުވާ
ގޮތަށް ޢަމަލުތައް ކުރުމެވެ. މީހަކު، ހަތަރު މަޒްހަބުން ކުރެ މަޒްހަބެއްގައި ވާ ފަދައިން އިސްލާމް ދީނުގައި
އަންގަވާފައިވާ ކަމެއް ކުރުމަށް ފަހު، އަނެއް ތިން މަޒްހަބުގައި ވާ ވީހާ ވެސް ގިނަ ކަންތައްތަކެއް
ފުރިހަމަކުރުމަށް ކިޔެނީ تقوى އެވެ. އޭރުން ގިނަ ޘަވާބު ލިބޭހުއްޓެވެ.
64

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ކޮށް، ޙަދީޘުން މަނާކޮށްފައިވާ ކަންތަކުން ދުރުވެ، އިސްލާމް ދީނުގެ މަތިވެރިކަމާއި، ކީރިތި ރަސޫލާ
محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އާއި، للّا تعالى ގެ ނަންފުޅުތަކާއި، ޞިފަފުޅުތަކުގެ ފުރިހަމަކަމާއި،
ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ސީރަތާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ރިވެތި ޞިފަތަކާއި،
މުޢުޖިޒާތަކާއި، ދުނިޔެއާއި، އާޚިރަތުގެ ޙާލަތްތަކާއި، އަލުން ދިރުއްވުމާއި، ޤިޔާމަތްކުރެއްވުމާއި،
ސުވަރުގެ އާއި، ނަރަކަ އާއި، މަލާއިކަތުންނާއި، ޖިންނީންނާއި، ޤަދީމީ އުއްމަތްތަކާއި، ނަބީންނާއި
ރަސޫލުންނާއި އެ ބޭކަލުންގެ ސަމާވީ ފޮތްތަކުގެ މަތިވެރިކަމާއި، ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا
عليه وسلّم(އާއި ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ މަތިވެރިކަމާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ އާލުންނާއި، ޞަޙާބީންގެ
ޙަޔާތާއި، ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ޢަލާމާތްތަކާއި، މި ދުނިޔޭއާއި އާޚިރަތާ ގުޅުންހުރި އެތައް ކަމެއްގެ
މަޢުލޫމާތު އުނގެނެންވާނެ އެވެ. މި ދުނިޔެ އާއި، އާޚިރަތާ ގުޅޭ ހުރިހާ ޢިލްމެއް ވަނީ ކީރިތި
ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކުގައި ޖަމާވެފައެވެ.
»އަހަރެމެން މި ތާނގައި ލިޔެފައި މިވާ ވާހަކަތަކަށް ވިސްނުމުން، ޙަދީޘުން ނެރެވިފައިނުވާ
އިސްލާމް ދީނުގެ ޙުކުމްތަކަކީ، ބޭނުމެއް ނެތް އެއްޗެއް ކަމަށް ބުނާ މީހުން ކިހާ ޖާހިލުކަން
އެނގިގެންދާނެ އެވެ. ޙަދީޘްތަކުގައި ވާ ގުނާ ޢަދަދުނުކުރެވޭ ފަދަ ގިނަ މަޢުލޫމާތުތަކުގެ ތެރެއިން،
ނަމާދާއި، ރޯދައާއި، ޙައްޖާއި، ޒަކާތް ފަދަ عبادات އާއި، معامالت އާ ބެހޭ ގޮތުން ވާރިދުވެފައިވާ
ޙަދީޘްތައް މަދެވެ. އެއީ ގާތްގަޑަކަށް ފަސްސަތޭކަ އެވެ.]އޭގެ ތެރޭގައި، ތަކުރާރުވެފައި ހުރި
[
ޙަދީޘްތައް ހިމެނިއަސް، ތިން ހާހަށް ވުރެ ގިނައެއް ނުވާނެ އެވެ. ހަތަރު މަޒްހަބުގެ އިމާމުންގެ
ތެރެއިން އެއް އިމާމަކަށް ވެސް، މަދު ޙަދީޘްތަކުގެ ތެރެއިން، ޞައްޙަ އެއް ޙަދީޘް އަޑުނީވެ
އޮވެދާނެ ހެން ހިއެއް ނުވެއެވެ. ކޮންމެ ޞައްޙަ ޙަދީޘެއް ވެސް، ހަތަރު އިމާމުން ކުރެ މަދުވެގެން
އެއް އިމާމަކު ދަލީލެއްގެ ގޮތުގައި ވަނީ ބޭނުންކުރެވިފައެވެ. މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ މަޒްހަބުގައި ވަކި
ކަމެއް އޮތީ ޞައްޙަ ޙަދީޘެއް ގައި ވާ ގޮތަށް ނޫން ކަމަށް ފެނިއްޖެ ނަމަ، އެކަމަކާ ގުޅޭ ޙަދީޘްގެ
މައްޗަށް އިޖްތިހާދުކޮށްފައިވާ އެހެން މަޒްހަބެއްގައި ވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން ހުއްޓެވެ. ފަހަރެއްގައި،
އޭނާގެ މަޒްހަބުގެ އިމާމު ވެސް އެ ޙަދީޘް އަޑުއައްސަވާފައި އޮވެދާނެ އެވެ. އެކަމަކު، ޞައްޙަ ކަމަށް
ބޮޑަށް ގާތް އެހެން ޙަދީޘެއް ދަލީލަކަށް ނަންގަވާފައި، ނުވަތަ އޭގެ ފަހުގެ ތާރީޚެއް ގައި ރަސޫލާ
ޙަދީޘްކުރައްވާފައި އޮތުމުން، އޭގެ ކުރީގެ ޙަދީޘް ބާޠިލުވެފައި އޮތުމުން، ނުވަތަ މުޖްތަހިދުންނަށް
އެނގިފައި އޮތް އެހެން ސަބަބަކާ ހެދި، ކުރީގެ ޙަދީޘް ދަލީލަކަށް ނުނެންގެވީ އެވެ. ކުރީގެ ޙަދީޘް
ޞައްޙަ ކަމަށް ވިސްނޭ މުސްލިމަކު، އެ ޙަދީޘް އާ ނުގުޅޭ އޭނާގެ އަމިއްލަ މަޒްހަބުގެ އިޖްތިހާދު
ދޫކޮށް، އެ ޙަދީޘަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ، ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. އެއީ، އެ ޙާލަތުގައި ސުވާލު އުފެދޭ ކަމަކާ
ބެހޭ ގޮތުން، އިޖްތިހާދަށް އެ ޙަދީޘް ބޭނުންކުރި އެހެން މަޒްހަބަކަށް އޭނާ ޢަމަލުކުރަންޖެހުނު
ކަމަށް ވުމާ އެކު އެވެ. އެކަމަކު، އެ ޙަދީޘް ދަލީލަކަށް ނެންގެވި އެ ދެވަނަ މަޒްހަބުގެ އިމާމަށް
ތަބާވުމަކީ ލާޒިމު ކަމެކެވެ. އެހެނީ، އެއީ އަނެއް މަޒްހަބުގެ އިމާމު ދަލީލަކަށް ނުނަންގަވާ ޙަދީޘަކަށް
ޢަމަލުނުކުރަންޖެހޭ ސަބަބެއް ނެތުމުންނެވެ. ކޮންމެ ގޮތެއް ވިޔަސް، އެކަމުގައި އޭނާގެ އަމިއްލަ
މަޒްހަބުގެ ޙުކުމް ވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ، ހުއްދަ ކަމެކެވެ. ސަބަބަކީ، އޭނާގެ އަމިއްލަ މަޒްހަބުގެ
އިމާމު ވެސް ކޮންމެ ވެސް ރަނގަޅު ދަލީލެއްގެ މައްޗަށް ކަމާ މެދު ޝައްކެއް ނެތުމުންނެވެ. ތިބާ
އަށް އެ ދަލީލު ނުފެނުނަސް، އިމާމުން ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ޙަދީޘުން ބޭރުވެފައެއް ނުވެއެވެ. އެ
65

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ބޭކަލުންގެ މަޒްހަބުތަކަކީ، ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ޙަދީޘުގެ ޝަރަޙަ އެވެ. އެ އިމާމުން ކުރެއްވި ކަމަކީ،
ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ޙަދީޘުގެ މާނަތަކާއި، ޙުކުމްތައް ޝަރަޙަކޮށްދެއްވުމެވެ. އެގޮތުން، އެ ބޭކަލުން
ޝަރަޙަކޮށްދެއްވާފައިވަނީ، މުސްލިމުންނަށް ވިސްނޭ ގޮތަށް ފޮތްތަކުގައި ލިޔުއްވައިގެންނެވެ. ހަތަރު
މަޒްހަބުގެ އިމާމުންގެ އެ މަސައްކަތަކީ، لّا تعالى ގެ އެހީތެރިކަން ނުލިބުނު ނަމަ، އިންސާނީ
ބާރުން ނުކުރެވޭ ފަދަ އިސްލާމްދީނަށް ޓަކައި ކުރެއްވި ވަރަށް އަގުހުރި ޚިދުމަތެކެވެ. މި މަޒްހަބުތައް
[ހުރުމަކީ] ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އަކީ ތެދު ރަސޫލާ ކަމާއި، އިސްލާމް ދީނަކީ
ތެދު ދީން ކަމުގެ އެންމެ ފުރިހަމަ ދަލީލެވެ.
»އަޅުގަ ނޑުމެންގެ ހަތަރު މަޒްހަބުގެ އިމާމުންގެ އިޖްތިހާދުގެ ޚިލާފު ހުރީ ދީނުގެ އަޞްލުތަކާއި،
ތައުޙީދުގެ ޢަޤީދާއަކަށް ނޫނެވެ. އަދި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްތަކުން ސާފުކޮށް އެނގިގެންވާ ޝަރުޢީ ގިނަ
ޙުކުމްތަކާ މެދު ވެސް ޚިލާފެއް ނެތެވެ. އެކަމަކު، ޚިލާފު ހުރީ، ބައެއް ފަރްޢުތަކާ މެދުގައެވެ. މި
ތަފާތު އައިސްފައި ވަނީ، އެ ކަންކަމާ ބެހޭ ގޮތުން އައިސްފައި ހުރި ދަލީލުތަކުގެ ޞައްޙަކަން
ވިސްނުމުގައި ހުރި ތަފާތުތަކާ ހެދި އެވެ. އަދި އެ މީހުންގެ މެދުގައި ހުރި މި ކުޑަ ތަފާތަކީ لّا
تعالى އުއްމަތަށް ލެއްވި ރަޙްމަތެކެވެ. ކީރތި ރަސޫލާ ޙާދީޘްކުރައްވާފައި ވެއެވެ:. إختالف أمتي
رحمة – رواه البيحقي و غيره كما في الجامع الصغير. މާނައީ: »ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ
މެދުގައިވާ ޚިލާފަކީ ރަޙްމަތެކެވެ«. މުސްލިމުން އެ މީހަކު ބޭނުން އަދި ފަސޭހަ މަޒްހަބަކަށް އުޅުމަކީ،
ހުއްދަކުރެވިފައިވާ ޖާއިޒު ކަމެކެވެ. މި ޚިލާފު އަންނާނެ ކަމުގެ ޚަބަރު ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى
للّا عليه وسلّم(ކުރިން ދެއްވާފައި ވާ އިރު، އެކަން ހިންގާފައިވަނީ، ޚަބަރު ދެއްވި ގޮތަށެވެ.
ޢަޤީދާގެ ޢިލްމުގައި އިޖްތިހާދުކުރުމަކީ، ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. އެއީ، މަގުފުރެދުމާއި، ކުފުރަށް
މަގުފަހިވާ ކަމެކެވެ. އެއީ، ބޮޑު ފާފައެކެވެ. ޢަޤީދާއާ ގުޅޭ ކަންތައްތަކުގައި އޮތީ ޞައްޙަ އެންމެ
ގޮތެކެވެ. އެއީ، أهل السنّةّ والجماعة އެވެ. لّا تعالى ގެ رحمة ގެ ގޮތުގައި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘް
ގައި ވާ ޚިލާފުތައް ހުރީ فروع ނުވަތަ ޙުކުމްތަކުގައެވެ.
العلّمة النبهاني އަދިވެސް ވިދާޅުވި އެވެ:. »ހަތަރު މަޒްހަބުގެ ޙުކުމް ތަފާތުވާ ކަމެއް ގައި،
ޞައްޙަވާނީ އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ޙުކުމެވެ. މިކަން ޞައްޙަގޮތުގައި ކުރާ މީހުންނަށް ދެ ޘަވާބު ލިބޭނެ
އެވެ. އަދި ރަނގަޅު ނޫން ޙުކުމްތަކުގެ ތެރެއިން އެއް ޙުކުމަށް ޢަމަލުކުރާ މީހާ އަށް ލިބޭނީ އެއް
ޘަވާބެވެ. މަޒްހަބަކީ رحمة އެއް ކަމަށް ވުމަކީ، އެއް މަޒްހަބު ދޫކޮށް، އެހެން މަޒްހަބަކަށް އުޅުން،
ހުއްދަކަމެވެ. އެކަމަކު، ސުންނީ ހަތަރު މަޒްހަބު ފިޔަވައި އެހެން މަޒްހަބަކަށް އުޅުން ހުއްދައެއް
ނޫނެވެ. އަދި ޞަޙާބީންނަށް ތަބާވުމަކީ ވެސް ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. ސަބަބަކީ، ޞަޙާބީންގެ މަޒްހަބަކީ
ލިޔެވިފައިވާ މަޒްހަބަކަށް ނުވާތީ އެވެ. މިހާރު ހަތަރު މަޒްހަބު ފިޔަވައި، އެހެން މަޒްހަބަކަށް އުޅުމުގެ
އިޙްތިމާލެއް ނެތެވެ. اإلمام أبوبكرأحمد الّرازي (رحمه لّا تعالى) (އަވަހާރަވީ 073ހ. [980މ.]
ގައި(ވެސް ރިޕޯޓްކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި، އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން އިޖްމާޢުން ކަ ނޑައެޅިފައިވަނީ،
ޞަޙާބީންނަށް ސީދާ ތަބާވުމަކީ ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. ހަތަރު މަޒްހަބުގެ މަތިވެރިކަން ދެނެގަންނަން
ބޭނުންވާ މީހުން، އަދި އެ މަޒްހަބުތައް ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް ވުރެ
ދުރަށް ނުދާ ކަމާއި، އިޖްމާޢާއި، ޤިޔާސުގެ ޒަރީޢާ އިން ބުނެދިން ޙުކުމްތަކަކީ، އެ އިމާމުންގެ
ރައުޔު ނޫންކަމާއި، އެއީ، ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތުން ނެގިފައިވާ ޙުކުމްކަން
66

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ދެނެގަތުމަށް ޓަކައި، اإلمام عبدالوهاّب الشّعراني (رحمه لّا تعالى)]4]] ލިޔުއްވާފައިވާ ދެ ފޮތް
ކަމުގައިވާ الميزان الكبرى އާއި، الميزان الخضريةّ ކިޔާށެވެ“.
»ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި 'ދީނީ ޢިމްމުވެރިން«، މިހެން ވަޙީކުރައްވާފައިނުވާ ކަމަށް ބުނުން
ޞައްޙައެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، ކީރތި ޤުރްއާނުގެ އެތައް އާޔަތެއް ގައި، ޢިލްމުވެރިން (علماء) އަދި
علم އަށް ތަޢުރީފުކުރައްވާފައި ވެއެވެ. الشيخ عبدالغني الّنابلسي އޭނާގެ ފޮތް ކަމުގައިވާ الحديقة
ގައި ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. ”سورة األنبياء ގެ 7 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ.)فَسئَْلُوا
أَهْلَ الذِّكْرِ(މާނައީ: »علم ގެ أهل ވެރިންނާ سؤال ކުރާށެވެ!«. ذِكر ގެ މާނަ އަކީ، ޢިލްމެވެ. މި
އާޔަތުން މީސްތަކުންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ، ނޭނގޭ މީހުން، ޢިލްމުވެރިން ހޯދައި އެ މީހުންގެ ގާތުން
އުނގެނުމަށެވެ. (إِنْ كُنْتُْم اَلتَعلَْمُ ونَ). މާނައީ: »ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ނުދަންނަ ކަމުގައި ވާ ނަމަ«.
البيضاوي ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، މި އާޔަތަކީ، ނޭނގޭ ކަންތައްތަކާ ބެހޭގޮތުން ޢިލްމުވެރިންނާ
ސުވާލުކުރުމަކީ ވާޖިބެއްކަން އަންދައިދޭ ދަލީލެކެވެ. لّا تعالى آل عمران ގެ 7 ވަނަ އާޔަތުގައި
ވަޙީކުރެއްވާފައި ވެއެވެ.)هُ وَ ٱلَّذِ ىٓ أَنزَ لَ عَلَي كَْ ٱلْكِتَٰـ بَ مِ نْهُ ءَايَـ تٌٰۭ مُّ حْ كَ مَـ تٌٰ هُ نَّ أُُّمْ ٱلْكِتَٰـ بِ وَأُخَُ ر
مُتَشَٰـبِهَـ تٌٰ فَۖأَمَّا ٱلَّذ يِٰنَ فىِ قُلُوبِهِ مْ زَ ي غٌْفَيتََّبِعُ ونَ مَا تَشَٰـبهََمِ نْهُٱبِتْغَآ ءَ ٱلْفِتْنَةِ وَ ٱبِتْغَآ ءَ تَأوِيِلهِ ۦۗ وَ مَا يَعلَُْم
تَأْوِيلَهۥُٓإِلَّ ٱۭلَُّۗ وَ ٱلَّرسِ خُ ونَ فىِ ٱلْعِلْمِ يقَُۭولُونَ ءَامَنَّا بِهِ ۦ كُلٌّۭ مِّ نْ عِ ندِ رَبنَِّاۗ وَ مَا يذََّكَُّر إِلَّٓ أُو۟لُوا۟ٱلَْلَْبٰـ بِ *
آل عمران: (7 މާނައީ: »އެކަލާނގެއީ، ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އޮޅުމެއް
ނެތި، މާނަ ސާފުކޮށް އެނގޭ آية ތަކެއް އޭގެތެރޭގައި ވެއެވެ. އެ آية ތަކަކީ، އެ ފޮތުގެ މައިގަ ނޑު
ބަޔެވެ. އަދި متشابه آية ތަކެއް ވެސް ވެއެވެ.)އެބަހީ: އަށް لّا މެނުވީ އޭގެ މާނަ އެނގިވޮޑިގެންނުވާ،
ނުވަތަ علمي نظر އަކުން ބަލައިގެން މެނުވީ އޭގެ މާނަ ދޭހަނުވާ آية ތަކެއް ވެސް އޭގެ ތެރޭގައި
ވެއެވެ.(ފަހެ، حق މަގުން އެއްކިވާވުމުގެ ގޮތް، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ވާ މީހުން ދަންނާށެވެ! ފަހެ،
އެއުރެން فتنة އުފެއްދުމުގެ ބޭނުމުގައްޔާއި، އެ آية ތައް އެކި ގޮތްގޮތަށް މާނަކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި، އެ
ފޮތުގެ ތެރޭގައިވާ متشابه آية ތައް ނަގައި، އޭގައި ހިފަހައްޓައެވެ. އެ آية ތަކުގެ حقيقي މާނަ، لّا
ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ނޭނގެއެވެ. علم ގައި ހަރުދަނާކަމާއި، ثابت ކަން ލިބިފައިވާ
މީހުން ބުނާހުށީ، ތިމަންމެން މިތިބީ އެ آية ތަކަށް إيمان ވެގެންނެވެ. ހުރިހާ آية ތަކެއް ވެސް
ވަނީ، ތިމަންމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ންނެވެ. ބުއްދީގެ أهل ވެރިން މެނުވީ ވިސްނައި
ހަނދުމަކޮށެއް ނަހަދަތެވެ.«. އަދި آل عمران سورة ގެ 18 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި
ވެއެވެ. (شَ هِ دَ ٱلَُّأَنَّهۥُ لَٓ إِلَـهَٰإِلَّ هُ وَ وَٱلْمَلَٓـئِٰكَةُوَأُو۟لُوا۟ٱلْعِلْمِ قَآئِمً اۢ بِٱْلقِس طِْۚ * آل عمران:)81 މާނައީ:
»ހަމަކަށަވަރުން، لّا، އެކަލާނގެ މެނުވީ، إله އަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި، مالئكة
ންނާއި، علم ގެ أهل ވެރިން ވެސް (އެކަމަށް) ހެކިވެ ވަޑައިގެންފި އެވެ. (އެކަލާނގެ ހެއްދެވި ތަކެތި
تدبير ކުރެއްވުމުގައި(عدل ވެރި ކަމާއިގެން އެކަލާނގެ قائم ވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ މެނުވީ
إله އަކު ނުވެއެވެ. (އެކަލާނގެއީ) عزيز ވަންތަ، حكيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ«. އަދި قصص
]]4] يوسف الّنبهاني ގެ حجة لّا على العالمين، ޞަފްޙާ 771. މަތީގައި މި ފޮތުން ޢަރަބި ބަހުން ކުރެވިފައިވާ
ބަޔަށް މުތަރުޖިމް އިތުރުކުރި އެއްވެސް ބަހެއް ނޯންނާނެ އެވެ. އަހަރެމެންގެ އެހެން ފޮތްތަކެކޭ އެއްގޮތަށް،
މި ފޮތުގައި ބުރެކްޓް ގައި ލިޔެފައިވަނީ، އެހެން ފޮތްތަކުން އިތުރުކުރެވިފައިވާ ބައިތަކެވެ. އެއީ،
ތަރުޖަމާކުރެވިފައިވާ ބަޔާ އޮޅުވާނުލުމަށެވެ. حجة لّا على العالمين މި ފޮތުން ނަގާފައިވާ މަތީގައިވާ ޕެސެޖްގެ
ޢަރަބި އަޞްލު އަލުން އޮފްސެޓުން ވާޕުކޮށްފައިވަނީ އިސްތަންބޫލު ގައި 4931ހ. [1974މ.] ގައެވެ.
67

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
سورة ގެ 80 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ.)وَقَالَ ٱلَّذ يِنَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَوَ يلَْكُْم ثَوَ ابُ ٱلَِّ
خَْي رٌۭلِّمَ نْ ءَامَ نَ وَ عَ مِ لَ صَـلِٰحًۭا * القصص: (08 މާނައީ: »އަދި علم ލިބިގެންވާ މީހުން ބުނޫއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާކުހުށްޓެވެ. إيمان ވާ صالح عمل ކުޅަ މީހަކަށް، لّا ގެ ثواب)قارون ގެ
މުދާވެރިކަމަށް ވުރެ(މާ ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ. އަދި ކެތްތެރިންނަށް މެނުވީ، އެ ދަރަޖައެއް ނުލިބޭނެތެވެ«.
އަދި روم سورة ގެ 56 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި ވެއެވެ.)وَقَالَ ٱلَّذ يِنَ أُوتُوا۟ٱلْعِلْمَوَٱْلِيمَـ نَٰ
لَقَدْ لَبِثْتُْم فىِ كِتَٰـ بِ ٱلَِّإِلَٰى يَوْمِ ٱلَْبع ثِْ * الروم: (56 މާނައީ: »އަދި އެބަޔަކަށް علم އާއި، إيمان ކަން
ލިބިގެންވާ މީހުން ބުނާނެތެވެ. އަލުން ދިރުއްވާނޭ ދުވަހާ ޖެހެންދެން لّا ކަ ނޑައަޅުއްވާފައިވާ ގޮތަށް
ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުން ތިބެއްޖައީމުއެވެ. ފަހެ، މިއީ އަލުން ދިރުއްވައި ފޮނުއްވާ ދުވަހެވެ«.
އަދި اإلسراء سورة ގެ 108-107 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ.)إِنَّ ٱلَّذ يِنَ أُوتُوا۟ٱلْعِلْمَ
مِن قَبِلْهِۦٓ إِذَا يتُْلَٰى عَلَْي هِ مْ يخَُِّ ر ونَ لِلَْذْقَانِ سُ جَّۭدً ا * وَيقَُولُونَ سُبْ حَـ نَٰ رَبنَِّآ إِن كَ انَ وَ عْدُ رَبنَِّا لَمَ فْ عُوۭلً
* اإلسراء: (701-801 މާނައީ: »ހަމަކަށަވަރުން، އޭގެ ކުރިން علم ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް އެ قرآن
ކިޔަވައިދެއްވާ ހިނދު، އެއުރެން سجدة ކުރާ حال، މޫނު ވަރަށް ތިރިވެއެވެ«. އަދި الحج سورة ގެ
45 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި ވެއެވެ.)وَلَيِعلَْمَٱلَّذ يِنَ أُوتُوا۟ٱلْعِلْمَأَنَّهُٱلْحَ قُّ مِ ن رَّبكَِّ فَُيؤْ مِنُوا۟
بِهِۦ * الحج: (54 މާނައީ: »އަދި علم ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް، ހަމަކަށަވަރުން، އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ
ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން އައި حق ބަސްފުޅުކަން އެނގުމަށްޓަކައެވެ. ދެން އެއަށް إۢيمان ވެ،«.
އަދި العنكبوت سورة ގެ 49 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި ވެއެވެ.)بلَْ هُ وَ ءَايَـ تٌٰبَينَِّـ تٌٰۭ فىِ
صُدُ ورِ ٱلَّذ يِنَ أُوتُوا۟ٱلْعِلْمَۚ * العنكبوت: (49 މާނައީ: »އަދި ކިއެއްތަ! އެއީ علم ލިބިގެންވާ މީހުންގެ
ހިތްތަކުގައި بيان ވެގެންވާ آية ތަކެކެވެ«. އަދި سبأ سورة ގެ 6 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި
ވެއެވެ.)وَيَرَى ٱلَّذ يِنَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ٱلَّذِ ىٓ أُنزِ لَ إِلَي كَْ مِ ن رَّبكَِّ هُ وَ ٱلْحَ قَّ وَيَهِْ د ىٓ إِلَٰى صِ رَ طِٰ ٱلْعَ زِ يزِ
ٱلْحَ م يِِد * سبأ: (6 މާނައީ: »ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި
ފޮތް އެއީ حق ބަސްފުޅު ކަމުގައި، އެއުރެންނަށް علم ލިބިގެންވާ މީހުން ދެކޭނެތެވެ. އަދި އެފޮތް
މަގުދައްކަނީ، عزيز ވަންތަ، حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެ މަގަށެވެ«. އަދި المجادلة سورة
ގެ 11 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި ވެއެވެ. (وَٱلَّذ يِنَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَدَرَ جَـ تٍٰۢۚ * المجادلة:)11
މާނައީ: »ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން علم ލިބިގެންވާ މީހުން لّا ދަރަޖަތަކަކަށް އުފުއްލަވާނެތެވެ«. އަދި
فۗاطر سورة ގެ 28 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި ވެއެވެ.)إِنَّمَا يخَْ شَ ى ٱلََّمِ نْ عِباَدِهِ ٱلْعلَُمَـ ؤُٰٓا۟
* فاطر: (28 މާނައީ: » للّا އަށް ބިރުވެތިވާކަން ކަށަވަރީ، އެކަލާނގެ އަޅުންގެ ތެރެއިން علم
ވެރިންނެވެ«. އަދި الحجرات سورة ގެ 13 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި ވެއެވެ.)إِنَّ أَكْرَ مَ كُْم
عِ ندَ ٱلَِّأَتْقَى كُْٰمۚ * الحجرات: (13 މާނައީ: ”ހަމަކަށަވަރުން، للّا ގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުން
ކުރެ އެންމެ މާތްކަން ބޮޑީ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރެ އެންމެ تقوى ވެރި މީހާ އެވެ“. އަދި 365 ވަނަ
ޞަފްޙާ ގައި ބަޔާންވެގެންވާ ޙަދީޘްތަކުގައި ވަނީ:
)إنّ لّا و مالئكته وأهل السموات واألرض حتى النملة في جحرها والحيتان في البحر يصلّون
على معلّم النّاس الخير(އަދި)يشفع يوم القيامة األنبياء ثم العلملء ثم الشهداء(އަދި)يا أيها النّاس
إنّما العلم بالتعلم(އަދި)تعلّموا العلم فأنّ تعلّمه لّ خشية و طلبه عبادة و مذاكراته تسبيح والبحث
68

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
عنه جهاد و تعليمه لمن ال يعلمه صدقة و بذله ألهله قربة(އެވެ. طاهر البخاري]5]] ގެ الخالصة
ނަމަކަށް ކިޔުނު އޭނާގެ ފަތުވާތަކުގެ ޚުލާޞާއެއް ހިމެނޭ ފޮތުގައި ލިޔުއްވާފައިވަނީ: »ފިޤްހު ފޮތްތައް
ކިޔުމުން ދަމު ނަމާދުކުރުމަށް ވުރެ ގިނަ ޘަވާބު ލިބޭނެ އެވެ. އެހެނީ، ފަރްޟު ކަންތަކާއި، ޙަރާމް
ކަންތައް ޢިލްމުވެރިން ނުވަތަ އެ ބޭކަލުންގެ ފޮތްތަކުން އުނގެނުމަކީ، ފަރްޟެކެވެ. ކިޔެވި އެއްޗެއް
ފެތުރުމަށް ނުވަތަ އެހެން މީހުންނަށް އުނގަންނައިދިނުމަށް ޓަކައި، ފިޤްހު ފޮތްތައް ކިޔުމަކީ، ދަމު
ނަމާދު ކުރުމަށް ވުރެ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. الحديقة الندية شرح الطريقة المحمدية ގައި ބަޔާންވެގެންވާ
ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޙަދީޘްފުޅެއް ގައި ވެއެވެ:. ما عبدلّا بشئ أفضل من
فقه في الّدين. މާނައީ: ”ދީނީ ޢިލްމު އުނގެނުމަށް ވުރެ ރަނގަޅު ކަމެއް، للّا ގެ އަޅަކަށް ނުކުރެވޭނެ
އެވެ«. އިސްލާމީ ޢިލްމު އުނގެނެވޭނީ ހަމައެކަނި އުސްތާޒުންނާއުމ ފޮތްތަކުންނެވެ. ޝަރުޢީ
ފޮތްތަކާއި، މުރުޝިދުންގެ ބޭނުމެއް ނެތް ކަމަށް ބުނާ މީހުންނަކީ، ދައްޖާލުންނާއި، ޒިންދީޤުންނެވެ.
އެބައިމީހުންނަކީ، މުސްލިމުންނަށް އޮޅުވާލައި، ހަލާކުގެތެރެއަށް ފޮނުވާ މީހުންނެވެ. ދީނީ ފޮތްތަކުގައި
ވާ ޢިލްމު ނެގިފައިވަނީ، ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘުންނެވެ«. الحديقة]5]]ގައި
العلّمة عبدالغني الّنابلسي ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ.
لّا تعالى، އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ފޮނުއްވީ، ކީރިތި ޤުރްއާން
އުނގަންނަވައި ދެއްވައި، ތަބްލީޣުކުރައްވައި، އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނަށް ޤުރްއާނުގެ ޢިލްމު
އުނގަންނަވައި ދެއްވުމަށެވެ. އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން ކީރތި ޤުރްއާން އުނގެނުނީ، ޞަޙާބީންގެ
އަރިހުންނާއި، އެބޭކަލުންގެ ފޮތްތަކުންނެވެ. ކީރތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘް ގައި ވެއެވެ:.)العلم خزائن
و مفاتيحها السؤال(؛ މާނައީ: »ޢިލްމަކީ ޚަޒާނާއެކެވެ. އޭގެ ތަޅުދަ ނޑިއަކީ، ސުވާލުކުރުމެވެ«.
)العلم خزائن و مفتاحها السؤال فاسألوا يرحمكم للّا فإنّه يؤجر فيه أربعة السائل و المعلم و
المستمع و المحب لهم(؛ މާނައީ: »ޢިލްމަކީ ޚަޒާނާއެކެވެ. އޭގެ ތަޅުދަ ނޑިއަކީ، ސުވާލުކުރުމެވެ.
ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ސުވާލުކުރާށެވެ. އޭރުން للّا ރަޙްމަތް ލައްވާނެތެވެ. އެކަލާނގެ ހަތަރު މީހަކަށް
ޘަވާބު ދެއްވައެވެ. އެއީ، ސުވާލުކުރާ މީހާ އާއި، އުނގަންނައިދޭ މީހާ އާއި،އަޑުއަހާ މީހާ އާއި،
އެއެންމެންނަށް ލޯބިވާ މީހާ އެވެ«. (تعلموا العلم و علّموه النّاس)؛ މާނައީ: »ޢިލްމު އުނގެނި އެ
ޢިލްމު އުނގަންނައިދޭށެވެ«. (ولكلّ شيئ معدن و معدن التقوى قلوب العارفين)؛ މާނައީ: »ކޮންމެ
އެއްޗަކަށް ވެސް މަޢުދަނެއް ވެއެވެ. އަދި ތަޤްވާގެ މަޢުދަނަކީ، ދަންނަ މީހުންގެ ހިތެވެ«.)تعليم
العلم كفارة للكبائر و تعليم القرآن زيادة في الدّين(؛ މާނައީ: »ޢިލްމު އުނގަންނައިދިނުމަކީ، ބޮޑެތި
ފާފަތަކުގެ ކައްފާރާއެކެވެ. އަދި ޤުރްއާން އުނގަންނައިދިނުމަކީ، ދީނުގައި އިތުރުކަން ލިބޭ ކަމެކެވެ«.
اإلمام الّرباّني (رحمه لّا تعالى)ގެ ފޮތް المكتوبات ގެ ފުރަތަމަ ވޮލިއުމް ގެ 193 ވަނަ
މަޒްމޫނުގައި ލިޔުއްވާފައ ވެއެވެ:.
”ބާލިޣު ޢުމުރު ހަމަވެފައިވާ(މުކައްލަފު ފުރަތަމަ ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ، އޭނާގެ އީމާންތެރިކަން އަދި
އޭނާގެ ޢަޤީދާ ރަނގަޅުކުރުމެވެ. މާނަ އަކީ، أهل السنةّ والجماعة ގެ ޢިލްމުވެރިން ލިޔުއްވާފައިވާ
ގޮތަށް ޢަޤީދާގެ ޢިލްމު (އީމާންކަމުގެ ރުކުންތައް) އުނގެނި، އެ ބޭކަލުންގެ އުނގަންނައިދެއްވުމާ
[[5[طاهر البخاري އަވަހާރަވީ 542ހ. [1147މ.] ގައެވެ.
[[5[الحديقة މި ފޮތުގެ މުޞައްނިފު އަވަހާރަވީ 1143ހ. [1731މ.] ގައެވެ.
69

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެއްގޮތަށް ޢަޤީދާ ބެހެއްޓުމެވެ. މާތް للّا އެ ޢިލްމުވެރިންނަށް އެ ބޭކަލުން ކުރެއްވި މަސައްކަތްތަކަށް
ޖަޒާދެއްވާދޭވެ! އާމީން! ޤިޔާމަތް ދުވަހު ޢަޒާބުން ސަލާމަތްވެވެން އޮތީ، އެ މަތިވެރި ޢިލްމުވެރިން
އުނގަންނައިދެއްވި ޢިލްމު އުނގެނިގެންނެވެ.]އެ ޢިލްމުވެރިން ދެއްކެވި މަގުން ހިނގާ މީހުންނަށް
'ސު ' [
ކިޔޭ ނަމަކީ ންނީ އެވެ. ކީރތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘެއް ގައި ވާ ގޮތުގައި، އެއް ގްރޫޕެއް
ނަރަކައިން މިންޖުކުރައްވާނެތެވެ. އެއީ، މި ދެންނެވި ޢިލްމުވެރިން ދެއްކެވި މަގުން ހިނގާ މީހުންނެވެ.
ޙަޤީޤީ މުސްލިމުންނަކީ، ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ
ޞަޙާބީންނަށް ތަބާވާ މުސްލިމުން އެކަންޏެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތ ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކުން
އިސްތިންބާޠުކުރެވިފައިވާ ޞައްޙަ އަދި އަގުހުރި ޢިލްމަކީ، أهل السنةّ ގެ ޢިލްމުވެރިން ކީރިތި
ޤުރްއާނާއި، ކީރިތ ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކުން އިސްތިންބާޠުކުރައްވާފައިވާ ޢިލްމެވެ. އެހެނީ،
މުސްލިމު ނަމެއްގެ ވެރި ކޮންމެ ބިދުޢަވެރިޔަކާއި، ގެއްލެނިވެފައިވާ މީހަކު ވެސް ދަޢުވާކުރާ ގޮތުގައި،
އޭނާގެ ފާސިޤު ޢަޤީދާ ނަގާފައިވަނީ ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތ ރަސޫލާގެ ސުންނަތުންނެވެ. ފާސިޤު
ޢަޤީދާގެ ކޮންމެ މީހަކު ވެސް ބުނަނީ، އޭނާ ޢަމަލުކުރަނީ ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތ ރަސޫލާގެ
ސުންނަތާ އެއްގޮތަށް ކަމަށެވެ. އެގޮތަށް ފެނުނަސް، ކޮންމެ ކޮންމެ މީހަކު ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތ
ރަސޫލާގެ ޙަދީޘުން އިސްތިންބާޠުކުރާ ކޮންމެ މަފްހޫމަކީ ޞައްޙަ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.
ޢަޤީދާ ޞައްޙަކުރުމަށް ޓަކައި، اإلمام التوربشتي]5]] ލިޔުއްވި المعتمد މި ފޮތަކީ ވަރަށް
މުނާސަބު ފޮތެކެވެ. އެ ފޮތުގައި ގެނެސްދެއްވާފައިވާ މާނަ ވަރަށް ސާފެވެ. އެ ފޮތަކީ ފަސޭހައިން
ވިސްނައިގަނެވޭ ގޮތަށް ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތެކެވެ. މި ފޮތް ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީން، ލިޔެފައިވާ އަޞްލު
ފާރިސީ ބަހުން ޗާޕުކޮށްފައިވަނީ 1410ހ. [1989މ.] ގައެވެ.
އިޢުދިޤާދު ރަނގަޅުކުރުމަށް ފަހު، ޙަލާލާއި، ޙަރާމާއި، ފަރްޟާއި، ވާޖިބާއި، ސުންނަތާއި،
މަންދޫބާއި، މަކްރޫހާއި، އެ ނޫން ކަންތައްތައް أهل السنةّ ގެ ޢިލްމުވެރިން ގެ ފިޤްހު ފޮތްތަކުން
އަހަރެމެން އުނގެނެންޖެހޭނެ އެވެ. މި މަތިވެރި ޢިލްމުވެރިންނަކީ ކޮން ބައެއް ކަން ނޭނގޭ ވަރުގެ
ޖާހިލުން ލިޔެފައިވާ ބިދުޢައިގެ ފޮތްތައް އަހަރެމެން ކިޔާކަށް ނުވާނެ އެވެ. أهل السنةّ ގެ ޢަޤީދާ
އާ ޚިލާފު ޢަޤީދާގެ މުސްލިމުން ޤިޔާމަތް ދުވަހު ނަރަކައިގެ ޢަޒާބުން މިންޖެއް ނުވާނެ އެވެ. للّا
އަޅަމެން ރައްކާތެރި ކުރައްވާށިއެވެ! ޢަޤީދާ ރަނގަޅު ބަރާބަރަށް އަޅުކަން ނުކުރާ މުސްލިމަކު ތައުބާ
ނުވިޔަސް، ޢަޒާބު ދެއްވުމަށް ފަހު ނަރަކައިން މިންޖުކުރައްވފާނެ އެވެ. އެންމެ މުހިއްމު ކަމަކީ، އެ
މީހެއްގެ ޢަޤީދާ ރަނަގަޅުކުރުމެވެ. 895ހ. [1490މ.] ގައި ސަމަރުޤަންދު ގައި އަވަހާރަވި خواجة
عبيد للّا األحرار ވިދާޅުވި އެވެ:. ”އަހުރެންނަށް ހުރިހާ ކަޝްފަކާއި، ހުރިހާ ކަރާމަތެއް ދެއްވާފައި
ވިޔަސް، أهل السنةّ ގެ ޢަޤީދާއިން ދުރުވެފައިވާ ކަމަށް ވާ ނަމަ، ބަލާނީ ދިރިއުޅުން ބަރުބާދުވީ
ކަމަށެވެ. އަނެއްކޮޅުން، އަހުރެންނަށް އެއްވެސް ކަޝްފެއް ނުވަތަ ކަރާމަތެއް ނެތިފައި، ވަރަށް ގިނަ
ކުށްތައް ކުރެވި، އެކަމަކު، أهل السنةّ ގެ ޢަޤީދާ ލިބިފައި ވާ ނަމަ، އަހުރެން ދެރައެއްނުވާނެ އެވެ«.
»މިއަދު އިންޑިޔާގެ މުސްލިމުން ތިބީ ވަރަށް ގޮތްހުސްވެފައެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވުން
ދަނީ ހުރިހާ ދިމާލަކުން ޙަމަލާދެމުންނެވެ. އިސްލާމް ދީނަށް ޚިދުމަތްކުރުމަށް މިއަދު ހޭދަކުރެވޭ އެންމެ
]]5] حنفي މަޒްހަބުގެ ފިޤްހު ޢިލްމުވެރިއެއް ކަމުގައިވާ فضل للاّ بن حسن التوربشتي އަވަހާރަވީ 661ހ.
[1263މ.] ގައެވެ.
70

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ފައިސާފޮއްޗަކަށް ލިވޭ ޘަވާބު، އެހެން ވަޤުތެއް ގައި ހޭދަކުރެވޭ އެތަކެއް ހާސް ފައިސާފޮއްޗަށް
ލިބޭ ޘަވާބަށް ވުރެ ގިނަވާނެ އެވެ. އިސްލާމް ދީނަށް ކުރެވޭ އެންމެ ބޮޑު ޚިދުމަތަކީ، އީމާންކަމާއި،
އިސްލާމްކަން ކިޔަވައިދޭ أهل السنةّ ފޮތްތައް ހޯދައި، އެ ފޮތްތައް އަވަށްތަކަށާއި، ޒުވާނުންނަށް
ބެހުމެވެ. މި ނަޞީބު ލިބިފައިވާ މީހަކު ނަމަ، އެކަމާ އުފާކޮށް لّا تعالى އަށް އިންތިހާއަށް ޝުކުރު
ދަންނަވަންޖެހޭނެ އެވެ؛ އޭނާ އަކީ ވަރަށް ނަޞީބުގަދަ މީހެކެވެ. އިސްލާމް ދީނަށް ޚިދުމަތްކުރުމަކީ،
އަބަދުވެސް ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. އެކަމަކު، އިސްލާމް ދީން ބަލިކަށިވެފައިވާ މިފަދަ ވަގުތުތަކުގައި،
ދޮގާއި، އޮޅުވާލުންތަކުން އިސްލާމް ދީން ނައްތާލުމަށް ގިނަގުނަ މަސައްކަތްތަކެއް ކުރެވެމުންދާ
ދުވަސްވަރެއް ގައި، أهل السنةّ އިންގެ ޢަޤީދާ ފެތުރުމަށް ގަދައަޅައި މަސްކަތްކުރުމަކީ މާ ރަނގަޅު
ކަމެކެވެ. ޞަޙާބީންނާ މުޚާޠަބުކުރައްވައި ކރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ޙަދީޘްކުރެއްވި
އެވެ:. (إنّكم في زمان من ترك عشر ما أީمر به هلك ثم يأتي زمان من عمل بعشر ما أمر به نجا)
[مشكاة المصباح ގެ 1 ވަނަ ވޮލިއުމްގެ 179 ވަނަ މަޒްމޫން އަދި كتاب الفتن ގެ 79 ވަނަ މަޒްމޫން]
މާނައީ: »ތިބާ އުޅެމުންދާ ޒަމާނުގައި، لّا تعالى އަމުރުކުރައްވައި ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން
10 ބައިކުޅަ 9 ބަޔަށް ތަބާވެފައި، 1 ބައި ދޫކޮށްލިޔަސް ގެއްލެނިވާނެތެވެ. ޢަޒާބުދެއްވާނެތެވެ.
އެއަށްފަހު ޒަމާނެއް އަންނާނެއެވެ. އެ ޒަމާނުގައި މީހުން لّا تعالى އަމުރުކުރައްވައި ނަހީކުރެއްވި
ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން 10 ބައިކުޅަ 1 ބަޔަށް ތަބާވިޔަސް، މިންޖުރައްވާނެތެވެ«. ޙަދީޘް ގައި
ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ އެ ޒަމާނަކީ މިއެވެ. ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުންނާ ދެކޮޅަށް މަސައްކަތްކުރުމަކީ،
އިސްލާމް ދީނަށް ޙަމަލަދޭ މީހުންނާއި، ނުރުހޭ މީހުން]5]] ދެނެގަތުމަކީ ޟަރޫރީ ކަމެކެވެ. أهل السنةّ
ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތަކާއި، ވިދާޅުވުންތައް ފެތުރުމަށް ޓަކައި، އެ މީހަކު ކޮންމެހެން ކަރާމަތްތެރި
ނުވަތަ ޢިމްލުވެރިޔަކަށް ވާކަށް ނުޖެހެއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވެސް އެކަން ކުރުމަށް މަސައްކަތް
ކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އެ ފުރުޞަތު ނަގާލައިގެން ނުވާނެ އެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، ކޮންމެ މުސްލިމަކާ
ވެސް އެ ކަމާ ސުވާލުކުރެވި، އިސްލާމް ދީނަށް ޚިދުމަތް ނުކުރި ސަބަބާ މެދު ސުވާލުކުރެވޭނެ
އެވެ. އިސްލާމް ދީން އުނގަންނައިދޭ ފޮތްތައް ފެތުރުމަށް މަސއްކަތް ނުކުރާ މީހުންނާއި، އިސްލާމީ
ތަޢުލީމު ފެތުރުމަށް މަސއްކަތްކުރާ މީހުންނާއި، އިދާރާތަކަށް އެހީތެރިނުވާ މީހުންނަށް ހިތި
ޢަޒާބުދެއްވާނެތެވެ. ޢުޒުރުތަކާއި، ބަހަނާތައް ޤަބޫލެއް ނުކުރެވޭނެ އެވެ. ރަސޫލުންނާއި ނަބީންނަކީ،
އެންމެ މަތިވެރި އިންސާނުންނަށް ވިޔަސް، އެ ބޭކަލުން އުޅުއްވީ އަމިއްލަ ހިތްހަޖެހުން ހޯއްދެވުމަކަށް
ނޫނެކެވެ. ނިމުމެއް ނެތް ނިޢުމަތް ކަމުގައިވާ لّا تعالى ގެ ދީން ފެތުރުއްވުމުގައި އެބޭކަލުން ރެއާއި
ދުވާލު ގަދައަޅައި މަސައްކަތްކުރެއްވި އެވެ. މުޢުޖިޒާތަކަށް އެދުނު މީހުންނަށް އެބޭކަލުން ދެއްވި
ޖަވާބަކީ: » لّا تعالى މުޢުޖިޒާތައް ލެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ވާޖިބަކަށް ވެފައި އޮތީ. لّا
تعالى ގެ ދީން ފެތުރުމެވެ«. އެކަން ކުރުމަށް އެބައިމީހުން މަސައްކަތް ކުރި އިރު، لّا تعالى އެބައި
މީހުންނަށް އެހީދެއްވައި މުޢުޖިޒާތައް ލެއްވި އެވެ. އަހަރެމެން ވެސް أهل السنةّ ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ
ފޮތްތައް ފަތުރައި، ކާފިރުންގެ ދޮގުވެރިކަން ޒުވާނުންނާއި، އަހަރެމެންގެ އެކުވެރިންނަށް ކިޔައިދީ،
]]5] ގަދަބާރުން ޖިހާދުކުރުމަކީ (جهاد قتلي) ދައުލަތުން ސިފައިން ލައްވާ ކުރާ ކަމެކެވެ. މުސްލިމުން
ޖިހާދުކުރުމަކީ، ދައުލަތުން ޙަވާލުކޮށްފައިވާ ވަޒީފާއެއްގެ ގޮތުން ސިފައިންގެ ޙައިސިއްޔަތުން ކުރާ
ކަމެކެވެ. ދައްކާ ވާހަކައިންނާއި، ލިޔާ ލިޔުމުން ކުރެވޭ جهاد قولي، جهاد قتلي އަށް ވުރެ އިތުރުކަން
ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ. މިވާހަކަ ވެސް ވަނީ 56 ވަނަ މަޒްމޫނުގައެވެ.
71

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޢަދުއްވުންނާއި، މުސްލިމުންގެ އަގުވައްޓާލައި]5]]، އިލްޒާމްތައް އަޅުވާ މީހުންގެ ދޮގުތައް ފަޅާއަރުވަން
ޖެހޭނެ އެވެ. މުދަލާއި، ބާރު ނުވަތަ ކުރާ މަސައްކަތަކުން މިކަން ޙާޞިލުކުރުމަށް މަސައްކަތްނުކުރާ
މީހުން ޢަޒާބުން ސަލާމަތެއް ނުވާނެ އެވެ. މިކަމަށް މަސައްކަތްކުރާ އިރު، އަނިޔާ އާއި، ދަޢުވާތައް
ތަޙައްމަލުކުރަން ޖެހުން، ބަލަންވާނީ، ބޮޑު އުފަލަކާއި، ބޮޑު ފައިދާއެއް ކަމަށެވެ. ނަބީންނާއި،
ރަސޫލުން (عليهم الساّلم) ، لّا تعالى ގެ އަމުރުފުޅުތައް މީސްތަކުންނަށް ތަބްލީޣުކުރުމުގައި، ޖާހިލު
އަދި އަގުވެއްޓިފައިވާ މީހުންގެ ޙަމަލާތައް ތަޙައްމަލުކުރެއްވި އެވެ. އެބޭކަލުންނަށް ވަރަށް ބޮޑަށް
އަނިޔާ ލިބުނެވެ. އެންމެހާ އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި ކަމަށް ހޮއްވަވާފައިވާ لّا
تعالى ގެ ޙަބީބު ކަމުގައިވާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:. (ما أوذي نبي
قط مثل ما أوذيت(މާނައީ: »އެއްވެސް ނަބީއެއް އަހުރެން ތަޖްރިބާކުރި ފަދަ ގިނަ އަނިޔާތަކެއް
ތަޖްރިބާކޮށްފައެއް ނެތެވެ«.
ބިމުގައިވާ ހުރިހާ މުސްލިމުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައި، محمّد (عليه الساّلم) ގެ ދީން،
އެއްވެސް ބަދަލުކުރުމެއް ނުވަތަ އިތުރުކުރުމަކާ ނުލައި އުނގެނުމަށް އިރުޝާދު ދެއްވި أهل السنةّ ގެ
ޢިލްމުވެރިންނަކީ، އިޖްތިހާދުކުރުމުގެ ދަރަޖައާ ހަމަޔަށް ވާޞިލުވި ހަތަރު މަޒްހަބުގެ އިމާމުންނެވެ.
އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މަޝްހޫރީ ހަތަރު އިމާމުންނެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ އިމާމަކީ،
اإلمام األعظم أبو حنيفة نعمان بن الثّابت (رحمه لّا تعالى) އެވެ. އެއީ، އިސްލާމީ އުއްމަތުގެ
އެންމެ ބޮޑެތި ޢިމްމުވެރިންގެ ތެރެއިން އެކެކެވެ. އޭނާ ވެވަޑައިގަތީ أهل السنةّ ގެ ލީޑަރަށެވެ. ތުރުކީ
ބަހުން ލިޔެވިފައިވާ (السعادة األبديةّ) އާއި (طريق أهل السنةّ) މި ދެ ފޮތުގައި އޭނާގެ ބަޔޮގްރަފީ
ލިޔެވިފައި ވެއެވެ. އޭނާ އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ ކޫފާ ގައި 80ހ. [699މ.] ގައެވެ. އަދި އަވަހާރަވީ
ބަޣްދާދު ގައި 150ހ. [767މ.] ގައެވެ.
ދެވަނަ އިމާމަކީ، މަޝްހޫރު ޢިލްމުވެރިޔާ اإلمام مالك بن أنس (رحمه لّا تعالى) އެވެ. އޭނާ
އަކީ، ވަރަށް މަޢުލޫމާތު މުއްސަނދި ޢިލްމުވެރިއެކެވެ. ފޮތުގައި ވާ ގޮތުގައި، اإلمام مالك 90 އަހަރު
ދުނިޔޭގައި ހުންނެވި އެވެ. އޭނާގެ ކާފަ އަކީ، مالك بن أبي عامر އެވެ. އޭނާ އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ
މަދީނަތުލް މުނައްވަރާ ގައި 95ހ. [714މ.] ގައެވެ. އަދި އަވަހާރަވީ ވެސް އެ ރަށުގައި 971ހ.
[597މ.] ގައެވެ.
ތިން ވަނަ އިމާމަކީ، މަޝްހޫރު ޢިލްމުވެރިޔާ اإلمام محمّد إبن إدريس الشافعي) رحمه لّا
تعالى(އެވެ. އޭނާ އަކީ، ހުރިހާ ސުންނީ ޢިލްމުވެރިންގެ ލޯބި ލިބިވަޑައިގެން ހުންނެވި ޢާލިމެކެވެ.
އޭނާ އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ ފަލަސްޠީނުގެ ޣައްޒާ ގައި 150ހ. [767މ.] ގައެވެ. އަދި އަވަހާރަވީ
މިޞްރުގައި 204ހ. [028މ.] ގައެވެ.
]]5] އެމީހުންނަށް ކިޔައިދިނުމަކީ، ދެބައޮޑުވުމެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، األمر بالمعروف އެވެ. ކޮންމެ
މުސްލިމަކު ވެސް أهل السنةّ ގެ ޢަޤީދާ އުނގެނި، އޭނާ އަށް ބާރުފޯރުވޭ މީހުންނަށް އުނގަންނައިދޭން
ޖެހެއެވެ. أهل السنةّ ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ބަސްފުޅުތައް ޝަރަޙަކޮށްދޭ ފޮތްތަކާއި، މަޖައްލާތަކާއި،
ނޫސްތައް، ގަނެ، ކޮއްކޮއިންނާއި، ދަންނަ މީހުންނަށް ފޮނުވަންޖެހެއެވެ. އެމީހުން ލައްވައި އެ ފޮތްތައް
ކިޔުއްވަން އަހަރެމެން ވަރަށް މަސައްކަތްކުރަންވާނެ އެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވުންގެ
ޙަޤީޤީ މަޤްޞަދު ފަޅާއަރުވާ ފޮތްތައް ފަތުރަންވާނެ އެވެ.
72

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ހަތަރު ވަނަ އިމާމަކީ، اإلمام أحمد بن حنبل (رحمه لّا تعالى) އެވެ. އޭނާ އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ
ބަޣްދާދު ގައި 164ހ. [781މ.] ގައެވެ. އަދި އަވަހާރަވީ ވެސް އެރަށުގައި 241ހ. [558މ.]
ގައެވެ. އޭނާ އަކީ، އިސްލާމް ދީނުގެ ތަނބުތަކުގެ ތެރެއިން ތަނބެކެވެ.
މިއަދު، މި ހަތަރު އިމާމުން ކުރެ އިމާމަކަށް ތަބާނުވާ މީހަކު ނަމަ ވަނީ ވަރަށް ބޮޑު
ނުރައްކަލެއްގައެވެ. އެ މީހަކު އެ ވަނީ މަގުއޮޅިފައެވެ. އެ ހަތަރު އިމާމުންގެ އިތުރަށް، ރަނގަޅު
މަޒްހަބުތަކާ އެކު ވި أهل السنةّ ގެ އެހެން ޢާލިމުން ވެސް ވިއެވެ. އެކަމަކު، ދުވަސް ވީ ވަރަކަށް،
އެ މަޒްހަބުތައް ހަނދާންނެތި، ފޮތްތަކުގައި ލިޔެވިފައެއް ނެތެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، الفقهاء
السّبعة ގެ ނަމުން ނަންދެވިގެންވީ މަދީނާގެ ބޮޑު ހަތް ޢިލްމުވެރިންނާއި، عمر بن عبدالعزيز އާއި،
سفيان بن عيينة އާއި، إسحاق بن الراهويه އާއި، داود الطائي އާއި، عامر بن الشراحيل الشعبي
އާއި، ليث بن سعد އާއި، األعمش އާއި، محمّد بن جرير الطّبري އާއި، سفيان الثوري]5]] އާއި،
عبدالّرحمن األوزاعي އެވެ.
ހުރިހާ ޞަހާބީން (رضوان لّا عليهم أجمعين) ތިއްބެވީ ޙައްޤު ގޮތުގައި ހިދާޔަތުގެ ތަރިންގެ
ގޮތުގައެވެ. އެއިން ކޮންމެ ބޭކަލަކު ވެސް މުޅި ދުނިޔެ އަށް އިރުޝާދު ދެއްވުމަށް ފުދެއެވެ. އެއިން
ކޮންމެ ބޭކަލަކީ ވެސް އަމިއްލަ މަޒްހަބެއްގެ ވެރި މުޖްތަހިދެކެވެ. އެބޭކަލުންގެ ގިނަ މަޒްހަބުތައް
އެއްގޮތެވެ. އެކަމަކު، އެ މަޒްހަބުތައް ފޮތްތަކުގައި ލިޔެވިފައި ނެތުމުގެ ސަބަބުން، އަހަރެމެންނަށް އެ
މަޒްހަބުތަކަކަށް އުޅެވޭކަށް ނެތެވެ. ހަތަރު މަޒްހަބުގެ ދަރިވަރުން ވަނީ އެ ދަރިވަރުންގެ އިމާމުންގެ
މަޒްހަބުތައް އެއްކޮށް، ޝަރަޙަކޮށް، އަދި ލިޔެފައެވެ. އެހެން ގޮތަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، އެ އިމާމުންގެ
ޢަޤީދާއާއި، ފިޤްހު ވަނީ ފޮތްތަކުގައެވެ. އަދި މި ޒަމާނުގައި މި ހަތަރު މަޒްހަބުން ކުރެ މަޒްހަބަކާ[[5[
އެއްގޮތަށް އުޅުމަކީ، ކޮންމެ މުސްލިމް ފިރިހެނަކާއި، މުސްލިމު އަންހެނެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބެކެވެ.
މި ހަތަރު އިމާމުންގެ ދަރިވަރުންގެ ތެރެއިން ދެ ދަރިވަރަކު ވަނީ ދީނީ އަދި އިޢްތިޤާދީ ޢިލްމުގައި،
ގައި ވަރަށް މަތީ ދަރަޖައަކާ ހަމަޔަށް ވާޞިލުވެފައެވެ. އެއާ އެކު، ޢަޤީދާގައި ދެ މަޒްހަބު އުފެދިގެން
ދިޔައެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތާއި، ޞަޙީޙު އީމާނާ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ
މަތިން އުފެދިފައިވާ ޞައްޙަ އެ ދެ މަޒްހަބަކީ، އެ ދެ އިމާމުންގެ ފަރާތުން ފެތުރުއްވެވި أهل السنةّ
އިންގެ ޞައްޙާ ޢަޤީދާ އެވެ. ފުރަތަމަ އިމާމުގެ ނަމަކީ، أبوالحسن علي األشعري) رحمه لّا
تعالى(އެވެ. އޭނާ އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ ބަޞަރާ ގައި 266ހ. [880މ.] ގައެވެ. އަދި އަވަހާރަވީ
ބަޣްދާދުގައި 330ހ. [149މ.] ގައެވެ. ދެވަނަ އިމާމުގެ ނަމަކީ، أبو منصور محمّد الماتريدي
(رحمه لّا تعالى) އެވެ. އޭނާ އަވަހާރަވީ ސަމަރުޤަންދު ގައި 333ހ. [944މ.] ގައެވެ. ޢަޤީދާގެ
މައްސަލަތަކުގައި ކޮންމެ މުސްލިމަކު ތަބާވުން އޮތީ މި ދެ އިމާމުން ކުރެ އެއް އިމާމަކަށެވެ.
ވަލީވެރިން ދެއްކެވި މަގަކީ، ޞައްޙަ މަގެވެ. އެބޭކަލުން އިސްލާމް ދީނުގައި ވާ ގޮތާ ޚިލާފަށް[[5[
[[5[އަވަހާރަވީ ބަޞަރާ ގައި 611ހ. [778މ.] ގައެވެ.
]]5] މި ހަތަރު މަޒްހަބުން ކުރެ މަޒްހަބަކަށް އުޅެން ބޭނުންނުވާ މިހާއަކީ أهل السنةّ ގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް
ނޫނެވެ.
]]5] ކޮންމެ ޤަރުނެއް ގައި ވެސް، ދުނިޔޭގެ ފައިދާ އަށް ދީން ބޭނުންކޮށް، ވަލީވެރިންނާއި، މުރުޝިދުންނާއި،
ޢިލްމުވެރިން ކަމަށް ހެދިގެން އުޅުނު ދައްޖާލުންނާއި، ދޮގުވެރިން އުޅުނެވެ. އަދިވެސް، ކޮންމެ
73

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ކުޑަ މިންވަރަކަށް ނަމަވެސް ދުރުވެފައެއް ނެތެވެ. ވަލީވެރިންނަށް، ކަރާމަތްތެރިކަން ލިބިގެންވެއެވެ.
އެބޭކަލުންގެ ހުރިހާ ކަރާމާތަކީ، ޞައްޙަ އަދި ތެދު އެއްޗެކެވެ. اإلمام عبد للّا اليافي)އަވަހާރަވީ މައްކާ
ގައި 768ހ. [1367މ. ގައި] ވިދާޅުވި އެވެ:. »غوث الثقلين عبدالقادر الجيالني[5[[ގެ ކަރާމާތްތައް
ފެތުރިފައިވީލެއް ފުޅާކަމުން، އެއްވެސް މީހަކަށް އެކަމާ ޝައްކުއުފައްދައި، އިންކާރުނުކުރެވޭ ވަރު
ވިއެވެ. އެހެނީ، އެއީ، ތަވާތުރު ގޮތަށް ހެއްކާ އެކު ހުރިހާ ތަނަކަށް ވެސް އެކަން ފެތރިގެން ގޮސްފައި
ވާތީއެވެ«.
ކުފުރުވެރިވާ ފަދަ ބަހެއް ނުވަތަ ޢަމަލެއް ނުކުރާ މީހަކު އަދި ކުފުރުގެ މަތީގައި މަރުވެފައިވާ
ކަން ނޭނގޭ މީހަކު ނަމާދު ކުރާހާ ހިނދަކު ކާފަރުކުރުމަކީ، ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. ކާފިރަކަށް ވެސް
ލަޢުނަތްލެއްވުމަކީ، ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެންވުމާއެކު، ޔަޒީދަށް ލަޢުނަތްނުލުން އެކަން ކުރުމަށް
ވުރެ ރަނގަޅެވެ.
އީމާން ކަމުގެ ރު ކު ން ތަ ކުގެ ތެ ރެ އިން ފަ ސް ވަ ނަ ރު ކު ން
އީމާންކަމުގެ ހަ ރުކުނު ގެ ތެރެއިން ފަސް ވަނަ ރުކުނަކީ، »ޤިޔާ މަތް ދު ވަ ހަ ށް އީމާން ވު މެ ވެ«. މި
ޒަމާން ފެށެނީ، އިންސާނާ މަރުވެގެންނެވެ. އެގޮތުގައި، ޤިޔާމަތް ދުވަސް ނިމެންދެން ދެމިތިބޭނެ
އެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހޭ ކިޔުނު ސަބަބަކީ، އެ ދުވަހަށް ފަހު ރޭގަ ނޑެއް ނާންނާނެތީ އެވެ. ނުވަތަ
އެ ދުވަސް އަންނަނީ، ދުނިޔެ އަށް ފަހުގައި ކަމަށް ވާތީއެވެ. ޙަދީޘް ގައި ބަޔާންވެގެންވާ ދުވަހަކީ،
އަހަރެމެންނަށް ދަންނަ ދުވަސް ނުވަތަ ރޭގަ ނޑެއް ނޫނެވެ. އެއިން ރަމްޒުކޮށްދެނީ، ޒަމާނެކެވެ.
ޤިޔާމްތް ދުވަސް އަންނާނެ ވަގުތެއް ނޭނގެއެވެ. އެ ދުވަސް އަންނާނެ ވަގުތެއް އެއްވެސް މީހަކަށް
ލަފާކޮށްނުލެވޭނެ އެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އަހަރެމެންނަށް ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم)
ވަނީ އެ ދުވަހުގެ ގިނަގުނަ ޢަލާމާތްތަކެއް އަހަރެމެންނަށް ޚަބަރުކޮށްދެއްވާފަ އެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ
ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރޭގައި، مهدي ގެފާނު]5]] ނުކުންނެވުމާއި؛ المسيح عيسى (عليه الساّلم) އުޑުން
ޞިނާޢަތަކާއި، ކޮންމެ މަސައްކަތަކާއި، ކޮންމެ ފަދަ މަޤާމެއް ގައި ވެސް ނުބައި ނުލަފާ މީހުން އެބަ
އުޅެއެވެ. އެހެން މީހުންނަށް ގެއްލުންދީފައި، އަމިއްލަ ފައިދާއަށާއި، އުފަލަށް ޓަކައި އުޅޭ މީހުން ފެންނަ
ހިނދު، އެފަދަ މީހުންނާ އެކު މަސްހުނިވެގެން އުޅޭ އެންމެން ބަދުނާމުކުރުމަކީ، އިންޞާފެއް ނޫނެވެ.
ނުވަތަ އެއީ، ޖާހިލުކަމެވެ. އެހެން ހަދައިފި ނަމަ، އެ ވާނީ، ޢަދުއްވުންނާއި، މުފްސިދުންނަށް ދެވޭ
އެހީތެރިކަމަކަށެވެ. މި ސަބަބަށް ޓަކައި، ޖާހިލު ޢިލްމުވެރިންނާއި، މަގުގެއްލިފައިވާ މީހުންނާއި، އުޅުމަކީ،
އަގުހުރި ޚިދުމަތްތަކެއް ފޯރުކޮށްދެއްވާފައިވާ އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންނާއި، ޞޫފީ ބޮޑެތި ޢިލްމުވެރިންނާއި،
މުރުޝިދުންނާ ބެހޭ ގޮތުން ގޯސްކޮށް ވާހަކަދައްކަންޖެހޭ ސަބަބެއް ނޫނެވެ. އަހަރެމެންނަށް އެނގެންޖެހޭ
ކަމަކީ، އެ ބޭކަލުންގެ އަގުވައްޓާލާ މީހުންނަކީ، އިންޞާފުވެރި ބައެއް ނޫންކަމެވެ.
[[5[عبدالقادر الجيالني އަވަހާރަވީ ބަޣްދާދު ގައި 561ހ. [1161މ.] ގައެވެ.
]]5] މަހްދީގެފާނު ވާނީ، އަހަރެމެންގެ ރަސޫލާ محمّد (صلّى للاّ عليه وسلّم) ގެ ދަރިފަސްކޮޅުގެ ބޭކަލަކަށެވެ.
އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމަކަށް ވާނީ محمّد އެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަގެ ނަމަކަށް ވާނީ عبدلّا އެވެ.
އެކަލޭގެފާނު މުސްލިމުންގެ ވެރިޔާ އަށް ވެ، އިސްލާމް ދީން ވަރުގަދަކުރައްވައި، ހުރިހާ ތަނެއް ގައި
އިސްލާމް ދީން ފަތުރުއްވަވާނެ އެވެ. މަހްދީގެފާނު عيسى (عليه الساّلم) އާ ބައްދަލުކުރައްވައި، އެ
ދެބޭކަލުން އެކީގައި ދައްޖާލާ ހަނގުރާމަކުރައްވައި، އޭނާ ޤަތުލުކުރައްވާނެ އެވެ. މަހްދީގެފާނުގެ ދުވަސްވަރު،
ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ ތަނެއް ގައި މުސްލިމުން ޤާއިމްވެ، ހިތްހަމަޖެހުމާއި، ފަސޭހަކަމާ އެކު އުޅޭނެ އެވެ.
74

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ބިމަށް ފައިބާވަޑައިގަތުމާއި؛ ދައްޖާލު]6]] ފާޅުވުމާއި؛ ޔައުޖޫޖު މައުޖޫޖު]6]] ބާގައިގެ މީހުން ދުނިޔޭގެ
ހުރިހާ ތަނެއްގައި ފަސާދަކުރުމާއި؛ ހުޅަނގުން އިރު އެރުމާއި؛ ފަނާކުރުވަނިވި ބޮޑު ބިންހެލުމެއް
އައުމާއި؛ ދީނީ ޢިލްމު ހަނދާންނެތުމާއި؛ ފަސާދަ އާއި، ފާޙިޝް ކަންތައް ފެތުރުމާއި، ދީންވެރި
ނޫން، އަޚްލާޤު ދަށް، ލަދުޙަޔާތްކުޑަ މީހުން ބޮޑެތި މަޤާމުތަކަށް އައުމާއި؛ لّا تعالى ގެ އަމުރުތައް
މަނާވުމާއި؛ ހުރިހާ ތަނެއް ގައި ޙަރާމް ކަންތައްތައް ކުރުމާއި؛ ޔަމަނުގެ ބިމުން އަލިފާން ނުކުތުމާއި؛
ކަ ނޑުތަކާއި، ފަރުބަދަތައް ބައިބަޔަށް ވަކިވަކިވެގެން ދިއުމާއި؛ އިރާއި، ހަނދު އަނދިރިވުމާއި؛
ކަ ނޑުތައް އެއްކނަޑު އަނެއް ކަ ނޑާ އެއްވެ، ކެކިގެންގޮސް ހިކުން ހިމެނެއެވެ.
ފާފަވެރި ޢަމަލުތައް ކުރާ މުސްލިމަކަށް ކިޔެނީ فاسق އެވެ. އަދި ފާސިޤުންނާއި، ކާފިރުންނަށް
ކަށްވަޅުގައި ޢަޒާބުދެއްވާނެއެވެ. މި ޚަބަރުތަކަށް އީމާންވާން ޖެހޭނެ އެވެ. ކަށްވަޅު ގައި ލެއްވެވުމަށް
ފަހު، މަރުވެފައިވާ މީހުން، އަހަރެމެން އިންސާނުންނަށް ނޭނގޭ ފަދަ ދިރުމަކުން ދިރުއްވަވައި،
އުފާވެރި ދިރުމެއް ނުވަތަ ޢަޒާބާއި ވޭންދެނިވި ދިރުމެއް ގައި ކަށްވަޅުގައި ލައްވާނެ އެވެ. ކީރިތި
ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކުން ވަރަށް ސާފުކޮށް އެނގޭ ފަދައިން، منكر އަދި نكير ގެ ނަމުން
ނަންދެވިފައިވާ ދެ މަލާއިކަތުން ބިރުވެރި ދެ އިންސާނުންގެ ސިފައިގައި ކަށްވަޅަށް ވަޑައިގެން މައްޔިތާ
އާ ސުވާލުކުރާނެ އެވެ. ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، ކަށްވަޅުގެ ސުވާލު ކުރެވޭނީ ޢަޤީދާގެ
މުހިއްމު ކަންތައްތަކާ ބެހޭގޮތުންނެވެ. އަދި އެހެން ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، ކަށްވަޅުގެ
ސުވާލުކުރެވޭނީ މުޅި ޢަޤީދާ އާ ބެހޭގޮތުންނެވެ. މި ސަބަބަށް ޓަކައި، އަހަރެމެން، އަހަރެމެންގެ
ދަރިންނަށް ތިރީގައިވާ ސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބު އުނގަންނައިދޭން ވާނެ އެވެ. ތިބާ ހެއްދެވި ފަރާތަކީ ކާކު
ހެއްޔެވެ؟ ތިބާގެ ދީނަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ ތިބާގެ ނަބީއަކީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ތިބާ އަކީ ކާކުގެ
އުއްމަތެއްގެ މީހެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިބާގެ މުޤައްދަސް ފޮތުގެ ނަމަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ ތިބާގެ ޤިބްލައަކީ
ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ އީމާން ކަމާއި، ޢިބާދާތު (ނުވަތަ ޢަމަލުތަކުގައި) ގައި ތިބާގެ މަޒްހަބުތަކަކީ ކޮބައި
]]6] الدجاّل)އަށް ކްރިސްޓިއަނުން ކިޔާނީ ›އެންޓިކްރައިސްޓް‹ އެވެ. އަދި މުޅި ދުނިޔޭގައި އޭނާގެ މަޝްހޫރުކަން
ފެތުރިގެންދާނެތީ އޭނާއަށް مسيح އޭ ވެސް ގޮވޭނެ އެވެ.(އޭނާ ވާނީ، އުތުރު އީރާން ގެ ޚުރާސާން
ގެ ޔަހޫދީއެއްގެ ދަރިއަކަށެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވަކަށް ވެ، ގުނާ ޢަދަދުނުކުރެވޭހާ ސިފައިން
އޭނާގެ ކޮމާންޑްގެ ދަށުގައި ތިބޭނެ އެވެ. އޭނާ މުސްލިމުން މަރައި، ނުތަނަވަސްކަމާއި، ހަމަނުޖެހުން
މެދުއިރުމައްޗަށް ގެންނާނެ އެވެ. ގިނަ ޢަދަދެއްގެ ލޭ އޮހޮރުވުމަށް ފަހު، ދައްޖާލު ޤަތުލުކުރައްވާނީ
މަހްދީގެފާނެވެ. عيدالوهاّب الشّعراني ލިޔުއްވާފައިވާ مختصر تذكرة القرطبي 2) ވަނަ ވޮލިއުމް،
އިސްތަންބޫލު، (1302 ގައި މަޞްދަރުތަކާ އެކު ލިޔެފައިވާ ގޮތުގައި، ދައްޖާލުގެ ނަމަކަށް ވާނީ إبن
السيّد އެވެ.
]]6] ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ވާ ގޮތުން، يأجوج مأجوج and Magog) Gog)އަކީ، ވަރަށް ޤަދީމީ
ޒަމާނެއް ގައި ފާރެއްގެ ފުރަގަހުގައި ބޭއްތިއްބުނު ނުބައި ދެ ބާގައެއްގެ މީހުންނެވެ. ޤިޔާމަތް ވާން
ކައިރިވުމުން، އެ ދެބައި ބާގައިގެ މީހުން ދުނިޔެއަށް ފެތުރިގަންނާނެ އެވެ. އަދި މިހާތަނަށް ފެނިފައިނުވާ
އަދި އެތަންތަނުގައި މިއަދު މިފެންނާހާ ގިނަ މީހުން ނޫޅޭ، ބިމާއި، ކަ ނޑުގެ އަޑީގައި ފަރުބަދަތަކުގެ
ކުންނުތަކުގައި ވަޅުލެވިފައިވާ ސިޓީތައް އާކިއޮލޮޖިކަލް ދިރާސާތަކުން ހޯދުމުން؛ ވިސްނައިގަނެވިދާނެ
ގޮތަކީ، މިއަދުގެ އެތަކެއް ހާސް މިލިޔަން މީހުންގެ އަޞްލަކީ ދެ ދަރިކޮޅެކެވެ. އެ ދެ ދަރިކޮޅުގެ މީހުން
ބިމުގައި ފެތުރިގަންނާނީ، މިއަދު އެބަޔަކު އުޅުނު ތަނެއް އެނގިފައި ނުވެދާނެ، މަދުބަޔަކުން އޭގެ އެތަކެއް
ގުނަޔަކަށް ގިނަވެގެންނެވެ.
75

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ހެއްޔެވެ؟ تذكرة القرطبي]6]] މި ފޮތުގައި ލިޔެފައިވާ ގޮތުގައި أهل السنةّ އިން ބޭރުވެފައިވާ މީހާ
އަށް މި ސުވާލުތަކަށް ރަނގަޅު ޖަވާބެއް ނުދެވޭނެ އެވެ. އަދި މި ސުވާލުތަކަށް ރަނގަޅު ޖަވާބު ދޭ
މީހުންގެ ކަށްވަޅުތައް ބޮޑުވެ، ސުވަރުގެ އަށް ކުޑަދޮރެއް ހުޅުވޭނެ އެވެ. ކޮންމެ ހެނދުނަކާއި، ކޮންމެ
ހަވީރަކު، އެބައިމީހުންނަށް ސުވަރުގެއިން ލިބިފައިވާ ތަންތަން ފެންނާނެ އެވެ. އަދި މަލާއިކަތުންގެ
ފަރާތުން އެމީހުންނާ ރިވެތި މުޢާމަލާތްތައް ކުރައްވާނެއެވެ. ކަށްވަޅުގެ ސުވާލުތަކަށް ބަރާބަރަށް
ޖަވާބުނުދެވޭ މީހުންގެ ގައިގައި އަލިފާނުން ދޮންކުރެވިފައިވާ ދަނގަ ނޑު މަރުތޭލުތަކުން ތެޅޭ އިރު،
އިންސީންނާއި، ޖިންނީން ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންތަކަށް އޭނާ ރޯ އަޑު އިވޭނެ އެވެ.
އޭނާގެ ކަށްވަޅު ފިތިގެން ގޮސް، އޭނާގެ ކަށިތައް އެއްކަށި އަނެއް ކަށިގެ ތެރެއަށް ވަދެގެނަދާ ކަމަށް
އިޙްސާސްކުރެވޭނެ އެވެ. އަދި ނަރަކަ އަށް ލޯވަޅެއް ހުޅުވި، ހެނދުނާއި، ހަވީރު، ނަރަކައިގައި
އެ މީހުން ބޭތިއްބޭނެ ތަންތަން ފެންނާނެ އެވެ. މިގޮތަށް ޤިޔާމަތް ދުވަހާ ހަމަޔަށް އޭނާ އަށް
ޢަޒާބުދެއްވާނެތެވެ.
މަރުވުމަށް ފަހު ދިރުއްވަވާނެ ކަމަށް އީމާންވުމަކީ، ވާޖިބެކެވެ. މަހާއި، ކަށިތައް ކުނިވެ، ވެލި
ނުވަތަ ގޭހަށް ބަދަލުވުމަށް ފަހު، ދުނިޔޭގައި ހުރި ގޮތަށް އެނބުރި ރުޖޫޢަވެ، ފުރާނަތައް ހަށިތަކަށް
އެނބުރި ރުޖޫޢަވެ، އެ މީހުންގެ ކަށްވަޅުތަކުން ތެދުވާނެ އެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ދުވަހަށް ކިޔޭ ނަމަކީ
ޤިޔާމަތް (ތެދުވާ) ދުވަހެވެ[[6[.
މަޙްޝަރު ބިމަށް ހުރިހާ ދިރުންލެއްވި މަޚްލޫޤުން އެއްކުރެވޭނެ އެވެ. ޢަމަލުތަކުގެ ފަތްތައް
އޭގެ ވެރިފަރާތްތަކަށް އުދުހިފައި އަންނާނެ އެވެ. މި ހުރިހާ ކަމެއް ކުރައްވާނީ، އުޑުތަކާއި، ބިމާއި،
ތަރިތަކާއި، ޒައްރާތައް ޚަލްޤުކުރެއްވި މާތް لّا އެވެ. لّا تعالى ގެ ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا عليه
وسلّم(ޚަބަރުދެއްވާފައިވާ ގޮތުގައި، މިކަންތައްތައް މި ގޮތަށް ވާނެ އެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅަކީ
ޝައްކެއް ނެތް ގޮތުގައި ޙައްޤު ބަސްފުޅެވެ.
ޞާލިޙުންގެ ފޮތް ދެވޭނީ ކަނާތް ފަރާތުންނެވެ. އަދި ފާސިޤުންނާއި، ނުބައިނުލަފާ މީހުންގެ
ފަތްތައް ދެވޭނީ އެ މީހުންގެ ފުރަގަހުން ނުވަތަ ވައަތް ފަރާތުންނެވެ. ކޮންމެ ޢަމަލެއް އެއީ، ރަނގަޅު
ނުވަތަ ނުބައި، ބޮޑު ނުވަތަ ކުޑަ، ސިއްރުގައި ނުވަތަ ފާޅުގައި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ފޮތުގައި ވާނީ
ލިޔެވިފައެވެ. އަދި كرام الكاتبون މަލާއިކަތުންނަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވާ ޢަމަލުތައް، އެ ޢަމަލެއް
[[6[تذكرة القرطبي ގެ މުއައްލިފު ކަމުގައިވާ محمّد قرطبي ملكي އަވަހާރަވީ 671ހ. [1272މ.]
ގައެވެ.. އިސްވެދިޔަ ޞަފްޙާ ކިޔުއްވާށެވެ.
]]6] ގަސްތަކުން، ވަޔާއި، ފެނާއި، ފަސްގަ ނޑުގައި ހުންނަ ލޮނުތަކުން (މިނެރަލްތަކުން) ކާބަން ޑަޔޮކްސައިޑް
ދަމައިގަނެ، އެކަތި އަނެކައްޗާ އެއްކޮށް ދިރުންލެއްވި އެއްޗެހި، އަހަރެމެންގެ ގުނަވަންތަކުގެ ދިރުން
އުފައްދަވައެވެ. މިއަދު އެނގޭގޮތުގައި، އެތަކެއް އަހަރެއްގެ ތެރޭގައި އެކުލެވޭ ކެމިކަލް ރިއެކްޝަން،
އުފެދިގެންދަނީ ކެމިކަލް މާއްދާއެއް ބޭނުންކޮށްގެން ސިކުންތަކަށް ވުރެ ވެސް އަވަހަށެވެ. ހަމަ އެގޮތަށް، لّا
تعالى ކަށްވަޅުގައި ފެނާއި، ކާބަންޑަޔޮކްސައިޑާއި، މިނެރަލް މާއްދާތައް ކުރައްވައިގެން ޖިސްމާނީ މާއްދާތައް
އުފައްދަވައ، ދިރުންލެއްވި ގުނަވަންތައް ހިނދުކޮޅެއްގެ ތެރޭގައި އުފައްދަވާނެ އެވެ. އަހަރެމެންނަށް
الصادق اأިلمين ޚަބަރުދެއްވާފައިވަނީ، އަހަރެމެން ކަށްވަޅުން ދިރުއްވަވާނީ މިގޮތަށް ކަމަށެވެ. އަދި
ސައިންސުން ދައްކާގޮތުގައި، ދުނިޔޭގައި މިކަން މިގޮތަށް ދަނީ ކުރެވެމުންނެވެ. އަޅުގަ ނޑުމެންގެ ފޮތް
the Rising and the Hearafter ކިޔުއްވާށެވެ.
76

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ކުޅަ ގުނަވަނަކުން ވާހަކަދައްކައިގެން ހެކިވެގެންނާއި، ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ لّا تعالى
ފާޅުކުރައްވާނެތެވެ. އަދި އިންސާނާ އާ އެ އިންސާނާ ކުޅަ ކޮންމެ ޢަމަލަކާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެވި
ޙިސާބު ބެއްލެވޭނެ އެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު، لّا تعالى އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، ކޮންމެ ސިއްރު ޢަމަލެއް
ވެސް ފާޅުކުރެވޭނެ އެވެ. ބިން މަތީގަޔާއި، އުޑުތަކުގައި ކުރި ކަންތައްތަކާ ބެހޭގޮތުން މަލާއިކަތުންނާ
ސުވަލުކުރެވޭނެ އެވެ. އަދި لّا تعالى ގެ ޙުކުމްތަކާއި، ދީން އަޅުތަކުންނަށް ތަބްލީޣުކުރެއްވި ގޮތާބެހޭ
ގޮތުން ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންނާ ސުވާލުކުރެވޭނެ އެވެ. ދެން، ރަސޫލުންނަށް (عليهم الساّلم) ތަބާވީ
ގޮތާއި، ތަބްލީޣުކުރެވުނު ޝަރީޢަތްތަކަށް ޢަމަލުކުޅައީ ކިހިނެއްކަމާއި، އެބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ
ޙައްޤުތައް ބެލެހެއްޓި ގޮތާ ބެހޭގޮތުން އެންމެހާ އިންސާނުންނާ ސުވާލުކުރެވޭނެ އެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު،
މުއުމިނުންނާއި، ޞާލިޙު ޢަމަލުތައް ކުޅަ މީހުންނާއި، ރިވެތި އަޚްލާޤުގެ ވެރިންނަށް ދަރުމައާއި،
ޘަވާބުން ޖަވާދެއްވާނެ އެވެ. އަދި، ނުބައި އަޚްލާޤާއި، ނުބައި ޢަމަލުތައް ކުޅަ މީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ
ޢަޒާބު މަޙްޝަރުގައި ދެއްވާނެ އެވެ.
ކުދި ފާފަތައް ކުޅަ ބައެއް މުސްލިމުންނަށް لّا تعالى ގެ ޢަދުލުއިންޞާފުގެ ދަށުން ޢަޒާބުދެއްވާނެ
އެވެ، އަދި ބައެއް އެހެން މުސްލިމުންގެ ބޮޑެތި އަދި ކުދި ފާފަތަކަށް لّا تعالى އިރާދަކުރައްވާ
މުސްލިމަކަށް އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުގެ ދަށުން ޢަފާކުރައްވާނެ އެވެ. ކުފުރާއި، ޝިރުކު ފިޔަވައި،
އެހެން ހުރިހާ ފާފަޔަކަށް އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، އެކަލާނގެ ޢަފޫކުރައްވާނެ އެވެ. އަދި
އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، ކުދި ފާފަތަކަށް ވެސް އެކަލާނގެ ޢަޒާބު ދެއްވާނެ އެވެ. لّا تعالى
އެކަލާނގެ މާތްވެގެންވާ ފޮތުގައި ޚަބަރުކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި، ޝިރުކާއި ކުފުރަށް ޢٰަފޫނުކުރައްވާނެ
އެވެ. އެކަލާގެ ވަޙީކުރައްވٓާފައި ވަނީ)إِنَّ ٱلََّلَ يغَْفُرِ أَن يشُْرَ كَ بِهِ ۦ وَيغَْفُرِ مَ ا دُ ونَ ذَلِكَ لِمَن يشََآ ءُۚ
وَ مَن يشُْرِ كْ بِٱلَِّفَقَدِ ٱفْتَرَ ىٰ إِثْمً ا عَ ظِ يمًا * النساء: (48 މާނައީ: »ހަމަކަށަވަރުން، لّا، އެކަލާނގެއަށް
شريك ކުރުމުގެ ފާފައެއް ނުފުއްސަވާނެތެވެ. އެނޫން ފާފަތައް، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް
ފުއްސަވަތެވެ. އަދި، لّا އަށް شريك ކުރާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެމީހާ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައަކަށް
އަރައިގެންފިކަން ކަށަވަރެވެ«. محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އަކީ ހުރިހާ އިންސާނުންނަށް ފޮނުއްވި
ރަސޫލާ ކަމަށާއި، އެކަލޭގެފާނު ތަބްލީޣުކުރެއްވި لّا تعالى ގެ އަމުރުފުޅުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކާއި،
ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ކަމެއް ނަމަވެސް ޤަބޫލުނުކުރާ މީހާގެ ޖަޒާއަކީ
ދާއިމަށް ނަރަކައިގައި އޮތުމެވެ.
ޤިޔާމަތް ދުވަހު، ހެޔޮކަންތައްތަކާއި ޢަމަލުތައް މިންކުރުމަށް ޓަކައި، ميزان އެއް ވާނެ އެވެ.
ގިނަ ޢިލްމުވެރިންގެ ރައުޔުގައި، އެ ميزان ގައި ދެ ތިލަފަތާއި އަތަކާއި، ދުލެއް ވާނެ އެވެ. އެ
ميزان ބޮޑުކަމުން އޭގެ އެންމެ ތިލަފަތަކަށް އުޑާއި ބިން ލެވޭނެ އެވެ. ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ތިލަފަތް
ހުންނާނީ އަލިކޮށް، العرش ގެ ކަނާފަރާތުގައި ސުވަރުގެއާ ދިމާލުގައެވެ. އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުގެ
ތިލަފަތް ހުންނާނީ އަނދިރިކަމުގައި، العرش ގެ އުތުރުގައި ނަރަކައާ ދިމާލުގައެވެ. ދުނިޔޭގައި ކުޅަ
ޢަމަލުތަކާއި، ބުނި ބަސްތަކާއި، ކުރި ފިކުރުތަކާއި، ބެލި ބެލުންތައް މިނެކިރޭ އިރު، ހެޔޮ ކަންތައްތައް
އަލިވެގެންވާ ޞިފައެއް ގައި ފެންނަ އިރު، ނުބައި ކަންތައްތައް މިނެކިރޭނީ އަނދިރި އަދި ހުތުރު
ޞިފަތަކުގައެވެ. މި ميزان އަކީ، ދުނިޔޭގައި ހުންނަ ميزان ތަކާ އެއްގޮތް އެއްޗެއް ނޫނެވެ؛ ބުނެވޭ
ގޮތުގައި، ބަރުކޮށް ހުންނަ ތިލަފަތް މައްޗަށް އުފުލޭ އިރު، ލުއިކޮށް ހުންނަ ތިލަފަތް އުފުލޭނީ
77

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ތިރިއަށެވެ. ގިނަ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، ވަރަށް ގިނަ ميزان ތަކެއް ވާނެ އެވެ. އަދި ބައެއް
ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، »ހުންނާނެ ميزان ތަކުގެ ޢަދަދެއް އަދި ހުންނާނެ ގޮތެއް އިސްލާމް
ދީނުގައި އަންގަވާފައެއް ނެތެވެ. އެހެންކަމުން، ރަނގަޅުވާނީ މި މައުޟުޢާ މެދު ނުވިސްނުމެވެ«.[[6[
الصراط އޭ ކިޔޭ ދެމިގެންވާ ބްރިޖެއް ނަރަކައިގެ މަތީގައި لّا تعالى ގެ އަމުރުފުޅުގެ ދަށުން
ބިނާކުރެވޭނެ އެވެ. ކޮންމެ މީހަކު ވެސް އެ ބުރިޖް މަތިން ހުރަސްކުރުމަށް އަމުރުކުރެވޭނެ އެވެ.
އެ ދުވަހު، ހުރިހާ ނަބީންނާއި، ރަސޫލުން (عليهم الساّلم) ދަންނަވާނެ އެވެ. »އޭ ހައްދަވައި
ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާކޮ! ރައްކާތެރިކަން ދެއްވާދޭވެ!« ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ފަސޭހަކަމާ އެކު
صراط ހުރަސްކުށް ސުވަރުގެއަށް ފޯރާނެ އެވެ. އޭގެތެރެއިން ބައެއް މީހުން صراط ހުރަސްކުރާނީ
ޖަހާލާ ވިދުވަރެއްހާ އަވަހަށެވެ. އަދި ބައެއް މީހުން ވައިރޯޅިއެއްހާ އަވަހަށެވެ. އަދި ބައެއް މީހުން
ބާރަށް ދުވާ އަހެއްހާ އަވަހަށެވެ. صراط ބުރިޖް، އިސްތަށްޓަކަށް ވުރެ ހިމަވެފައި، ކަ ނޑިއަށް ވުރެ
ތޫނުވާނެ އެވެ. صراط ގެ މިސާލަކީ، މި ދުނިޔޭގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތަށް އުޅުން ފަދަ ކަމެކެވެ؛
ސީދާ އިސްލާމް ދީނުގައި ވާ ގޮތަށް އުޅުމަކީ، صراط ހުރަސްކުރުން ފަދަ އެވެ. މި ދުނިޔޭގައި
ހަވާނަފްސުގެ އެދުންތައް ހިފެހެއްޓުމުގެ އުނދަގޫކަން ތަޙައްމަލުކުރާ މީހުން صراط ހުރަސްކުރާނީ
ފަސޭހަކަމާ އެކުގައެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ނުހިފަހައްޓައި، ހަވާނަފްސާ އެއްގޮތަށް އުޅުނު
މީހުން، صراط ހުރަސްކުރާ އިރު، ގިނަގުނަ އުނދަގޫތަކާ ކުރިމަތިލާންޖެހޭނެ އެވެ. މި ސަބަބަށް
ޓަކައި، ދެއްވާފައިވާ ނަމަކީ ”صراط المستقيم“ (ސީދާވެގެންވާ މަގު) އެވެ. ނަމުގައި ހުރި މި
އެއްގޮތްކަމުން ދައްކައިދެނީ، އިސްލާމްދީނުގައި ވާ މަގުގައި ހިފެހެއްޓުމަކީ، صراط ހުރަސްކުރުން
ފަދަ ކަމެއް ކަމެވެ. ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން ފައި ކައްސާލައިގެން ނަރަކަށް ވެއްޓޭނެ އެވެ.
محمّد المصطفى (صلّى للّا عليه وسلّم) އަށް ޚާއްޞަކުރެވިފައިވާ حوض الكوثر އޭ ނަމަކަށް
ކިޔޭ ފެންގަ ނޑެއް ވާނެ އެވެ. އެ ފެންގަ ނޑުގެ ބޮޑުމިނުގައި އެއްމަސް ދުވަހުގެ ދަތުރުގެ ރާސްތާ
ހުންނާނެ އެވެ. އެ ފެންގަ ނޑުގައިވާ ފެން ކިރަށް ވުރެ ހުދުވެފައި، މަސްކުގެ ވަހަށް ވުރެ މީރުވަސް
ދުވާނެ އެވެ. އެތަނުގައިވާ ފެންބޯ ތަށިތައް ތަރިތަކަށް ވުރެ ގިނަވާނެ އެވެ. އެ ފެންގަ ނޑުން ފެން
ބޮއެފި މީހަކު، ނަރަކާގައި ވީކަމުގައި ވިޔަސް، ދުވަހަކު ވެސް ފެންނުބޮވާނެ އެވެ.
الشفاعة އަކީ ޙައްޤެކެވެ. ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންނާއި، ވަލީވެރިންނާއި، ޞާލިޙުންނާއި،
މަލާއިކަތުންނާއި، އެބަޔަކަށް ގެ އިޒުނަދެއްވާފައިވާ މީހުން، ޝަފާޢަތަށް އެދި ދަންނަވާނީ، ތައުބާނުވެ
މަރުވެފައިވާ މުއުމިނުންގެ ބޮޑެތި އަދި ކުދި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމަށެވެ.]ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد
(صلّى للّا عليه وسلّم) ޙަދީޘްފުޅެއްގައި ވާ ގޮތުގައި (شفاعتي ألهل الكبائر من أمّتي) މާނައީ:
»ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޝަފާޢަތް ދެއްވާނީ، ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑެތި
ފާފަކުރާ މީހުންނަށެވެ«.[މަޙްޝަރު ދުވަހު ފަސް ވައްތަރެއްގެ ޝަފާޢަތް ވާނެ އެވެ. އެއީ:
ޝަފާޢަތުގެ ފުރަތަމަ ވައްތަރަކީ، ޤިޔާމަތް ދުވަހު މަޙްޝަރު ބިމުގައި އިންތިޒާރު ދިގުވެގެން
ގޮސް، ރޮއި ހޭރި، ޙިސާބުބެއްލެވުން އަވަސްކޮށްދެއްވުމަށް އެދި އާދޭސް ދަންނަވާ އުއްމީދުގެއްލިފައިވާ
ފާފަވެރިންނަށް ދެއްވާ ޝަފާޢަތެވެ.
]]6] އެހެން ގޮތަކަށް ދަންނަވާނަމަ، ميزان ނުވަތަ ميزان ތައް ހުންނާނެ ގޮތުގެ ތަޞައްވުރެއް ކުރަން
އުޅުމަކީ، ބޭކާރު ކަމެކެވެ.
78

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޝަފާޢަތުގެ ދެވަނަ ވައްތަރަކީ، މަޙްޝަރު ބިމުގައި ސުވާލުކުރެއްވުން އަވަސްކުރައްވައި
ފަސޭހަކޮށްދެއްވުމަށް ދެއްވާ ޝަފާޢަތެވެ.
ޝަފާޢަތުގެ ތިން ވަނަ ވައްތަރަކީ، ފާފަވެރި މުއުމިނުން صراط ހުރަސްކުރާ އިރު، ނަރަކައިގެ
ތެރެއަށް ވެއްޓި، ނަރަކައިގެ ޢަޒާބުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވުމަށް ޓަކައި ދެއްވާ ޝަފާޢަތެވެ.
ޝަފާޢަތުގެ ހަތަރު ވަނަ ވައްތަރަކީ، ވަރަށް ބޮޑަށް ފާފަކޮށްފައި ތިބޭ މުއުމިނުން ނަރަކައިން
ނެރުއްވުމަށް ޓަކައި ދެއްވާ ޝަފާޢަތެވެ.
ޝަފާޢަތުގެ ފަސް ވަނަ ވައްތަރަކީ، ސުވަރުގޭގައި މުއުމިނުން މަތީ ދަރަޖައަކަށް ޕްރޮމޯޓްކުރެއްވުމަށް
ޓަކައި ދެއްވާ ޝަފާޢަތެވެ. ސުވަރުގޭގައި ގުނާ ޢަދަދުނުކުރެވޭހާ ގިނަ ނިޢުމަތްތަކާއި، އަބަދީކޮށް
ދެމިތިބުމެއް ލިބިގެން ވާ އިރު، އާދެ، ސުވަރުގޭގައި އަށް ދަރަޖައެއް ވާ އިރު، ކޮންމެ މީހެއްގެ ދަރަޖަ
ހުންނާނީ، އެމީހެއްގެ އެ މީހެއްގެ އީމާންތެރިކަމާއި، ކުރި ޢަމަލުތަކުގެ ދަރަޖައަކަށެވެ.
ސުވަރުގެއާއި، ނަރަކަ މިހާރު ވެސް ވަނީ ވުޖޫދުވެގެންނެވެ. ސުވަރުގެ ލައްވާފައިވަނީ، ހަތް ވަނަ
އުޑުގެ މަތީގައެވެ. އަދި ނަރަކަ ވަނީ، ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ތިރީގައެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަށް ދަރަޖައެއް ވާ
އިރު، ހަތް ނަރަކައެއް ލައްވާފައި ވެއެވެ. ސުވަރުގެ،ދުނިޔެ އާއި، އިރާއި، އުޑުތަކަށް ވުރެ ބޮޑުވެ
ތަނަވަސްވެގެން ވެއެވެ. އަދި ނަރަކަ އިރަށް ވުރެ ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ.
އީމާން ކަމުގެ ރު ކު ން ތަ ކުގެ ތެ ރެ އިން ހަ ވަ ނަ ރު ކު ން
އީމާންކަމުގެ ހަ ރުކުނު ގެ ތެރެއިން ހަ ވަނަ ރުކުނަކީ، »ހެ ޔޮ މި ން ވަ ރާ އި ނު ބައި މި ން ވަ ރު
ދެ އް ވަނީ لّا تعالى ކަމަށް އީމާން ވު މެ ވެ«. ރަނގަޅު، ނުބައި، ފައާިދުހރި، އަދި ގެއްލުންހުރި ކަމަކަށް
ވިޔަސް، މީސްތަކުން ކުރާހާ ކަންތައްތަކަކީ، لّا سبحانه تعالى ގެ ތަޤްދީރާއި، އިރދަފުޅުގެ ދަށުން
ހިނގާ ކަންތައްތަކެވެ. قدر ގެ މާނަ އަކީ، ޢަދަދާއި، ޙުކުމާއި، ތަރުތީބާއި، ގިނަމިނާއި، ބޮޑުމިން
ވަޒަންކުރުމެވެ. ކަމެއް ވުޖޫދުވުމަށް لّا تعالى ގެ އިރާދަކުރެއްވުމަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، قدر އެވެ. قدر
އިން ވުމަށް އިރާދަކުރައްވާ ކަމަކަށް ކިޔެނީ قضاء އެވެ. قضاء އާއި قدر މި ދެ ކަލިމައަކީ އެއް
މާނައެއް ގައި ބޭނުންކުރެވޭ ދެ ކަލިމައެވެ. މި އަސާސްގެ މަތިން قضاء ގެ މާނަ އަކީ: އަޒަލުން
ފެށިގެން އަބަދަށް ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން ވަނީ އަޒަލުގައި لّا تعالى ގެ އިރާދަފުޅުގެ ދަށުންނެވެ. އަދި
قدر ގެ މާނަ އަކީ، قضاء ގައި ވާ ފަދައިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އުނިއިތުރެއް ނެތި އުފެއްދެވުމެވެ.
އެހެނީ، އޭގެ ކުރިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވާ އަޒަލު ގައި لّا تعالى ދެނެވޮޑިގެންވިއެވެ. އެކަލާނގެ
މި ޢިލްމަށް ކިޔެނީ قضاء އަދި قدر އެވެ. ފައިލަސޫފުން އެއަށް ކިޔާފައިވަނީ، العناية األزلّية
އެވެ. ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން ވުޖޫދުވެފައިވަނީ قضاء ގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި ހަމަ އެއާއެކު،
އެކަލާނގެ ޢިލްމާ އެއްގޮތަށް އަޒަލުގައި ކަންތައްތައް ހިނގުމަކީ قدر އެވެ. قدر އަށް އީމާންވުމަށް
ޓަކައި، އެންމެ ފުރަތަމަ އެނގި އީމާންވާން ޖެހޭ ކަމަކީ، لّا تعالى ކަމަކަށް އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ،
އެކަމެއް އެކަމެއް އިރާދަކުރެއްވި ގޮތަށް އުނި އިތުރެއް ނެތި ވުދޫވާނެ ކަމެވެ. ވުޖޫދުނުވާނެ ކަމަށް
އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވި އެއްޗެއް ވުޖޫދުވުމާއި، އަދި ވުޖޫދުވާނެ ކަމަށް އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވި
އެއްޗެއް ވުޖޫދުނުވުމަކީ، މުސްތަޙީލު ކަމެކެވެ.
ހުރިހާ ޖަނަވާރުތަކާއި، ގަސްގަހާގެއްސާއި، ދިރުން ނެތް މަޚްލޫޤުންނާއި،]ހަރު އެއްޗެއްސާއި،
79

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ދިޔާ އެއްޗްއސާއި، ގޭސްތަކާއި، ތަރިތަކާއި، މޮލެކިއުލްސްތަކާއި، އެޓޮމްތަކާއި، އިލެކްޓްރޯންތަކާއި،
އިލެކްޓްރޯންތަކާއި، އިލްކްޓްރޯމެގްނެޓިކް ވޭވްތަކާއި، ކޮންމެ މަޚްލޫޤެއްގެ ހުރިހާ ޙަރަކާތްތަކާއި، ހިނގާ
ކަންތައްތަކާއި، ކެމިކަލް އަދި ނިއުކްލިއަރ ރިއެކްޝަންތަކާއި، ދިރުންލެއްވި މަޚްލޫޤުންގެ ހަށިތަކުގައި
ހުންނަ ހަކަތަޔާއި، ފިޒިއޮލޮޖިކަލް ކަންތައްތައް[ހުރިހާ އެއްޗެއް ހުރުމާއި ނެތުމާއި، އިންސާނުންގެ
ރަނގަޅު އަދި ނުބައި ޢަމަލުތަކާއި، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި އެ މީހުންނަށް ޖަޒާދެއްވުމާއި، ހުރިހާ
ކަމަކީ، އަޒަލުން ފެށިގެން لّا تعالى ދެނެވޮޑިގެންވީ ކަންތައްތަކެވެ. ވުޖޫދުވާނެ ހުރިހާ އެއްޗްިއސާއި،
އަދި ވުޖޫދުނުވާ އެއްޗްިއސާއި، އެއެއްޗެހީގެ ޞިފަތަކާއި، ޙަރަކާތްތަކާއި، ޙާދިޘާތައް ހައްދަވަނީ
އަޒަލުގައި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ވުމުގެ ދަށުންނެވެ. لّا تعالى އަކީ، އަޅުތަކުންގެ ހުރިހާ
ޢަމަލުތަކެއް، އެއީ ރަނގަޅު ކަންތައްތައް ކަމަށް ވީނަމަވެސް، ނުވަތަ ހުތުރު ކަންތައްތައް ކަމަށް ވީ
ނަމަވެސް، އަދި އެބައިމީހުން އިސްލާމް ދީން ޤަބޫލުކުރުމާއި ނުކުރުމާއި، އެބައިމީހުން ބޭނުންވެގެން
ނުވަތަ ބޭނުންނުވެ ކުރާ ހުރިހާ ޢަމަލުތަކެއް ހައްދަވަނީ لّا تعالى އެވެ. ކަންތައްތައް ހިނގުމަށް
މެދުވެރިވާ ސަބަބުތައް ހައްދަވަނީ އެކަލާނގެ އެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމަކަށް ސަބަބެއް ލެއްވި އެވެ.
މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، އަލިފާނަކީ ރޯވެ އަނދާ އެއްޗެކެވެ. ރޯވެ އެނދުން ހައްދަވަނީ
لّا تعالى އެވެ. އެނދުމާ އަލިފާނާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް ނެތެވެ. އެކަމަކު އިލާހީ އާދަޔަކީ، އަލިފާން
އެއްޗެއް ގައި ނުޖެހޭހާ ހިނދަކު ނޭނދުމެވެ.]ރޯވެ އެނދުމަށް ބޭނުންވާ ވަރަށް ހޫނުމިން އިތުރުކުރުން
ފިޔަވައި އެހެން ކަމެއް އަލިފާނުން ނުކުރެއެވެ. ގުނަވަންތައް ހުންނަ ޖިސްމުތަކުގައި ހުންނަ ކާބަން
އާއި، ހައިޑްރޯޖަން އޮކްސިޖަން އާ އެއްކޮށް، ނުވަތަ އިލެކްޓްރޯންތައް ފޮނުވާ އެއްޗަކީ އަލިފާނެއް
ނޫނެވެ. ޙަޤީޤަތް ނުދަންނަ މީހުން ހީކުރަނީ އެކަންކަން ކުރަނީ އަލިފާން ކަމަށެވެ. ރޯކޮށް، އެނދުން
މެދުވެރިކުރާ އެއްޗަކީ، އަލިފާން، ނުވަތަ އޮކްސިޖަން، ނުވަތަ ހޫނުކަން، ނުވަތަ އިލްކްޓްރޯން ބަދަލުވާ
ވުމެއް ވެސް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އަންދަވާ ހަމައެކަނި ފަރާތަކީ لّا تعالى އެވެ. އެކަލާނގެ މިއިން ކޮންމެ
ކަމެއް ވެސް ހައްދަވާފައިވަނީ، އެނދުމުގެ ސަބަބުތަކުގެ ގޮތުގައެވެ. ތަންދޮރުނުދަންނަ މީހާ ހީކުރަނީ،
މި ހުރިހާ ކަމެއް ހިނގަނީ އަލިފާނުން ކަމަށެވެ. އިބްތިދާއީ ސްކޫލް ނިންމާ ދަރިވަރު »އަލފާން
އަނދާ« މި ބަޔާނާ ދެކޮޅެވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި، އެ ދަރިވަރު ބުނާނީ، »ވައި އަނދާ« މިހެންނެވެ.
»ވައި އަނދާ« މި ޢިބާރާތް އިޢުދާދީ މަރުޙަލާ ނިންމާ ސްކޫލް ދަރިވަރަށް ކަމަކުނުދާނެ އެވެ. އޭގެ
ބަދަލުގައި، އެ ދަރިވަރު ބުނާނީ، »ވައި ގައި ހުންނަ އޮކްސިޖަނުން އަންދާ« މިހެންނެވެ. ހައި ސްކޫލް
ނިންމާ ދަރިވަރަކު ބުނާނީ، އެނދުމަކީ އޮކްސިޖަނަށް ޚާއްޞަ އެއްޗެއް ނޫން ކަމަށާއި، އިލެކްޓްރޯން
ދަމައިގަންނަ ކޮންމެ އެއްޗަކީ އަނދާ އެއްޗެއް ކަމަށެވެ. ޔުނިވަރސިޓީ ދަރިވަރަކު ނަމަ، ހަކަތަ
އާއި، މާއްދާ އަށް ބަލާނެ އެވެ. މިއިން އެނގޭ އެއްޗަކީ، ތަޢުލީމީ މަރުޙަލާ މައްޗަށް ދިޔަ ވަރަކަށް،
މައްސަލައިގެ ޙަޤީޤަތާ ކައިރިވެ، ކަންކަމުގެ ސަބަބުތަކުގެ ގޮތުގައި ގިނަ ކަންތައްތަކެއް ވާ ކަން
ދެނެގަނެއެވެ. އެންމެ މަތީ ލެވެލްގެ ޢިލްމު ލިބިފައިވާ ނަބީންނާއި ރަސޫލުންނާއި (عليهم الساّلم)،
އެބޭކަލުންނަށް ތަބާވެ، އެބޭކަލުންގެ ޢިލްމުގެ ކަ ނޑުތަކުން ތިކިތަކެއް ޙާޞިލުކުރެއްވި އިސްލާމީ
ޢިލްމުވެރިން އިޝާރާތް ކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި، މިއަދު ރޯކުރުވާ އެއްޗެހީގެ ގޮތުގައި ބަލާ ކޮންމެ
އެއްޗަކީ، ޙަޤީޤީ ހެއްދެވި ފަރާތުން މެދުވެރިވާ އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި އެކަމަށް މެދުވެރިވާ ބަލިކަށި އަދި
އެކަމަށް ޤާބިލުނޫން ވަސީލަތްތަކެކެވެ.[އެނދުމަކީ، ހަމައެކަނި لّا تعالى ކުރައްވާ ކަމެކެވެ. އެކަލާނގެ
80

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، އަލިފާނާ ނުލައި އަނދައެވެ. އެކަމަކު، لّا تعالى އާދަފުޅަކީ، އަލިފާނުން
އެނދުމެވެ. ނޭނދުމަށް އެކަލާގެ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، އަލިފާނުން އެނދުންވެސް އެކަލާނގެ
ހުއްޓުވައެވެ. އެކަލާނގެ إبراهيم (عليه الساّلم) އަލިފާނުގައި ނުއަނދާ ގޮތަށް މެދުވެރިކުރެއްވި
އެވެ. އެކަލާނގެ އިބްރާހީމްގެފާނު ދެކެ ނުހަނު ލޯބިވެވޮޑިގެންވާތީ، އަލިފާން ރޯވުމުގައި އެކަލާނގެ
އާދަ]6]] ބަދަލުކުރެއްވި އެވެ.]ކަން ވާ ގޮތަކީ، އަލިފާން ރޯވުން ހުއްޓުވާ މާއްދާތައް ވެސް ހައްދަވަނީ
[
އެކަލާނގެ އެވެ. އެފަދަ މާއްދާތައް ކެމިސްޓުން ގެންދަވަނީ ހޯއްދަވަމުންނެވެ.
لّا تعالى އިރާދަކުރެއްވި ނަމަ، ހުރިހާ އެއްޗެއް ވެސް ސަބަބަކާ ނުލައި ހެއްދެވީހެވެ. އެގޮތުން،
އަލިފާނާ ނުލައި އަންދަވައި، ކެއުމާ ނުލައި އަހަރެމެންގެ ބަ ނޑުފުރާނަ މުއްތިކުރައްވައި، މަތިންދާބޯޓަކާ
ނުލައި އަހަރެމެން އުދުއްސަވައި، ރޭޑިޔޯއަކާ ނުލައި ދުރުން އަޑުއިވޭގޮތް ހެއްދެވީހެވެ. އެކަމަކު،
އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް އެކަލާނގެ ދީލަތިކަމާއި، ފަޟްލުވަންތަވެރިކަމާއި، އިޙްސާންތެރިކަމުން،
ކޮންމެ ކަމަކަށް ވެސް ސަބަބެއް ލެއްވި އެވެ. ޚަލްޤުކުރެއްވުމުގައި، ޚަލްޤުކުރެއްވުމުގައި لّا تعالى
އިރާދަކުރެއްވީ ވަކި އެއްޗްިއސަށް ވަކި ސަބަބުތަކެކެވެ. އަދި ސަބަބުތަކާ ގުޅިފައިވާ އެކަލާނގެ ބާރު
ވަނީ ވަންހަނާކުރައްވާފައެވެ. އެކަލާނގެ އެއްޗެއް ހެއްދެވުމަށް އެދޭމީހާ ހިފާނީ އޭގެ ސަބަބުތަކުގައި
ހިފައިގެން އެ ކަމެއް ޙާޞިލުކުރެއެވެ.]ފާނޫސެއް (ބައްތިއެއް) ރޯކުރަން ބޭނުންވާ މީހާ ބޭނުންކުރަނީ
އަލިފާން ދަ ނޑިއެވެ؛ އަދި ޒައިތޫނިން ތެޔޮ ހިޔަން ބޭނުންވާ މީހާ ބޭނުންކުރަނީ ފެލައި އަދި
ހިމުންކުރާ އާލާތެވެ؛ ބޮލުގައި ރިއްސާ މީހާ ބޭނުންކުރާނީ އެސްޕިރީނެވެ؛ ސުވަރުގެއަށް ވަދެ ނިމުމެއް
ނެތް ނިޢުމަތްތައް އެދޭ މީހާ އިސްލާމް ދީނުގައި ވާ ގޮތަށް އުޅޭނެ އެވެ؛ ފިސްތޯލައެއް ތިމާގެ ގަޔަށް
ޖަހާ މީހާ ނުވަތަ ވިހަ ބޯ މީހާ މަރުވާނެ އެވެ؛ ދާހިއްލާ އިރު ފެން ބޯ މީހާ ބަލިވާނެ އެވެ؛ ފާފަޔަށް
އަރައި، ކުފުރުވާ މީހާ ވަންނާނީ ނަރަކަ އަށެވެ. އެ މީހަކު ކޮންމެ ސަބަބެއް ގައި ހިފިކަމުގައި
ވިޔަސް، އެ ސަބަބެއް އެ ކަމެއްގެ ވަސީލަތަކަށް އުފައްދަވާފައިވާ ކަމެއް ހިނގާނެ އެވެ. އިސްލާމީ
ފޮތްތައް ކިޔާ މީހަކު އިސްލާމް ދީން އުނގެނި، އެއަށް ހިތްޖެހި، މުސްލިމަކަށް ވެއެވެ. ކާފިރުންނާއި،
މުލްޙިދުންނާ އެކު އުޅެ، އެ މީހުންގެ ވާހަކަ އަޑުއަހާ މީހާ ވާނީ ދީނީ ގޮތުން ޖާހިލަކަށެވެ. ދީނީ
ގޮތުން ޖާހިލު ގިނަ މީހުން ވަނީ ކާފިރުންނަށެވެ. މީހަކު އުޅަނދަކަށް އެރުމުން، އެމީހަކު އެ ދާން
ބޭނުން ތަނަކަށް ދެވެއެވެ.[
لّا تعالى އެކަލާނގެ ބާރުތައް ސަބަބުތަކާ ނުލައި ހެއްދެވި ނަމަ؛ އެއްވެސް މީހަކު އަނެކަކަށް
ބޭނުންނުވީހެވެ؛ ކޮންމެ މީހަކު ވެސް ހުރިހާ ކަމަކަށް އެދިދަންނަވާނީ ސީދާ لّا تعالى ގެ
ޙަޟްރަތުންނެވެ. އެ ގޮތަށް ކަންތައްތައް ޙާޞިލުކުރެވޭ ގޮތަށް ހެއްދެވި ނަމަ، އަމުރުކުރާ މީހާ އާއި،
އަމުރުކުރެވޭ މީހާގެ ގޮތުގައި، އިންސާނީ ގުޅުންތައް ނެތީހެވެ؛ މަސައްކަތު މީހާއާއި އުފައްދާ މީހާ،
ދަރިވަރާއި އުސްތާޒު، އަދި މިފަދަ އެހެން ގުޅުންތައް ނެތީހެވެ. އެއާ އެކު، މި ދުނިޔެ އާއި، އަންނަން
އޮތް ދުނިޔޭގެ ނިޒާމް ގަޑުބަޑުވެ، ރިވެއްޗާއި ހުތުރާ ދެމެދު، ފާފަކުރާ މީހާ އާއި ކިޔަމަންތެރި މީހާ
އާއި، ހެވާއި ނުބަޔާ ދެމެދު ފަރަޤެއް ނެތީހެވެ.
لّا تعالى އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، އެކަލާނގެ އާދަ އެހެން ގޮތަކަށް ހައްދަވައި، ހުރިހާ އެއްޗެއް އެ
ގޮތަކަށް ހެއްދެވީހެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، لّا تعالى އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، ކާފިރުންނާއި،
]]6] ޙަޤީޤަތަކީ، އަލިފާން ރޯވެ އެނދުން ހުއްޓުވާ މާއްދާތައް لّا تعالى އުފެއްދެވި ކަމެވެ.
81

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ހަވާނަފްސާއި ދުނިޔޭގެ ޝަހްވަތަށް ހެއްލިފައި ތިބި މީހުންނާއި، އެހެން މީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވި
މީހުންނާއި، އޮޅުވާލާ މީހުން ސުވަރުގެ ވައްދަވައި، މުއުމިނުންނާއި، އަޅުކަންކުރާ މީހުންނާއި،
ހެޔޮކަންތައް ކުރާ މީހުން ނަރަކަޔަށް ވެއްދެވީހެވެ. އެކަމަކު، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި، ކީރިތި
ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޙަދީޘްފުޅުތަކުން އަހަރެމެންނަށް އަންގައިދެނީ، އެކަލާނގެ
އެ ގޮތަށް އިރާދަނުކުރައްވާ ކަމެވެ.
ޤަޞްދުގައި އަދި ބޭއިޚްތިޔާރުގައި އިންސާނާ ހުރިހާ ޙަރަކާތްތަކާއި، ޢަމަލުތައް ހެއްދެވީ لّا
تعالى އެވެ. އަދި ހަމަ އެއާއެކު، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ކިބައިގައި އިޚްތިޔާރީ ޙަރަކާތްތަކާއި،
ޢަމަލުތައް ކުރުމަށް ޓަކައި، އެކަންކުރުމަށް ބޭނުންވުން ހެއްދެވީ لّا تعالى އެވެ. މީހަކު ކަމެއް
ކުރުމަށް ބޭނުން ވާ ހިނދު، لّا تعالى އެކަމަށް އިރާދަކުރެއްވުމުން، އެކަމެއް އުފައްދަވައެވެ.
އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާ ނުލައި، މީހަކު ބޭނުންވެގެން އެކަނި އެކަމެއް ނުހިނގައެވެ. ހަމަ އެ ގޮތަށް،
މީހަކު ކުރާ އިޚްތިޔާރީ ޢަމަލުތައް لّا تعالى އުފެއްދެވުން، އަލިފާން ހިފުމުން އެއްޗެއް އެނދުމުގެ
ބާރާއި، އަލިފާން ނުހިފާ ނަމަ ނޭނދުން ފަދަ އެވެ. އެއްޗެއް ގައި ވަޅި ޖެހުމުން އެކަލާނގެ
އެއެއްޗެއް ކެނޑެން މެދުވެރިކުރައްވައެވެ. އެއްޗެއް އެ ކަ ނޑަނީ ވަޅިއެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު لّا
تعالى އެވެ. ވަޅި ލެއްވީ ކެނޑުމުގެ ސަބަބުގެ ގޮތުގައެވެ. މީގެ މާނަ އަކީ، لّا تعالى އެކަލާނގެ
އަޅުތަކުންނަށް ޙަރަކާތާއި، ބޭނުންވާ ޢަމަލުތައް ހެއްދެވީ އެބައިމީހުން ބޭނުންވެގެން އަދި އެކަމެއް
އިޚްތިޔާރުކޮށްގެންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ޠަބީޢީ ޙަރަކާތްތައް ގުޅިފައިވަނީ އަޅުތަކުންގެ އިޚްތިޔާރާއި،
ބޭނުންވުމަކާއެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އެއީ ހަމައެކަނި لّا تعالى ގެ އިރާދަފުޅުން އެހެން ސަބަބުތަކާ އެކު
އުފައްދަވާ ޙަރަކާތްތަކެވެ. لّا تعالى ފިޔަވައި އެހެން ޚާލިޤެއް ނުވެއެވެ. އިރުތަކާއި، ޕާޓިކަލްތަކާއި،
ތިކިތަކާއި، ސެލްތަކާއި، ޖަރާސީމުތަކާއި، އެޓޮމްތަކާއި، އެއެއްޗެހީގެ ޚާއްޞިއްޔަތާއި، ޙަރަކާތްތައް
ހިމެނޭ ގޮތަށް ކޮންމެ އެއްޗެއްގެ ޙަރަކާތް އުފައްދަވަނީ ހަމައެކަނި لّا تعالى އެވެ. އެހެންނަމަވެސް،
ދިރުން ނެތް އެއްޗެހީގެ ޙަރަކާތާއި، އިންސާނުންނާއި، ޖަނަވާރުތަކުގެ އިޚްތިޔާރީ ޙަރަކާތްތަކާ ތަފާތެއް
ވެއެވެ. އެއީ، އިންސާނަކު ނުވަތަ ޖަނަވާރަކު ކަމަކަށް ބޭނުންވެގެން އެކަމެއް އިޚްތިޔާރުކުރާ އިރު،
لّا تعالى އެ ކަމެއް އުފައްދަވައި، އެކަމުގައި އޭނާ އަށް ތައުފީޤު ދެއްވައެވެ. އިންސާނާގެ ޙަރަކާތަކީ،
އޭނާގެ ބާރުގައި ވާ ކަންތައްތަކެއް ނޫނެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި، އިންސާނާ އަށް އޭނާ ޙަރަކާތްކުރަނީ
ކިހިނެއްކަން ވެސް ނޭނެގެއެވެ.]6]] ދިރުން ނެތް އެއްޗެހީގެ ޙަރަކާތްތަކުގައި އިޚްތިޔާރެއް ނޯވެއެވެ.
މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، އަލިފާން ޖެހޭ އެއްޗެއް އެނދުމަކީ، އަލިފާނުގެ އިޚްތިޔާރުގައި އެންދުން
]]6]
ބޭނުންވެގެން ހިންގާ ކަމެއް ނޫނެވެ.
]]6] އިންސާނާގެ ޙަރަކާތްތަކަކީ، ވަރަށް ގިނަ ޖިސްމާނީ އަދި ކެމިކަލް ޙާދިސާތަކެއްގެ ނަތީޖާ އެވެ.
]]6] ޚުދު لّا تعالى ވެސް އެކަލާނގެ ރަޙްމަތާއި ލޯބި ލިބިގެންވާ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ރަނގަޅު އަދި
ފައާިދުހރި ކަންތައްތައް އިރާދަކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުންގެ ނުބައި އަދި ގެއްލުންހުރި އެދުންތައް ޙަޤީޤަތަކަށް
ވުމަށް އެކަލާނގެ އިރާދަނުކުކުރައްވައެވެ. ނުވަތަ އުއުފުއްދަވައެވެ. އެފަދަ ލޮބުވެތި އަޅުތަކުންގެ ފަރާތުން
ހިނގަނީ އަބަދުވެސް ރަނގަޅު އަދި ފައާިދުހރި ކަންތައްތަކެވެ. ނުކުރެވުނު ވަރަށް ގިނަ ކަންތައްތަކާ މެދު
އެބައިމީހުން ދެރަވެއެވެ. އެކަމަކު، އެ ކަންތައްތައް ނުވީ، އެ ކަންތައްތަކުން ލިބެންހުރި ގެއްލުންތަކުގެ
ސަބަބުން ކަން އެބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ނަމަ، ދެރަނުވީހެވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި، އެކަމާ އުފާކޮށް لّا
تعالى އަށް ޝުކުރުވެރިވީހެވެ. އަޒަލުގައި لّا تعالى އިރާދަކުރައްވާފައިވަނީ، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް
82

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އިންސާނާގެ އިޚްތިޔާރީ ޢަމަލުތައް ހިނގަނީ ދެ ކަމެއް ވެގެންނެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ، އޭނާގެ
ހިތުގެ އިޚްތިޔާރާއި، ބޭނުންވުމާއި، ބާރު ހިމެނެއެވެ. އެހެންކަމުން، އަޅާގެ ޢަމަލުތަކަށް ކިޔެނީ، ކުރާ
ކަންތައްތަކެވެ. ކަމެއް ކުރުމަކީ، އިންސާނާގެ ޞިފައެކެވެ. ދެވަނަ ކަމަކީ، لّا تعالى ގެ އިރާދަފުޅެވެ.
އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކާއި، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކާއި، ޖަޒާދެއްވުމާއި، ޢަޒާބުދެއްވުމާއި، މި
ހުރިހާ ކަމެއް ވަނީ އިންސާނަކު ކުރާ ކަމެއް ވުޖޫދުވުމަށެވެ. سورة الصافات ގެ 96 ވަނަ
އާޔަތުގައި ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ. (وَ ٱلَُّ خَلَقَكُْم وَ مَا تَعْ مَلُونَ * الصافات:)96 މާނައީ: ”އަދި
ތިޔަބައިމީހުންނާއި، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާހާ ކަމެއް ހެއްދެވީ للّا އެވެ“. މިއާޔަތުން ބަޔާންކުރައްވަނީ،
އަޅުތަކުންގެ ޢަމަލުތަކުގައި إرادة جزئية ވާ ކަމެވެ. މާނަ އަކީ، ކަމެއް ކުރުމުގެ ޞިފައެވެ. ހަމަ
އެއާއެކު، އެއްވެސް މަޖްބޫރުކަމެއް ނެތް ކަމެވެ. އިންސާނާ ކުރި ކަމެކޭ ބުނެވެނީ މިހެން ވެގެންނެވެ.
މިސާލަކަށް، »ޢަލީ ޖަހައި މުގުރައިފި« މިހެން ބުނުމުން ދޭހަވަނީ، ކޮންމެ ކަމެއް ހިނގަނީ قضاء
އާއި قدر އިން ކަމެވެ.
ކަމެއް ވުމަށް ޓަކައި، އިންސާނާގެ ހިތް އެކަމަކަށް ބޭނުންވާން ޖެހޭނެ އެވެ. މި ބޭނުންވުމަށް
ކިޔެނީ، كسب އެވެ. المرحوم اآلمدي ވިދާޅުވެފައި ވާ ގޮތުގައި، މި كسب އަކީ، ޢަމަލުތައް އުފެދުމުގެ
ސަބަބެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އިޚްތިޔާރީ ޢަމަލުތައް އުފެދުމުގައި كسب ގެ އެއްވެސް އަސަރެއް ނެތް
ކަމަށް ބުނުމަކީ، ނުރަނގަޅު ބުނުމެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، އިންސާނާ އެދުނު ޢަމަލާއި، ހިނގި ކަމަކީ
ތަފާތު ދެ ކަމެއް ނޫނެވެ. މީގެ މާނަ އަކީ، އިންސާނާ އަށް އޭނާ ބޭނުންހާ ކަމެއް ނުކުރެވޭނެ އެވެ؛
އޭނާ ބޭނުންނުވާ ކަންތައް ވެސް ވެދާނެ އެވެ. އިންސާނާ ބޭނުންވާހާ ކަމެއް ކުރާ ނަމަ، އަދި އޭނާ
ބޭނުންނުވާ ކަމެއް ނުވާ ނަމަ، އޭނާ ވާނީ لّا تعالى ގެ އަޅަކަށް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، ކަލާނގެ ކަމަށް
ދަޢުވާކުރުމެވެ. لّا تعالى ގެ އަޅުތަކުން މަތިވެރިކުރައްވައި، އޯގާވަންތަކަމާއި، ބާރާއި، ހަކަތަ ދެއްވީ،
އެކަލާނގެ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކާއި، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުތައް ބެހެއްޓޭ
މިންވަރަށެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، ޞިއްޙަތު ރަނގަޅު ބޭނުންވާ ވަރަށް ތަނަވަސްކަން
ހުރި މީހަކަށް އޭނާގެ ޢުމުރުން އެއް ފަހަރު ޙައްޖުގެ އަޅުކަން އަދާކުރެވިދާނެ އެވެ؛ ބަރަކާތްތެރި
ރަމަޟާން މަހުގެ ހަނދު ފެނުމަށް ފަހު އަހަރަކު އެއް މަސްދުވަހު ރޯދަ ހިފިދާނެ އެވެ؛ ފަރްޟު
ނަމާދު ކޮންމެ ދުވަހަކު 5 ފަހަރު އަދާކުރެވިދާނެ އެވެ؛ ނިޞާބު ހަމަވާ ވަރަށް ފައިސާ ނުވަތަ
މުދާ ހުރި މީހަކު ނަމަ، އޭގެ ސާޅީސް ބައި ކުޅަ އެއް ބައި ރަން ނުވަތަ ރިހިން ޒަކާތުގެ ގޮތުގައި
ފަޤީރު މުސްލިމުންނަށް ކޮންމެ ހިޖުރީ އަހަރަކު އޭނާގެ ފައިސާ އިން ނުވަތަ މުދަލުން ނިޞާބު[[6[
ހަމަވާ ފަހުން ދެވިދާނެ އެވެ. މިއިން ދޭހަވާ ކަމަކީ، އިންސާނާ ބޭނުންވާ ނަމަ، އޭނާގެ އިޚްތިޔާރީ
ޢަމަލުތައް ކޮށްފައި، ބޭނުން ނޫން ނަމަ، ނުކުރުމުގެ މިނިވަންކަން ލިބިފައިވާ ކަމެވެ. މިއިން ދޭހަވަނީ
އެބައިމީހުން އެދޭ ކަންތައްތައް އުފެއްދެވުމަށެވެ. އަޒަލުގައި لّا تعالى ގެ އެކަމަކަށް އިރާދަނުކުރެއްވި
ނަމަ، އަހަރެމެންގެ އިޚްތިޔާރީ ޢަމަލުތައް އަހަރެމެން އެކަންކަމަށް ނޭދުނަސް އެކަލާނގެ އުފައްދަވައެވެ.
އަހަރެމެންގެ އިޚްތިޔާރީ ޢަމަލުތައް އަހަރެމެން އެކަމަކަށް އެދުމަށް ފަހު އުފައްދަވަނީ، އަޒަލުގައި އެކަމަކަށް
އިރާދަކުރައްވާފައިވާތީ އެވެ. އެހެންކަމުން، އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާއި ބޭނުންވެވޮޑިގަންނަވާ ކަންތައް
ތަންފީޒުވާނެ އެވެ.
]]6] މި އަޅުކަންތަކުގެ ތަފްޞީލު ހޯއްދެވުމަށް، Endless Bliss ގެ ހަތަރު ވަނަ އަދި ފަސް ވަނަ
ބަޔާއި، مفتاح الجنّة (ސުވަރުގޭގެ މަގު) މި ނަން ކިޔޭ ފޮތް ކިޔުއްވާށެވެ.
83

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
لّا تعالى ގެ މަތިވެރިކަމެވެ. ޖާހިލުންނާއި، ގަމާރުންނަށް قضاء އާއި قدر ނޭނގޭތީ، أهل السنّةّ
ގެ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ވާހަކަތައް ޤަބޫލެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ކުޅަދާނަ ކަމާއި،
ލިބިފައިވާ އިޚްތިޔާރާ މެދު ޝައްކުކުރެއެވެ. އެމީހުން ހީކުރާ ގޮތުގައި، އިންސާނާ އަކީ ޤާބިލުނޫން
އަދި އޭނާ ކުރަން ބޭނުން އިޚްތިޔާރީ ކަންތައްތައް ކުރުމުގައި މަޖްބޫރުވެފައިވާ މީހެކެވެ. ބޭނުންވާ
ގޮތަށް ބައެއް ކަންތައްތަކުގައި ޢަމަލުނުކުރެވޭ ކަމަށް ދެކި، އެބައިމީހުން أهل السنّةّ އިންނާ ދޭތެރޭ
ނޭއްގާނީކޮށް ވާހަކަދައްކައެވެ. އެބައިމީހުންގެ މި ބާޠިލު ބުނުމަކީ، އެބައިމީހުންނަށް ކަންކުރުމަށް
ބޭނުންވުމާއި، އިޚްތިޔާރު ލިބިފައިވާ ކަމެވެ.
قدرة ގެ މާނަ އަކީ، ކަމެއް ކުރުމާއި ނުކުރުމުގެ ޤާބިލްކަމެވެ. ކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް
ބޭނުންވުމަކީ، إختيار އެވެ. ކުރުމަށް އިޚްތިޔާރުކުރި ކަމެއް ކުރުމަށް ބޭނުންވުމަށް ކިޔާ ނަމަކީ،
إرادة (ކުރުމަށް ބޭނުންވުން) އެވެ. ކަމެއް ޤަބޫލުކޮށް ދެކޮޅުނެހެދުމަކީ الرّضاء (consent(
އަދި ޤަބޫލުކުރުމެވެ. خلق އަކީ ކަމެއް ހިނގުމަށް ޓަކައި އަސަރުފޯރުވުމާ އެކު، قدرة އާއި إرادة
އެއްވުމެވެ. އަސަރުފޯރުވުމަކާ ނުލައި قدرة އާއި إرادة އެއްވުމުން، އެއަށް ކިޔަނީ كسب އެވެ.
އިޚްތިޔާރުކުރާ ކޮންމެ މީހަކީ خالق އަކަށް ވާކަށް ނުޖެހެއެވެ. ސަރުފޯރުވުމަށް ހަމަ އެއާ އެކު،
ކުރުމަށް ބޭނުންވުމުގައި އެއްބަސްވުން އޮންނާކަށް ނުޖެހެއެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، ޚަލްޤުކުރެއްވުމުގައި
އިޚްތިޔާރު އޮތުމަކީ އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. لّا تعالى އަކީ خالق އަދި مختار އޭ ބުނެވެނީ އެހެން
ވެގެންނެވެ. އަދި އިންސާނާ އަށް كاسب (ކަމެއް ކުރާ މީހާ) އަދި مختار (ކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރު
އޮންނަ މީހާ(އޭ ވެސް ބުނެވެއެވެ.
އެކަލާނގެ އަޅުތަކުން ކުރާ އަޅުކަންތަކާއި، އަރައިގަންނަ ފާފަތައް އެބައިމީހުން އެކަމެއް ކުރުމަށް
އިރާދަކުރެއްވުމާ އެކު ހައްދަވަނީ لّا تعالى އެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަންނަވަނީ
އަޅުކަންތަކަށެވެ. އަދި ފާފަތަކަށް ރުހިވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. ކޮންމެ ކަމެއް ވުޖޫދުވަނީ، އެކަލާނގެ
އިރާދަކުރައްވައި ޚަލްޤުކުރެއްވުމުންނެވެ. سورة األنعام ގެ 102 ވަނަ އާޔަތުގައި ވަޙީކުރެއްވާފައި
ވެއެވެ. (لَٓ إِلَـهَٰ إِلَّ هُ وَ خَۖـلٰقُِ كُ لِّ شَ ىْ ءٍۢ * األنعام:)102 މާނައީ: ”އެކަލާނގެ މެނުވީ إله އަކު
ނުވެއެވެ. (އެކަލާނގެއީ) ހުރިހާ ތަކެއްޗެއް ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެއެވެ“.
معتزلة އޭ ކިޔޭ ފިރްޤާ އަށް، ކަމެއް ކުރުމަށް ބޭނުންވުމާއި، ކަމެއް ކުރުމުގެ ރުހުމާ ދެމެދު
ފަރަޤު ނޭނގި، އޮޅުންއަރައިގެން ބުނޫއެވެ:. »އިންސާނާ ބޭނުންވާ ކަންތައް އުފައްދަނީ އޭނާ
އަމިއްލަ އަށެވެ«. އެބައިމީހުން قضاء އާއި قدر އަށް އިންކާރުކުރެއެވެ. އަދި الجبريةّ އޭ ކިޔޭ
ފިރްޤާ ވަނީ މުޅިން މަގުއޮޅިފައެވެ. އަދި خلق އާ ނުލައި އިޚްތިޔާރު ވާ ކަމަށް އެބައިމީހުންނަކަށް
ފަހުމެއް ނުވެއެވެ. އިންސާނާ އަށް އިޚްތިޔާރު ލިބިފައިނުވާ ކަމަށް ހީކޮށް، جبريةّ އިން އިންސާނާ
އެއްފަދަ ކޮށްފައިވަނީ، ހިލަޔާއި، ލަކުޑިއާ އެވެ. އެމީހުން ބުނަނީ »ހުރިހާ ނުބައި ކަންތައްތަކާއި،
ފާފަތައް ހައްދަވަނީ لّا تعالى ކަމަށް ވުމާ އެކު، އިންސާނާ އަކީ ފާފަވެރިއެއް ނޫން ކަމަށެވެ«.
جبريّون ބުނާ ފަދައިން، އިންސާނާގެ ކިބައިގައި ކަމެއް ކުރަން ބޭނުންވުމާއި، އެކަން ކުރުމުގެ
އިޚްތިޔާރު ނެތިފައި، ފާފަތައް ކުރުމަށް لّا تعالى އަޅުތަކުންނަށް މަޖްބޫރުކުރައްވާ ނަމަ، އަތްފައި
ބަނދެފައި ފަރުބަދައަކުން ވަޓާލެވޭ މީހުންގެ ޙަރަކާތްތަކާއި، މިނިވަންކަމާ އެކު ކަނާތްފަރާތަށާއި،
ވާތްފަރާތަށް ބަލަމުން ފައިމަގުން ތިރިއަށް ފައިބާ މީހުންގެ ޙަރަކާތްތަކާ ތަފާތެއް ނެތެވެ. އެކަމަކު
84

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
حقّ ގޮތަކީ، އޭގެ އިދިކޮޅެވެ. އެހެނީ، އަތާއި ފައި ބަނދެވިގެން ފަރުބަދައިން ވެއްޓޭ މީހުން އެކަން
ކުރަނީ މަޖްބޫރުން އެ މީހުންގެ ބޭނުންވުމެއް ނެތިއެވެ. އަދި ހިނގާފައި ފައިބާ މީހުން އެކަން ކުރަނީ
އެ މީހުން އެކަމަށް ބޭނުންވެގެން މަޖްބޫރުކަމެއް ނެތި އެވެ. މިކަމުގައި ފަރަޤެއް ނެތް ކަމަށް ދެކޭ
މީހުންނަކީ، ކރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތައް ޤަބޫލުނުކުރާ ހަނި ވިސްނުމުގެ މީހުންނެވެ. އެމީހުން
ދެކޭގޮތުގައި، لّا تعالى ގެ އަމުރުފުޅުތަކާއި، ނަހީކުރެއްވުންތަކުގެ ބޭނުމެއް ނެތެވެ. معتزلة އިން
(ނުވަތަ قدريةّ އިން) ބުނާ ފަދައިން އިންސާނާ އަކީ އޭނާ ބޭނުންވާ ކަންތައްތަކުގެ خالق ކަމަށް
ހީކުރުމަކީ، لّا تعالى ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅު ކަމުގައިވާ (و للّا خالق كلّ شيئ) އަށް އިންކާރުކުރުމެވެ.
އަދި އިންސާނުންނަކީ خلق ކުރުމުގައި لّا تعالى ގެ ބައިވެރިން ކަމަށް ބެލުމެވެ.
معتزلة އިން ފަދައިން ޝީޢީން ބުނާ ގޮތުގައި، އިންސާނާ ކުރަން ބޭނުންވާ ޢަމަލުތައް
އުފައްދަނީ އޭނާ އަމިއްލައަށެވެ. މި ބުނުމަށް ދަލީލެއްގެ ގޮތުން، އެ މީހުން ބުނަނީ، ޙިމާރު
ބަކަތެޅިޔަސް، ފެންގަ ނޑު ހުރަހެއް ނުކުރެވެއެވެ. އެ މީހުން އެއްގޮތަކަށް ވެސް ނުވިސްނާ ކަމަކީ،
އިންސާނަކު ކަމެއް ކުރުމަށް ބޭނުންވެ، لّا تعالى އޭގެ އިދިކޮޅަށް އިރާދަފުޅު ކުރައްވައިފި ނަމަ، އެ
ދެ إرادة އެއްފަހަރާ ނުވާނެ ކަމެވެ. لّا تعالى އިރާދަފުޅު ކުރައްވާ ކަންތައް ވެއްޖެ ކަމުގައި ވާ
ނަމަ معتزلة އިންގެ ބުނުން ކަމުގައިވާ އިންސާނާ އަށް ބޭނުން ކޮންމެ ކަމެއް خلق ކޮށް ކުރުމުގެ
ޤާބިލްކަން ލިބިފައި ނުވާ ކަމަށް ބާޠިލުވީ އެވެ. އެމީހުން ބުނާ ފަދައިން އިންސާނާ ބޭނުންހާ ކަމެއް
ކުރެވޭ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، لّا تعالى ވީހީ ޤާބިލް ނޫން އަދި އުނި ފަރާތަކަށެވެ. އެއީ މުޅިން ޙަޤީޤަތާ
ޚިލާފު ވާހަކައެކެވެ. ކޮންމެ ކަމެއް ވަނީ لّا تعالى ގެ އިރާދަފުޅުންނެވެ. ހުރިހާ ކަމެއް އުފައްދަވާ
ހަމައެކަނި خالق އަކީ لّا تعالى އެވެ. އެކަލާނގެ ربوبية ވަނީ އެފަދައިންނެވެ. »އިންސާނާ މިވެނި
އެއްޗެއް ހެދި އޭ« »އަހަރެމެން މިވެނި އެއްޗެއް ހެދީމޭ«، »އެމީހުން މިވެނި އެއްޗެއް ހެދިއޭ« މިފަދަ
ބަސްތައް ބުނުމަކީ ވަރަށް ބޭއަދަބީ ކަމެކެވެ. އަދި ކުފުރުވާނެ ކަމެކެވެ.]ކުރިން ވެސް ދެންނެވި
ފަދައިން، އިންސާނާގެ އިޚްތިޔާރީ ޙަރަކާތްތައް ހިނގަނީ ވަރަށް ގިނަ ޖިސްމާނީ، ކެމިކަލް އަދި
ފިޒިއޮލޮޖިކަލް ޙާދިސާތަކަކުން، އެކަމަށް ބޭނުންވުމެއް އަދި އެނގުމެއް ވެސް ނެތިއެވެ. މިކަވި ޙަޤީޤަތް
ފަހުމުވާ ހަމަޖެހޭ ސައިންޓިސްޓަކު ނަމަ، »އަހަރެން މިވެނި އެއްޗެއް އުފެއްދައި އީޖާދުކުރީމޭ« މިފަދަ
ބަސްތައް އޭނާގެ އިޚްތިޔާރީ ޢަމަލުތަކާ މެދު ބުނަން ލަދުގަންނާނެ އެވެ. لّا تعالى އާ މެދު އޭނާ
ތަވާޟުޢުވެރިވާނެ އެވެ. މަދު އެއްޗެއް ދަންނަ، ކުޑަކޮށް ވިސްނޭ އަދި ތަވާޟުޢުވެރިކަން ކުޑަ
މީހުން، އެއްވެސް އެއްޗެއް، އެއްވެސް ތާކު ބުނާކަށް ލަދެއް ނުގަންނާނެ އެވެ. ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ
އިންސާނުންނަށް لّا تعالى ގެ ރަޙްމަތް ވެއެވެ. އެބައިމީހުން ބޭނުންވާ ކޮންމެ ކަމެއް ހެއްދެވުމަށް
ފަހު އެކަލާނގެ އެންމެންނަށް ފޮނުއްވައެވެ. އެމީހުން ކުރަންވީ ކަންތައް ވަރަށް ސާފުކޮށް އެކަލާނގެ
އެބައިމީހުންނަށް އަންވައެވެ. އެއީ، އެބައިމީހުންނަށް މި ދުނިޔޭގައި ހަމަޖެހުމާއި، އުފަލުގައި އުޅުމަށް
ޓަކައެވެ. އަދި ދެން އަންނަން އޮތް ދުނިޔޭގައި ނިމުމެއް ނެތް އުފާވެރިކަން ހޯދުމަށް ޓަކައެވެ.
ހަވާނަފްސާއި، ނުބައި އެކުވެރިންނާއި، ގެއްލުންދެނިވި ފޮތްތަކާއި، މީޑިޔާގެ ސަބަބުން މަގުއޮޅި
ކުފުރާއި ބިދުޢައިގެ އަނދަވަޅަށް ވެއްޓިފައިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކޮންމެ
މީހަކަށް ތެދު މަގަށް އިރުޝާދު ދެއްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތެދު މަގަށް ގެންނަވައެވެ. އަނިޔާވެރި އަދި
ޙައްދުފަހަނައަޅާ މީހުންނަކަށް މި ނިޢުމަތެއް ނުދެއްވައެވެ. އެފަދަ މީހުން، އެ މީހުން ވެއްޓިގެން،
85

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ގަޔާވެ އަދި ހިތްއެދުނު ކުފުރުގެ ޗަކަގަ ނޑުން ސަލާމަތްކޮށް ނުދެއްވައެވެ.[
އިޢުތިޤާދުނާމާ މި ފޮތުގެ ތަރުޖަމާ މިހިސާބުން ނިމުނީ އެވެ. މި ފޮތުގެ މުއައްލިފު ކަމުގައިވާ
موالنا الشيخ ضياء الّدين خالد البغدادي العثماني އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ 1192ހ. [1778މ.] ގައި
ބަޣްދާދުގެ އުތުރު ގައި އޮންނަ ޝަހަރުޒޫރު ސިޓީ ގައެވެ. އަވަހާރަވީ 1242ހ. [1826މ.] ގައި
ޝާމް ކަރައިގައެވެ. އޭނާ އަކީ، سيدنا عثمان بن عفّان (رضي لّا عنه) ގެ ދަރިކޮޅުގެ ބޭފުޅެކެވެ.
العثماني ކިޔުނީ އެ ސަބަބަށް ޓަކައެވެ. އޭނާގެ ކޮއްކޮ موالنا محمود صاحب އަށް اإلمام الّنووي
ގެ ޙަދީޘް ފޮތް األربعين ގައިވާ މަޝްހޫރު 2 ވަނަ ޙަދީޘް ކަމުގައިވާ حديث جبريل (عليه الساّلم)
ކިޔައިދެއްވަމުން ދިޔަ އިރު، އެދިވަޑައިގަތީ އެ ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙައެއް ލިޔުއްވައި ދެއްވުމަށެވެ. މި
އެދިލެއްވުމަށް موالنا خالد އިޖާބަދެއްވި އެވެ. އެގޮތުން، އެ ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަ ފާރިސީ ބަހުން
ލިޔުއްވައިދެއްވައި، އޭނާގެ ފޮތުގެ ނަމަކަށް إعتقادنامة މި ނަން ދެއްވި އެވެ. އަދި އެ ޝަރަޙަ ތުރުކީ
ބަހަށް ތަރުޖަމާކުރައްވާފައި، ނަމަކަށް ދެއްވީ اإليمان واإلسالم މި ނަމެވެ.
މި ފޮތް ތަރުޖަމާކުރެއްވީ ކަމާޚު ނަމަކަށް ކިޔާ ރަށުގެ ބޭފުޅެއް ކަމުގައިވާ الحاج فيض للّا
أفندي އެވެ. ގައި އެތަކެއް އަހަރެއް ވަންދެން ކިޔަވައިދެއްވަން އުޅުއްވުމަށް ފަހު އޭނާ އަވަހާރަވީ
1323ހ. [1905މ.] ގައެވެ.
86

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
اإلمام شرف الّدين أحمد بن يحيى المنيري (رحمه لّا تعالى)
ގެ ދެ މަޒްމޫނު
އިންޑިޔާ އިން ކިޔަވާވިދާޅުވި އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ފާހަގަކުރެވޭ އެއް ޢިލްމުވެރިޔާ
ކަމުގައިވާ شرف الّدين أحمد بن يحيى المنيري އޭނާ ފާރިސީ ބަހުން ލިޔުއްވި المكتوبات]6]] ގެ
18 ވަނަ މަޒްމޫނު ގައި ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ:.
”ވަރަށް ގިނަ ބަޔަކު ތިބެނީ ޝައްކާއި ވަހުމުގައެވެ. މިފަދަ ކަމީނާ ވިސްނުމުގެ މީހުން ބުނެތެވެ:.
' لّا تعالى އަށް އަހަރެމެންގެ عبادات (އަޅުކަންކުރުން) ބޭނުންފުޅުވެ ވޮޑިއެއް ނުގަންނަވައެވެ.
އަހަރެމެންގެ އަޅުކަންކުރުމުން އެކަލާނގެ އަށް ވާ އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނެތެވެ. މީސްތަކުން އެކަލާނގެ
އަށް އަޅުކަންކުރުމަކުން ނުވަތަ އަދި ފާފަވެރިވުމަކުން އެކަލާނގެ އަށް ވާ ތަފާތެއް ނެތެވެ. އަޅުކަންކުރާ
މީހުން، އެކުރަނީ އެ މީހުންގެ ނަފްސުތައް ވަރުބަލިކުރުން ފިޔަވައި އިތުރު ކަމެއް ނޫނެވެ'. އެ މީހުންގެ
މި ބުނުމަކީ، ގޯސް ހަމައެކެވެ؛ އިސްލާމް ދީން ނުދަންނަ މިފަދައިން ބުނަނީ، އަޅުކަންކުރުމަށް
އަންގަވާފައި ވަނީ އެއީ، لّا تعالى އަށް ބޭނުންތެރި ކަމަކަށް ވާތީ ކަމަށް އެބައިމީހުން ހީކުރާތީ އެވެ.
މިއީ، މުސްތަޙީލު ކަމެއް ވެދާނެ ކަމެއް ކަމަށް އޮޅުވާލާ ވަރަށް ގޯސް ހީކުރުމެކެވެ. އެއްވެސް މީހަކު
ކުރާ އަޅުކަމުގެ ފައިދާ އޮތީ ހަމައެކަނި އެ މީހަކަށެވެ. سورة الفاطر ގެ 18 ވަނަ އާޔަތުގައި لّا
تعالى މިކަން ވަނީ ވަރަށް ސާފުކޮށް ކަ ނޑައަޅުއްވާފައެވެ. މި ގޯސް ވިސްނުން ގެންގުޅޭ މީހާގެ
މިސާލަކީ، ޑައެޓްކުރުމަށް ޑޮކްޓަރ ލަފާދޭ ބަލިމީހަކު ޑައެޓްނުކޮށް 'އަހަރެން ޑައެޓްނުކުރިޔަސް ޑޮކްޓަރަށް
ވާނެ ގެއްލުމެއް ނޯންނާނެ އެވެ'، މިހެން ބުނާ މީހާގެ މިސާލެވެ. ޑޮކްޓަރަށް ގެއްލުން ނުވާނެ ކަމަށް
އޭނާ ބުނުމަކީ ރަނގަޅު ބުނުމެކެވެ. އެކަމަކު، އެ ބަލިމީހާ އަށް ގެއްލުންވާނެ އެވެ. ޑޮކްޓަރ އޭނާ
ޑައެޓްކުރުމަށް އިރުޝާދުދިނީ، އެއީ ޑޮކްޓަރަށް ފައިދާވާނެ ކަމަކަށް ވާނެތީއެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އެ
ބަލިމީހާގެ ބައްޔަށް ފަރުވާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ. އޭނާ ޑޮކްޓަރގެ އިރުޝާދާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރާ ނަމަ،
އޭނާ ބަލިން ފަސޭހަވާނެ އެވެ. އެހެން ނަހަދައިފި ނަމަ، އޭނާ މަރުވެދާނެ އެވެ. އަދި އެކަމަކުން
ޑޮކްޓަރަށް ވާނެ އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނޯންނާނެ އެވެ.
»ގޯސް ވިސްނުމުގެ ބައެއް އެހެން މީހުން އެއްވެސް އަޅުކަމެއް ނުކުރެއެވެ؛ އަދި ޙަރާމްކަންތައްތަކަށް
އަރައިގަތުން ނުހުއްޓައެވެ. މާނަ އަކީ، އެ މީހުން އިސްލާމް ދީނާ އެއްގޮތަށް ނޫޅެއެވެ. އެ މީހުން
[[6[މި ފޮތުގައި (المكتوبات ގައި) 100 މަޒްމޫނެއް ވެއެވެ. އެ ފޮތް އެކުލަވާލެވުނީ 741ހ. [1339މ.]
ގައެވެ. އަދި ޗާޕުކުރެވުނީ، 1329ހ. [1911މ.] ގައި އިންޑިޔާ ގައެވެ. އިސްތަންބޫލުގެ ސުލޭމާނިއްޔާ
ލައިބްރަރީ ގައި މި ފޮތުގެ ކޮޕީއެއް އެބައޮތެވެ. إرشاد الصاّلحين އާއި، معادن المعاني މި ދެ ފޮތަކީ
އޭނާގެ ފާހަގަކުރެވޭ އެހެނ ދެ ފޮތެކެވެ. 1240ހ. [1824މ.] ގައި އަވަހާރަވި أهل السنةّ ގެ ފާހަގަކުރެވޭ
ޢިލްމުވެރިއެއް ކަމުގައިވާ غالم علي عبد للّا الّدهلوي (رحمه لّا تعالى)، އޭނާގެ 99 ވަނަ މަޒްމޫނުގައި
أحمد إبن يحي منيري ގެ المكتوبات ކިޔުމަށް ލަފާދެއްވައި ލިޔުއްވާފައިވަނީ، އެ ފޮތަކީ ނަފްސުތައް
ޠާހިރުކުރުމަށް ވަރަށް ބޭނުންތެރި ފޮތެއް ކަމަށެވެ. شرف الّدين أحمد إبن يحي منيري (رحمه للّا تعالى)
ދިރިއުޅުއްވީ އޭނާގެ މަހާނަ އެތަނެއްގައި ހުރި ބިހާރުގެ އަވަށެއްގައެވެ. مُنير އަކީ ބިހާރުގެ އަވަށެކެވެ.
އޭނާގެ ތަފްޞީލީ ބަޔޮގްރަފީ ލިޔެވިފައިވަނީ، އިންޑިޔާގެ ޑިއޯބަންޑް ގައި 1332ހ. [1914މ.] ގައި
ޝާއިޢުކުރެވުނު شاه عبدالحق الدهلوي ފާރިސީ ބަހުން ލިޔުއްވި، ފަހުން ޕާކިސްތާނުގެ ލާހޯރު ގައި
އަލުން ޗާޕުކުރެވުނު ފޮތް أخبار األخيار ގައެވެ.
87

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ބުނެތެވެ. ' لّا تعالى އަކީ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ދީލަތިވަންތަ ރަހީމްވަންތަ އޯގާވަންތަ ރަސްކަލާނގެ
އެވެ. އެކަލާނގެ ފާފަފުއްސެވުމުގައި ނިމުމެއް ނެތެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކަށް ޢަޒާބުނުދެއްވާނެ އެވެ'.
އާނއެކެވެ. އެ މީހުން މިތާނގައި ބުނެފައި އޮތް ފުރަތަމަ ޢިބާރާތް ރަނގަޅެވެ. އެކަމަކު، ފަހު ޢިބާރާތް
ރަނގަޅެއް ނޫނެވެ. ޝައިޠާނާ، އެބައިމީހުންނަށް ނުބައި ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމަށް ވަސްވާސްދެއެވެ.
ހެޔޮވިސްނޭ މީހަކު ޝައިޠާނާގެ ވަސްވާސްތަކަށް ނުހެއްލޭނެ އެވެ. އެހެނީ، لّا تعالى ގެ ޢަޒާބު
ވެސް ވަރުގަދަވާނެ އެވެ. ވަރަށް ގިނަ ބަޔަކު ދުނިޔޭގައި ފަގީރުކަމާއި، އުނދަގުލުގައި އެކަލާނގެ
ލައްވައެވެ. އެކަލާނގެ ބައެއް އިންސާނުން ވޭނުގައި އުޅެންޖައްސަވައެވެ. އެކަލާނގެ އަކީ އޯގާވަންތަ
އަދި ރިޒްޤުދެއްވާ ރަސްކަލާނގެ ކަމުގައި ވިޔަސް، ކާނެ ކުޑަމިންވަރެއް ވިޔަސް، ބުރަ މަސައްކަތުން
ދަ ނޑުގޮވާން ހައްދައިގެން މެނުވީ ނުދެއްވައެވެ. ހުރިހާ އެންމެން ދިރިލަހައްޓަވަނީ އެކަލާނގެ ކަމުގައި
ވިޔަސް، އެއްވެސް މީހަކު ނުކައި ނުބޮއި ދިރިނުލަހައްޓަވައެވެ. ބޭސް ނުކާ ބަލިމީހަކަށް އެކަލާނގެ
ޝިފާ ނުދެއްވައެވެ. ދިރިހުރުމާއި، ޞިއްޙަތާއި، މުދާވެރިކަމާއި، އެ ނޫން ވެސް ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތަކަށް
އެކަލާނގެ ސބަބުތަކެއް ލެއްވި އެވެ. އަދި ހަމަ އެއާއެކު، ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތަކަށް ލައްވާފައިވާ
ސަބަބުތަކުގައި ނުހިފާ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ރަޙުމެއް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތަކުން
މަޙްރޫމްކުރައްވައެވެ. ދެ ވައްތަރެއްގެ ބޭސް ވެއެވެ. އެއީ: މާއްދީ ބޭހާއި، ރޫޙާނީ ބޭހެވެ. އެއްވެސް
ވައްތަރެއްގެ ބައްޔަކަށް ބޭސްކުރުމަށް ކުރާ ރޫޙާނީ ބޭހަކީ، ޒަކާތް ދިނުމާއި، ޞަދަޤާތް ދިނުމެވެ.
ވަރަށް ބޮޑަށް އެނގިގެންވާ ދެ ޙަދީޘެއްގެ މާނައިގައި ވެއެވެ:. »ޞަދަޤާތްދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
ބަލިމީހުންނަށް ފަރުވާކުރާށެވެ«! އަދި »ކޮންމެ ބައްޔެއް ވެސް ފަސޭހަކޮށްދޭނެ ބޭހަކީ إستغفار[[7[
އެވެ«. މާއްދީ ވަރަށް ގިނަ ބޭސް ހުރެއެވެ. އެ ބޭސްތައް އެނގޭނީ ތަޖްރިބާ އިންނެވެ. ގިނަގިނައިން
ރޫޙާނީ ބޭސް ބޭނުންކުރުމުން މާއްދީ ބޭސް ހޯދުމަށް ވެސް ފަސޭހަވާނެ އެވެ. އަންނަން އޮތް ދުނިޔޭގެ
ނިޢުމަތްތައް ހޯދުން ވެސް އޮތީ އެހެންނެވެ. އެކަލާނގެ ވަނީ، ކުފުރާއި ޖާހިލުކަމަކީ، ފުރާނައަށް
ނުރައްކާތެރި ވިހަ ކަމުގައި ލައްވާފައެވެ. އަދި ކަންނެތް ކަމަކީ، ރޫޙަށް ބަލިމަޑުކަން ގެނެސްދޭ ކަމެކެވެ.
ބޭސް ބޭނުންނުކޮށްފި ނަމަ، ރޫޙު ބަލިވެ މަރުވާނެ އެވެ. ކުފުރާއި ޖާހިލުކަމަށް އޮތް ހަމައެކަނި ބޭހަކީ،
ޢިލްމާއި، މަޢްރިފާ އެވެ. އަދި ކަންނެތް ކަމަށް އޮތް ފަރުވާއަކީ، ނަމާދު ކުރުމާއި، ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ
އަޅުކަމެވެ. މި ދުނިޔޭގައި، މީހަކު ވިހަ ކެއުމަށް ފަހު، ' لّا އަކީ އޯގާވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. އަދި
އެކަލާނގެ އަޅާ ވިހައިގެ ގެއްލުމުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވާނެ އެވެ'، މިހެން ބުންޏަސް ބަލިވެ މަރުވާނެ
އެވެ. ބޭރަށް ހިންގާ މީހަކު ކާސްޓަރ އޮއިލް ބޮއެފި ނަމަ]ނުވަތަ ހަކުރުބަލި ހުންނަ މީހަކު ހަކުރާއި
[
ފޮނި ކާއެއްޗެހި ކައިފި ނަމަ އޭނާގެ ޙާލަތު ވާނީ އިތުރަށް ގޯހެވެ. އިންސާނާގެ ހަށިގަ ނޑަކީ ނާޒުކު
އެއްޗަކަށް ވާތީ، ވަރަށް ގިނަ ތަފާތު ކަންތައްތައް]މިސާލަކަށް ކާނާ އާއި، އަންނައުނާއި، އުޅޭނެ
[
ތަނެއް އެ ހަށިގަ ނޑު ބޭނުންވެއެވެ. އެ އެއްޗެހި ހޯދައި، ތައްޔާރުކޮށް، ބޭނުންކުރުމަކީ، ވަރަށް
އުނދަގޫ ކަމެކެވެ. (ބޭނުންވާ މި މުހިއްމު ކަންތައްތައް ހޯދުމުގެ) ބުރަ މަސައްކަތް ފަސޭހަކަމާއި،
ހަމަޖެހުމާ އެކު ކުރުމަށް ޓަކައި، އިންސާނާގެ ޠަބީޢަތުގައި ނަފްސު ނަމަކަށް ކިޔާ ވަކި ބާރެއް
އުފެއްދެވި އެވެ. ޖަނަވާރިތަކަށް މި ބާރެއް ބޭނުންމެއް ނުވެއެވެ. ޖިސްމާނީ ބޭނުންތައް ފުއްދުމަށް
]]7] އިސްތިޣުފާރުގެ ގޮތުގައި ކިޔޭ ދުޢާ އަކީ: »أستغفرللاّ العظيم الذي الإله إلّ هوالحيّ القّيوم وأتوب
إليه« އެވެ. ގިނަގިނައިން އިސްތިޣްފާރު ކިޔަންވާނެ އެވެ. އަވަހަށް ކިޔަންޖެހޭ ވަގުތުތަކުގައި ކުރުކޮށް
»أستفغر للّا« މިހެން ކިޔިދާނެ އެވެ.
88

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ނަފްސު އެދެއެވެ. ބޭނުންވާ ވަރަށް ވުރެ އިތުރަށް ވެސް އެފަދަ ބޭނުންތައް ފުއްދައެވެ. ނަފްސުގެ
މިފަދަ އެދުންތަކަށް ކިޔަނީ ޝަހުވާ (އެދުންވެރިކަން) އެވެ. އެދުންވެރިކަން ފުއްދުމަށް ވަރަށް ބޮޑަށް
ބޭނުންވެއެވެ. އަދި ބުއްދީގެ ފާރަލުމާ ޚިލާފަށް، މީހާގެ ހިތަށާއި، ހަށިގަ ނޑަށާއި، އެހެން މީހުންނަށް
ގެއްލުންދޭނެ އެވެ. އެއީ އޭގެ ޒާތުގައި، ފާފަވެރިވާ ފަދަ ކަމެކެވެ. Endless Bliss ގެ ފުރަތަމަ
ބައިގެ ތޭރަ ވަނަ ބާބުގެ ފަހު ބައި ބައްލަވާށެވެ!
ފިކުރާއި، ޢަޤީދާ ފާސިދު އެހެން ގްރޫޕަކުން ކުރާ ކަމަކީ، ނަފްސުގެ ކަސްރަތެއްގެ ގޮތުން، ޝަހުވާނީ
އެދުންތަކާއި، ރުޅި އާއި، ޙިއްސީ އެދުންތައް ފިލުވައިލުމުގެ ބޭނުމުގައި ބަ ނޑުހައިހޫނު ކަމުގައި ތިބުމެވެ.
އެއީ، އިސްލާމް ދީނުގައި ހުއްދަކުރެވިފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެބައި މީހުން ދެކޭ ގޮތުގައި، އިސްލާމް
ދީން އަމުރުކުރަނީ އެ ކަންތައްތައް ފިލުވުމަށެވެ. ދިގު މުއްދަތަކަށް ބަ ނޑުހައިހޫނުކަން ތަޙައްމަލުކުރުމަށް
ފަހު، އެކަންތައްތައް ނުފިލުމުން، އެބައިމީހުން ނިންމަނީ އިސްލާމް ދީން އަމުރުކުރައްވަނީ، ނުކުރެވޭނެ
ކަމެއް ކަމަށެވެ. އެއާއެކު، އެ މީހުން ބުނެތެވެ:. »އިސްލާމް ދީނުގައި އަމުރުކުރައްވާފައިވާ މި
ކަންތައްތަކަކީ، ނުކުރެވޭ ފަދަ ކަންތައްތަކެކެވެ. އިންސާނާގެ ޠަބީޢަތުގައި ލައްވާފައިވާ އާދަތައް
އޭނާޔަކަށް ފިލުވައެއް ނުލެވޭނެ އެވެ. އެ ކަންތައްތައް ފިލުވައިލަން އުޅުމެކޭ، ކަޅު މީހަކު ދޮން މީހަކަށް
ހެދުމެކޭ އެއްފަދަ އެވެ. ކުރުން މުސްތަޙީލު ކަމެއް ކުރަން އުޅުމަކީ، އެ މީހަކުގެ ދިރިއުޅުން ބޭކާރު
ގޮތުގައި ނަގާލުމެވެ«. އެބައިމީހުންގެ އެ ވިސްނުމާއި، ކަންކުރާ ގޮތް ރަނގަޅެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އެ
ގޮތަށް އިސްލާމް ދީން އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަމަށް އެބައިމީހުން ކުރާ ދަޢުވާއަކީ، ސީދާ ޖާހިލުކަމާއި،
ގަމާރުކަމެވެ. އެހެނީ، ކަމުގައިވާ، ރުޅިއާއި، ޝަހްވަތާއި އެނޫނަސް އިންސާނީ ޞިފަތައް ފިލުވައިލުމަށް
އިސްލާމް ދީން އެއްގޮތަކަށް ވެސް އަމުރުކުރައްވާފައެއް ނެތެވެ. އެފަދަ ދަޢުވާތަކަކީ، އިސްލާމް ދީނާ
ދެކޮޅަށް ދެކެވޭ ދޮގު ވާހަކަތަކެވެ. އިސްލާމް ދީން އެ ގޮތަށް އަމުރުކުރައްވާފައި ވާ ނަމަ، އިސްލާމް
ދީނު ގެންނެވި محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ކިބައިގައި އެ ޞިފަތައް ނެތީހެވެ. البريقة شرح
الطريقة]7]] މި ފޮތުގައި ވާ ފަދައިން އެކަލޭގެފާނު މިކަންކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ޙަދީޘްކުރައްވާފައި ވެއެވެ.
(إنّما أنا بشر أغضب كما يغضب البشر) މާނައީ: »ތިމަން ކަލޭގެފާނަކީ ވެސް އިންސާނަކީމެވެ. އެހެން
އިންސާނުން ފަދައިން، ތިމަން ކަލޭގެފާނު ވެސް ރުޅި އަންނަމެވެ«. އަދި)الغضب ال يخرجني عن
الحق(އެވެ. މާނައީ: »ރުޅިއައުމަކުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ޙައްޤުން ބޭރެއް ނުވެއެވެ«. ބައެއް ފަހަރު،
އެކަލޭގެފާނު ކޯފާވެފައި ހުންނަ ތަން ފެނިފައިއެވެ. ކީރިތި ޤުރްއާނު ގައި މާތް لّا ތަޢުރީފުކުރައްވާފައި
ވަނީ: (وَٱْلكَٰـ ظِ مِ ينَ ٱلْغَْي ظَ * آل عمران:)134 މާނައީ: »އަދި، ރުޅި މަތަކޮށް ހިފަހައްޓާ މީހުންނެވެ«.
ރުޅި ނާންނަ މީހުންނަކަށް އެކަލާނގެ ތަޢުރީފެއް ނުކުރައްވައެވެ. އިންސާނާގެ ޝަހުވަތް ނައްތާލަންޖެހޭ
ކަމަށް ބުނާ ބާޠިލު ފިކުރުގެ މީހުން ބުނާ ބުނުމަކީ، ގޯސް ބުނުމެކެވެ. އެހެނީ، ކިރިތި ރަސޫލާ محمّد
(صلّى للّا عليه وسلّم) ނުވަ އަންހެން ބޭކަނބަލުންނާ ކައިވެނިކުރެއްވި އެވެ. އެކަމުން ދޭހަވަނީ، އެ
މީހުންގެ އެ ބުނުން ބާޠިލު ކަމެވެ. މީހެއްގެ ޝަހުވަތް ގެއްލިއްޖެ ނަމަ، އެ މީހަކަށް ޖެހޭނީ ބޭސް
ކާށެވެ. ރުޅި ވެސް އެހެންނެވެ. ފިރިހެނަކު އޭނާގެ ރުޅީގެ ބޭނުންކޮށްގެން އޭނާގެ އަނބިމީހާ އާއި،
ދަރިން ޙިމާޔަތްކޮށްދެވިދާނެ އެވެ. އަދި އޭނާ އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވުންނާ ދެކޮޅަށް ޖިހާދުކުރަނީ،
މި ރުޅީގެ އެހީގައެވެ. އަދި އޭނާގެ ދަރިންގެ ސަބަބުން އޭނާ ގެ ހައިބަތާއި، ޝަރަފު އުފުލެނީ،
[[7[البريقة ގެ މުއައްލިފު محمّد الخادمي އަވަހާރަވީ 1176ހ. [1762މ.] ގައި ޤޫނިޔާ ގައެވެ.
89

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޝަހުވަތުގެ ސަބަބުންނެވެ. މި ހުރިހާ ކަންކަމަކީ، އިސްލާމް ދީނުގައި ހުއްދަކުރައްވާފައިވާ އަދި
ތަޢުރީފުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ.
»އިސްލާމް ދީން އަމުރުކުރައްވަނީ، ޝަހުވަތާއި، ރުޅި ނައްތާލުމަކަށް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެ ދެ
ކަންތައް ވެސް ކޮންޓްރޯލްކޮށް، އިސްލާމް ދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ ގޮތަށް ބޭނުންކުރުމަށެވެ. އޭގެ
މިސާލަކީ، އަސް ދުއްވާ މީހަކު މީހަކު އޭނާގެ އަސް ނުވަތަ ޝިކާރަކުރާ މީހަކު އޭނާގެ ކުއްތާ
ނައްތާލުމުގެ ބަދަލުގައި އޮޅުކުރުމާއި، ގެއްލުން ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި ފައިދާ ހޯދުމެވެ. އެހެން ގޮތަކަށް
ދަންނަވާ ނަމަ، ޝަހުވަތާއި، ރުޅި އަކީ، ޝިކާރަކުރާ މީހެއްގެ ކުއްތާ އަދި އަސް ދުއްވާ މީހެއްގެ
އަސް ފަދަ އެވެ. އެ ދެކަންތައް ނުލައި އާޚިރަތުގެ ނިޢުމަތްތައް ޝިކާރައެއް ނުކުރެވޭނެ އެވެ.
އެކަމަކު، އެ ދެ ކަންތަކުގެ ބޭނުން ހިފުމަށް ޓަކައި، އިސްލާމް ދީނުގައި ވާ ގޮތަށް ތަރުބިއްޔަތުކުރަން
ޖެހެއެވެ. އެ ގޮތަށް ތަރުބިއްޔަތު ނުކުރެވި، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ޙައްދުން ބޭރުވެއްޖެ ކަމުގައި ވާ
ނަމަ، އިންސާނާ ނުރައްކަލުގެ ތެރެއަށް ހުރަހޮޅޭނެ އެވެ. ކަސްރަތަކީ އެ ދެ ޞިފަ މަރާލުމަށް ކުރެވޭ
އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އެ ދެ ޞިފަ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ އެއްގޮތަށް ތަމްރީނުކުރުމެވެ. އަދި މިއީ،
ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ކުރެވިދާނެ ކަމެކެވެ.]7]] އެޓޮމިކް ބާރު ނުވަތަ މަތިންދާ ބޯޓު ބޭނުންކުރުމަކީ،
ޙަޟާރަތެއް ނޫނެވެ. ޙަޟާރަތަކީ، އެތަކެތި އިންސާނިއްޔަތަށް ޚިދުމަތްކުރުމަށް ބޭނުންކުރުމެވެ.
އެކަން އެ ގޮތަށް ކުރެވޭނީ، އިސްލާމް ދީނަށް ޢަމަލުކޮށްގެންނެވެ.
»އަދި ބާޠިލު ވިސްނުމުގެ ހަތަރު ވަނަ ގްރޫޕުގެ މީހުން؛ ޚުދު އެ މީހުންނަށް އޮޅުވާލަނީ މިހެން
ބުނެގެންނެވެ:. 'ކޮންމެ ކަމެއް ވެސް އަޒަލުގައި ވަނީ ޤަދަރުކުރެވިފައެވެ. ކުޑަކުއްޖަކު ވިހެއުމުގެ
ކުރިން، އޭނާ ވާނީ އަކަށް سعيد އަކަށް (ސުވަރުގެ ވަންތަ ވެރިޔަކަށް) ތޯ، ނުވަތަ شقي އަކަށް (ނަރަކަ
ވަންތަ ވެރިޔަކަށް(ތޯ ވަނީ ކަ ނޑައެޅިފައެވެ. މިކަން ފަހުން ބަދަލެއް ނުވާނެ އެވެ. އެހެންކަމުން،
އަޅުކަން ކުރުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެއް ނޫނެވެ'. قضاء އާއި قدر އަކީ ބަދަލުވާ އެއްޗެއް ނޫން ކަމަށާއި،
ކޮންމެ ކަމެއް ވެސް އަޒަލުގައި ވަނީ ތަޤްދީރުކުރެވިފައި ކަމަށް ކިރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا
عليه وسلّم(އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނަށް ޚަބަދު ދެއްވުމުން، ޞާހާބީން ދެންނެވި އެވެ:.)نترك
العبادة و نثق القضاء و القدر في األزل(މާނަ އަކީ، »އަޅުކަންކުރުން ދޫކޮށްލާފައި، އަޒަލުގައިވާ قدر
އަށް އިތުބާރުކުރާނީ އެވެ«. އެކަމަކު، ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އެކަން އެގޮތަށް ކުރުން
ނަހީކުރެއްވި އެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވި އެވެ:. (إعملوا فكلّ ميسّر لما خلق له) މާނައީ، »އަޅުކަން
ކުރާށެވެ. ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް އެ މީހަކަށް އަޒަލުގައި ތަޤްދީރުކުރެވިފައިވާ ކަމެއް ކުރުމަކީ ފަސޭހަ
ކަމެކެވެ«. މާނަ އަކީ، سعيد އަކަށް ވުމަށް އަޒަލުގައި ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހަކަށް ޢަމަލުކުރަން ޖެހޭނީ
سعيد އަކު ކުރަންޖެހޭ ޢަމަލުތަކެވެ. އެހެންކަމުން، ފަހުމްވެފައިވަނީ، سعيد އަކަށް ވުމަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ
މީހަކު އަޅުކަންކުރުމާއި، شقي އަކަށް ވުމަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހަކު އެކަލާނގެ އަންގަވާފައިވާ ގޮތަށް
ނޫޅުމަކީ، އަޒަލުގައި ޞިއްޙަތު ރަނގަޅުވާނެ ކަމަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހުން ކައި ބޭސްކުރުމާއި،
އަޒަލުގައި ބަލިވެ މަރުވާނެ ކަމަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހުން ނުކައި ނުވަތަ ބޭސްނުކޮށް ހުރުން ފަދަ
ކަމެކެވެ. އަޒަލުގައި ބަ ނޑަށްޖެހި ނުވަތަ ބަލިވެގެން މަރުވާނެ ކަމަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހުންނަށް
ކާނާ އާއި ބޭހުން ފައިދާއެއް ނުކުރާނެ އެވެ. އަޒަލުގައި މުއްސަނދިވާނެ ކަމަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ
Endless Bliss]]7] ގެ ހަވަނަ ބައިގެ ސައްބީސް ވަނަ ބާބު ބައްލަވާށެވެ.
90

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
މީހަކަށް އާމްދަނީ ހޯދާނެ ގޮތްތައް ހުންނާނީ ފަހިވެފައެވެ. އަޒަލުގައި އިރުމަތީ ގައި މަރުވާނެ ކަމަށް
ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހަކަށް ހުޅަނގަށް ދިއުމަށް އޮތް މަގު ހުންނާނީ ބަންދުވެފައެވެ. ވާރިދުވެފައިވާ
ގޮތުގައި، އެއްދުވަހަކު عزرائيل (عليه الساّلم)، سليمان (عليه الساّلم) ގެ އަރިހަށް ޒިޔާރަތްކުރެވި
އިރު، އެތާނގައި سليمان (عليه الساّلم) އާ އެކު އިށީނދެގެން އިން މީހަކާ ދިމާލަށް ތޫނު ނަޒަރަކުން
ބައްލަވާލެއްވި އެވެ. ملك الموت ޙައިރާންވެ އޭނާޔަށް ބެއްލެވި ބެއްލުވާ އެކު އެ މީހާ ބިރުގަތެވެ.
عزرائيل (عليه الساّلم)، އެތަނުން ވަޑައިގަތުމުން، އެ މީހާ، سليمان (عليه الساّلم) ގެ އަރިހުން އެދުނީ
عزرائيل (عليه الساّلم) ގެ އަރިހުން ފިލުމަށް ޓަކައި، އޭނާ ހުޅަނގުގައިވާ ޤައުމަކަށް ގެންދިއުމަށް
ވަޔަށް އަމުރުކޮށްދެއްވުމަށެވެ. عزرائيل (عليه الساّلم) އެނބުރި ވަޑައިގަތުމުން، އެ މީހާގެ މޫނަށް
އެހާ ބޮޑަށް ބެއްލެވީ ކީއްވެގެން ތޯ، އެއްސެވި އެވެ. عزرائيل (عليه الساّلم) ވިދާޅުވީ، 'އަހަންނަށް
އަމުރުކުރެވުނީ، އެއްގަޑި އިރު ފަހުން އޭނާގެ ފުރާނަ ހުޅަނގުގައިވާ ރަށެއް ގައި ހިއްޕެވުމަށެވެ. ދެން
އަހަންނަށް އޭނާ ކަލޭގެފާނާ އެކުގައި އިށީނދެގެން ހުރުމުން އޭނާއާ ދިމާލަށް ބެލީ ޙައިރާންވެ ހުރެއެވެ.
ދެން އަހަރެން ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެ އަމުރުފުޅަށް ހުޅަނގަށް ދިޔަ އިރު، އޭނާ އެތަނުން ފެނުމުން
އޭނާގެ ފުރާނަ ހިއްޕަވައިފީމެވެ'.]7]] މި ވާހަކައިން އެނގެނީ، އަޒަލުގައިވާ ތަޤްދީރަކީ ޢިލްމެއް ކަމާއި،
އަމުރެއް ނޫން ކަމެވެ. އަދި އެ މީހާ ملك الموت ދެކެ ބިރުގަތީ އަޒަލީ ޤަދަރުގައިވާ ގޮތަށް އެކަން
ހިނގުމަށް ކަމެވެ. އަދި سليمان (عليه الساّلم) އޭނާގެ އެދުމަށް އިޖާބަދެއްވީ އެވެ. އެކަމަކު، لّا
تعالى އަޒަލުގައި ތަޤްދީރުކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ތަންފީޒުވެގެންދިޔައީ، ސަބަބުތަކުގެ ސިލްސިލާއަކުންނެވެ.
ހަމަ އެގޮތަށް، އަޒަލުގައި سعيد އަކު ކަމުގައި ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހަކުގެ އީމާންތެރިކަމާއި، ނަފްސުގެ
ތަމްރީންތަކުން އަޚްލާޤު ރަނގަޅުކުރުން ވެސް ހަމަ އެފަދަ އެވެ. سورة األنعام ގެ 125 ވަނަ އާޔަތުގައި
لّا تعالى ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ. (فَمَن يُرِِ د ٱلَُّ أَن يَهِْ ديهَۥُ يشَْرَ حْ صَدْرَهۥُ للِِْسلَْٰـمِۖ * األنعام:)521
މާނައީ: » لّا ގެ ތެދުމަގު ދެއްކެވުމަށް އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް، إسالم دين އަށް އެމީހެއްގެ
ހިތް ތަނަވަސްކޮށްދެއްވަތެވެ«. އަޒަލުގައި شقي އެއް ކަމަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހާ، އެއާއެކު ނަރަކަޔަށް
ވަނުމަށް އަޒަލުގައި ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހަކަށް ވިސްނިދާނެ ފިކުރަކީ، 'އަޅުކަންކުރުމުގެ ބޭނުމެއް ނެތެވެ.
އެހެނީ، سعيد އެއް ނުވަތަ شقي އެއް ކަން އަޒަލުގައި ވާ قدر އެވެ'. އޭނާ އަޅުކަންކުރަނީ، އޭނާގެ
ވިސްނުމުގެ ސަބަބަކުނެއް ނޫނެވެ. އޭނާ އަޅުކަންކުރަނީ، އޭނާގެ އެ ފިކުރުން އޭނާ އަކީ، އަޒަލުގައި
شقي އެއް ކަމަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ ކަމަށް ދައްކާތިއެއް ނޫނެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، އަޒަލުގައި އެމީހަކުގެ
ޖަހާލަތު ކަ ނޑައެޅިފައިވާ މީހަކަށް ވިސްނިދާނެ ފިކުރަކީ، 'އަޒަލުގައި ވަނީ ހުރިހާ ކަމެއް ވެސް
ލިޔެވިފައެވެ. ޖަހާލަތުގައި ދެމިހުރުމަށް އަޒަލުގައި ލިޔެވިފައިވާ ނަމަ، އެމީހަކު ތަޢުލީމު ޙާޞިލުކުރުމާއި،
ކިޔުމުގެ ބޭނުމެއް ނެތެވެ'. މި ފިކުރުގެ ދަށުން އެ މީހަކު ނުކިޔަވައެވެ. ނުވަތަ އެއްޗެއް ނުއުނގެނެއެވެ.
އޭނާ ދެމިހުންނަނީ ޖާހިލެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ދަ ނޑުވެރިކަން ކޮށް، ގިނަ ޢަދަދެއްގެ ގޮވާން ލިބޭނެ ކަމަށް
އަޒަލުގައި ލިޔެވިފައިވާ މީހަކަށް އޭނާގެ ދަ ނޑުހެއްދުމާއި، އޮށް އިންދުމުގެ ފުރުޞަތު ވަރަށް ބޮޑަށް
ލިބިގެންދާނެ އެވެ. ހަމަ އެގޮތަށް، އަޒަލުގައި سعيد އެއް ކަމަށް ލިޔެވިފައިވާ މީހަކަށް އީމާންތެރިކަމާއި،
ހެޔޮ ޢަމަލުކުރުން މިންވަރުކުރައްވާނެތެވެ. އަދި އަޒަލުގައި شقي އެއް ކަމަށް ލިޔެވިފައިވާ މީހަކަށް
ކުފުރާއި، އުރެދުން މިންވަރުކުރައްވާނެތެވެ. މިކަން ވިސްނައިނުގަނެވޭ ގަމާރުން ބުނާނެތެވެ. 'އަޒަލުގައި
[[7[1240ހ. [1824މ.] ގައި އަވަހާރަވި موالنا جالل الّد ين الّرومي (رحمه للاّ تعالى) ލިޔުއްވާފައިވާ
المثّنى ގައި މި ވާހަކަ ވަރަށް ތަފްޞީލުކޮށް ލިޔެވިފައި ވެއެވެ.
91

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
سعيد އެއް ކަމަށް ލިޔެވިފައިވާވުމާ އީމާންތެރިކަމާއި އަޅުކަންކުރުމާ ހުރީ ކޮން ގުޅުމެއް ހެއްޔެވެ؟ އަދި
އަޒަލުގައި شقي އެއް ކަމަށް ލިޔެވިފައިވާވުމާ ކުފުރާއި، އުރެދުމާ ހުރީ ކޮން ގުޅުމެއް ހެއްޔެވެ'؟ އެ
މީހުންގެ މި ހަނި ވިސްނުމުން އެ މީހުން މަސައްކަތްކުރަނީ، މި ގުޅުމާއި، ހުރިހާ ކަމެއް އެ މީހުންގެ
އަމިއްލަ ބުއްދިން ޙައްލުކުރުމަށެވެ. އެކަމަކު، އިންސާނާގެ ބުއްދި އަކީ ޙައްދެއް ވާ އެއްޗެކެވެ.
އެހެންކަމުން، ބުއްދިއަށް ވިސްނައިނުގަނެވޭ ފަދަ ކަންތައްތައް، ބުއްދިން ވިސްނަން މަސައްކަތް ކުރުމުން
ދޭހަވަނީ، ބުއްދީގެ އުނިކަމާއި، ގަމާރު ކަމެވެ. މިގޮތަށް ވިސްނާ މީހުން ބަލަންޖެހޭނީ ގަމާރުން ކަމަށެވެ.
عيسى بن مريم (عليه الساّلم) ވިދާޅުވި އެވެ:. 'މަންމަން މީހާ އަށް ވާހަކަދެއްކޭގޮތް ހެދުމާއި، ލޯފަން
މީހާ އަށް ފެންނަ ގޮތް ހެދުމާއި، މަރިވެފައިވާ މީހާ ދިރުއްވުމަކީ، ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫ ކަމަށް
ނުވިއެވެ. އެކަމަކު، ގަމާރު މީހަކަށް ތެދު އޮޅުންފިލުވައިދިނުމަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކުރުމަށް ޤާބިލުނުވި
ކަމެކެވެ'. لّا تعالى، އެކަލާނގެ ނިމުމެއް ނެތް ޢިލްމާއި، ޙިކްމަތުން އެކަލާނގެ ބައެއް އަޅުތަކުންގެ
ދަރަޖަ މަލާއިކަތުންގެ ދަރަޖަ އަށް އުފުއްލަވައެވެ. އަދި ކީއްތޯ އެވެ! މަލާއިކަތުންގެ ދަރަޖަ އަށް ވުރެ
ވެސް މައްޗަށެވެ. އަދި ބައެއް މީހުން ކުއްތާ ނުވަތަ އޫރުގެ ދަރަޖަ އަށް ޑިމޯޓްކުރައްވަ އެވެ.
حضرة الشيخ شرف الّدين أحمد إبن يحيى المنيري ލިޔުއްވި المكتوبات މި ފޮތުގައި ސަތޭކަ
މަޒްމޫނު ވެއެވެ. މި ފޮތް ލިޔުއްވާފައި ވަނީ 741ހ. [1339މ.] ގައެވެ. އަދި ޗާޕުކޮށްފައި ވަނީ
1329ހ. [1911މ.] ގައި އިންޑިޔާގައެވެ. މި ފޮތް އިސްތަންބޫލުގެ ސުލައިމާނިއްޔާ ކުތުބުޚާނާ ގައި
އެބަ އޮތެވެ. މި ފޮތުގެ މުއައްލިފު އެ ފޮތުގެ 67 ވަނަ މަޒްމޫނުގައި ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ:.
»'السعادة' ގެ މާނަ އަކީ، އިންސާނާ ސުވަރުގޭގެ އަހްލުވެރިއެއް ކަމުގައި ވުމެވެ. އަދި 'الشقاوة'
ގެ މާނަ އަކީ، އިންސާނާ ނަރަކައިގެ އަހްލުވެރިއެއް ކަމުގައި ވުމެވެ. السعادة އާއި الشقاوة އަކީ، لّا
تعالى ގެ ޚަޒާނާތަކުގެ ތެރެއިން ދެ ޚަޒީނާ އެވެ. ފުރަތަމަ ޚަޒާނާގެ ތަޅުދަ ނޑިއަކީ، ކިޔަމަންތެރިވުމާއި،
އަޅުކަންކުރުމެވެ. އަދި ދެވަނަ ޚަޒާނާގެ ތަޅުދަ ނޑިއަކީ، އުރެދުމާއި، ފާފަތަކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން،
އިންސާނަކު سعيد އަކު ނުވަތަ شقي ކަމުގައި ވާނެކަން ވަނީ އަޒަލުގައި ލިޔުއްވާފައެވެ. އަޒަލުގައި
سعيد އަކު ކަމުގައި ލިޔުއްވާފައިވާ މީހާ އަށް މި ދުނިޔޭގައި سعادة ގެ ތަޅުދަ ނޑި ވަނީ ދެއްވާފައެވެ.
އަދި لّا تعالى އަށް ކިޔަމަންގަނެއެވެ. އަދި އަޒަލުގައި شقي އަކު ކަމުގައި ލިޔުއްވާފައިވާ މީހާ އަށް
މި ދުނިޔޭގައި شقاوة ގެ ތަޅުދަ ނޑި ވަނީ ދެއްވާފައެވެ. އަދި އަބަދުވެސް ފާފަކުރެއެވެ. މި ދުނިޔޭގައި،
ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް އެމީހަކީ سعيد އެއް ކަން ނުވަތަ شقي އެއް ކަން، އެ މީހެއްގެ އަތުގައި
އޮންނަ ތަޅުދަ ނޑިން ދެނެގަނެވޭނެ އެވެ. ތަޤްވާވެރި ދީނީ ޢިލްމުވެރިން سعيد ންނާއި شقي އިން
ވަކިކޮށް ދެނެގަންނަނީ އެ އަސާސްގެ މައްޗަށް ބަލާފައެވެ. އެކަމަކު، ދުނިޔެއާ ފިކުރު ގުޅިފައިވާ ދީނީ
ޢިލްމުވެރިންނަށް މިކަމެއް ފަހުމެއް ނުވާނެ އެވެ. ޢިއްޒަތާއި، ނިޢުމަތް ލިބުން ވަނީ، ކިޔަމަންތެރިކަމާއި،
އިޚްލާޞްތެރި ކަމާއެކު لّا تعالى އަށް އަޅުކަން ކޮށްގެންނެވެ. އަދި ކޮންމެ ނުބަޔަކާއި، ދުއްތުރާލެއްގެ
މަޞްދަރަކީ ފާފަކުރުމެވެ. ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ދުއްތުރާލާއި، ބަދުނަޞީބު ކުރިމަތިވަނީ، ފާފަކުރުމުގެ
ޒަރީޢާއިންނެވެ. އަދި އަރާމާއި، ހިތްފަސޭހަކަން ލިބެނީ، ކިޔަމަންތެރިވުމުންނެވެ.]7]] ޤުދުސްގައި ހުންނަ
]]7] މިއީ، لّا تعالى ގެ އިލާހީ ޤާނޫނެވެ. އެއްވެސް މީހަކަށް މި ކަން ބަދަލެއް ނުކުރެވޭނެ އެވެ. އަހަރެމެންގެ
ނަފްސުތަކަށް ފަސޭހަ އަދި ފޮނި އެއްޗަކީ سعادة ކަމަށް އަހަރެމެން ބަލައިގެން ނުވާނެ އެވެ. ހަމަ އެއާއެކު،
ނަފްސަށް އުނދަގޫ އަދި ހިތި ކަންތައްތަކަކީ، شقاوة ކަމަށް ވެސް އަހަރެމެން ބަލައިގެން ނުވާނެ އެވެ.
92

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
مسجد األقصى ގައި އެތަކެއް އަހަރެއް ވަންދެން އަޅުކަންކުރުމާއި، ތަސްބީޙަ ކިޔުމުގައި އޭނާގެ ޙަޔާތް
ވޭތުކުރި މީހަކު، އަޅުކަން ކުރުމާއި، އިޚްލާޞްތެރިވުމުގެ ޝަރުޠުތައް ނުއުނގެނުމުގެ ސަބަބުން، އެއް
ސަޖިދަކުރުމުގައި ފަރުވާކުޑަކުރުމުން ނިހާއީ ހަލާކުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓިގެން ދިޔައެވެ. އެހެންނަމަވެސް،
ކަހުފު ބާގައިގެ މީހުންގެ ކުއްތާ، އެއީ މުޑުދާރު އެއްޗަކަށް ވިޔަސް، އެ ޞިއްދިޤުންގެ ފަހަތުގައި
މަދު ފިޔަވަޅުތަކެއް އަޅާފައި ވާތީ، އޭތީގެ ދަރަޖަ އުފުއްލަވައި، އޭގެ ފަހުން ދަރަޖަ ޑިމޯޓެއް
ނުކުރައްވައެވެ. މި ޙަޤީޤަތަކީ، އިންސާނުންގެ ބުއްދި ޙައިރާންކުރުވާ ފަދަ ކަމެކެވެ؛ އެތަކެއް އަހަރެއް
ފާއިތުވީ އިރު ވެސް، ޢިލްމުވެރިންނަށް މި އަރަތުގެ ޖަވާބެއް ނުހޯދުނެވެ. އެހެނީ، އެކަމުގައިވާ އިލާހީ
ޙިކްމަތް އިންސާނާގެ ސިކުނޑިއަށް ވިސްނައެއް ނުގެނެވޭނެ އެވެ. لّا تعالى، آدم (عليه الساّلم) އާއި
އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނާ މުޚާތަބުކުރައްވައި ވަޙީކުރެއްވި އެވެ.)وَلَ تَقْ رَباَ هَـ ذِٰهِ ٱلشَّ جَ رَةَ *
البقرة: (35 މާނައީ: »އަދި ތިޔަ ދެކަނބަލުން މި ހިރިގަހާ ކއިރިވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!«. އަދި
އެގަހުން ފަރިއްކުޅުއްވަން ބޭނުންވެލެއްވި އެވެ. އެހެނީ، آدم (عليه الساّلم) އެ ގަހުން ފަރިއްކުޅުއްވާނެ
ކަން އަޒަލުގައި لّا تعالى އެނގިވޮޑިގެންވެއެވެ؛ آدم (عليه الساّلم) އަށް ސަޖިދަ ޖެހުމަށް އެކަލާނގެ
ޝައިޠާނާ އަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަކު، އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުކުރެއްވީ ޝައިޠާނާ ސަޖިދަ
ނުޖެހުމަށެވެ. އަދި އަޅުތަކުންނަށް އެ އަމުރު ކުރެއްވި އެވެ. އެކަމަކު އެކަލާނގެ އަށް އިޚްލާޞްތެރި
ކަމެއް ނެތް މީހަކަށް އެ ކަން ޙާޞިލުކުރުން މިންވަރު ނުކުރެއްވި އެވެ. ދަންނަ ބޭކަލުން ވިދާޅުވާ
ގޮތުގައި، »މިކަން އަހަރެމެންނަށް އަޞްލު ފަހުމެއް ނުވެއެވެ. ދެން އަހަރެމެންނަށް އެއްޗެއް ބުނެވޭނީ
ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ އެކަލާނގެ އަށް އިންސާނުން އެކަލާނގެ އަށް އީމާންވުމާއި، އަޅުކަންކުރުން
ބޭނުންވެ ވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. ނުވަތަ ކުފުރާއި، ފާފަކުރުމަކުން އެކަލާނގެ އަށް ވާނެ ގެއްލުމެއް
ވެސް ނޯންނާނެ އެވެ. އެކަލާނގެ އަށް އެކަލާނގެ މަޚްލޫޤުނެއް ބޭނުންވެ ވޮޑިގެނެއް ނުވެއެވެ.
އަދި ޢިލްމު ލައްވާފައިވަނީ އަނދިރިކަން ފިލުއްވުމަށެވެ. އަދި ޖަހާލަތު ލައްވާފައިވަނީ ފާފަތަކަށް
އަރައިގަތުމަށެވެ. އީމާންކަމާއި، ކިޔަމަންގަތުމުގެ މަޞްދަރަކީ، ޢިލްމެވެ. އަދި އުރެދުމާއި، ފާފަޔަށް
އަރައިގަތުން ފެށިގެން އަންނަނީ، ތަންދޮރުނުދަތުމުންނެވެ. ދީނުގައި ކުރަން އަންގަވާފައިވާ ކިތަންމެ
ކުޑަ ކަމެއް ވެސް ނުކޮށް ދޫކޮށްގެން ނުވާނެ އެވެ. ހަމަ އެހެންމެ، ކިތަންމެ ކުޑަ ފާފަޔަކަށް ވިޔަސް
ދުރުވާން ޖެހޭނެ އެވެ. މުސްލިމު ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، ތިން ކަމަކީ، އެހެން ތިން
ކަމެއްގެ ސަބަބެވެ. އެއީ: ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ، لّا تعالى ގެ ރުއްސެވުން ހޯދުމަށް އޮތް ސަބަބެވެ.
އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމަކީ، لّا تعالى ގެ ނުރުއްސެވުން ހޯދުމަށް އޮތް ސަބަބެވެ.
އަދި އީމާންތެރިކަމަކީ، ޝަރަފުވެރިކަމާއި، މަތީ ދަރަޖަ ހޯދުމަށް އޮތް ސަބަބެވެ. މި ސަބަބަށް
ޓަކައި، އަހަރެމެން އެންމެ ކުޑަ ފާފަ ކުރުމުން ވެސް ދުރުވުމަށް ވަރަށް ފަރުވާތެރިވާން ޖެހޭނެ އެވެ؛
އެހެނީ، އެ ނުބައި ކަމުގައި لّا تعالى ގެ ނުރުއްސެވުން އޮތުމަކީ އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. އަހަރެމެން
ބަލަންޖެހޭނީ ކޮންމެ މުސްލިމަކީ ވެސް އަހަރެމެންނަށް ވުރެ ރަނގަޅު ބައެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އެހެނީ،
އެ މީހަކީ، لّا تعالى ވަރަށް ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ މީހަކަށް ވެދާނެ އެވެ. އަޒަލުގައި ކަ ނޑައަޅުއްވާފައިވާ
ކޮންމެ މީހެއްގެ ތަޤްދީރު ބަދަލެއް ނުވާނެ އެވެ. لّا تعالى އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، މުޅި ޢުމުރު ގައި
ފާފަކޮށް، ދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ ކަންތައްތައް ނުކުރާ މީހަގެ ފާފަ ފުއްސަވާނެ އެވެ. މަލާއިކަތުން
ސުވާލު ދެންނެވި އެވެ. (قَالُوٓا۟ أَتَجْ عَ لُ فيِهَا مَن يفُْ سِدُ فيِهَ ا وَيَسفِْكُ ٱلِّد مَآ ءَ * البقرة:)30 މާނައީ:
»އެބޭކަލުން (އެހިނދު) ދެންނެވޫއެވެ. އެ ބިމުގައި ފަސާދަކޮށް ލޭއޮހޮރުވާނޭ ބަޔަކު އިބަރސްކަލާނގެ
93

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެ ބިމުގައި ލައްވަނީތޯއެވެ؟«. އެކަލާނގެ ޖަވާބުދެއްވީ »އެ މީހުން ބިންމަތީގައި ފަސާދަނުކުރެއޭ«
އެކޭ ނޫނެވެ. އެކަމަކު ވަޙީކުރެއްވީ (إِنِّىٓ أَعْلَُم مَا لَ تَعلَْمُ ونَ * البقرة:)30 މާނައީ: »އެކަލާނގެ
ވަޙީކުރެއްވި އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގިގެންނުވާ ކަންތައްތައް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ދެނެވޮޑިގެންވަމެވެ«. މާނައަކީ، 'ކަމަކަށް އަހުލުވެރި ނޫން މީހުން އަހުލުވެރިކުރައްވަމެވެ. އަދި ދުރު
މީހުން ކައިރިކުރައްވަމެވެ. އަދި ދެރަނިކަމެތި މީހުން ޢިއްޒަތްތެރިކުރައްވަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެ
މީހުންނާ މެދު ގޮތް ނިންމަނީ ޢަމަލުތަކަށް ބަލާފައެވެ؛ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބައްލަވާވޮޑިގަންނަވަނީ،
އެ މީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ އީމާން ކަމަށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލަނީ، ތިޔަބައިމީހުން ފާފައިން
ބަރީއަވުމަށެވެ. އެބައިމީހުން އެދި ދަންނަވަނީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރަޙްމަތަށެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ތިޔަބައިމީހުން ފާފަތަކުން ބަރީއަވުމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ
ފަދައިން، މުސްލިމުންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުމަށް ވެސް ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވަމެވެ. ތިމަނަރަސްކަލާނގެ އަށް
އެނވޮޑިގަންނަވާ ކަންތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭނެ އެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޒަލީ ނިޢުމަތްތައް
އެ އެންމެނަށް ދެއްވަމެވެ'.« މި ހިސާބުން 76 ވަނަ މަޒްމޫނުގެ ތަރުޖަމާ ނިމުނީ އެވެ. 782ހ.
[1380މ.] ގައި އަވަހާރަވި الشيخ شرف الّدين أحمد بن يحيى المنيري ދިރުއުޅުއްވީ އިންޑިޔާގެ
ބިހާރުގެ ރަށެއްގައެވެ. އޭނާގެ މަޤްބަރާ ވެސް ވަނީ އެތާގައެވެ. އަކީ ބިހާރު ސަރަޙައްދުގައި ވާ
އަވަށްތަކުގެ ތެރެއިން އަވަށެއްގެ ނަމެވެ. شاه عبدالحق دهلوي (رحمة للّا تعالى عليه) ލިޔުއްވާފައިވާ
أخبار األخيار މި ފޮތުގައި އޭނާގެ ބަޔޮގްރަފީ ތަފްޞީލުކޮށް ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. މި ފޮތް ލިޔެފައިވަނީ
ފާރިސީ ބަހުންނެވެ. އަދި ޗާޕުކުރެވިފައިވަނީ، އިންޑިޔާގެ ޑިއޯބަންޑް ގައި 1332ހ. [1940މ.] ގައި؛
އަދި ފަހުން ޕާކިސްތާނުގެ ލާހޯރުގައެވެ. އޭނާ ލިޔުއްވި ފޮތްތައް ކަމުގައިވާ إرشاد الصالحين، معادن
المعاني އަދި مكتوبات، މި ފޮތްތަކަކީ ވަރަށް މުހިއްމު ފޮތްތަކެކެވެ. يحيى منير ގެ ފޮތް مكتوبات
ކިޔުމަށް أهل السنةّ ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑަށް ފާހަގަކުރެވޭ އެއް ޢިލްމުވެރިޔާ ކަމުގައިވާ
غالم علي عبدلّا الّدهلوي]7]] ލަފާދެއްވައެވެ. އަދި އޭނާގެ 99 ވަނަ މަޒްމޫނުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ
ގޮތުގައި، ހިތް ސާފުކުރުމަށް އެ ފޮތް ބޭނުންތެރިއެވެ.
اإلمام الّرباّني (رحمه للّا تعالى) އޭނާގެ ތަފާތު އެކި ލިޔުންތަކުގައި ތިރީގައި ވާ ފަދައިން
ވިދާޅުވެއެވެ:. » لّا ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، فرض އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނަހީކުރައްވާފައިވާ
ކަންތައްތަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، حرام އެވެ. އަދި އަމުރުކުރައްވާފައި ނުވާ އަދި ޙަރާމްކުރައްވާފައި
ނުވާ ކަންތައްތަކަށް ކިޔެނީ مباح އެވެ. للّا تعالى ގެ ރުއްސެވުން ހޯދުމަށް ޓަކައި، فرض ތައް
އަދާކުރުމަށާއި، ޙަރާމްކުރެއްވި ކަންތަކުން ދުރުވުމަށާއި، مباح ކަންތައްތަކުގެ ބޭނުންކުރުމަށް ކިޔޭ
ނަމަކީ، އަޅުކަންކުރުމެވެ. އަދި ކުރާ އަޅުކަންތައް ޞައްޙަވެ މަޤްބޫލުވުމަށް ޓަކައި، ޢިލްމު އުނގެނި
އިޚްލާޞްތެރިވާން ޖެހެއެވެ. މާނަ އަކީ، މި އަޅުކަންތަކުގެ ޝަރުޠުތަކާއި، للّا ގެ ވަޖްހުފުޅަށް
ޓަކައި އަދާކުރާނެ ގޮތް އުނގެނުމެވެ. އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކު އަޅުކަން އަދާކުރުމުގެ މާނަ އަކީ،
ހަމައެކަނި للّا تعالى ގެ ރުއްސެވުމާއި، ލޯބި ހޯދުމަށް ޓަކައި ކުރުމެވެ. ދީނާރުތަކާއި، ދިރުހަމްތަކާއި،
މަޤާމާއި، މަޝްހޫރުކަން ފަދަ ދުނިޔެވީ މަންފާތައް ހޯދުމަށް އެކަން ކުރުމެއް ނޫނެވެ. ޢިލްމު
އުނގެނެންވާނީ، މޮޅު ޢިލްމުވެރިއެއްގެ ބެލުމުގެ ދަށުން ފިޤްހު ފޮތްތައް ކިޔައިގެންނެވެ. އަދި
[[7[عبدلّا الّدهلوي އަވަހާރަވީ 2401ހ. [1824މ.] ގައި ދިއްލީ ގައެވެ.
94

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އިޚްލާޞްތެރިކަން ހޯދޭނީ ޞޫފީ ފޮތްތައް ކިޔައިގެން، ވަލީވެރިއެއްގެ ބަސްފުޅުތަކާއި، އާދަތަކާއި،
ޢަމަލުތައް އޮބްޒާވްކޮށްގެންނެވެ.
އިސްލާމީ ޢިލްމުތައް ބެހިގެންވަނީ ދެބަޔަކަށެވެ. އެއީ، ދީނީ ޢިލްމާއި، ސައިންޓިފިކް ޢިލްމެވެ.
ވީވަރަކުން އެ ޢިލްމުތައް އުނގެނުމަކީ، فرض އެކެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާނަމަ، ބޭސްތައް
ބޭނުންކުރާ މީހަކު އެ ބޭސް ކާނެ ގޮތާއި، ކާނެ ޑޯޒް ދަސްކުރުމަކީ فرض އެކެވެ. ހަމައެހެންމެ،
އިލްކްޓްރިކް އާލާތެއް ބޭނުންކުރަންޖެހޭ މީހަކު އިލެކްޓްރިސިޓީ އާ ބެހޭ ގޮތުން އެނގެންޖެހޭ
މަޢޫލޫމާތު އުނގެނުމަކީ فرض އެކެވެ. އެހެނީ، އެ ކަންކަން ނޭނގުމަކީ، ހަލާކާއި، ނުރައްކާތެރިކަމާ
ކުރިމަތިލާންޖެހޭނެ ސަބަބެކެވެ.
»މުސްލިމަކު އޭނާ އަދާކުރަންޖެހޭ އަޅުކަންތައް އަދާކުރުމުގައި ކަންނެތް ކަން ނުވަތަ ގޯސް
އެކުވެރިންގެ ސަބަބުން އިހުމާލުވެ، މަރުވުމުގެ ކުރިން ތައުބާ ނުވެއްޖެ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އޭނާގެ
ފާފަތަކުގެ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުން ނަރަކައިގައި ޢަޒާބު ދެވޭނެ އެވެ. އަދި فرض ތައް ދަސްކުރާހިތް ނުވާ
މީހަކު، ނުވަތަ އެކަންކަން އުނގެނި އެކަމަކު އެކަންކަން ކުރުމަށް އިސްކަން ނުދޭ މީހަކު، ނުވަތަ
للّا تعالى އަށް ބިރުވެތިވުމެއް ނުވަތަ ހިތާމަޔަކާ ނުލައި فرض ތައް ދޫކޮށްލާ މީހާ އިސްލާމް ދީނުން
ބޭރުވެ، ކާފިރަކަށް ވާނެ އެވެ. އަދި ނަރަކައިގައި ދެމި އޮންނާނެ އެވެ. ޙަރާމް ކަންތައް ކުރުމުގެ
ޙުކުމަކީ ވެސް މިއެވެ.
ކުރާ އަޅުކަމެއްގެ ޢިލްމު ނުއުނގެނި ހުރެ އިޚްލާޞްތެރި ކަމާ އެކު އެ އަޅުކަމެއް އަދާކުރިޔަސް،
އެ އަޅުކަމެއް ޞައްޙައެއް ނުވާނެ އެވެ. އަދި އެ އަޅުކަން އެއްގޮތަކަށް ވެސް އަދާނުކުރާ ނަމަ، އޭނާ
އަށް ނަރަކައިގައި ޢަޒާބު ދެވޭނެ އެވެ. އަޅުކަން އަދާކުރުމުގެ ޝަރުޠުތައް އެނގޭ މީހަކު އެ އަޅުކަމެއް
އަދާކުރުމުން ޞައްޙަވާނެ އެވެ. އަދި ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން، ނަރަކައިގެ ޢަޒާބުން ސަލާމަތްކުރައްވާނެތެވެ.
އެހެންނަމަވެސް، އެ އަޅުކަން އޭނާ އަދާކުރީ އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކުގައި ނޫން ކަމުގައި ވާ ނަމަ،
އޭނާގެ އަޅުކަން އަދި އެހެން ރަނގަޅު ކަމެއް ވެސް ޤަބޫނުކުރެވޭނެތެވެ. އެކަމުން އޭނާ އަށް އެއްވެސް
ސަވާބެއް އާޚިރަތުގައި ނުލިބޭނެ އެވެ. އެ ގޮތަށް ކުރާ އަޅުކަމާއި، ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އެކަލާނގެ
ރުއްސެވުމެއް ނެތް ކަމަށް سورة الكهف ގެ ފަހު އާޔަތުގައި للّا تعالى އަންގަވާފައި ވެއެވެ. ޢިލްމާއި،
އިޚްލާޞްތެރިކަމާ ނުލައި އަދާކުރެވޭ އަޅުކަންތައްތަކުގެ ފައިދާއެއް ނެތެވެ. އޭގެ ސަބަބުން އެ ގޮތަށް
އަޅުކަންކުރާ މީހާ ކުފުރާއި، ފާފަޔާއި، ޢަޒާބުން މިންޖެއް ނުވާނެ އެވެ. ރިވާވެގެންވާ ގޮތުގައި، މި ގޮތަށް
އަޅުކަންކުރި އެތައް މުނާފިޤުންނެއް މަރުވެގެންދިޔައީ ކުފުރުގައެވެ. އަދި ޢިލްމާއި، އިޚްލާޞްތެރިކަމާ
އެކު އަދާކުރެވޭ އަޅުކަމުން އެ އަޅުކަން އަދާކުރާ މީހާ ކުފުރާއި، ފާފައިން ރައްކާތެރިކޮށް ދެއްވައި،
ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގައި ޢިއްޒަތް ދެއްވައެވެ. އަދި سورة المائدة ގެ 9 ވަނަ އާޔަތާއި، سورة العصر
ގައި للّا تعالى ވަޢުދުކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން، އާޚިރަތުގައި ނަރަކައިގެ ޢަޒާބުން މިންޖުކޮށްދެއްވާނެއެވެ.
للّا تعالى ގެ ވަޢުދާ އެކަލާނގެ ޚިލާފުވެ ވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.«[
للّا
ވޮޑިގެން ވެ އެ ވެ. އެ ކަލާނގެއީ އެ އް ކަ އު ވަ ން ތަ ރަ ސް ކަލާނގެ އެވެ.
އެ ކަލާނގެ ފިޔަ ވަ އި އެހެ ން ހުރިހާ އެ އް ޗެ އް ނެ ތިފަ ނާވާނެއެވެ.
95

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އަހަރެމެންގެ ވަށައިގެންވާ ތަކެތި ހުންނަކަން އަހަރެމެންނަށް ރޭކާލަނީ އަހަރެމެންގެ ޙިއްސުތަކާ
ގުޅިފައިވާ ގުނަވަންތަކުންނެވެ. އަހަރެމެންގެ ޙިއްސީ ގުނަވަންތަކުން އަސަރުކުރުވާ އެއްޗްިއސަށް
ކިޔެނީ وجود ނުވަތަ މަޚްލޫޤުތަކެވެ. މަޚްލޫޤާތުތަކުން އަހަރެމެންގެ ފަސް ޙިއްސަށް ކުރާ އަސަރަށް
ކިޔެނީ ޚާއްޞިއްޔަތު ނުވަތަ ސިފަތަކެވެ. އެކި މަޚްލޫޤާތުތައް އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ދެމެދު
ވަކިކޮށް ދެނެގަންނަނީ ޚާއްޞަ ސިފަތަކުންނެވެ. އައްޔާއި، އަޑާއި، ފެނާއި، ވަޔާއި، ބިއްލޫރި
އާ މި ހުރިހާ މާއްދާ އަކީ ކާއިނެކެވެ. ބަރުދަނާއި، ބޮޑުމިނެއް ނުވަތަ ފަޟާގައި ޖާގައެއް ނަގާ
ކާއިނާތަށް ކިޔެނީ جوهر matter))ނުވަތަ މާއްދާ އެވެ. މާއްދާތައް އެކަތި އަނެކައްޗާ ވަކިކޮށް
ދެނެގަންނަނީ އޭގެ ސިފަތަކާއި، ޚާއްޞިއްޔަތުންނެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، ވަޔާއި، ފެނާއި،
ހިލަޔާއި، ބިއްލޫރި އާ މިއިން ކޮންމެ އެއްޗަކީ މާއްދާއެކެވެ. އަލިކަމާއި، އަޑަކީ މާއްދާއެއް ނޫނެވެ.
އެހެނީ، އެއީ ޖާގައެއް ނަގާ އަދި ބަރުދަނެއް ހުންނަ އެއްޗްިއސަށް ނުވާތީ އެވެ. ކޮންމެ ކާއިނަކީ
ވެސް ހަކަތަ ހިމެނޭ މާނަ އަކީ ބާރެއް ނުވަތަ ކަމެއް ކުރުމުގެ ޤާބިލުކަން ލިބިފައިވާ އެއްޗެކެވެ.
ކޮންމެ ކާއިނެއް ހުންނަނީ ހަރުކޮށް ހުންނަ ނުވަތަ ދިޔާކޮށް ހުންނަ ނުވަތަ ގޭސްހެން، މި ތިން
ގޮތުން ކުރެ ގޮތަކަށެވެ. ހަރުކޮށް ހުންނަ މާއްދާތަކުގައި ވަކި ބައްޓަމެއް ހުންނާނެ އެވެ، އަދި ދިޔާ
އަދި ގޭހުން ހުންނަ މާއްދާތަކަށް އެނގިގެންވާ ވަކި ޚާއްޞަ ބައްޓަމެއް ނުހުރެއެވެ. އެހެނީ، މި
މާއްދާތަކުން ނަގަނީ އެ އެއްޗެއް ހުންނަ އެއްޗެއްގެ ބައްޓަމެވެ. ބައްޓަމަކާ އެކު ހުންނަ މާއްދާ އަށް
ކިޔޭ ނަމަކީ ހަށިގަ ނޑެވެ. މާއްދާތައް އަބަދުވެސް ހުންނަނީ ހަށިގަ ނޑުގެ ބައްޓަމަށެވެ. މިސާލަކަށް
ދަންނަވާ ނަމަ، ތަޅުދަ ނޑި އާއި، ޕިނާއި، ޓުވިޒަރ އާއި، އުދެއްޔާއި، މުހޮރަކީ، ތަފާތު އެކި ބައްޓަން
ހުންނަ އެއްޗްިއސެވެ. އެކަމަކު، އެއިން ކޮންމެ އެއްޗެއް ވެސް ހެދިފައިވަނީ ދަ ނޑު މާއްދާއިންނެވެ.
ދެ ވައްތަރެއްގެ ޖިސްމުތައް ވެއެވެ. އެއީ: ވަކިވަކިން ހުންނަ ޖައުހަރުތަކާއި]elements]އަދި
]compound]އެވެ.
ކޮންމެ ޖިސްމަކަށް އަބަދު ވެސް ބަދަލުތަކެއް އާދެއެވެ. މިސާލެއްގެ ގޮތުން ދަންނަވާ ނަމަ،
ޙަރަކާތްކޮށް ހުންނަ ތަން ބަދަލުވެ، ނުވަތަ ބޮޑުވެ ނުވަތަ ކުޑަވެއެވެ. އޭގެ ކުލަ ބަދަލުވެދާނެ
އެވެ. ދިރިހުރި ޖިސްމެއް ނަމަ، ބަލިވެ ނުވަތަ މަރުވެދާނެ އެވެ. މި ބަދަލުތަކަށް ކިޔެނީ ޙާދިސާ
އެވެ. ބޭރުގެ އަސަރަކާ ނުލައި މާއްދާ އަކަށް ބަދަލެއް ނާދެއެވެ. ޙާދިސާގެ ސަބަބުން މާއްދާގެ
އެކުލެވުމަށް ބަދަލުނައިސް އޭގެ އަޞްލު ބަދަލުނުވާ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، ކިޔެނީ ޖިސްމާނީ ޙާދިސާ
physical event]]އެވެ. ކަރުދާސްކޮޅެއް ވީދާލުމަކީ، ޖިސްމާނީ ޙާދިސާ]physical event]
އެކެވެ. މާއްދާއެއް ގައި ޖިސްމާނީ ޙާދިސާ physical event]]އެއް ހިނގުމަށް ޓަކައި ބޭރުގެ
ބާރެއްގެ އަސަރުކުރަން ޖެހެއެވެ. ޖިސްމުތަކުގެ އެކުލެވުން ނުވަތަ ބަދަލުކޮށް ނުވަތަ މާއްދާގެ އަޞްލު
ބަދަލުކުރާ ޙާދިސާތަކަށް ކިޔޭ ނަމަކީ، ކެމިކަލް ހާދިސާ chemical event]]އެވެ. ކަރުދާސްކޮޅެއް
އަނދައި އަޅިއަށް ވުމުން، އެއީ ހިނގާ ކެމިކަލް ހާދިސާ އެކެވެ. ކެމިކަލް ހާދިސާ މާއްދާއެއް ގައި
ހިނގުމަށް ޓަކައި، އެ މާއްދާއަކަށް އެހެން މާއްދާއެއްގެ އަސަރުކުރަންޖެހެއެވެ. ދެ މާއްދާ ނުވަތަ
އެއަށް ވުރެ ގިނަ މާއްދާތައް އެކުވެގެން އެއިން ކޮންމެ އެއްޗެއް ގައި ކެމިކަލް ހާދިސާއެއް ހިނގާ
ހިނގުމަށް ކިޔޭ ނަމަކީ ކެމިކަލް ރިއެކްޝަން chemical reaction]]އެވެ.
އެކި މާއްދާތަކުގެ މެދުގައި ހިނގާ ކެމިކަލް ރިއެކްޝަން ހިނގުމަށް މެދުވެރިވަނީ،)ކެމިކަލް
96

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ބަދަލުއައުމުގައި ހިމެނޭ(އޭގެ އެންމެ ކުދި ބައިތައް ކަމުގައިވާ އެޓޮމްތަކުގެ މެދުގައެވެ. ކޮންމެ
ޖިސްމެއް ވެސް ވަނީ ވަކިވަކި ޒައްރާތަކުން ނުވަތަ އެއްކޮށް ހުންނަ ޒައްރާތަކުންނެވެ. އެޓޮމްތައް
އެކުލެވިގެންވާ ގޮތް (ސްޓްރަކްޗަރ) އެއްގޮތް ވިޔަސް، އޭގެ ސައިޒާއި، ބަރުދަން ތަފާތެވެ.
އެހެންކަމުން، ސަތޭކަ ފަސް ވައްތަރެއްގެ އެޓޮމް ނުވަތަ ޒައްރާ މިއަދު އަހަރެމެންނަށް އެނގެއެވެ.
އެންމެ ބޮޑު ޒައްރާ ވެސް އެންމެ ބާރުދަގަ މައިކްރޮސްކޯޕުން ނުފެންނަހާ ކުޑައެވެ. އެއްވައްތަރުގެ
ޒައްރާތައް އެއްވެގެން އުފެދެނީ އެލެމެންޓް ނުވަތަ جوهر އެވެ. ސަތޭކަ ފަސް ވައްތަރުގެ ޒައްރާ
ހުންނަ އިރު، ސަތޭކަ ފަސް جوهر ވެސް ވެއެވެ. ދަނގަޑާއި، ސަލްފަރ އާއި، މާކަރީ އާއި،
އޮކްސިޖަންއާއި، ކާބަން އާ މިއިން ކޮންމެ ވައްތަރަކީ އެލެމެންޓް ނުވަތަ جوهر އެވެ. ތަފާތު
ޒައްރާތައް އެކުވެގެން އުފެދެނީ ކޮމްޕައުންޑް އެވެ. އެތަކެއް ލައްކަ ކޮމްޕައުންޑް ވެއެވެ. ފެނާއި،
އަލްކަހޯލާއި، ލޮނާއި، ލައިމް އަކީ ކޮމްޕައުންޑް އެވެ. ކޮމްޕައުންޑް އުފެދެނީ، ދޭއް ނުވަތަ އެއަށް
ވުރެ ގިނަ ނުވަތަ ޒައްރާތައް އެކުވެގެންނެވެ.
ފަރުބަދަތަކާއި، ކަ ނޑުތައް ފަދަ ހުރިހާ ޖިސްމުތަކެއް އަދި ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ ގަސްގަހާގެއްސާއި،
ޖަނަވަރުތައް އެކުލެވިގެންވަނީ ސަތޭކަ ފަސް ޖައުހަރުންނެވެ. ދިރިހުރި ނުވަތަ މަރުވެފައިވާ ހުރިހާ
މަޚްލޫޤުންގެ ބިންގަލަކީ، މި ސަތޭކަ ފަސް ޖައުހަރެވެ. ކޮންމެ ޖިސްމެއް ވެސް އުފެދެނީ، މި ސަތޭކަ
ފަސް ޖައުހަރުގެ ތެރެއިން އެކެއް ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ ޒައްރާތައް އެކުވެގެންނެވެ. ވަޔާއި،
ފަހާއި، ފެނާއި، ހޫނުކަމާއި، އަލިކަމާއި، އިލެކްޓްރިސިޓީ އާއި، ޖަރާސީމުތަކުން ކޮމްޕައުންޑްތައް
ފުންޑުކޮށްލައި ނުވަތަ އެއްކޮށްލައެވެ. ބަދަލުވަނީ ސަބަބަކާ ނުލައެއް ނޫނެވެ. މގ އަންނަ ބަދަލުގައި،
ޒައްރާތަކާއި، ޖައުހަރުތަކުގެ ޔުނިޓްތައް އެއް ޖިސްމުން އަނެއް ޖިސްމުގެ ތެރެއަށް ވަދެ ނުވަތަ
ޖިސްމަކުން ނުކުމެ ވަކިވެދެއެވެ. ޖިސްމުތައް ފަނާވާތައް އަހަރެމެންނަށް ފެނެއެވެ. އެކަމަކު،
އަހަރެމެން ގޮތް ނިންމަނީ، އޭތި ފެންނަ ގޮތަށް ކަމަށް ވުމާއެކު، އަހަރެމެންނަށް ބޭރުފުށުން މި ފެންނަ
ފަނާވުން ނުވަތަ ވުޖޫދުވުމަކީ އެހެން ޖިސްމަކަށް ބަދަލުވެގެންދާ ދިއުމެވެ؛ ޖިސްމެއް ފަނާވުން،
މިސާލަކަށް، މުޅަ ހަށިގަ ނޑެއް ކަށްވަޅުގައި އެ ބަދަލުވަނީ، ފެނާއި، ގޭސްތަކާއި، ފަސްގަ ނޑުގެ
މާއްދާތައް ފަދަ އެހެން މާއްދާތަކަކަށެވެ. އަހަރެމެންގެ ޙިއްސުތަކަށް އަސަރުނުކުރާ ފަދަ ބަދަލަކުން
އާ މާއްދާތައް އުފެދޭ ނަމަ، އެ މާއްދާތައް އުފެދޭ ކަމެއް އަހަރެމެންނަކަށް ރޭކާއެއް ނުލާނެ އެވެ. މި
ސަބަބަށް ޓަކައި، އެއަށް އައީ ހަމައެކަނި ބދަލަކަށް ވާ އިރު، އަހަރެމެން މި ނިންމަނީ ކުރިން ހުރި
މާއްދާ ފަނާވީ ކަމަށެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، މި ސަތޭކަ ފަސް ޖައުހަރުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ޖައުހަރެއްގެ
ޠަބީޢަތް ބަދަލުވެ، ޖިސްމާނީ އަދި ކެމިކަލް ޙާދިސާތައް އެއިން ކޮންމެ ޖައުހަރެއް ގައި ހިނގައެވެ.
ކޮމްޕައުންޑެއްގެ ތެރޭގައި ޖައުހަރެއް އެހެން ޖައުހަރަކާ (ނުވަތަ ގިނަ ޖައުހަރުތަކަކާ) އެއްވާ އިރު
ބަދަލުވަނީ ދަނގަ ނޑު iron]]ތަކަކަށެވެ. މާނަ އަކީ އެ ޒައްރާ ނުވަތަ އެޓޮމް އިން އިލެކްޓްރޯން
މަދުވެ ނުވަތަ އެއަށް އިލެކްޓްރޯން އިތުރުވެ، ޖައުހަރުގެ ތަފާތު އެކި ޖިސްމާނީ އަދި ކެމިކަލް
ޚާއްޞިއްޔަތުތައް ބަދަލުވެއެވެ. ކޮންމެ ޖައުހަރެއްގެ ޒައްރާތައް އެކުލެވިގެންވަނީ ނިއުކްލިއަސްއަކާއި،
އިލެކްޓްރޯން މިހެން ކިޔޭ އެކި ޢަދަދުތަކުގެ ކުދި ޕާޓިކަލްތަކުންނެވެ. ނިއުކްލިއަސް ވަނީ ޒައްރާ ނުވަތަ
އެޓޮމްގެ މެދުގައެވެ. ހައިޑްރޯޖަން ފިޔަވައި، ހުރިހާ ޖައުހަރުތަކެއްގެ އެޓޮމްތަކުގެ ނިއުކްލިއަސްތައް
އުފެދިފައިވަނީ ޕްރޮޓޯން ނުވަތަ ނިއުޓްރޯން މިހެން ކިޔާ ޕާޓިކަލްތަކަކުންނެވެ. ޕްރޮޓޯން ގައި
97

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ހުންނަނީ ޕޮޒިޓިވް އިލެކްޓްރިކް ޗާޖެވެ. އަދި ނައިޓްރޯން ގައި އެއްވެސް އިލެޖްޓްރިކް ޗާޖެއް
ނުހުރެއެވެ. އިލެކްޓްރޯން އަކީ، އޭގެ ނިއުކްލިއަސްގެ ވަށައިގެން ދައުރުވާ ނެގެޓިވް އިލެކްޓިކް ޗާޖެވެ.
އިލެކްޓްރޯންތައް އޭގެ އޯބިޓްތަކުގައި އަބަދަކު ދައުރެއް ނުވެއެވެ؛ އޭގެ އޯބިޓް ބަދަލުކުރެއެވެ.
ރޭޑިއޯއެކްޓިވް ޖައުހަރުތަކުގައި ފިޝަންސް fissions]]ކިޔާ ބަދަލުތަކެއް އޭގެ ޒައްރާ ނުވަތަ
އެޓޮމްތަކުގެ ނިއުކްލިއަސްތަކުގައި ހިންގާކަން ވެސް ދަލީލުތަކުން ވަނީ ހޯދިފައެވެ. ހަމައެއާއެކު، މި
ނިއުކްލިއަރ ފިޝަންތަކުގައި އެއް ޖައުހަރު އެހެން ޖައުހަރަކަށް ބަދަލުވެއެވެ؛ އަދި ބައެއް މާއްދާތައް
ފަނާވެ އެނާޖީ އަށް ބަދަލުވެއެވެ. ޔަހޫދީ ފިޒިކްސް ޢިލްމުވެރިޔާ އައިންސްޓެއިން)އަވަހާރަވީ
1375ހ. [1955މ.] ގައި(ވަނީ މި ބަދަލު ގެ ފޯމިއުލާ ހަދާފައެވެ. އެހެންކަމުން، ކޮމްޕއުންޑްތަކެކޭ
އެއްފަދައިން element ތައް [ނުވަތަ ޖައުހަރު] ވެސް ބަދަލުވެ، އެކަތިން އަނެކައްޗަށް ވެސް
ބަދަލުވެދާނެ އެވެ.
ދިރިހުރި ނުވަތަ މަރުވެފައިވާ ކޮންމެ މާއްދާއެއް ވެސް ބަދަލުވެއެވެ. މާނަ އަކީ، ކުރީގެ މާއްދާ ފަނާވެ
އާ މާއްދާއެއް ވުޖޫދުވުމެވެ. މިއަދު ވުޖޫދުގައިވާ ހުރިހާ ދިރުމެއް، މިއަދު ވުޖޫދުގައިވާ ގަސްގަހާގެހި
ނުވަތަ ޖަނަވާރުތައް މިގެކުރިން ވުޖޫދެއް ނުވެއެވެ. އަދި ކުރިން ވުޖޫދުވީ އެހެން ދިރުންތަކެކެވެ. އަދި
މުސްތަޤްބަލުގައި، މިހާރު ދިރިހުރި އެއްވެސް މަޚްލޫޤެއް ނުހުންނާނެ އެވެ. އަދި އޭގެ މަކާނަށް އަންނާނީ
ދިރުންހުރި އެހެން މަޚްލޫޤުންތަކެކެވެ. އަދި ހަމަ އެއާއެކު، ދިރުންނެތް އެއްޗްއިސަށް ވެސް ކަން އޮތީ
މިހެންނެވެ. ވުޖޫދުގައިވާ ދިރުން ހުރި އަދި ދިރުން ނެތް ހުރިހާ އެއްޗެއް ވެސް ބަދަލުވާނެ އެވެ.
މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، ޖައުހަރު ނުވަތަ އެލެމެންޓެއް ކަމުގައިވާ ދަގަ ނޑު އަދި ކޮމްޕައުންޑްތައް
ކަމުގައިވާ ހިލަޔާއި، ކަށި އަދި ހުރިހާ ޒައްރާތައް އަބަދު ވެސް ބަދަލުވެއެވެ. މާނަ އަކީ، ކުރިން
ވުޖޫވި އެތި ފަނާވެ، އެހެން އެއްޗެއް އުފެދެއެވެ. ފަނާވާ އެއްޗްއިސާއި، އަލަށް އުފެދޭ އެއްޗެހި
އެކަތި އަނެކައްޗާ ވައްތަރުވާ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އެ ތަފާތު ދެނެގަތުމަކީ، އިންސާނާގެ ސިކުނޑިއަށް
ވިސްނައިގަތުމަށް ނުކުޅެދިގެންވާ ކަމެކެވެ. އިންސާނާ ހީކުރާ ގޮތުގައި، މާއްދާ އަބަދު ވެސް ވުޖޫދުގައި
ވެއެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ، ސިނަމާ ފިލްމެއް ސްކްރީން ގައި ބެލުންފަދަ އެވެ. އެހެނީ، ތަފާތު މަންޒަރުތައް
ދޭތެރެ ވަރަށް ކައިރިކޮށް ލޮލަށް ފެންނަ އިރު، އެކަން ފާހަގަނުކުރެވި، ބަލާ މީހުން ހީކުރަނީ އެއް
މަންޒަރެއް ޙަރަކާތްކުރަނީ ކަމަށެވެ. ކަރުދާސްކޮޅެއް އަންދައި، އަޅިއަށް ވުމުން، އަހަރެމެން ބުނަނީ
ކަރުދާސް ފަނާވެ، އަޅި އުފެދެނީ ކަމަށެވެ. އެހެނީ، އަހަރެމެންނަށް ފެންނަ ބަދަލަކީ އެއީ އެވެ. އައިސް
ވިރުމުން، އަހަރެމެން ބުނަނީ، އައިސް ނެތި ގޮސް، ފެން އުފެދުނީ ކަމަށެވެ. މާއްދާ އާ ބެހޭ ފަހުގެ
ޢިލްމުތައް ތަފްޞީލާ އެކު (السعادة األبديةّ) މި ފޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.
شرح العقائد މި ފޮތުގެ ކުރީކޮޅުގައި العلّ مة سعدالّدين مسعود بن عمر التفتازاني ވިދާޅުވެފައި
ވެއެވެ:. » للّا تعالى ފިޔަވައި ވުޖޫދުގައި ވާ ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންނަކީ العالم އެވެ. ހަމަ އެހެންމެ،
މަޚްލޫޤުންގެ ކޮންމެ ވައްތަރަކީ عالم އެކެވެ. މިސާލަކަށް، އިންސާނުންގެ عالم، މަލާއިކަތުންގެ عالم،
ޖަނަވާރުންގެ عالم، ދިރުން ނެ-ތް އެއްޗެހީގެ عالم މިހެންނެވެ. ނުވަތަ ކޮންމެ މާއްދާ އަކީ ޢާލަމެކެވެ«.
شرح المواقف]7]] މި ފޮތުގެ 441 ވަނަ ޞަފްޙާ ގައި العلّ مة السيّد شريف الجرجاني
[[7[شرح المواقف ގެ މުއައްލިފު سيّد شريف علي جرجاني އަވަހާރަވީ 816ހ. [1413މ.] ގައި ޝިރާޒު
ގައެވެ. އެފޮތަކީ، قاضي عدود عبد الّر حمن بن أحمد عالءالّدين ލިޔުއްވާފައިވާ مواقف މި ފޮތުގެ
98

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ:. ”عالم އަކީ حديث އެވެ. މާނަ އަކީ، ކޮންމެ އެއްޗަކީ މަޚްލޫޤެކެވެ. އެހެން
ގޮތަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، މަޚްލޫޤުތައް ވުޖޫދަށް އައީ ނެތުމުގެ ތެރެއިންނެވެ.]އަދި މަތީގައި
[
ކިޔައިދީފައިވާ ފަދައިން، މަޚްލޫޤުން ދުނިޔެ އަށް އަންނަނީ އެކަތި އަނެކަތިންނެވެ. މާއްދާ އާއި،
މާއްދާތަކުގެ ސިފަތަކަކީ އަލަށް އުފެދޭ حديث އެވެ. މި މައުޟޫޢު ގައި ޤަބޫލުކުރެވޭ ތަފާތު ހަތަރު
ވިސްނުމެއް ވެއެވެ.
1(1މުސްލިމުންނާއި، ޔަހޫދީންނާއި، މަސީޙީންނާއި، މަޖޫސީން ޤަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި، މާއްދާތަކާއި،
އޭގެ ސިފަތަކަކީ އަލަށް އުފެދޭ حديث އެވެ.
2(2އެރިސްޓޯޓަލް އާއި، އޭނާއަށް ތަބާވި ފައިލަސޫފުން ބުނާ ގޮތުގައި، މާއްދާތަކާއި، އޭގެ ސިފަތައް
ވަނީ އަޒަލުގައި އުފެދިފައެވެ. އެ މީހުން ބުނާ ގޮތުގައި، މާއްދާތަކާއި، އޭގެ ސިފަތައް އުފެދިފައިވަނީ
ނެތުމުގެ ތެރެއަކުނެއް ނޫނެވެ. މިޒަމާނުގެ ކެމިސްޓްރީ އިން އީޖާބީގޮތެއްގައި ސާބިތުކޮށްދެނީ، އެ
ޖަދަލު ގޯސްކަމެވެ. މިފަދައިން ޤަބޫލުކުރާ މީހާ ނުވަތަ ބުނާ މީހާއަކީ އިސްލާމް ދީނުން ބޭރުވެ
ކުފުރުވެފައިވާ މީހެކެވެ. ހަމައެއާ އެކު، إبن سينا]7]] Avicenna))އާއި محمّد فرابي]7]] ވެސް
ވިދާޅުވަނީ މިހެންނެވެ. .”
3(3އެރިސްޓޯޓަލްގެ ކުރިން އުޅުނު ފައިލަސޫފުން ބުނާގޮތުގައި، މާއްދާ ވަނީ އަޒަލުގައި
އުފެދިފައެވެ. އެކަމަކު، އޭގެ ސިފަތަކަކީ، އަލަށް އުފެދޭ حديث އެވެ. މިއަދު ގިނަ ސައިންސްވެރިންގެ
ހުރީ މި ގޯސް ޢަޤީދާ އެވެ.
4(4މާއްދާތަކަކީ، އަލަށް އުފެދޭ حديث ކަމަށް އަދި އޭގެ ސިފަތައް އުފެދިފައިވަނީ އަޒަލުގައި
ކަމަށް އެކަކު ވެސް ބުނެފައެއް ނެތެވެ. މި ހަތަރު މަޒްހަބުން ކުރެ އެއްވެސް މަޒްހަބަކަށް ކަލިނޮސް
އަކަށް އެއްބަހެއް ނުވެވުނެވެ«.
އެތައް ގޮތަކުން މުސްލިމުން ސާބިތުކޮށްދޭ ގޮތުގައި، މާއްދާތަކާއި، ސިފަތަކަކީ އަލަށް އުފެދޭ
حديث އެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތް ބިނާވެފައިވާ އަސާސަކީ، މާއްދާތަކާއި، އޭގެ ހުރިހާ ޒައްރާތައް އަބަދު
ވެސް ބަދަލުވާ ކަމެވެ. ބަދަލުވާ އެއްޗަކީ އަޒަލުގައި އުފެދިފައިވާ އެއްޗަކަށް ނުވާނެ އެވެ؛ އެ ވަނީ
އަލަށް އުފެދޭ حديث އަށެވެ. އެހެނީ، ކޮންމެ މާއްދާއެއް، އޭގެ ކުރީގައި ވި އެއްޗަކުން އުފެދުން
އަޒަލުގެ މާޒީއާ ހަމަޔަށް ރުޖޫޢައެއް ނުވާނެ އެވެ. މި ބަދަލުތަކުގެ ފެށުމެއް ވާނެ އެވެ. މާނަ އަކީ،
ފުރަތަމަ އުފެދުނު ބައެއް މާއްދާތައް އުފެދިފައިވަނީ ނެތުމުގެ ތެރެއިންނެވެ. ފުރަތަމަ އުފެދުނު ބައެއް
މާއްދާތައް ނެތުމުގެ ތެރެއިން އުފެދިފައިނުވާ ނަމަ، މާނަ އަކީ، އޭގެ ކުރީގެ މާއްދާއިން ފަހުން
އުފެދުނު މާއްދާގެ އުފެދުން ނިމުމެއް ނެތް މާޒީއާ ހަމައަށް ދާ ނަމަ، މާއްދާއަކުން އުފެދޭ އެހެން
މާއްދާތަކުގެ ފެށުމެއް ނުވީހެވެ. އަދި އެއްވެސް މާއްދާއެއް ވެސް ވުދޫޖު ނުވީހެވެ. މާއްދާތައް މިހާރު
ވުޖޫދުވުމާއި، އޭގެ އެކަތި އަނެކަތިން އުފެދުން ދައްކުވައިދެނީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން އުފެދުނު އެންމެ
ޝަރަޙައެކެވެ. އޭނާ ވަނީ އޭނާގެ އަމިއްލަ ފޮތުގެ ޚުލާޞާއެއް جواهر މި ނަމުގައި ލިޔުއްވާފައެވެ. އަދި
ފަހުން شمس الّدين فناري ވަނީ އެ ޚުލާޞާ ފޮތުގެ ޝަރަޙައެއް ނެރުއްވާފައެވެ.
[[7[إبن سيناء حسين އަވަހާރަވީ 428ހ. [1037މ.] ގައެވެ.
[[7[محمّد الفارابي އަވަހާރަވީ 339ހ. [950މ.] ގައި ޝާމް ގައެވެ.
99

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ފުރަތަމަ އުފެދުނު މާއްދާ އިން އެތަކެއް މާއްދާއެއް އޭގެ ފަހުން އުފެދިފައިވާ ޙަޤީޤަތެވެ.
އަދި ހަމަ އެއާ އެކު، މަތިން ވެއްޓޭ ހިލައެއް އައީ، އަޒަލުންނޭ ނުބުނެވޭނެ އެވެ. އެހެނީ،
'އަޒަލުގެ މާނަ އަކީ، ފެށުމެއް ނުވުމެވެ'. އަޒަލުން އެއްޗެއް އައިސްފައިވުން ނުވަތަ ފެށުމެއް ނުވުމުގެ
މާނަ އަކީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން އުފެދުމެވެ. އަދި އަޒަލުގައި އުފެދުނު އެއްޗެއް އުފެދިގެން ނުވާނެ
އެވެ. އަލަށް އުފެދޭ އެއްޗަކީ، އަޒަލުން އައިސްފައިވާ އެއްޗެއް ކަމަށް ކުރެވޭ ދަޢުވާއަކީ، ބުއްދީގެ
ހަމަޔާއި، މަންޠިޤާ ޚިލާފު ބާޠިލު ދަޢުވާއެކެވެ. ހަމަ އެހެންމެ، އިންސާނުން އެކަކު އަނެކަކުގެ
ފަރާތުން ގިނަވުން އެއީ އަޒަލުން އަންނަ އައުމަކަށް ނުވާނެ އެވެ. އިންސާނުން ގިނަވެފައިވަނީ،
ނެތުމުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ޚަލްޤުކުރެއްވި ފުރަތަމަ އިންސާނާގެ ފަރާތުންނެވެ. ނެތުމުގެ ތެރެއިން
ފުރަތަމަ ޚަލްޤުކުރެއްވި އިންސާނާ ވުޖޫދުނުވާ ކަމަށާއި، މީހުން އިސްވެދިޔަ އެކަކު އަނެކަކުގެ
ފަރާތުން އުފަންވީ ކަމަށް ބުނެވޭ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އެއްވެސް އިންސާނަކު ވުޖޫދުނުވީހެވެ. މިއީ،
ކޮންމެ މަޚްލޫޤަކާ ބެހޭ ގޮތުން ވެސް ކަން އޮތް ގޮތެވެ. މާއްދާތައް ނުވަތަ މަޚްލޫޤުތައް އެކަތި
އަނެކަތިން އުފެދުމާ ބެހޭގޮތުން، »އެ އެއްޗެއް އައި ގޮތަކަށް އެ އެއްޗެއް އެނބުރި ދާނެ ކަމަށާއި،
ނެތުމުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ އުފެދުނު އެއްޗެއް ނެތް« ކަމަށް ބުނުމަކީ ޖާހިލު އަދި ބުއްދީގެ
ހަމަތަކާއި، ސައިންސާ ފުށުއަރާ ބުނުމެކެވެ. ބަދަލުއައުމުން ދައްކުވައިދެނީ، އެއީ އަޒަލީ އެއްޗަކަށް
ވުމެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އެއިން ދައްކުވައިދެނީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން އުފެދުމެވެ؛ މާނަ އަކީ، އެއިން
ދައްކުވައިދެނީ واجب الوجود ގެ ސިފައެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، ممكن الوجود ކަމެވެ.
ސުވާލު: »މި عالم ހެއްދެވި ފަރާތުގެ ޒާތުފުޅާއި، ސިފަތައް ޤަދީމްވެފައި އަޒަލީ އެވެ. އެހެންކަމުން،
އެކަލާނގެ ހެއްދެވުން އަޒަލީ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، عالم ވެސް އަޒަލީ ވާން ނުޖެހޭ ހެއްޔެވެ«؟
ޖަވާބު: އަހަރެމެންނަށް އަބަދުވެސް ފެންނަ ގޮތުގައި، އަޒަލުގައި ހެއްދެވި ފަރާތް، މާއްދާތަކާއި،
ޒައްރާތައް ބަދަލުކުރައްވަނީ ތަފާތު އެކި ސަބަބުތައް މެދުވެރި ކޮށެވެ؛ މާނަ އަކީ، އެކަލާނގެ
އެތަކެތި ފަނާކުރައްވައި، އޭގެ ބަދަލުގައި އެހެން އެ އެއްޗެހި އުފައްދަވާ ކަމެވެ. އަޒަލުގައި ހެއްދެވި
ފަރާތުން އިރާދަކުރައްވާ ގޮތަކަށް އިރާދަކުރައްވާ އިރަކު މާއްދާތައް އެކަތި އަނެކަތިން ހައްދަވައެވެ.
އެކަލާނގެ ޢާލަމްތައް ޚަލްޤުކުރައްވައި، މާއްދާއާއި، ޒައްރާ އީޖާދުކުރައްވަނީ ކޮންމެވެސް ސަބަބުތަކެއް
މެދުކުރައްވައިގެންނެވެ. ހަމައެފަދައިން، އެއްވެސް ސަބަބަކާ ނުލައި ވެސް، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ
ކޮންމެ އިރަކު އެކަލާނގެ އަށް އެ އެއްޗެހި ޚަލްޤުކުރެއްވިދާނެ އެވެ.
މަޚްލޫޤުންނަކީ، އަލަށް އުފެދޭ حديث ކަމަށް އިޢުތިޤާދުކުރާ މީހާ، އެ މަޚްލޫޤުން ފަނާވާނެ
ކަމަށް، ނުވަތަ ފެށުނު ގޮތަށް އޭގެ ފަހުން ފަނާވާނެ ކަމަށް ވެސް ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އެހެނީ، ނެތުމުގެ
ތެރެއިން ޚަލްޤުކުރެއްވި ފަރާތުން އެ އެއްޗެއް ފަނާކުރައްވައި ނެތިކުރައްވައެވެ. މިއަދު ވަރަށް ގިނަ
ކާއިނާތުތައް އަހަރެމެންގެ ފަސް ޙިއްސަށް އިޙްސާސްނުވާ ގޮތަށް ނެތި ފަނާވެދާ ތަން އަހަރެމެންނަށް
ފެނެއެވެ.
މުސްލިމެއްގެ ޙައިސިއްޔަތުން، މާއްދާތަކާއި، ޖިސްމުތަކާއި، ހުރިހާ އެއްޗެއް ނެތުމުގެ ތެރެއިން
އުފައްދަވައި، އޭގެ ފަހުން ނެތިގެންދާކަމަށް އީމާންވާން ޖެހެއެވެ. ނެތުމުގެ ތެރެއިން މާއްދާތައް
ވުޖޫދަށް އައިސް، އޭގެ ފަހުން ނެތިގެންދާ ތަން؛ މާނަ އަކީ، އޭގެ ބައްޓަމާއި، ސިފަތައް ފަނާވާތަން
އަހަރެމެންނަށް ދަނީ ފެންނަމުންނެވެ. މީގެ ކުރިން ކިޔައިދީފައިވާނޭ ފަދައިން، އަޒަލީ ނުވިޔަސް،
100

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޖިސްމުތައް ފަނާވުމަށް ފަހު އޭގެ މާއްދާ ހުންނާނެ އެވެ؛ للّا تعالى އެ ޖިސްމުތައް އުފައްދަވާފައިވަނީ
ގިނަ ޒަމާންތަކެއް ކުރިންނެވެ؛ އަދި ދުނިޔެ ޤިޔާމަތްވާ އިރު، އެ މަޚްލޫޤުން ފަނާކުރައްވާނެތެވެ.
މިއަދުގެ ސައިންސްގެ ޢިލްމުން، އަހަރެމެން މި ޙަޤީޤަތް ޤަބޫލުކުރުމަކަށް ހުރަހެއް ނާޅައެވެ. އެކަން
ޤަނޫލުނުކުރުމުގެ މާނަ އަކީ، ސައިންސްގެ ޢިލްމު ޤަބޫލުނުކޮށް، އިސްލާމް ދީނާ ދެކޮޅުވުމެވެ.
އިސްލާމް ދީނުން ސައިންސްގެ ޢިލްމަކާ ދެކޮޅެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އިސްލާމް ދީން ދެކޮޅީ އިސްލާމް
ދީނުގެ ޢިލްމު ނުއުނގެނުމާއި، އަޅުކަންތަކުގެ ވާޖިބުތައް އަދާނުކުރުމެވެ. ހަމަ އެހެންމެ، ސައިންސްގެ
ޢިލްމުން އިސްލާމް ދީނާ ދެކޮޅެއް ވެސް ނޫނެވެ. އޭގެ އިދިކޮޅަށެވެ. ސައިންސުން އިސްލާމް ދީން
'ކޮންފާމްކޮށް' 'ވެރިފައި'ކޮށްދެއެވެ.
عالم، حديث ކަމަށް ވާ އިރު، ޚާލިޤަކު ވާނެކަން ޔަޤީނެވެ. އެހެނީ، ކުރިން ބުނެފައިވާނޭ
ފަދައިން، އޭގެ ޒާތުން ހިނގާ ޙާދިސާއެއް ނުހުރެއެވެ. ލެބޯޓަރީތަކާއި، ފެކްޓަރީތަކުގައި، ކަވި
ހިސާބުތަކާއި، އެތަކެއް ތަޖްރިބާތަކުގެ ނަތީޖާ ކަމުގައިވާ ބޭހާއި، ގޭގައި ގެންގުޅޭ ސާމާނައި،
އިލެކްޓްރޯނިކް އާލާތްތަކާއި، ކަރަންޓުން ބޭނުންކުރާ އެއްޗްިއސާއި، ތަފާތު އެކި ހަނގުރާމަޔާއި
ފަނާކުރަނިވި ހަތިޔާރުތަކާއި، އެތަކެއް ލައްކަ ޞިނާޢީ، ދަ ނޑުވެރިކަމުގެ އަދި ވިޔަފާރީގެ
އުފެއްދުންތައް މިއަދު އުފައްދައެވެ. އެ ހުރިހާ އެއްޗްިއސަކީ، އޭގެ ޒާތުން އުފެދުނު އެއްޗެހި ކަމަށް
ދަޢުވާކުރާ އެއްވެސް މީހަކު އެބަހުރި ހެއްޔެވެ؟ ނޫނެކެވެ. އެމީހުން ބުނަނީ، އެ ތަކެތި އުފެދިފައިވަނީ،
ޢިލްމާއި، ބޭނުމާއި، ކޮންމެވެސް މީހަކު އުފައްދައިގެންނެވެ. އެހެންކަމުން، ކޮންމެ ޒަމާނެއް ގައި
ފެންނަ ދިރުން ލެއްވި އެތަކެއް މިލިޔަން މަޚްލޫޤުންނާއި، ޖަމާދާތާއި، ޒަމާނީ ކަވި ހޯދުންތައް
ފެނިފައިނުވާ ކަމަށާއި، އެތަކެތި އެކުލެވިފައިވާ ބައިތައް އުފެދި ފާޅުވީ އޭގެ ޒާތުގައި އަމިއްލަޔަށް
ކަމަށް ނުބުނަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އެއީ، ދެފުށްކެހެރިކަމާއި، ޖަހާލަތާއި، ކަ ނޑައެޅިގެން ހުރި
ގަމާރުކަން ފިޔަވައި ކޯއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ ކޮންމެ މާއްދާއަކާއި، ޙަރަކާތް ހައްދަވާ ފަރާތަކީ ހަމައެކަނި
އެންމެ ޚާލިޤަކުކަން ސާބިތުވެއެވެ. އެ ޚާލިޤަކީ، واجب الوجود އެވެ. މާނަ އަކީ، އެކަލާނގެ ވުޖޫދުވީ
ނެތުމަކުން ނޫންކަމާއި، އަޒަލުގައި ވޮޑިގެންވާ ކަމެވެ. އެކަލާނގެ ވުޖޫދުވުމަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް
ބޭނުންވެވޮޑިގެނެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ އަޒަލުގައި ވޮޑިގެންނުވި ނަމަ، އެކަލާނގެ ވީހީ ممكن الوجود
ނުވަތަ އެހެން މަޚްލޫޤުން ގޮތަށް حديث ނުވަތަ މަޚްލޫޤަކަށެވެ. އޭރުން އެކަލާނގެ އުފެދިފައިވީހީ
ނެތުމުގެ ތެރެއިން، ނުވަތަ ބަދަލުވެގެން، އެހެން ޚާލިޤަކު އުފައްދާފައިވާ އެހެން މަޚްލޫޤަކުންނެވެ؛
އެއާއެކު، ޢަދަދު ނޭނގޭ ވަރަށް ޚާލިޤުން ބޭނުންވާނެ އެވެ. މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް،
މަޚްލޫޤުންނަށް އަންނަ ބަދަލު އަޒަލީނުވާނެ ކަމާއި، ޢަދަދެއް ނެތް ވަރަށް ޚާލިޤުން ނުތިބޭނެ ކަމާއި،
ޚަލްޤުކުރެއްވީ އެންމެ ޚާލިޤެއްކަން ވިސްނޭނެ އެވެ. އެހެނީ، ޚާލިޤުން އެކަކު އަނެކަކު ހައްދަވާ
ނަމަ، ފެށުމުގައި ވެސް ޚާލިޤަކު ނެތީހެވެ. އެހެންކަމުން، ޚަލްޤުކުރެވިފައި ނުވާ ފުރަތަމަ ޚާލިޤަކީ
ހުރިހާ މަޚްލޫޤޫން އުފެއްދެވި ހަމައެކަނި ޚާލިޤެވެ. އެކަލާނގެ އަށް ފަހު އަދި ކުރިން ވެސް އެހެން
ޚާލިޤަކު ނެތެވެ. ޚާލިޤު، ޚަލްޤެއް ނުކުރެވޭނެ އެވެ. އެކަލާނގެ އަބަދުވެސް ވުޖޫދުވާނެ އެވެ.
އެންމެ ހިނދުކޮޅަކަށް ނަމަވެސް، އެކަލާނގެ ވުޖޫދުނުވާ ނަމަ، ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން ވެސް ވުޖޫދުވުން
ހުއްޓޭނެ އެވެ. واجب الوجود އަކީ، އެއްވެސް އެއްޗެއް އެއްވެސް ގޮތަކަށް ބޭނުންވެވޮޑިގަންނަވާ
ފަރާތެއް ނޫނެވެ. ބިންތަކާއި، އުޑުތަކާއި، ޒައްރާތަތާއި، މަޚްލޫޤުން ވަކި ނިޒާމެއް ގައި ހައްދަވައި
101

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އީޖާދުކުރެއްވި ފަރާތެއް ވާނީ، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ވަގުތުން ހެއްދުމަށް
ޤާބިލު، އާދަޔާޚިލާފަށް ކުޅަދުންވަންތަ އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ފަރާތަކަށެވެ. އެކަލާނގެ ވާނީ ބަދަލެއް
ނާންނަ އެންމެ ފަރާތަކަށެވެ. އެކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަ ކަމަކީ، އަބަދީ އެއްޗެއް ނޫން ނަމަ،
އަދި ދާއިމީ ޢިލްމުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ނޫން ނަމަ، މަޚްލޫޤުން ވަކި ނިޒާމެއް ގައި ހައްދަވައި
އީޖާދުނުކުރެއްވުނީހެވެ. އެއް ޚާލިޤަށް ވުރެ ގިނަ ޚާލިޤުން ތިބި ނަމަ، އެއްޗެއް އުފެއްދެވުމުގައި
އިރާދް ތަފާތުވީހެވެ. އިރާދަ ޤަބޫލުނުކުރެވޭ ފަރާތަކީ އިލާހަކަށް ނުވާނެ އެވެ. އަދި މަޚްލޫޤުން
އޮޅުންބޮޅުން ވީހެވެ. އަދި ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް ނިޒާމް ގަޑުބަޑު ވހެވެ.)لَوْ كَ انَ فيِهِ مَآ ءَالهِةٌَ
إِلَّ ٱلَُّلَفَسَ دَتَاۚ (މާނައީ: »އެ ދެ ތާނގައި)އެބަހީ: އުޑާއި ބިމުގައި(هީلا މެނުވީ إله ންތަކެއް ވީނަމަ،
އެ ދެ ތަން ފަސާދަވެއްޖައީހެވެ«. އިރާދައިގައި ނުކުޅެދޭ ފަރާތް، ނުވަތަ ބޭނުންވާ ކަންތައް ނުކުރެވޭ
ފަރާތް އިލާހަކަށް ނުވާނެ އެވެ. އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބޭނުންވާ މީހުން، ޢަރަބ ބަހުންނާއި ތުރުކީ ބަހުން
علي األوشي (އަވަހާރަވީ 575ހ. [1180މ.]) ލިޔުއްވާފައިވާ قصيدة اأިلمالي ބައްލަވާށެވެ.
ޚާލިޤަށް ބަދަލެއް އައުމެއް ނެތެވެ. ކައުނު އުފެއްދެވުމުގެ ކުރިން އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވީ މިހާރު
ވެސް ވޮޑިގެންވާ ގޮތަށެވެ. އެކަލާނގެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ނެތުމުގެ ތެރެއިން ހެއްދެވި ހެން، އަބަދު ވެސް
އަދި މިހާރު ވެސް ހުރިހާ އެއްޗެއް ހައްދަވައެވެ؛ އެހެނީ ބަދަލުއައުމަކީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ
އުފައްދަވާ ކަމުގެ ދަލީލެކެވެ. މަތީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފަދައިން، އެކަލާނގެ އަބަދު ވެސް ވޮޑިގެން
ވެއެވެ. އަދި އަބަދަށް ދެމިވޮޑިގެން ވެއެވެ. މި ސަބަބަށް ޓަކައި، އެކަލާނގެ އަށް އެއްވެސް ބަދަލެއް
ނާދެއެވެ. މަޚްލޫޤުން އުފެދުމުގައި އެކަލާނގެއަށް ބޭނުންވި ފަދައިން، ކޮންމެ ހިނދުކޮޅަކު ވެސް
މަޚްލޫޤުން އެކަލާނގެ އަށް ބޭނުންވެއެވެ. ހުރިހާ އެއްޗެއް ހައްދަވައި، ހުރިހާ ބަދަލެއް ގެންނަވަނީ،
ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ އެވެ. އެކަލާނގެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހައްދަވަނީ، ވާސިޠާއަކުންނެވެ. އެއީ، ކޮންމެ
އެއްޗެއް ވަކި ނިޒާމެއްގެ މައްޗަށް ހިނގުމަށާއި، އިންސާނުން ޙަޟާރަތުގައި ދިރިއުޅުމަށް ޓަކައެވެ.
ސަބަބުތައް އުފެއްދެވި ގޮތަށް، އެކަލާނގެ އަސަރުކުރުމުގެ ބާރާއި، ސަބަބުތަކަށް ކަމެއް ވެސް ހެއްދެވި
އެވެ. އިންސާނާ އަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުއުފެއްދޭނެ އެވެ. އެކަމަކު، އިންސާނުންނަކީ ހަމައެކަނި
މާއްދާތަކުގައި ސަބަބުތަކަށް އަސަރުކުރުމުގެ ވަސީލަތްތަކަށެވެ.
ބަ ނޑުހައިވުމުން ކެއުމާއި، ބަލިވުމުން ބޭސް ކެއުމާއި، އުއްބައްތިއެއް ދިއްލުމަށް އަލިފާންދަ ނޑިއެއް
ރޯކުރުމާއި، ހައިޑްރޯޖަން ހޯދުމަށް ޒިންކަށް އެސިޑް އެޅުމާއި، ސިމިންތި ހެދުމަށް ކްލޭއާ އުވަ
އެއްކޮށްގެން ހޫނުކުރުމާއި، ކިރު ހޯދުމަށް ގެރިއަށް ކާންދިނުމާއި، ކަރަންޓު ހޯދުމަށް ހައިޑްރޯ
އިލްކްޓްރިކް އިންޖީނުގެ ހެދުމާއި، ކޮންމެ ވައްތަރެއްގެ ކާރުޚާނާ އެޅުމަކީ، للّا تعالى ގެ މަޚްލޫޤުން
ބޭނުންކުރާ ސަބަބުތަކާއި ވަސީލަތްތަކުގެ މިސާލެކެވެ. އޭރުން للّا تعالى އާ އެއްޗެހި އުފައްދަވާނެ
އެވެ. އަދި އިންސާނުންނަކީ، للّا تعالى ޚަލްޤުކުރެއްވުމުގެ ވަސީލަތެކެވެ. للّا تعالى ޚަލްޤުކުރައްވަނީ
މިފަދައިންނެވެ. އެހެންކަމުން، »މީތި އުފެއްދީ އިންސާނާއޭ« އަދި »މީތި ހެދީ އަހަރެމެން« މިފަދައިން
ޖާހިލު ގަމާރެއް ނޫނީ ނުބުނާނެ އެވެ. މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ، އެބައިމީހުން ހެއްދެވި
އެކަލާނގެ މެނުވީ އެހެން އިލާހަކު ނެތް ޚާލިޤަށް ލޯބިވުމާއި، ދިރުއްވަވާ، މަރުގަންނަވާ ޚާލިޤަށް
އިޚްލާޞްތެރި އަޅުންގެ ގޮތުގައި ތިބުމެވެ. އެބައިމީހުން ވާންޖެހޭނީ އެކަލާނގެ ޚާދިމުން އަދި
އަޅުތަކުންނަށެވެ. މާނަ އަކީ، ކޮންމެ މަޚްލޫޤަކު ވެސް، އެކަލާނގެ އަށް އަޅުކަންކޮށް، ކިޔަމަންތެރިވެ
102

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އަދި އިޙްތިރާމް އަދާކުރުމެވެ. މި ޙަޤީޤަތް ވަނީ ވަރަށް ތަފްޞީލުކޮށް މި ފޮތުގެ ތަޢާރަފުގައި
ލިޔެވިފައެވެ. ޚުދު އެކަލާނގެ ވަނީ واجب الوجود، އުފަންވުމެއް އަދި އުފަންކުރުމެއް ނެތް،
އެއްކައުވަންތަ އިލާހުގެ ނަންފުޅަކީ للّا ކަން ކަ ނޑައަޅުއްވާފައެވެ. ޚުދު އެކަލާނގެ އަހަރެމެންނަށް
އަންގަވާފައިވާ އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅުގެ ނަން ބަދަލުކުރުމުގެ ޙައްޤެއް އިންސާނުންނަށް ލިބިގެނެއް
ނުވެއެވެ. އެކަމެއް ކުރުމުގެ ޙައްޤު ނެތް ކަމެއް ކުރުމަކީ ވަރަށް އަނިޔާވެރި އަދި ހުތުރު ކަމަކަށް
ވާނެ އެވެ.
މަސީޙީންނާއި، އެ މީހުންގެ ފާދިރީން ޤަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި، ތިން ޚާލިޤުން ވެއެވެ. މަތީގައި
އަހަރެމެން ހުށަހެޅި ހެކިތަކުން އަންގައިދޭ ޙަޤީޤަތަކީ، ވޮޑިގެންވަނީ އެންމެ އިލާހަކު ކަމާއި، މަސީޙީ
ދީނާއި، އެމީހުންގެ ފާދިރީން ގެނެސްދޭ ފާސިދު ޖަދަލުތައް ބާޠިލު ކަމެވެ.
للّا أكبر للّا أكبر ال إله إلّ للّا
و للّا أكبر للّا أكبر و لّ الحمد
103

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ސަލަފީން
أهل السنةّ ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތަކުގައި السلفّية އަދި مذهب السلّفّية މި ޢިބާރަތެއް ނެތެވެ.
މިފަދަ ނަންތައް ހަދާފައިވަނީ ވައްހާބީންނާއި، މަޒްހަބެއް ނެތް މީހުންނެވެ. އަދި މަޒްހަބެއް ނެތް
މީހުންގެ ފޮތްތައް ޖާހިލު ދީނީ މީހުން ޢަރަބި ބަހުން ތުރުކީ ބަހަށް ތަރުޖަމާކުރުމުން، މި ފިކުރުތައް
ތުރުކީންގެ ތެރޭގައި ފެތުރުނެވެ. އެ މީހުން ބުނާ ގޮތުގައި:
»ސަލަފިއްޔާ އަކީ األشعريةّ އާއި، الماتريديةّ މަޒްހަބުތައް އުފެދުމުގެ ކުރިން ސުންނީން ތަބާވި
މަޒްހަބެވެ. އެ މީހުންނަކީ، ޞަޙާބީންނާއި، ތާބިޢީންނަށް ތަބާވީ މީހުންނެވެ. ސަލަފިއްޔާ މަޒްހަބަކީ،
ޞަޙާބީންނާއި، ތާބިޢީންނާއި، ތާބިޢީންނަށް ތަބާވީ މީހުން (رضي للّا عنهم) ގެ މަޒްހަބެވެ. ބޮޑު
ހަތަރު އިމާމުން ނިސްބަތްވަނީ މި މަޒްހަބަށެވެ. ސަލަފިއްޔާ މަޒްހަބުގެ ދިފާޢުގައި ނެރެވުނު ފުރަތަމަ
ފޮތަކީ اإلمام أبوحنيفة ލިޔުއްވި الفقه األكبر އެވެ. اإلمام غزالي]7]] އޭނާގެ ފޮތް إلجام العوام عن
علم الكالم ގައި ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތުގައި، ސަލަފިއްޔާ މަޒްހަބުގައި ހަތް މަބްދައެއް އަދި އަސާސެއް
ވެއެވެ. ފަހުން އައި މީހުންގެ علم الكالم ފެށިފައިވަނީ إمام غزالي އާ ހަމައިންނެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ
އުޅުއްވި متكلمين ގެ މަޒްހަބުތަކާއި، އިސްލާމީ ފައިލަސޫފުންގެ ޚިޔާލުތައް ދިރާސާކުރެއްވުމަށް
ފަހު، ވަނީ علم الكالم ގެ މަބްދައުތަކަށް ބަދަލުތަކެއް ގެންނަވާފައެވެ. އެގޮތުން، ރައްދުދެއްވުމުގެ
ގޮތުން، علم الكالم ގެ ތެރެއަށް ފަލްސަފާ ގެ މާއްދާތައް ވެއްދެވި އެވެ. އެކަމަކު، الّرازي އާއި
اآلمدي، الكالم އާއި ފަލްސަފާ އެއްކޮށްގެން ޚާއްޞަ ޢިލްމެއް އުފެއްދެވި އެވެ. އަދި البيضاوي
ވަނީ الكالم އާއި ފަލްސަފާ ވަކިނުކުރެވޭ ވަރަށް އެއްކުރައްވާފައެވެ. ފަހުން އައި މީހުންގެ علم
الكالم ގެ ސަބަބުން، ސަލަފިއްޔާ މަޒްހަބު ފެތުރުން ހުއްޓުވުނެވެ. ސަލަފިއްޔާ މަޒްހަބު ދިރުވުމަށް
إبن تيمية އާއި، އޭނާގެ ދަރިވަރު إبن القيم الجوزية މަސައްކަތްކުރެއްވި އެވެ. ފަހުން ސަލަފިއްޔާ
މަޒްހަބު ދެ ބަޔަކަށް ބެހިގެންދިޔައެވެ؛ ކުރީގެ ސަލަފީން للّا تعالى ގެ ސިފަފުޅުތައް ނުވަތަ އެއްގޮތް
نصوص ތަކާ ބެހޭ ތަފްޞީލުތަކަށް ނުދެއެވެ. ފަހުން އައި ސަލަފީން އެ ތަފްޞީލުތައް ގެނައުމަށް
އަހްމިއްޔަތުކަން ދިނެވެ. إبن تيمية އާއި إبن القيم الجوزية ފަދަ ފަހުގެ ސަލަފީންނަށް މިކަންތައްތައް
ވަރަށް ސާފުވެގެންދިޔައެވެ. ފުރަތަމަ އަދި ފަހުގެ ސަލަފީންނަށް އެއްކޮށް ކިޔެނީ، أهل السنّة الخاصة
މިހެންނެވެ. أهل السنّة އަށް ނިސްބަތްވާ الكالم ގެ މީހުން ބައެއް نص ތައް ޝަރަޙަ ކުރިއިރު،
ސަލަފީން އެކަމާ އިދިކޮޅުހެދިއެވެ. المشتبهة އާ ސަލަފީން ތަފާތުވެގެން ދިޔައީ، لّا ގެ ވަޖްހުފުޅާއި
އެކަލާނގެ ވަޑައިގަތުން އިންސާނުންގެ މޫނާއި އައުމާ އެއްގޮތެއް ނުވާނޭ މިހެން ބުނުމުންނެވެ«.
األشعريةّ އާއި، الماتريديةّ މި ދެ މަޒްހަބު އުފެދިގެންދިޔައީ އޭގެ ފަހުން ކަމަށް ބުނުން
ޖާއިޒެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، މި ދެ އިމާމުން ވަނީ، سلف الصالح ން ގެނެސްދެއްވި ޢަޤީދާ އާއި،
އީމާންތެރިކަމާ ބެހޭ ޢިލްމުތައް ޝަރަޙަކުރައްވައި، ބާބުތަކަށް ބައްސަވައި ޝާއިޢުކުރައްވައި،
ޒުވާނުންނަށް ވިސްނޭގޮތަށް ހައްދަވާފައެވެ. اإلمام األشعري އަކީ اإلمام الشافعي (رحمهما لّا تعالى)
ގެ ދަރިވަރުންގެ ސިލްސިލާގައި ހިމެނޭ ޢިލްމުވެރިއެކެވެ. އަދި ހަމަ އެއާއެކު، اإلمام الماتريدي އަކީ
اإلمام أبو حنيفة (رحمهما لّا تعالى) ގެ ދަރިވަރުންގެ ސިލްސިލާ އާ ވަރަށް ބޮޑަށް ގުޅިފައިވާ
[[7[اإلمام محمّد الغزالي އަވަހާރަވީ 505ހ. [1111މ.] ގައި طوس ގައެވެ.
104

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ޢިލްމުވެރިއެކެވެ. األشعري އާއި الماتريدي އާ މި ދެ އިމާމުން ވެސް އެ ދެ އިމާމުންގެ ދެ މަޒްހަބުގެ
ޙުދޫދުން ބޭރެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެ ދެ އިމާމުންގެ އާ މަޒްހަބެއް ތައުސީސް ނުކުރައްވައެވެ. މި
ދެ އިމާމުންނާއި، އެ ބޭކަލުންގެ އުސްތާޒުންނާއި، ހަތަރު މަޒްހަބުގެ އިމާމުންގެ މަޒްހަބަކީ އެއް
މަޒްހަބެކެވެ. އެއީ: أهل السنّّة والجماعة މަޒްހަބު އެވެ. އެންމެ ޞައްޙަ ގޮތަކީ ފިރްޤާއެކޭ ބުނުމެވެ.
މި ފިރްޤާގެ ޢަޤީދާ، ޞަޙާބީންނާއި، ތާބިޢީންނާއި، ތާބިޢީންނަށް ތަބާވީ މީހުން)رضي للّا عنهم
أجمعين(ގެ ޢަޤީދާ އާ ސީދާ އެއްގޮތެވެ. اإلمام أبو حنيفة)رحمه للّا(ލިޔުއްވާފައިވާ الفقه األكبر
މި ފޮތުގައި أهل السنّّة والجماعة މަޒްހަބު ދިފާޢުކުރައްވާފައި ވެއެވެ. މި ފޮތުގައި އަދި إمام غزالي
ގެ إلجام العوام عن علم الكالم މި ފޮތުގައި ވެސް السلفية މި ބަސް ލިޔުއްވާފައި ނެތެވެ. އެހެނީ،
މި ދެ ފޮތް އަހަރެމެން މީގެ ކުރިން ވަނީ ވަރަށް ގިނައިން ކިޔާފައެވެ. كتاب الفقه ގެ ޝަރަޙައެއް
ކަމުގައިވާ القول الفصل]8]] މި ފޮތުގައި ހަތަރު ސަތޭކަ އަށް ވުރެ ގިނަ ޞަފްޙާ އެކުލެވޭ އިރު، أهل
السنّّة والجماعة ކިޔަވައިދީ، ބިދުޢަވެރި ފިރުޤާތަކަށާއި، ފައިލަސޫފުންނަށް ރައްދުދެއްވާފައި ވެއެވެ.
ގިނަގުނަ ފައިދާ އެކުލެވޭ ކަމަށް ފެންނާތީ، އަޅުގަ ނޑުމެން ވާނީ القول الفصل އާއި، إلجام العوام
عن علم الكالم މި ދެ ފޮތް އޮފްސެޓުން ޗާޕުކޮށް ފައެވެ. އަދި مكتبة الحقيقة އިން ވަނީ ދެވަނަ
ފަހަރަށް މި ދެ ފޮތް ޗާޕުކޮށްފައެވެ. إلجام العوام عن علم الكالم ގައި إمام غزالي ވިދާޅުވެފައި
ވެއެވެ:. »ސަލަފުންގެ މަޒްހަބަކީ ތެދު އަދި ޞައްޙަ މަޒްހަބު ކަމަށް މި ފޮތުގައި އަހުރެން ކިޔައިދޭން
ޖެހެއެވެ. މި މަޒްހަބުން ވަކިވާ މީހުންނަކީ ބިދުޢަވެރިން ކަމަށް އަހުރެން ޝަރަޙަކޮށްދޭން ޖެހެއެވެ.
ސަލަފުންގެ މަޒްހަބޭ ބުނުމުން އޭގެ މާނަ އަކީ، ޞަހާބީންނާއި، ތާބިޢީން އުޅުއްވި މަޒްހަބެވެ. މި
މަޒްހަބުގެ އަސާސްތައް ހައެކެވެ«. إلجام العوام عن علم الكالم މި ފޮތުގައި ސަލަފުންގެ މަޒްހަބުގެ
ހަތް އަސާސް ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. އެއީ ސަލަފީންގެ ގެ ހަތް އަސާސް ކަމަށް ބުނުމަކީ، އެ ފޮތުގައި
ލިޔުންތައް އޮޅުވާލައި، إمام غزالي ގެ އަގުވައްޓާލުމެވެ. މި މައްސަލަ ވަނީ أهل السنّّة والجماعة ގެ
ޢިލްމުވެރިންގެ ހުރިހާ ފޮތްތަކެއް ގައި ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، ފިޤްހު ފޮތެއް
ކަމުގައިވާ الدر المختار ގެ މުއައްލިފު كتاب الشهادة މި މަޒްމޫނުގައި ލިޔުއްވާފައި ވަނީ: »السلف
މި ކަލިމަ އަކީ، ޞަޙާބީންނާއި، ތާބިޢީންގެ ނަމެވެ. އެ ބޭކަލުންނަށް ނިސްބަތްކޮށް ކިޔެނީ ”السلف
الصاّلحون“ މިހެންނެވެ. سلف الصاّلحون ގެ ފަހުން ވަޑައިގަތް أهل السنّّة ގެ ޢިލްމުވެރިންނަށް
ކިޔެނީ الخلف މިހެންނެވެ«. ތަފްސިރު ޢިލްމުވެރިން ލޯބިކުރައްވާ، އިހްތިރާމްކުރެއްވި اإلمام غزالي
އާއި، اإلمام الّرازي އާއި اإلمام البيضاوي އަކީ، سلف الصاّلحين ގެ މަޒްހަބުގެ އިމާމުންނެވެ. އެ
ޒަމާނުގައި ފާޅުވި ބިދުޢަވެރި ގްރޫޕްތަކުން ވަނީ ޢަޤީދާގެ ޢިލްމާއި، ފަލްސަފާ އެއްކޮށް ގަޑުބަޑުކޮށްފައެވެ.
އަދި ކީއްތޯއެވެ! އެ މީހުންގެ ޢަޤީދާ ބިނާކުރި ފަލްސަފާގެ މައްޗަށެވެ. ގެއްލެނިވެފައިވާ މި ފިރްޤާތަކުގެ
ޢަޤީދާގެ ވާހަކަ أبي الفتح محمّد بن عبدالكريم الشهرستاني]8]] ލިޔުއްވި الملل و النّحل މި ފޮތުގައި
ތަފްޞީލުކޮށް ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. މި ތިން އިމާމުން ވަނީ މި ބިދުޢަވެރި ފިރުޤާގެ ފަލްސަފާ އަށް
ދިގު ރައްދަކުން ރައްދުދެއްވައި، އެ މީހުންނާ ދެކޮޅަށް أهل السنّّة ގެ މަޒްހަބު ދިފާޢުކުރައްވައި،
]]8] الفقه األكبر، إلجام العوام عن علم الكالم، އަދި القول الفصل މި ތިން ފޮތް ޙަޤީޤަތު ކިތާބެވީން
ވަނީ އިސްތަންބޫލުގައި އަލުން ޝާއިޢުކޮށްފައެވެ.
[[8[عبدالكريم الشهرستاني އަވަހާރަވީ 505ހ. [1111މ.] ގައި طوس ގައެވެ.
105

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެ މީހުންގެ ނަޒަރިއްޔާތައް ބާޠިލުކުރައްވަފައެވެ. މި ޖަވާބުތައް ދެއްވުމުގެ މާނަ އަކީ، ފަލްސަފާ
އާއި، أهل السنّّة ގެ މަޒްހަބު އެއްކޮށްލުމެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު ޢަމަލުކުރެއްވީ އޭގެ އިދިކޮޅަށެވެ.
އެ އިމާމުން ވަނީ، علم الكالم ގެ ތެރެއަށް ވަދެފައިވާ ފަލްސަފާ އެއިން ސާފުކުރައްވާފައެވެ. އޭގެ
ދަލީލަކީ، اإلمام القاضي البيضاوي ގެ ތަފްސީރު ފޮތާއި، تفسيرالبيضاوي ގެ އެންމެ ފާހަގަކުރެވޭ
ޝަރަޙަ ކަމުގައިވާ شيخ زاده ގައި ވެސް އެއްވެސް ފަލްސަފާއެއް އަދި ފަލްސަފާގެ މެތަޑެއް
ނެތުމެވެ. މި އިމާމުން ފަލްސަފާ ބޭނުންކުރެއްވި ކަމަށް ދަޢުވާކުރުމަކީ، މި މަތިވެރި އިމާމުންގެ
އަގުވައްޓާލުމެވެ. މި ލަތްގަ ނޑު ފުރަތަމަ أهل السنّّة ގެ ޢިލްމުވެރިންނާ ގުޅުވީ إبن تيمية އޭނާގެ ފޮތް
الواسطة ގައެވެ. إبن تيمية އާއި، އޭނާގެ ދަރިވަރު إبن القيم الجوزية ސަލަފީ މަޒްހަބު ދިރުވުމަށް
މަސައްކަތްކުރި ކަމަށް ބުނުމަކީ، ޙައްޤާއި ބާޠިލާ ދެމެދު ތަފާތުކޮށްދޭ މުހިއްމު ނުކުތާއެކެވެ. މި ދެ
މީހުންގެ ކުރިޔަކުން ސަލަފިއްޔާ ކިޔާ މަޒްހަބެއް ނޯވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ދެ މީހުން ވެގެން އެ
މަޒްހަބު ދިރުވައިއާލާކުރި ވާހަކަ ބުނެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟ މި ދެ މީހުންގެ ކުރިން އޮތީ ޞައްހަ އެންމެ
މަޒްހަބެކެވެ. އެއީ، أهل السنّّة والجماعة ގެ ނަމުން ނަންދެވިގެންވީ سلف الصاّلحين ގެ މަޒްހަބެވެ.
މި މަޒްހަބު އޮޅުވާލައި ގިނަގުނަ ބިދުޢަތައް އުފެއްދުމަށް إبن تيمية މަސައްކަތްކުރި އެވެ. މިއަދުގެ
ލާމަޒްހަބީ މީހުންނާއި، ދީން ރިފޯމްކުރާ މީހުންގެ ފޮތްތަކާއި، ބުނުންތަކާއި، ބިދުޢަވެރި ފާސިދު
ވިސްނުންތަކުގެ މަޞްދަރަކީ ހަމައެކަނި إبن تيمية އުފެއްދި ބިދުޢަތަކެވެ. މުސްލިމުންނަށް އޮޅުވާލައި،
އެ މީހުންގެ ފާސިދު ގޮތްތަކަކީ ތެދުމަގު ކަމަށް ޒުވާނުންނަށް ވިސްނައިދިނުމަށް ޓަކައި، އެބައިމީހުން
ވަރަށް ޙީލަތްތެރި ރޭވުމެއް ރޭވިއެވެ؛ އެމީހުން سلف الصاّلحين ގެ ބަދަލުގައި އުފެއްދި ބަހަކީ
السلفية އެވެ. إبن تيمية ގެ ބިދުޢާތަކަށް ޒުވާނުން ހިތްޖައްސައި އެ ދިމާލަށް ދީލާލުމަށް ޓަކައި، سلف
الصاّلحين ގެ ފަހުން އައި އިސްލާމީ ޢީލްމުވެރިނާ ފަލްސަފާ އާއި، ބިދުޢާގެ ލަތްގަ ނޑު ޖައްސައި،
އެބައިމީހުން އުފެއްދި މި سلفية އާ ދުރުވީ ކަމުގެ އިލްޒާމް އަޅުވައި؛ إبن تيمية އަކީ މުޖްތަހިދެއް
ކަމަށާއި، ސަލަފީން ދިރުވައި އާލަކުރި ބަޠަލެއް ކަމުގެ ޙީލަތްތެރި ދަޢުވާކުރަން ފެށިއެވެ. ޙަޤީޤަތަކީ،
خلف سلف الصاّلحين ން ކަމަށް ވާ ސުންނީ ޢިލްމުވެރިންނަކީ، أهل السنّّة މަޒްހަބުގެ ޢަޤީދާގެ
ޢިލްމުތައް ދިފާޢުކުރެއްވި ޢިމްލުވެރިންނެވެ. އަދި އެ ޢިލްމުވެރިންގެ ކުރީގެ އަދި ފަހުގެ ފޮތްތަކުގައި
ޚަބަރުކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި، إبن تيمية އާއި، الشوكاني އެ ފަދަ އެހެން މީހުންނާއި، ވައްހާބީން
ވަނީ سلف الصاّلحين ގެ މަގުން ކައްސާލާފައި ކަމަށާއި، އެ މީހުން މުސްލިމުން ގެންދަނީ ހަލާކާއި
ގެއްލެނިކަމުގެ ތެރެއަށް ކަމަށެވެ.
»އާ ސަލަފީން« މި ނަމުގައި މި ބާޠިލު ޢަޤީދާ އުފެއްދީ އެތެރެއިން އިސްލާމް ދީން
ޚަރާބުކުރުމަށްކަން، التوسل بالنبي و باالصالحين އާއި، علماء اإلسالم والمخالفون އާއި، شفاء
السقام އާއި، އެ ފޮތުގެ މުޤައްދިމާ ކަމުގައިވާ تطهير الفوائد من دنس اإلعتقاد މި ފޮތްތައް ކިޔާފައިވާ
މީހުންނަށް ވިސްނޭނެ އެވެ.
މިފަހަކަށް އައިސް ބައެއް މީހުންގެ އަނގަތަކުން »ސަލަފީން« މި ނަން ވަރަށް ގިނައިން އެބަ
ކިޔައެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވެސް ދަންނަންޖެހޭ ކަމަކީ، އިސްލާމް ދީނުގައި ސަލަފީ މަޒްހަބު ކިޔާ
އެއްޗެއް ނެތް ކަމާއި، އެކަމަކު ވަނީ ހަމައެކަނި ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘެއް ގައި ތަޢުރީފުކުރައްވާފައިވާ
ފުރަތަމަ ދެ އިސްލާމީ ޤަރުނުގައި އުޅުނު މުސްލިމުން ކަމުގައިވާ سلف الصالحين ގެ މަޒްހަބު ކަމެވެ.
106

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
(އިސްލާމް ދީނުގެ) ތިން ވަނަ އަދި ހަތަރު ވަނަ ޤަރުނު ގައި އުޅުއްވި އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންނަށް
ކިޔޭ ނަމަކީ الخلف الصادقون އެވެ. މި ޝަރަފުވެރިން ގެ އިޢްތިޤާދަށް ކިޔެނީ أهل السنّّة والجماعة
ގެ މަޒްހަބެވެ. މިއީ އީމާނާއި ޢަޤީދާގެ މަޒްހަބެވެ. މިއީ، މާތްވެގެންވާ ޞަޙާބީންނާއި، މަތިވެރިވެގެންވާ
ތާބިޢީން (رضي للّا عنهم أجمعين) ގެ އީމާނެވެ. އެބޭކަލުންގެ ޢަޤީދާ ގައި އެއްވެސް ފަރަޤެއް
ނެތެވެ. ދުނިޔޭގައި އުޅޭ ގިނަ މުސްލިމުން ނިސްބަތްވަނީ أهل السنّّة ގެ މަޒްހަބަށެވެ. 27 ބިދުޢައިގެ
ފިރުޤާތައް ފާޅުވެފައިވަނީ އިސްލާމް ދީނުގެ ދެވަނަ ޤަރުނުގެ ފަހުންނެވެ. އޭގެ ބައެއް ފިރުޤާތަކުގެ
މުއައްސިސުން އޭގެ ކުރިން އުޅުނަސް، އެ މީހުންގެ ފޮތްތައް ލިޔެވި، އެއްކޮށް ފާޅުވެ أهل السنّّة
والجماعة ގެ މަޒްހަބާ ޚިލާފުވީ ތާބިޢީންގެ ފަހުންނެވެ.
أهل السنّّة والجماعة ގެ ޢަޤީދާގެ ޤަވާޢިދު ބަޔާންކޮށްދެއްވީ ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا
عليه وسلّم(އެވެ. ޞަޙާބީން)رضوان للّا عليهم أجمعين(އީމާންކަމުގެ ޢިލްމު ނެންގެވި މަޞްދަރަކީ
އެއީ އެވެ. އަދި ތާބިޢީން (رحمهم للّا تعالى) މި ޢިލްމުތައް އުނގެނުނީ ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى
للّا عليه وسلّم(ގެ ޞަޙާބީންގެ ކިބައިންނެވެ. އަހަރެމެންނާ ހަމަޔަށް أهل السنّّة ގެ ޢިލްމުތައް
ފޯރާފައިވަނީ تواتر އާއި نقل ގެ ޒަރީޢާ އިންނެވެ. މި ޢިލްމުތައް ބުއްދީގެ ހަމައިން ޙާޞިލުކުރުމަކީ ވާނެ
ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، ބުއްދިއަކަށް އެ ބަދަލެއް ނުކުރެވޭނެ އެވެ. އެކަމަކު، ބުއްދިއަކީ މި ޢިލްމުތައް
ފަހުމުކުރުމުގެ ވަސީލަތެކެވެ. މާނަ އަކީ، އެ ޢިލްމުތައް ފަހުމުވުމަށާއި، އޭގެ ތެދުކަމާއި، އޭގެ އަގު
ދެނެގަތުމަށް ބުއްދި އަކީ ޟަރޫރީ އެއްޗެކެވެ. ފަހު ޒަމާނުގެ ހުރިހާ ޢިލްމުވެރިން ވެސް ޤަބޫލުކުރީ أهل
السنّّة ގެ ޢަޤީދާ އެވެ. ހަތަރު މަޒްހަބުގެ ޢިމާމުންގެ މަޒްހަބަކީ ވެސް އެއީ އެވެ. އަދި ދެ އިމާމުން
ކަމަށްވާ األشعري އާއި الماتريدي އަކީ ވެސް أهل السنّّة މަޒްހަބުގެ އިމާމުންނެވެ. މި ދެ އިމާމުން
ވެސް ގްރީކް ފަލްސަފާގެ ޗަސްބިންތަކަށް ވެއްޓުނު ގެއްލެނިވެ މަގުއޮޅުނު މާއްދީ ކަންތައްތަކަށް ހެއްލުނު
މީހުންނާ ދެކޮޅަށް أهل السنّّة ދިފާޢުކުރެއްވި އެވެ. އެ ދެ އިމާމުންނަކީ، އެއް ދުވަސްވަރެއް ގައި
އުޅުއްވި ބޭފުޅުންނަށް ވިޔަސް، އެ ދެ ބޭފުޅުން އުޅުއްވީ ތަފާތު ދެ ތަނެއްގައެވެ. އަދި އެ ދެބޭފުޅުންގެ
ފިކުރާއި، ދީނާ ޚިލާފަށް އުޅޭ މީހުންނާ މުޢާމަލާތުކުރުން ތަފާތެވެ. އެހެންކަމުން، أهل السنّّة ގެ މި
ދެ ޢިލްމުވެރިން ބޭނުންކުރެއްވި ދިފާޢީ އުސްލޫބުތަކާއި، ދެއްވި ޖަވާބުތައް ވެސް ތަފާތެވެ. އެކަމަކު،
މީގެ މާނަ އަކީ، އެ އިމާމުން ނިސްބަތްވަނީ ތަފާތު ދެ މަޒްހަބަކަށް ވުމެއް ނޫނެވެ. ވަރަށް މޮޅަށް
ކިޔަވާވިދާޅުވެގެން ތިއްބެވި މި އިމާމުންނަށް ވުރެ ފަހުން ދުނިޔެއަށް އައި، އެތަކެއް ސަތޭކަ ހާސް
ފުންނާބު އުސް ޢިލްމުވެރިންނާއި، ވަލީވެރިން ވަނީ އެ ދެ އިމާމމުންގެ ފޮތް ތަކުން ކިޔަވާ ވިދާޅުވެ،
އިއްތިފާޤުވެފައިވަނީ، މި ދެ އިމާމުން ނިސްބަތްވަނީ أهل السنّّة މަޒްހަބަށް ކަމަށެވެ. أهل السنّّة ގެ
ޢިމްލުވެރިން، نص ތަކުގެ މާނަ ކުރެއްވުމުގައި ބައްލަވާފައިވަނީ ބޭރުފުށަށެވެ. މާނަ އަކީ، ކިރިތި
ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި، ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޙަދިޘްތައް މާނަކުރައްވީ
ބޭރުފުށުގެ މާނަތަކެވެ. އަދި އެކަން ކުރުމަށް ޟަރޫރަތެއް އޮތިއްޔާ ނޫނީ، نص އަމިއްލަ އަށް ކިޔައިދީ
تأويل ކޮށް ނުވަތަ މާނަ ބަދލެއް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެ ބޭފުޅުންގެ އަމިއްލަ ޢިލްމު ނުވަތަ ރައުޔުގެ
މަތިން އެއްވެސް ބަދަލެއް ނުގެންނަވައެވެ. އެކަމަކު، ބިދުޢައިގެ ގްރޫޕްތަކާއި، ލާމަޒްހަބީ މީހުން، އެ
މީހުން އިސްލާމް ދީނާ ދެކޮޅު ގްރީކް ފައިލަސޫފުންނާއި، އިސްލާމް ދީނާ ދެކޮޅު ސައިންޓިސްޓުންގެ
ކިބައިން އުނގެނުނު ގޮތަށް އީމާނާއި، ޢިބާދާތުގެ ޢިލްމުތައް ބަދަލުކުރުމަށް ޖެހިލުމެއް ނުވިއެވެ.
107

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
މާސޫނީންނާއި، ތަބްޝީރީން އެތަކެއް ޒަމާނެއް ވަންދެން ކުރި މަސައްކަތުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން،
އިސްލާމް ދީނުގެ ރައްކާތެރިކޮށްދިން އަދި ސުންނީ މުސްލިމުގެ ޚާދިމް ޢުޘްމާނީ ދައުލަތް ވެއްޓި،
އުވިގެންދިޔުމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން، އަދި އެތަކެއް ވަސީލަތްތަކާއި، ޙީލަތްތައް ބޭނުންކޮށްގެން
ހިންގި ބްރިޓިޝް އެމްޕަޔަރ ގެ ނުބައި ސިޔާސަތުތަކުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން، ލާމަޒްހަބީ މީހުންނަށް
މައިދާން ހުސްކޮށް ލިބިގެންދިޔައެވެ. أهل السنّّة ގެ ޢިލްމުވެރިންނަށް މިނިވަންކަމާ އެކު ވާހަކަދެއްކުމުގެ
ފުރުޞަތު ނެތް ސަޢޫދީ ޢަރަބިޔާ ފަދަ ޤައުމުތަކުގައި އެބައިމީހުން ފެށީ أهل السنّّة އިންނަށް ޙަމަލާދީ
ދޮގުތަކާއި، ޝައިޠާނީ މަކަރުވެރި ރޭވުންތަކުން އެތެރެއިން އިސްލާމްދީން ޚަރާބުކޮށްލުމަށެވެ. ވައްހާބީން
ބެހި ޢަދަދުނުކުރެވޭހާ ގިނަ ރަނުގެ ސަބަބުން މި ޙަމާލަތައް ދުނިޔޭގެ އެކި ކަންކޮޅުތަކުގައި ފެތުރުމަށް
އެހީތެރިވިއެވެ. ޕާކިސްތާނާއި، އިންޑިޔާއިން ލިބިފައިވާ ރިޕޯތްތަކުން އެނގޭ ގޮތުގައި، އެ މީހުންނަށް
ތާއީދުކޮށް، އެ މީހުންގެ އެ ޙަމަލާތަކަށް އެހީތެރިވުމުގެ ބަދަލެއްގެ ގޮތުން ދީނީ ތަޢުލީމު ރަނގަޅަށް
ނުލިބި ތިބި لّا އަށް ބިރުވެތިކަމެއް ނެތް ދީނީ މީހުންނަށް، މަތީ މަޤާމުތަކާއި، އެޕާޓްމަންޓްތައް ދެވުނެވެ.
ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި، ޒުވާނުން މަގުފުރައްދައި، أهل السنّّة މަޒްހަބުން ބޭރުކުރުމަކީ، އެބައިމީހުންނަށް
މުޑުދާރު ފައިދާތަކެއް ލިބިގެންދިޔަ ސަބަބެކެވެ. އެ މީހުން ލިޔުނު ފޮތެއް ގައި މުސްލިމު ޒުވާނުންނަށް
އޮޅުވާލުމަށް ޓަކައި ލިޔެފައިވަނީ: »އަހަރެން މި ފޮތް ލިޔެފައިމިވަނީ، މަޒްހަބުތަކުގެ ތަޢައްޞުބު
ނައްތާލައި، އެންމެންނަށް ވެސް މިނިވަންކަމާ އެކު އެ މީހަކު އިޚްތިޔާރުކުރާ މަޒްހަބު ގައި އުޅެވޭނެ
ގޮތް ފަހިކުރުމަށް ޓަކައެވެ«. އެ މީހާ ދެކޭގޮތުގައި، މަޒްހަބުތަކުގެ ތަޢައްޞުބު ނައްތާލެވޭނީ أهل
السنّّة އަށް ގޮންޖަހައިގެންނެވެ. އޭނާ އިސްލާމް ދީނުގައި ޚަންޖަރަކުން ޖެހުމަށް ފަހު މި ބުނަނީ،
އޭނާ އެ ކަން އެ ކުރީ އޭރުން މުސްލިމުންނަށް އަމާންކަމާ އެކު އުޅެވޭނެތީ ކަމަށެވެ. އެ ފޮތުގެ
އެހެން ތަނެއް ގައި އޭނާ ބުނެފައިވަނީ: »ފިކުރުކުރާ އިންސާނަކު އޭނާގެ ފިކުރުގައި ޞައްހަވެއްޖެ
ނަމަ، އޭނާ އަށް ދިހަ ސަވާބު ލިބޭނެ އެވެ. އަދި ގޯސްވެއްޖެ ނަމަ އެއް ސަވާބު ލިބޭނެ އެވެ«. މި
އަސާސްހެ މައްޗަށް ބަލާ އިރު، މުސްލިމަކު ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި ކާފިރަކު ކަމުގައި ވިޔަސް، ކޮންމެ
އިންސާނަކަށް އޭނާގެ ފިކުރު ޞައްޙަ ނަމަ ދިހަ ޘަވާބު ލިބޭނެ އެވެ. އޭނާ ކީރިތި ރަސޫލާ)صلّى للّا
عليه وسلّم(ގެ ޙަދީޘް ބަދަލުކޮށްލައި، ހެދި އުކުޅު ބައްލަވާށެވެ! ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا عليه
وسلّم(ޙަދިޘްކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)إن أصبت فلك عشر حسنات وإن أحطأت فلك حسنة(މާނައީ:
»މުޖްތަހިދަކު ކިރިތި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތަކުން ނުވަތަ ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘަކުން ޙުކުމްތައް ނެރޭ އިރު،
އެ އޮންނަ ގޮތަށް އެކަން ކޮށްފި ނަމަ ދިހަ ސަވާބު ލިބޭނެ އެވެ. އެކަން ކުރުމުގައި ގޯސް ނަމަ، އޭނާ
އަށް އެއް ޘަވާބު ލިބޭނެ އެވެ«. މި ޙަދިޘުން ދައްކުވައިދެނީ، ފިކުރުކުރާ ކޮންމެ މީހަކަށް އެ ޘަވާބު ލިބޭ
ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު، އިޖްތިހާދުގެ ދަރަޖަ އަށް ފޯރާފައިވާ އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިޔަކަށް؛ نص ން
ޙުކުމްތައް ނެރުމުން ޘަވާބު ލިބޭ ވާހަކަ އެވެ. އޭނާގެ ކޮންމެ ފިކުރަކަށް ޘަވާބު ލިބޭ ވާހަކައެއް ނޫނެވެ.
އެހެނި، އޭނާގެ އެ މަސައްކަތަކީ އެއީ އަޅުކަމެކެވެ. އެހެން އަޅުކަންތަކަށް ވެސް ޘަވާބު ދެއްވާ ގޮތަށް
އެ ކަމަށް ޘަވާބު ދެއްވާނެތެވެ.
سلف الصاّلحين އަދި އެ ބޭކަލުންގެ ޚަލަފުން ކަމަށް ވާ މުޖްތަހިދު ޢިލްމުވެރިންގެ ދުވަސްވަރު،
މާނަ އަކީ، ހަތަރު ވަނަ ޤަރުނު ނިމެންދެން، ދިރިއުޅުމުގެ ސްޓޭންޑަޑްތަކާއި، ޙާލަތުތައް ބަދަލުވުމުގެ
ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން، އާ ކަމެއް ފެންމަތިވެއްޖެ ނަމަ، މުޖްތަހިދު ޢިލްމުވެރިން ރެއާއި ދުވާލު
108

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
މަސައްކަތްކޮށްގެން األدلّة الشريعة މިނަން ކިޔޭ ހަތަރު މަޞްދަރު ގެ ބޭނުންކޮށްގެން އެ ކަންތައްތައް
ކުރާނެ ގޮތް ނެރުއްވި އެވެ. އަދި ހުރިހާ މުސްލިމުން ވެސް އެ ކަމެއް ކުރުމުގައި އެ މީހުންގެ
ޢަމަލުތައް ބެހެއްޓީ އެ މީހެއްގެ މަޒްހަބުގެ އިމާމު ނެރުއްވި ޙުކުމާ އެއްގޮތަށެވެ. އަދި އެ ކަން
ކުރެއްވި މަތިވެރި ޢިލްމުވެރިންނަށް ދިހަ ނުވަތަ އެއް ޘަވާބު ލިބުނެވެ. ހަތަރު ވަނަ ޤަރުނުގެ ފަހުން،
މީހުން ދިޔައީ މި މުޖްތަހިދުންގެ ޙުކުމްތަކާ އެއްގޮތަށް އުޅެމުންނެވެ. އެ ދިގު މުއްދަތުގައި އެއްވެސް
މުސްލިމަކު އެއްވެސް މައްސަލައެއް ގައި ހަދާނެ ގޮތް ނޭނގި ހުންނާކަށް ނުޖެހެއެވެ. ހަތަރު މަޒްހަބުގެ
ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތައް ނުވަތަ ތަރުޖަމާކުރެވިފައިވާ އަގުހުރި ފޮތްތައް ކިޔައި، ފަހުމްވެ، ޝަރަޙަ
ކުރެވޭ ވަރަށް ތަންދޮރު ދަންނަ މުސްލިމެއްގެ ގާތުން އުންގެނުމަކީ، އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ވާޖިބެކެވެ.
للّا تعالى ވަނީ ހުރިހާ މައްސަލަތަކެއްގެ ޙުކުމް ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ވަނީ ކަ ނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އެއަށް
ފަހު އެކަލާނގެ ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ވަނީ އެ ޙުކުމެއް ވަނީ ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ.
އަދި ސުންނީ ޢިލްމުވެރިން ވަނީ ޞަޙާބީން (رضوان للّا عليهم) ގެ އަރިހުން އުނގެނުމަށް ފަހު، މި
ޢިލްމުތައް އެ ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތަކުގައި ލިޔުއްވާފައެވެ. އަދި މި މަތިވެރި ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތައް
މިހާރު ދުނިޔޭގެ އެކި ކަންކޮޅުތަކުގައި ލިބެން އެބަ ހުއްޓެވެ. ދުނިޔޭގެ އެކި ކަންކޮޅުތަކުގައި ޤިޔާމަތާ
ހަމަޔަށް ފާޅުވާ ކޮންމެ އާ ކަމެއް ވެސް މި ފޮތްތަކުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން
މައްސަލައެއްގެ މައްޗަށް ޤިޔާސްކުރެވޭނެ އެވެ. އަދި މިއީ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ މުޢުޖިޒާތަކުގެ ތެރެއިން
މުޢުޖިޒާތެވެ. އަދި އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންގެ ކަރާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން ކަރާމަތެކެވެ. އެކަމަކު، ޙަޤީޤީ
ސުންނީ މުސްލިމެއްގެ ގާތުން އަހައިގެން އުނގެނުމަކީ ވަރަށް މުހިއްމު ކަމެކެވެ. ދީނާ ބެހޭގޮތުން
ލާމަޒްހަބީ މީހެއްގެ ގާތުން އަހައިފި ކަމުގައި ވާ ނަމަ، ފިޤްހު ފޮތްތަކާ ތަޢާރުޟްވާ ފަދަ ޖަވާބު
ދީގެން އޭނާ ތިބާ އަށް އޮޅުވާލާނެ އެވެ.
އަހަރެމެން މި ފޮތުގައި ކުރިން ބަޔާންކުރި ފަދައިން، ބައެއް މީހުން ޢަރަބި ޤައުމުތަކަށް ގޮސް
އެތާނގައި އެތަކެއް އަހަރެއް ވަންދެން ތިބެ، ޢަރަބި ބަހުން ވާހަކަދައްކަން ދަސްކޮށް، އެ މީހުންގެ
ޢުމުރު އެތާނގައި އުފާތަކާއި، ޝަހުވަތާއި، ނުބައި ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމުގައި ނަގާލައި، އެންމެ
ފަހުން أهل السنّّة ގެ ޢަދުއްވެއްގެ ސޮއި އޮތް ސެޓްފިކެޓެއް ހޯދައިގެން، މަޒްހަބުތަކުގެ ތެރެއިން
އެއްވެސް މަޒްހަބަކަށް ނޫޅެ، ޕާކިސްތާނާއި، އިންޑިޔާ ފަދަ އެ މީހުންގެ ޤައުމުތަކަށް އެނބުރި ގޮސް
މުސްލިމު ޒުވާނުން މަގުފުރައްދަ އެވެ. އެހެނީ، ޒުވާނުން އެ މީހުން ޤަބޫލުކޮށް، އެމީހުންގެ ވަގު
ސެޓްފިކެޓް ފެނުމާ އެކު އަދި އެ މީހުން ޢަރަބި ބަހުން ވާހަކަދައްކާ ތަން ފެނުމުން، އެ މީހުންނަކީ
ޢިލްމުވެރިން ކަމަށް ހީކުރެއެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި އެ މީހުންނަކީ، ޖާހިލު އަދި ފިޤްހު ފޮތެއް ކިޔާލެވޭ
ވަރު ވެސް ނުވާ މީހުންނެވެ. އަދި ޚާއްޞަކޮށް، ފިޤްހު ފޮތްތަކުގައި ހުރި ފިޤްހީ މައްސަލަތަކާ
ބެހޭ މަޢުލޫމާތެއް އެ މީހުންގެ ސިކުނޑީގައި ނެތެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި މި އިސްލާމީ ޢިލްމުތައް ޤަބޫލެއް
ނުކުރެއެވެ. އެ މީހުން އެއަށް ކިޔަނީ رجعيةّ އެވެ. މާޒީ ގައި ފިޤްހު ފޮތްތަކުގައި ހުންނަ
ސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބުތައް ހޯދުމަށް އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިން ބަޙުޘްކުރެއްވި އެވެ. ލާމަޒްހަބީ ދީނީ
ޢިލްމުވެރިޔާ، އޭނާގެ ޖާހިލު އުނި ސިކުނޑިއަށް އަންނަހާ އެއްޗެއް ކިޔައިދީ ސުވާލުކުރާ މީހާ އަށް
އޮޅުވާލައެވެ. އެހެނީ، ފިޤްހު ފޮތްތައް އޭނާ އަކަށް ފަހުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާ އެ ސުވާލުކުރާ
މީހާ ނަރަކަ އަށް ވަނުމަށް މެދުވެރިއަކަށް ވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى للّا
109

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
عليه وسلّم(މިކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ޙަދީޘްކުރައްވާފައި އެވެ:.) أال إنّ شرّ الشّر شرار العلماء وإنّ خير
الخير خيار العلماء(رواه الدارمي. މާނައީ: »ނުބައި ޢިލްމުވެރިޔަކީ، އެންމެ ނުބައި އިންސާނާ
އެވެ. އަދި ރަނގަޅު ޢިލްމުވެރިޔަކީ، އެންމެ ރަނގަޅު އިންސާނާ އެވެ«. މި ޙަދީޘުން ދައްކައިދެނީ،
أهل السنّّة ގެ ޢިމްލުވެރިންނަކީ، އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މީހުން ކަމެވެ. އަދި
ލާމަޒްހަބީ މީހުންނަކީ، އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައި މީހުން ކަމެވެ. އެހެނީ، أهل السنّّة ގެ
ޢިލްމުވެރިން މީހުންނަށް ގޮވާލަނީ ސުވަރުގެއަށާއި، ދިންނެވުމަށެވެ. އަދި ލާމަޒްހަބީ މީހުން ގޮވާލަނީ،
އެ މީހުން ރައުޔަށާއި، އެ މީހުންގެ ބާޠިލު ފިކުރުތަކަށް ނުވަތަ ނަރަކައަށާއި ހަލާކަށެވެ.
މިޞްރުގެ ޤާހިރާ ގައި ހުންނަ ޖާމިޢަތުލް އަޒްހަރުގެ ގްރެޖުއޭޓެއް ކަމުގައިވާ األستاذ إبن خليفة
عليوي عالمة محمّد أبي زهرة ގެ ފޮތް تأريخ المذاهب اإلسالميةّ އާ ޙަވާލާދެއްވައި، އޭނާގެ ފޮތް
عقيدة السلّف و الخلف ގައި ވިދާޅުވެފައިވަނީ: »العاّلمة أبو زهرة އޭނާގެ ފޮތް ގައި ލިޔުއްވާފައިވާ
ގޮތުގައި، ހިޖްރައިން ހަތަރު ވަނަ ޤަރުނުގެ ފަހުން ޙަންބަލީ މަޒްހަބުން ބޭރުވި ބައެއް މީހުން އެ
މީހުންނަކީ ސަލަފީން ކަމަށް ބުންޏެވެ. أبو الفرج إبن الجوزي އާއި ޙަންބަލީ މަޒްހަބުގެ އެހެން
ޢިލްމުވެރިން ވެސް އެ ސަލަފީންނަކީ سلف الصاّلحين އަށް ތަބާވީ މީހުން ނޫން ކަމަށާއި، އެ
މީހުންނަކީ، ބިދުޢަވެރިން ކަމަށާއި، އެ މީހުންނަކީ މުޖައްސިމާ ފިރުޤާ އަށް ނިސްބަތްވާ މީހުން ކަމަށް
ވިދާޅުވަމުން، މި ފިތުނަ ފެތުރުން ހުއްޓުވި އެވެ. ހަތް ވަނަ ޤަރުނު ގައި إبن تيمية މި ފިތުނަ އަލުން
ފެތުރިއެވެ«.]8]] އޭނާ ވަނީ، سلف الصاّلح ގެ ސީރަތަށް ރުޖޫޢަވުމަށް ދިން ދަޢުވަތު ވަރުގަދަކޮށް
އެއަށް އެހެން ކަންތައްތައް އިތުރުކޮށްފައެވެ. އަދި ތޭރަ ވަނަ ޤަރުނު ގައި ޢަރަބި ކަރާގައި އެ ދަޢުވަތު
ފެތުރީ الشيخ محمّ د بن عبدالوهّاب އެވެ. މިއަދާ ހަމަޔަށް ވެސް، ވައްހާބީން ދަނީ އެ މީހުންގެ
ދަޢުވަތު ފަތުރައި، އެއަށް ތަބާވުމަށް މީހުންނަށް ދަޢުވަތު ދެމުންނެވެ.
ލާމަޒްހަބީން ވަނީ »ސަލަފިއްޔާ« މި ނަން ބޭނުންކޮށް، إبن تيمية އަދި އަކީ ސަލަފީންގެ ބޮޑު
އިމާމު ކަމަށް ބުނެފައެވެ. އެއްގޮތަކުން ބަލާއިރު، މިއީ ތެދެކެވެ. އެހެނީ، އެ ބޭކަލުންގެ މަޒްހަބަކަށް
أهل السنّّة ވި سلف الصاّلحين އުޅުއްވިއެވެ. »ސަލަފީ« މިބަހަކީ إبن تيمية ގެ ކުރިން އޮތް ބަހަކަށް
ނުވާ އިރު، އޭނާގެ ނުބައި، ފާސިދު ފިކުރުތައް ވެގެންދިޔައީ ވައްހާބީންނާއި، މަގުގެއްލިފައި ތިބި
އެހެނިހެން ލާމަޒްހަބީންގެ ދަލީލަކަށް އަދި މުރުޝިދަކަށް ވެގެންދިޔަ އެވެ. إبن تيمية ތަމްރީނުވީ
ޙަންބަލީ މަޒްހަބަށެވެ. މާނަ އަކީ، އޭނާ އަކީ ކުރިން أهل السنّّة ގެ ތެރެއިން ވީ މީހެއް ކަމެވެ.
އެކަމަކު، އޭނާގެ ޢިލްމު އިތުރުވެ، ފަތުވާ ދޭ ދަރަޖަ އަށް ވާޞިލުވުމުން، އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު
ކަމުދާން ފަށައި، ކިބުރުވެރިވެ، أهل السنّّة ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ މައްޗަށް އިސްވެގަތެވެ. އޭނާގެ ޢިލްމު
އިތުރުވުން ވެގެންދިއުން ވެގެންދިޔައީ އޭނާ މަދުފުރެދިގެން ގޮސް، ޙަންބަލީ މަޒްހަބުން ބޭރުވެގެންދިޔަ
ސަބަބަށެވެ. އެހެނީ، أهل السنّّة ގެ ތެރެއިން ވުމަށް ޓަކައި، ހަތަރު މަޒްހަބުން ކުރެ މަޒްހަބެއްގެ
މީހަކަށް ވާންޖެހެއެވެ. أهل السنّّة ގެ ޢަޤީދާ ގައި ނެތް މީހަކީ ޙަންބަލީއެކޭ ބުނުން ޖާއިޒެއް ނޫނެވެ.
ސުންނީ މުސްލިމުންނަށް އެ މީހުންގެ ރަށުގައި އިހާނެތިވުމަށް ލިބޭ ކޮންމެ ފުރުޞަތެއްގެ ބޭނުން
340]]8] ޞަފްޙާގެ އެ ފޮތުގައި، ސަލަފީންނާއި، ވައްހާބީންގެ އެތަކެއް ބިދުޢައަކާއި، އެ މީހުން أهل
السنّّة އަށް ގޮވާފައި ހުރި ހުތުރު އެއްޗްއިސާއި، އެ މީހުންނަށް ދީފައި ވާ ޖަވާބުތައް ތަފްޞީލުކޮށް
ލިޔެފައި ވެއެވެ. އެ ފޮތް ޗާޕުކުރެވިފައިވަނީ 1398ހ. [1978މ.] ގައި ދިމިޝްޤު ގައެވެ.
110

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ލާމަޒްހަބީން ދަނީ ބޭނުންކުރަމުންނެވެ. އަދި މި ފޮތްތައް ކިޔުމާއި، މި ސުންނީ ޢިލްމުތައް އުނގެނުން
މަނާކުރުމަށް ޓަކައި ހުރިހާ ޙީލަތެއް ދަނީ ބޭނުންކުރަމުންނެވެ. މިސާލަކަށް ދަންނަވާ ނަމަ، މަތިވެރި
ޢިލްމުވެރިއެއް ނަންގަންނަމުން ލާމަޒްހަބީއަކު ބުނެފައި ވެއެވެ:. »ފާމަސިސްޓެއް ނުވަތަ ކެމިސްޓަކަށް
ދީނީގޮތުން އެނގޭނީ ކޯއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ރަނގަޅުވާނީ އޭނާގެ މަސައްކަތްކޮށް، އަހަރެމެންގެ
މަސައްކަތާ ނުބެހުނިއްޔާއެވެ«. މިއީ، ކިހާ ޖާހިލު އަދި ގަމާރު ބުނުމެއް ހެއްޔެވެ! އޭނާ ހީކުރާ
ގޮތުގައި، ސައިންޓިސްޓަކަށް ދީނީ ޢިލްމު ނޭނގޭނެ ކަމަށެވެ. އޭނާޔަށް ނޭނގޭ ކަމަކީ، މުސްލިމު
ސައިންޓިސްޓުންނަށް ހުރިހާ ވަގުތެއް ގައި ވެސް އިލާހީ އުފެއްދެވުންތައް ފެންނަކަމެވެ. އަދި
ޚަލްޤުކުރެއްވުމުގެ ފޮތުގައި ދައްކާލެވިފައިވާ ޚާލިޤުގެ ފުރިހަމަ ސިފަތައް ފެންނަކަމެވެ. އަދި ކޮންމެ
ވަގުތެއް ގައި އަބަދީ އިލާހީ ޤުދުރަތުގެ ކުރިމަތީގައި މަޚްލޫޤުންގެ ނުކުޅެދުންތެރިކަން ފެންނަ ކޮންމެ
ހިނދަކު، އެކަލާނގެ އަށް ތަސްބީޙަ ކިޔައި، ތަޤްދީސްކޮށް ހަދާކަމެވެ. ޖަރުމަނުވިލާތުގެ މަޝްހޫރު
ނިއުކްލިއަރ ފިޒިކްސް ޢިލްމުވެރިއެއް ކަމުގައިވާ Max Planck ވަނީ މި ކަން ވަރަށް ފުރިހަމައަށް
އޭނާގެ ފޮތް Strom Derގައި ބަޔާންކޮށްފައެވެ. އެކަމަކު މި ލާމަޒްހަބީ ޖާހިލު، އޭނާ ފަދަ އެހެން
ލާމަޒްހަބީއަކުގެ ފަރާތުން ލިބުނު ލިޔުމަކަށް ބުރަވެ ހުރެ، އަދި ސަޢޫދީ ޢަރަބިޔާ އިން ބެހި ރަނުގެ
ޚިޔާލީ ކަ ނޑުގައި ފަތަމުން ޤަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި ދީނީ ޢިލްމަކީ އޭނާގެ މޮނޮޕޮލީ ގައި ވާ އެއްޗެކެވެ.
ފަހަރެއްގައި ރަނުގެ ވިދުމުން އޭނާގެ ލޯ ކަނުވީ ކަމަށް ވެސް ވެދާނެ އެވެ. މި މިސްކީނު މީހާ އަށާއި
އަހަރެމެންނަށް މަގުދައްކަވާދެއްވާ ދޭވެ. އަދި މަޢުޞޫމު ޒުވާނުން މިފަދަ ލައިސެންސް ލިބިފައިވާ
ދީނުގެ ވަގުންގެ ދަންތުރަތަކުން އަޅަމެން ރައްކާތެރިކުރައްވާދޭވެ! އާމީން.
ޙަޤީޤަތުގައި މި ދެންނެވި ފާމަސިސްޓް އޭނާގެ ޤައުމަށް ހިތްތިރިކަމާ އެކު ތިރީސް އަހަރަށް ވުރެ
ގިނަ ދުވަހު ފާމަސީ އާއި، ކެމިކަލް އިންޖިނިއަރިންގ ގެ ދާއިރާ ގައި ވަނީ ޚިދުމަތްކޮށްފައެވެ. ހަމަ
އެއާއެކު، ރެއާއި ދުވާލު މަސައްކަތްކުރަމުން، ހަތް އަހަރު ވަންދެން ދީނީ ތަޢުލީމު ޙާޞިލުކޮށް،
އޭނާ މޮޅު އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިއެއްގެ އަރިހުން އިޖާޒާ ޢާލިޔާ ޙާޞިލުކޮށްފައެވެ. ސައިންޓިފިކް އަދި
އިސްލާމީ ޢިލްމުގެ މަތިވެރިކަމުގެ އަލީގައި އޭނާ އަށް އޭނާގެ ނުކުޅެދުންތެރިކަމާއި، ނިކަމެތިކަން
ވިސްނުނެވެ. މިގޮތަށް ވިސްނި، ޙަޤީޤީ އިޚްލާޞްތެރި އަޅަކަށް ވުމަށް ވަރަށް ބޮޑަށް މަސްކަތްކުރި
އެވެ. އޭނާގެ އެންމެ ބޮޑު ބިރަކަށް އަދި ކަންބޮޑުވުމަކަށް ވީ، އޭނާގެ ޑިޕްލޮމާތަކާއި، އިޖާޒާ ގެ
މޮޅުކަމަށް ބަލާފައި، އޭނާ އަކީ އެ މައުޟޫޢުތަކުގައި ބަސްވިކޭ އޮތޯރިޓީ ހުރި މީހެއް ކަމަށް ބެލުމެވެ.
އޭނާގެ ހުރިހާ ފޮތެއް ގައި ވެސް، މި ކަންބޮޑުވުމުގެ ވާހަކަ ލިޔުއްވފައި ވެއެވެ. އޭނާ ލިޔުއްވި
އެއްވެސް ފޮތެއް ގައި އޭނާގެ އަމިއްލަ ޚިލާޔުތައް ނުވަތަ ރައުޔުތައް ލިޔުއްވުމުގެ ހިތްވަރެއް އޭނާގެ
ނެތެވެ. އޭނާ އަބަދު ވެސް މަސައްކަތްކުރެއްވީ، އޭނާގެ ހަނގަށް ތިބި އަޚުންނަށް، ފަހުމުވާ މީހުންގެ
މެދުގައި ނުހަނު މަޤްބޫލު أهل السنّّة ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ އަގުހުރި ލިޔުންތައް ޢަރަބި ބަހާއި، ފާރިސީ
ބަހުން ތުރުކީ ބަހާއި، ހުޅަނގުގެ އެކި ބަސްތަކަށް ތަރުޖަމާކޮށް ގެނެސްދެއްވި އެވެ. މާ ބޮޑު މީހެއް
ކަމަށް ވެދާނެ ކަމުގެ ބިރުގައި ފޮތެއް ނުލިޔުއްވައި އެތަކެއް އަހަރެއް ވޭތުކުރެއްވި އެވެ. އެކަމަކު އޭނާ
އަށް شوائق المحرقة މި ފޮތުން ތިރީގައިވާ ކިރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ޙަދީޘް
ފެނުމުން އޭނާ ވިސްނަވަން ފެއްޓެވި އެވެ:. (إذا ظهرت الفتن) ނުވަތަ ޙަދީޘްކުރެއްވި އެވެ. (البدع
و سب أصحابي فليظهر العالم علمه فمن لم يفعل ذلك فعليه لعنة لّا والمالئكة والنّاس أجمعين ال
111

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
يقبل لّا منه صرفا وال عدال(މާނައި: »ފިތުނަ/ ބިދުޢަ ފެތުރި، ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނަށް
ހުތުރު އެއްޗެހި ގޮވައި ހަދައިފި ނަމަ، ތަންދޮރު ދަންނަ މީހުން އެހެން މީހުންނަށް ކިޔައިދޭންވާނެ
އެވެ. އެގޮތަށް ނަހަދައިފި މީހާ އަށް لّا އާއި، މަލާއިކަތުންނާއި، އެންމެހާ މީސްތަކުންގެ ގެ ލަޢުނަތް
އޭނާގެ މައްޗަށް ހުއްޓެވެ. لّا އޭނާގެ އެއްވެސް ތައުބާއެއް އަދި ފިދުޔައެއް ޤަބޫލުފުޅެއް ނުކުރައްވާނެ
އެވެ«. އެއްކޮޅުން ބަލާ އިރު، أهل السنّّة ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ދީނީ ޢިލްމާއި، އެ ދުވަސްވަރުގެ
ސައިންޓިފިކް ޢިލްމުގެ މަފްހޫމާއި، ދެނެގަތުމުގެ ފެންވަރާއި، އެ ޢިލްމުވެރިންގެ ވިސްނުންތޫނު
ކަމާއި، ޢިބާދަތާއި ޒާހިދުކަމުގައި އެ ޢިލްމުވެރިންގެ ހިތްވަރު އޭނާޔަށް އެނގިވަޑައިގަތް ވަރަކަށް
އޭނާ އަށް އިޙްސާސްކުރެވުނީ އޭނާގެ ދެރަނިކަމެތިކަމެވެ. އެ މޮޅެތި ޢިލްމުވެރިންގެ ޢިލްމުގެ ކަ ނޑާ
އަޅާބަލާ އިރު، އޭނާގެ ޢިލްމު އޭނާ ބެއްލެވީ ފެން ތިއްކެއް ފަދަ ކަމަށެވެ. އަނެއް ކޮޅުން ބަލާ އިރު،
ޞާލިޙު މީހުންގެ ތެރޭގައި ސުންނީ ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތައް ފަހުމްކުރެވޭ ފަދަ މީހުން މަދުވަމުން
ދިއުމާއި، މަގުފުރެދިފައިވާ ޖާހިލުން ދީނީ އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއަށް ވަންނަމުން ދިއުމާއި، އެ މީހުން
ފޮތްތައް ލިޔުމާއި، މި ހުރިހާ ކަންކަމަކީ، ބިދުޢަ އާއި ޝުބުހާތުތަކުން ފުރިފައިވާ ކަންކަމަށް ވާތީ؛
މި ޙަލަތާ މެދު އޭނާ ހިތާމަކޮށް، ޙަދީޘް ގައި ލަޢުނަތް ލައްވާނެ ކަމަށް އޮތް އިންޒާރާ މެދު އޭނާ
ޙައިރާން ވެއެވެ. ހަމައެއާއެކު، ދީނަށް ޚިދުމަތްކުރައްވަން އޭނާ ފެއްޓެވީ އޭނާގެ އަޚުންންނާ މެދު
އޭނާ ގެ ހިތުގައި އޮތް ކުލުނެއްގެ ސަބަބުން، އޭނާ އިކްތިޔާރުކުރެއްވި أهل السنّّة ގެ ޢިލްމުވެރިންގެ
ފޮތްތައް ތަރުޖަމާކޮށް ޝާއިޢުކުރައްވަން ފެއްޓެވި އެވެ. އޭނާ އަށް ލިބުނު ގުނާ ޢަދަދުނުކުރެވޭ ވަރުގެ
ތަހުނިޔާ އާއި، ޝުކުރުގެ ސިޓީތައް ލިބުނު އިރު، ލާމަޒުހަބީންގެ ފަރާތުން ޖެއްސުންކުރުމާއި، ހުތުރު
އެއްޗެހި ގޮވުމާ ވެސް ކުރިމަތިލާން އޭނާ އަށް ޖެހިވަޑައިގަތެވެ. އޭނާ އެ ޚިދުމަތުގައި ހުންނެވީ للّا
تعالى އަށް ވަކީލުކޮށް އެކަލާނގެ ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އާއި އެކަލާނގެ ކިޔަމަންތެރި
އަޅުތަކުންގެ ބަރަކާތްލެއްވިގެންވާ ރޫޙުތަކަށް ތަވައްސުލްކޮށްގެންނެވެ. މާތް للّا އަޅަމެން އެކަލާނގެ
ރުއްސަވާ ތެދުމަގުގައި ލަހައްޓަވާށިއެވެ.
ޙަނަފީ މަޒްހަބުގެ ފުންނާބު އުސް ޢިލްމުވެރިޔެއް ކަމުގައިވާ މިޞްރުގެ ޖާމިޢަތުލް އަޒްހަރުގެ
ޕްރޮފެސަރ محمّد بخت المطيعي އޭނާގެ ފޮތް تطهير الفؤائد من دنس اإلعتقاد ގައި ލިޔުއްވާފައި
ވެއެވެ:.
»ހުރިހާ އެންމެންގެ ތެރެއިން، އެންމެ މަތިވެރި އަދި އެންމެ ފުރިހަމަ ރޫޙުތަކުގެ ވެރިންނަކީ
ނަބީންނާއި ރަސޫލުން (عليهم الصالة والساّلم) ނެވެ. އެބޭކަލުންގެ ރޫޙުތައް، ނުބަޔާއި،
ގުޑުންއެރުމާއި، ޣާފިލުކަމާއި، ނޭނގުމާއި، ޚިޔާނަތާއި، ތަޢައްޞުބުންނާއި، ހަވާނަފްސާއި، އެދުންތަކަށް
ދީލާލުމާއި، ޙަސަދަވެރިކަމުން މަޢުޞޫމްވެގެން ވެއެވެ. ނަބީންނާއި ރަސޫލުން ތަބްލީޣުކުރައްވައި
އޮޅުންފިލުވައިދެއްވީ އެ ބޭކަލުންނަށް للّا تعالى ވަޙީކުރެއްވި ކަންތައްތަކެވެ.)هللا أعلم حيث يجعل
رسالته(އެބޭކަލުން ތަބްލީޣުކުރެއްވި އިސްލާމް ދީނުގެ އިރުޝާދުތަކާއި، އަމުރުތަކާއި، ނަހީތަކަކީ
ތެދެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޭކަލަކު ވެސް ގޯސްވެ، ފަސާދައެއް ނޫނެވެ.)ال يأتيه الباطل
من بين يديه وال من خلفه ترتيل من حكيم حميد(ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންނާ ޖެހިގެން އެންމެ
މަތިވެރި އަދި އެންމެ ތަޞައްރަފު ފުދިފައިވަނީ އެބޭކަލުންގެ ޞަޙާބީންނެވެ. އެހެނީ، އެބޭކަލުންނީ
ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންގެ އަރިހުން ތަމްރީނުވެ، ތަޞައްރަފު ފުދި ޠާހިރުވެގެންވީ ބޭކަލުންނެވެ.
112

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންގެ ފަރާތުން އަޑުއިވުނު ވާހަކަތައް އެބޭކަލުން އަބަދުވެސް ތަކުރާރުކުރައްވައި
ޝަރަޙަކޮށްދެއްވި އެވެ. އެބޭކަލުން ފޯރުކޮށްދެއްވި ހުރިހާ ކަންތައްތަކަކީ، ތެދެވެ. ތަޢައްޞުބު ނުވަތަ
ހަވާނަފްސާއި، އަމިއްލަ އެދުމަށް ޓަކައި، އެބޭކަލުން އެކަކު އަނެކަކާ ތަޢާރުޟެއް ނުވެއެވެ. މާތް
للّا ގެ ދީނަށް ގޮވާލެއްވުމުގައި ޞަޙާބީންގެ އިޖްތިހާދަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ދެއްވި އެންމެ
ބޮޑު ރަޙްމަތެވެ. ކރިތި ޤުރްއާނުގައި މާތް للّا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)مُّ حَ مَّدٌ رَّ سُ ولُ ٱلَِّۚ وَٱلَّذ يِنَ
مَ عَهۥُٓأَشَِّدآ ءُ عَلَى ٱلْީكُفَّارِ رُ حَ مَآ ءُ بَينَْهُ مْ تَۖرَ ىٰ هُ مْ ر كَُّعۭ اً سُ جَّۭدً ا يَبتَْغُ ونَ فَضْلًۭمِّ نَ ٱلَِّۭوَ رِ ضْ وَۭ نًٰاۖ * الفتح:
(49 މާނައީ: » محمّد ގެފާނީ هللا ގެ رسول އާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައިވާ މީހުންނީ، كافر
ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަވެގެންވާ ބަޔެކެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި، އޯގާވެރި رحمة ތެރި ބަޔެކެވެ. هللا
ގެ حضرة ން فضل ވަންތަވެރިކަމާއި، ރުއްސެވުން އެދޭ حال، ركوع ކޮށް سجدة ކޮށްއުޅޭ ބަޔަކު
ކަމުގައި، ކަލޭގެފާނު އެއުރެން ދެކެވަޑައިގަންނަވާނޫއެވެ«. އިޖްމާޢުން ނެރެވިފައިވާ އެބޭކަލުންގެ
ހުރިހާ އިޖްތިހާދެއް ވެސް ޞައްޙަ އެވެ. ތެދަކީ ހަމައެކަނި އެއްކަމެއް ކަމަށް ވާ އިރު، އެ ހުރިހާ
ބޭކަލުންނަށް ޘަވާބު ދެވުނެވެ.
ޞަޙާބީންނާ ޖެހިގެން ދެން އެންމެ މަތިވެރި މީހުންނަކީ، އެ ބޭކަލުންނާ ބައްދަލުވެ، އެބޭކަލުންގެ
ކިބައިން ތަމްރީނުވި މުސްލިމުންނެވެ. އެ ބޭކަލުންނަކީ ތާބިޢީންނެވެ. ތާބިޢީންގެ ދީނީ ޢިލްމު ލިބިގަތީ
ޞަޙާބީންގެ ކިބައިންނެވެ. ތާބިޢީންނާ ޖެހިގެން ދެން އެންމެ މަތިވެރި މުސްލިމުންނަކީ، ތާބިޢީންނާ
ބައްދަލުވެ، އެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ތަމްރީނުވި މުސްލިމުންނެވެ. އެބޭކަލުންނަކީ تبعة التابعين އެވެ.
އެބޭކަލުންނަށް ވުރެ ފަހުގެ ޤަރުނުތަކުގައި ޤިޔާމަތް ދުވަހާ ހަމަޔަށް އަންނަން ތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން
އެންމެ މަތިވެރި އަދި އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ، އެބޭކަލުންން ނަމޫނާއަކަށް ބަލައި، އެބޭކަލުންގެ
ޢިލްމުތައް އުނގެނި އެ ގޮތަށް އުޅޭ މީހުންނެވެ. އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހާ ހަމަޔަށް އެ ބޭކަލުންނަށް ތަބވީ
މީހުންނާއި، ސަލަފުންގެ ޒަމާނާއި މި ޒަމާނުގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد)صلّى
للّا عليه وسلّم(އާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނާއި، سلف الصالح ން) عليهم الصالة والساّلم(
ބަހުންނާއި، ޢަމަލުން ގެނެސްދެއްވި ދީނުގެ އަޞްލުތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމަކަށް ޚިލާފުވުމެއް
ނެތި އިޙްސަންތެރިކަމާ އެކު ތަބާވީ މީހުން، އެހެން މީހުން އަބުރުކަތިލުމަކަށް ކުރާ ކަންތައްތަކަކަށް
ބިރެއް ނުގަންނާނެއެވެ. އޭނާ، އެ މީހުންގެ މަގުއޮޅުވާލުމަކަށް އޭނާ ނުހެއްލޭނެ އެވެ. އޭނާ، ޖާހިލުންގެ
ބަސްތަކެއް އަޑެއް ނާހާނެ އެވެ. އޭނާ، އޭނާގެ ބުއްދީގެ ބޭނުންކޮށް، މުޖްތަހިދު އިމާމުންގެ ހަތަރު
މަޒްހަބަކުން ބޭރެއް ނުވާނެ އެވެ. މުސްލިމުން، މިފަދަ ޢިލްމުވެރިޔަކު ހޯދައި، އެ ޢިލްމުވެރިޔާއާ
ސުވާލުކޮށް، އެ ޢިލްމުވެރިޔާށް އެނގޭ ކަންތައްތައް އުނގެނި، އެ ޢިލްމުވެރިޔާގެ އިރުޝާދަށް
ޢަމަލުކުރާނެ އެވެ. އެހެނީ، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުން ކުށްތަކަށް އަރައިގަތުމުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވުމަށް
ޓަކައި މާތް هلا ލައްވާފައިވާ ރޫޙާނީ ބޭސް، އެ ފެންވަރުގެ ޢިލްމުވެރިޔަކަށް އެނގިވަޑައިގެން،
މީހުންނަށް އެކަން ދަސްކޮށްދޭނެ އެވެ. އެހެނީ، ރޫޙަށް ބޭނުންވާ ގޭސް އޭނާ އަށް އެނގޭނެ އެވެ.
ސިކުނޑި ގޮވާފައިތިބޭ މީހުންނާއި، ގަމާރުންނަށް އޭނާ ފަރުވާދޭނެ އެވެ. މިފަދަ ޢިލްމުވެރިޔަކު،
އޭނާ ބުނާ ކޮންމެ ބަހަކާއި، ކުރާ ކޮންމެ ކަމަކާއި، ޤަބޫލުކުރާ ކޮންމެ ކަމެއް ގައި ޢަމަލުކުރާނީ
އިސްލާމް ދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ ގޮތަށެވެ. އޭނާގެ މަފްހޫމް އަބަދުވެސް ޞައްހަވާނެ އެވެ. ކޮންމެ
ސުވާލަކަށް އޭނާ ޖަވާބުދޭނީ ރަނގަޅަށެވެ. އޭނާގެ ޢަމަލުތައް މާތް هلا ރުއްސަވާނެ އެވެ. سورة
113

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
العنكبوت ގެ 69 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)وٱَلَّذِي نَ جَ ـهَٰدُوا۟ فيِنَا لَنَهْدِيَنَّهُ مْ
سُبلَُنَاۚ * العنكبوت: (69 މާނައީ: »ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުގައި جهاد ކުރި މީހުން)ދަންނާށެވެ!(
ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުތަކަށް މަގު ދައްކަވާހުށީމެވެ.«. އަދި سورة
البقرة ގެ 257 ވަނަ އާޔަތުۖގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.) ٱلَُّوِلَىُّ ٱلَّذِ ينَ ءَامَنُوا۟ي خُْ رِ جُهُم
مِّ نَ ٱلظُّلُمَـ تِٰ إِلَى ٱلنُّورِ * البقرة: (257 މާނައީ: »هلا އީ، إيمان ވި މީހުންނަށް އެހީތެރިވެ،
ވާގިވެރިވެ ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ، އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން އަލިކަމަށް އެއުރެން
ނެރުއްވައެވެ«. އަދި سورة الحديد ގެ 12 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.
(يَسْ عَ ىٰ نُورهُُم بَيْ نَ أَْي دِ يهِمْ وَبِأَْي مَـنٰهِِم * الحديد:)12 މާނައީ: »އެއުރެންގެ ކުރިމަތިންނާއި،
އެއުރެންގެ ކަނާތްފަރާތުން، އެއުރެންގެ ނޫރު ހިނގަހިނގާ ހުންނާނެތެވެ«. އަދި سورة النساء ގެ
96 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)فَأُولَ۟ٓـئِٰكَ مَ عَ ٱلَّذِ ينَ أَنْعَمَٱلَُّ عَلَْي هِ م مِّ نَ
ٱلنَّبِيِّـ نَۧ و ٱَلصِّ دِّيقيِنَ و ٱَلشُّهَدَآءِ و ٱَلصَّ ـلِٰحِ ينَۚ * النساء: (69 މާނައީ: »ފަހެ، އެއުރެން ވަނީ، هلا
އެބައެއްގެ މައްޗަށް نعمة ދެއްވި މީހުން ކަމުގައިވާ ނަބިއްޔުންނާއި، صدّيق ންނާއި، شهيد ންނާއި،
صالح ންނާ އެކުގައެވެ«.
»އެއްވެސް ޒަމާނެއް ގައި އުޅުނު ޢިލްމުވެރިޔަކު، އޭނާގެ ބަހާއި، ޢަމަލާއި، އިޢްތިޤާދު ގައި
ކީރިތި ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަހާބީން ގެނެސްދެއްވި
ކަންތައްތަކަށް ޢަމަލުނުކޮށް، އަދި އެއިން ކަމަކާ ޚިލާފުވެ، ހަވާނަފްސާއި އެދުންވެރިކަމަށް ލެނބިގެން
ގޮސް އަމިއްލަ ވިސްނުމުގައި މުތަޢައްޞިބުވެ ޝަރުޢާއި، ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކާ ގުޅޭ ބުއްދީގެ ހަމަތަކާ
އިޢުތިރާޒުކޮށް، ހިދާޔަތުގެ މަޒްހަބުތަކުންނެ ބޭރުވެ، ޝަރްޢު ގައި ކަ ނޑައަޅާފައިވާ ޙުދޫދާ ހަމައިން
ނުހުއްޓޭ ނަމަ، އެފަދަ ޢިލްމުވެރިޔަކު ވާނީ ނުބައިވެގެންވާ ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ. އެފަދަ
މީހުންގެ ވާހަކަ ކރިތި ޤުރްއާނު ގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ. سورة البقرة ގެ 7 ވަނަٓ
އާޔަތުގައި މާތް هިلا މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.) خَتَمَٱلَُّعَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَ عَلَىٰ سَ مْعِ هِمْ وَۖ عَلَىٰ
أَْب صَ ـ رِِٰه مْ غِ شَٰ ـ وۭةٌَۖ ولََهُ مْ عَ ذَ ابٌ عَ ظِيمٌۭ * البقرة: (7 މާނައީ: »هلا، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައްޔާއި،
އެއުރެންގެ ކަންފަތްތަކުގައި ވަނީ ސިއްކަޖައްސަވައި ބަންދުކުރައްވާފައެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ލޯތަކުގެ
މަތީގައި ވަނީ، ފަރުދާއެކެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ عذاب ހުށްޓެވެ«. މާތް هلا މިފަދަ މީހުން
ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. އެ މީހުން ވަނީ ޙައްޤުން ބޭރުކުރެވި، ތެދާއި، ރަނގަޅުކަންތައްތަކުން
ދުރުވެގެންނެވެ. އެއީ، ނަބީންނާއި ރަސޫލުންގެ ޢަދުއްވުންނެވެ. سورة األنعام ގެ 112 ވަނަ
އާޔަތުގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)وكََذَٰلِكَ جَ عَلْنَا لِكُ لِّ نَبِىٍّ عَ دُ وۭاًّ شَيَـ طِٰ ينَ ٱلِْنسِ وٱَلْجِ نِّ
يُ وحِى بَعْ ضُهُ مْ إِلَىٰ بَعْ ضٍۢ زُخْ ر فَُ ٱلْقَو لِْ غُ رُ ورۭاًۚ * األنعام: (112 މާނައީ: »ހަމައެފަދައިން،
ތިމަންރަސްކަލާނގެ، ކޮންމެ ނަބީބޭކަލަކަށް އިންސީންނާއި، ޖިންނީންގެ شيطان ން عداواة ތެރިން
ކަމުގައި ލެއްވީމެވެ. އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ހެއްލުންތެރިކުރުމަށް މަތިއޮމާންކޮށްފައިވާ
باطل ބަސްތަކުން ވަސްވާސްދީ އުޅެތެވެ«. އަދި سورة الكهف ގެ 104 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް
هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:. (وَهُمْ يَحْ سَبُ ونَ أَنَّهُ مْ يُ حْ سِنُونَ صُنْعًا * الكهف:)104 މާނައީ:
»އަދި އެއުރެން ރަނގަޅަށް ކަންތައްކުރާ ކަމަށް އެއުރެން ހީކުރެތެވެ«. އެ މީހުންނަކީ ޝައިޠާނާގެ
ބައިގަ ނޑެވެ. އޭގެތެރެއިން ހަމަ މަގަށް އެޅި ރަނގަޅަށް އުޅެނީ ވަރަށް މަދު ބަޔަކެވެ. އެމީހުން ދައްކާ
114

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ހުރިހާ ވާހަކައެއް ބޭރުފުށުން ރީތިވިޔަސް، އެ މީހުންގެ ހުރިހާ ވިސްނުމަކާއި، ރުހޭ ކަންތައްތަކަކީ،
ފާސިދު ކަންތައްތަކެވެ. ގަމާރުންނަށް އެމީހުން އޮޅުވާލައި، ބިދުޢަޔަށް މަގުދައްކައެވެ. އެ މީހުންގެ
ބަސްތައް، ސްނޯހާ އޮމާންވިޔަސް، ތެދުގެ އިރަށް ކަޝްފުވެ ވިރިގެންދެއެވެ. سورة البقرة ގެ 257
ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)وٱَلَّذِ ينَ كَفَُروٓا۟ أَوْليِآَ ؤُ هُُ م ٱلطَّـ غُٰ وتُ يخُْ رِ جُونَهُم
مِّ نَ ٱلنُّورِ إِلَى ٱلظُّلُمَـ تِٰۗ * البقرة: (752 މާނައީ: »އެކަލާނގެ، އަނދިރިކަމުގެ ތެރެއިން އަލިކަމަށް
އެއުރެން ނެރުއްވައެވެ. އަދި، كافرވި މީހުންގެ އެކުވެރި ވާގިވެރިންނަކީ، شيطانންނެވެ. އަލިކަމުގެ
ތެރެއިން އަނދިރކަމަށް އެ شيطانން އެއުރެން ނެރެތެވެ«. އަދި سورة الّنحل ގެ 108 ވަނަ
އާޔަތުގައި މާތް هިلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:. (أُولَ۟ٓـئِٰكَ ٱلَّذِ ينَ طَبَعَ ٱلَُّعَلَىٰ قُلُوبِهِمْ * النّحل:)801
މާނައީ: »އެއުރެންނީ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި هلا ސިއްކަޖައްސަވާފައިވާ މީހުންނެވެ«. އަދި سورة
األحزاب ގެ 4 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)وَ ٱلَُّيقَُولُ ٱلْحَ قَّ وَ هُ وَ يَهِْ دى
ٱلسَّبِيلَ * األحزاب: (4 މާނައީ: »هللا حق ބަސްފުޅު وحي ކުރައްވަތެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތެދުމަގަށް
މަގު ދައްކަވަތެވެ«. އެޢިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން އެ މީހުންގެ ބަސްތައް ޤަބޫލުކޮށް އެއާ އެއްގޮތަށް
އުޅޭ މީހާ އާ އެ މީހުންގެ ބަސްތައް ޤަބޫލުނުކޮށް އެ ގޮތަށް ނޫޅޭ މީހާ އާ ހުރި ތަފާތަކީ، ދެންނެވި
ފަދައިން ފުރަތަމަ ގްރޫޕުގައި ވީ މީހުންގެ ބަހާއި ޢަމަލު ބުއްދިއަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ ރަނގަޅުވެފައި،
އޭނާގެ އިޢުތިޤާދާއި، ބަހާއި، ޢަމަލު ޝަރުޢީ ޙުދޫދުން ބޭރުނުވާ އިރު، ދެވަނަ ގްރޫޕުގައި ހިމެނޭ
މީހާގެ ބަސް ކުށްވެރިކުރަންޖެހެއެވެ. އެހެނީ، އޭނާ އުރެދި، އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް ނުކޮށް،
ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުނުވުމުގެ ސަބަބުން، އޭނާގެ ނަފްސު ނުރައްކާތެރި ބަލިތަކުން
ރައްކާތެރިކޮށްދޭ ނުވަތަ ޝިފާ ލިބޭ ބޭސް ކައިފައެއް ނެތެވެ. سورة األنعام ގެ 81 ވަނަ އާޔަތުގައި
މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:. (فَأَىُّ ٱلْفَرِيقَْي نِ أَحَ قُّ بِٱلَْمْ نِ إِۖن كُنتُْم تَْعلَمُ ونَ * األنعام:)81
މާނައީ: »ފަހެ، މި ދެބައިމީހުން ކުރެ (عذاب ން ސަލާމަތްވެ) އަމާންކަން ލިބުން حق ކަން ބޮޑީ
ކޮން ބަޔެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުންނަށް (އެބަޔަކު) އެނގޭނަމަ، ނިކަން ބުނދީބަލާށެވެ!«. އަދި
سورة األنعام ގެ 28 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)ٱلَّذ يِنَ ءَامَنُوا۟ وَلَْم
يلَْبِسُوٓا۟ إِيمَـنَٰهُم بِظُلْمٍ أُو۟لَٓـئِٰكَ لَهُ مُ ٱلَْمْ نُ وَ هُ م مُّ هْتَدُ ونَ * األنعام: (82 މާނައީ: »އެއުރެންނަކީ،
إيمان ވެތިބެ، އެއުރެންގެ إيمان ކަމުގެ ތެރެއަށް (شرك ގެ) އަނިޔާވެރިކަމެއް ނުލާ މީހުންނެވެ.
އަމާންކަން ހުރީ، އެއުރެންނަށެވެ. އަދި އެއުރެންނީ ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ މީހުންނެވެ«. އަދި سورة
األنعام ގެ 83 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:. (وِتَلْكَ حُ جَّتُنَآ* األنعام:)83
މާނައީ: »އެ ހުރިހާ ކަމަކީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ (حضرة ން އައި) حجة ތަކެވެ«. އެ މީހުންގެ
ހިތްތައް އަނދިރިކުރައްވައި، ޢަޤީދާ އާއި، ޢަމަލުތަކުގައި ބިދުޢައިގެ އަހްލުވެރިން ގޮތަށް އުޅުނު
މީހުންގެ ތެރެއިން ކިރިތި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތާއ އިޖްމާޢާ ޚިލާފުވީ މީހުން ވަނީ ގެއްލެނެވިގެންނެވެ.
سورة المنافقون ގެ 4 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް هިلا ވަޙީކުރައްވާފައި ވެއެވެ:.)قَـتَٰلَهُ مُ ٱلَُّۖ أَنَّٰى يؤُْفَكُ ونَ
* المنافقون: (4 މާނައީ: »އެއުރެންނަށް لعنة ލައްވާހުށްޓެވެ. އެއުރެން حق ން އެއްކިބާވަނީ
ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟«. އަދިۖ سورة النساء ގެ 97 ވަނަ އާޔަތުގައި މާތް هلا ވަޙީކުރައްވާފައި
ވެއެވެ:. (فَأُو۟لَٓـئِٰكَ مَأْوَ ىٰ هُ مْ جَ هَنَُّم وَ سآَ ءَ تْ مَ صِ يرًا * النساء:)97 މާނައީ: »ފަހެ (قيامة ދުވަހުން)
އެއުރެން ތިބެނިވި ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. އެއީ، ނުބައިވެގެންވާ ނިމިދިއުމެކެވެ«. سلف الصالحين ގެ
ދުވަސްވަރު އަދި ދީނީ ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރޭގައި ވަރަށް ގިނަ ބިދުޢަވެރިން އުޅުނެވެ. މުސްލިމުންގެ
115

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ތެރޭގައި އެ މީހުންގެ މިސާލަކީ، ހަށިގަ ނޑުގެ ގުނަވަނެއް ގައި ކެނސަރު ހުރުން ފަދަ އެވެ. އެ
ބަލިމަޑުކަން ފިލުވާނުލައިފި ނަމަ، ޞިއްޙަތު ރަނގަޅު ގުނަވަންތައް ވެސް އެ ބަލިން ރައްކާތެރިއެއް
ނުކުރެވޭނެ އެވެ. އެ މީހުންގެ މިސާލަކީ، ގައިންގަޔަށް އަރާ ބަލި ޖެހިފައިތިބޭ މީހުންގެ މިސާލެވެ. އެ
މީހުންނާ ބައްދަލުވާ މީހުންނަށް ނުރައްކާވާނެ އެވެ. އަހަރެމެން އުޅެންވާނީ އެ މީހުންނާ ދުރުގައެވެ.
އެހެންނޫނީ، އަހަރެމެންނަށް އެ މީހުންގެ ފަރާތުން ނުރައްކާވާނެ އެވެ«.
ދީނީމަޤާމެއް ގައި ތިބި ފާސިދު ބިއުޢަވެރިންގެ އެންމެ ނުރައްކާ ބޮޑު މީހަކީ إبن تيمية އެވެ.
އޭނާގެ ފޮތްތަކުގައި، ވަކިން ޚާއްޞަކޮށް، الواسطة ގައި އޭނާ ވަނީ ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތި
ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) ގެ ޙަދީޘްތަކުގައި ވަރަށް ސާފުކޮށް އަންގަވާފައިވާ ކަންތައްތަކާ
އިދިކޮޅުވެ، މުސްލިމުންގެ އިޖްމާޢު އިންކާރުކޮށް، سلف الصالحين ދެއްކެވި މަގުން ހިނގުމަށް
ދެކޮޅުހަދާފައެވެ. އޭނާގެ އުނި ސިކުނޑިއާއި، ފާސިދު ފިކުރުތަކަށް ހެއްލިގެންގޮސް އޭނާ ވަނީ
ބިދުޢައިގެ ތެރެއަށް ވަދެފައެވެ. އޭނާއަކީ، ވަރަށް މޮޅު ޢިލްމުވެރިއެކެވެ. މާތް هلا އޭނާގެ ޢިލްމު ލެއްވީ
އޭނާ ގެއްލެނިވެގެންދިޔަ ސަބަބަށެވެ. އޭނާ ތަބާވީ އޭނާގެ ހަވާނަފްސަށެވެ. އޭނާ މަސައްކަތްކުރީ،
އޭނާގެ ނުބައި ފާސިދު ޚިޔާލުތައް ތެދުގެ ގޮތުގައި ފެތުރުމަށެވެ.
މޮޅު ޢިލްމުވެރިޔާ العلّمة إبن حجر (رحمة هلا تعالى عليه) އޭނާގެ ފޮތް ކަމުގައިވާ الفتاوى
الحديثية ގައި ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ:.
”إبن تيمية އަކީ، މާތް هللا ނިކަމެތިކުރައްވައި، ގެއްލެނިކުރައްވައި، ކަނުކުރައްވައި،
މަންމަންކުރައްވައި، ދެރަކުރެއްވި އަޅެކެވެ. އޭނާގެ ކަންތައްތަކުގެ ފަސާދަކަމާއި، އޭނާގެ ބަސްތަކުގެ
ދޮގުކަން ބަޔާންކުރެއްވި އިމާމުން ކިޔައިދެއްވީ އެހެންނެވެ. އިސްލާމީ މޮޅެތި ޢިލްމުވެރިން ކަމުގައިވާ
أبي الحسن السبكي އާއި، އޭނާގެ ދަރިފުޅު تاج الّدين السبكي އާއި، اإلمام العزّ بن جماعة ގެ
ފޮތްތައް ކިޔާ މީހުންނާއި، އޭނާ އަށް ދިން ރައްދެއްގެ ގޮތުން ޝާފިޢީ، އޭނާގެ ދުވަސްވަރު ދުނިޔޭގައި
ތިއްބެވި މަލަކީ އަދި ޙަނަފީ މަޒްހަބުތަކުގެ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ އަދި ލިޔުއްވާފައިވާ ބަޔާންތައް
ދިރާސާކުރާ މީހުންނަށް، އަހަރެމެން މިތިބީ ޞައްޙަގޮތުގައި ކަން ދެކޭނެތެވެ.
» إبن تيمية ވަނީ ޞޫފީ ޢިލްމުވެރިންގެ އަބުރަށް އަރައި، އެ ބޭކަލުންގެ އަގުވައްޓާލުމަށް
ޙަމަލާތައް ދީފައެވެ. އޭގެއިތުރަށް، عمر بن الخطاب އާއި، علي بن أبي طالب)رضي هلا
عنهما(ފަދަ އިސްލާމް ދީނުގެ އެންމެ އިސް އިމާމުންނަށް ޙަމަލާދިނުމަށް ފަހެއްނުޖެހުނެވެ. އޭނާގެ
ބަހުގައި ބަރުދަނެއް ނެތަސް، އޭނާގެ ބަހުގެ ޙަމަލާ އެކި ދިމަދިމާލުން ވަނީ ދީފައެވެ. އޭނާ ވަނީ
ރަނގަޅު މަގުގައި ތިއްބެވި ޢިލްމުވެރިންނަކީ ބިދުޢަވެރިންނާއި، ގެއްލެނިވެފައިވާ ޖާހިލުން ކަމަށް ބުނެ
އަގުވައްޓާލުމުގެ ވާހަކަތައް ދައްކާފައެވެ.
»އޭނާ ބުނެފައި ވެއެވެ:. 'އިސްލާމް ދީނާ ޚިލާފު ގްރީކް ފައިލަސޫފުންގެ ފާސިދު ޚިޔާލުތައް،
ޞޫފީ ބޮޑެތި ޢިލްމުވެރިންގެ ފޮތްތަކުގައި ލިޔެވިފައި ވެއެވެ'. އަދި އޭނާގެ ޞައްޙަނޫން ބިދުޢަވެރި
ފިކުރުތަކުން އެކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް މަސައްކަތްކޮށްފައި ވެއެވެ. ތެދު ނޭނގޭ ޒުވާނުން، އޭނާގެ
އޮޅުވާލުމުގެ ބަސްތަކުން ހެއްލިގެންދިއުން އެކަށީގެންވެއެވެ. މިސާލެއްގެ ގޮތުން ދަންނަވާ ނަމަ، އޭނާ
ބުނެފައި ވެއެވެ:.
116

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
'ޞޫފީން ބުނާ ގޮތުގައި، އެ މީހުންނަށް لوح المحفوظ]8]] ފެނެއެވެ. އިބްނު ސީނާ ފަދަ ބައެއް
ފައިލަސޫފުން ދެކޭގޮތުގައި النفس الفلكية އެވެ. އެ މީހުން ބުނާގޮތުގައި، ހޭލާ ހުންނަ އިރު ނުވަތަ
ނިދަން އޮންނަ އިރު، ރޫޙު النفس الفلكية ނުވަތަ العقل الفّعال އާ އެކުވެއެވެ. އަދި ރޫޙު އެ ދޭއްޗާ
އެކުވުމަކީ، ދުނިޔޭގައި ހުރިހާ ކަމެއް ހިނގުމަށް މެދުވެރިވާ ސަބަބެވެ. މިއީ، ގްރީކް ފައިލަސޫފުން
ދެއްކި ވާހަކަތަކެއް ނޫނެވެ. އެއީ، އެމީހުންގެ ފަހުން އައި އިބްނު ސީނާ ފަދަ ފައިލަސޫފުން ދެއްކި
ވާހަކަތަކެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، أبي حامد محمّد الغزالي، محي الّدين إبن عربي އަދި އަންދަލުސްގެ
ފައިލަސޫފު قطب الّد ين محمّد بن سبعين ގެ ބައެއް ވާހަކަތަކުގައި ވެސް މިފަދަ ބަޔާންތައް ދީފައި
ވެއެވެ. އެއީ، ފައިލަސޫފުންގެ ބަޔާންތަކެވެ. މިފަދަ ވާހަކަތަކަކީ، އިސްލާމް ދީނުގައި ވާ އެއްޗެއް
ނޫނެވެ. މި ޖަދަލުތަކާ އެކު، އެ މީހުން ވަނީ ތެދު މަގުން އެއްކިބާވެފައެވެ. އެ މީހުން ވެފައިވަނީ،
ޝީޢީންނާއި، އިސްމާޢިލީންނާއި، ޤަރާމިޠީންނާއި، ބާޠިނީން ފަދައިން މުލްޙިދުންނަށެވެ. أهل السنّة
ގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި، ޙަދީޘް ޢިލްމުވެރިންނާއި، فضيل بن إياد ފަދަ ސުންނީ ޞޫފީން އުޅުއްވި
ތެދުމަގު، އެ މީހުން ވަނީ ދޫކޮށްލާފައެވެ. އެއްކޮޅުން، ފަލްސަފާ އަށް ފީނާ އިރު، އަނެއް ކޮޅުން،
معتزلة އާއި، كرامية ފަދަ ފިރުޤާތައް އިންކާރުކުރުމުގައި ވެސް އެ ބޭކަލުން ވަނީ ހިތްވަރުކޮށްފައެވެ.
ތިން ވައްތަރެއްގެ ޞޫފީން ވެއެވެ. ފުރަތަމަ ގްރޫޕަކީ، ޙަދީޘާއި ސުންނަތުގައި ހިފަހައްޓައިގެން
ތިބޭ ޞޫފީންނެވެ. ދެވަނަ ގްރޫޕަކީ، كرامية ފަދަ ބިދުޢަވެރިންނެވެ. ތިން ވަނަ ގްރޫޕަކީ، إخوان
الصفاء ގެ ފޮތްތަކަށާއި، أبو الحياّن ގެ ވާހަކަތަކަށް ތަބާވާ މީހުންނެވެ. أبي حياّن އާއި، إبن
العربي އަދި އެފަދަ އެހެން މީހުން، ފައިލަސޫފުންގެ ބަޔާންތައް ޤަބޫލުކޮށް، އެއީ ޞޫފީންގެ
ޢިލްމުވެރިންގެ ވާހަކަތައް ކަމަށް ހެދިއެވެ. އިބްނު ސީނާގެ ފޮތް ކަމުގައިވާ آخر اإلشارات على
مقام العارفين ގައި މިފަދަ ގިނަ ބަޔާންތައް ވެއެވެ. ހަމަ އެހެންމެ، إمام غزالي ވެސް މިފަދަ
ބަޔާންތައް، الكتاب المضمون به على غير أهله އަދި مشكات األنوار ފަދަ އޭނާގެ ބައެއް
ފޮތްތަކުގައި ލިޔުއްވާފައި ވެއެވެ. އަދި ކީއްތޯއެވެ! އޭނާގެ ރަޙްމަތްތެރިޔާ أبوبكر بن العربي،
ފަލްސަފާ ބޭނުންކުރައްވައި، އެއިން ނުކުންނަވަން އުޅުއްވައި އެ ކަން ނުކުރެވުނު ކަމަށް ވިދާޅުވެ،
ޣަޒާލީ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވަން އުޅުއްވި އެވެ. އަނެއް ކޮޅުން، إمام غزالي ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި،
ފައިލަސޫފުން، ދީން ޤަބޫލުނުކުރެއެވެ. އޭނާގެ ޙަޔާތުގެ ފަހުކޮޅުގައި، އޭނާ صحيح البخاري ކިޔުއްވި
އެވެ. ބައެއް މީހުން ބުނެފައިވާ ގޮތުގައި، އޭގެ ސަބަބުން، އޭނާ ލިޔުއްވި އޭނާގެ ރައުޔުތަކުން އޭނާ
ބަރީއަވާނެ އެވެ. އަނެއް ބަޔަކު ބުނެފައިވާ ގޮތުގައި، އެ ބަޔާންތައް إمام غزالي ވިދާޅުވި ބަސްތަކެއް
ކަމަށް އޭނާ އަށް ނިސްބަތްކޮށްފައިވަނީ، އޭނާގެ އަގުވައްޓާލުމަށެވެ. މި ބީދައިން إمام غزالي އާ ބެހޭ
އެތައް ރިޕޯޓްތައް އެބަހުއްޓެވެ. ސިސިލީން ތަޢުލީމު ޙާޞިލުކުރެއްވި މަލަކީ މަޒްހަބުގެ ޢިލްމުވެރިޔާ
محمّد المازري އާއި އަންދަލުސްގެ ޢިލްމުވެރިޔާ الطرطوشي އަދި إبن الجوزي އާއި إبن عقيل
އާއި، އެހެން މީހުން ވެސް ވަރަށް ގިނަ ވާހަކަތައް ބުނެފައި އެބަހުއްޓެވެ'.
»إبن تيمية ބުނި ކަމަށް މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވާހަކަތަކުން ދައްކައިދެނީ، أهل السنّة ގެ
ޢިލްމުވެރިންނާ މެދު އޭނާގެ ހުރި ނުބައި ފިކުރުތަކެވެ. އެންމެ އިސް ޞަޙާބީންނާ މެދު ވެސް އޭނާ
]]8] لوح المحفوظ އާ ބެހޭގޮތުން އިތުރު ތަފްޞީލު ހޯދުމަށް Endless Bliss ގެ ތިން ވަނަ ބައިގެ 63
ވަނަ ބާބު ކިޔާށެވެ.
117

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ވަނީ އަބުރަށް ހުތުރުވާ ފަދަ ވާހަކަތައް ފަތުރާފައެވެ. ގިނަ أهل السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިންނަކީ ބިދުޢަވެރިން
ކަމަށް އޭނާ ވަނީ އަބުރު ކަތިލާފައެވެ. ހަމަ އެއާއެކު، އޭނާ ވަނީ القطب العارف أبوالحسن الشاذلي،
حزب الكبير އަދި حزب البحر މި ދެ ފޮތް ލިޔުއްވީތީ އެ ބޭފުޅާގެ އަގުވައްޓާލާފައެވެ. އަދި
ހަމަ އެއާއެކު، އޭނާ ވަނީ، އޭނާ އަކީ ފާފަވެރިއެއް ކަމަށާއި، ބިދުޢަވެރިއެއް ކަމަށް އިއްތިފާޤުން
ކަ ނޑައެޅުއްވި އޭނާގެ ދުވަސްވަރުގެ ޢިލްމުވެރިން ކަމަށް ވާ محي الّدين إبن العربي އާއި، عمر
بن الفاضل އާއި، إبن سبعين އާއި الحالج حسين إبن منصور ފަދަ ޞޫފީ އިސް ޢިލްމުވެރިން
ގެ އަގުވައްޓާލުމަށް ހުތުރު އިލްޒާމްތައް އަޅުވާފައެވެ. އަދި ކީއްތޯއެވެ! އޭނާ އަކީ މުރުތައްދުވެފައިވާ
މީހެއް ކަމަށް]8]] ބުނެ ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ފަތުވާ ވެސް ނެރުއްވާފައި ވެއެވެ. إبن تيمية އަށް
ހިޖުރައިން 5031 ގައި ލިޔެފައިވާ ސިޓީއެއް ގައި ވެއެވެ:. 'މޮޅު ޢިލްމުވެރިއެއް ކަމަށާއި، މިއަދުގެ
އިމާމެއް ކަމަށް ދެކޭ އޭ މުސްލިމު އަޚާ އެވެ! އަހަރެން هلا އަށް ޓަކައި ތިބާ ދެކެ ލޯބިވީމެވެ.
ތިބާ އާ ދެކޮޅަށް ވާހަކަދެއްކި ޢިލްމުވެރިންގެ ބަސް ޤަބޫލުނުކޮށް ހުރީމެވެ. އެކަމަކު، ތިބާގެ ލޯބި
ޙައްޤުނުވާ ފަދަ ބަސްތައް އަޑުއިވުމުން ޙައިރާންވެއްޖެ އެވެ. ރޭގަ ނޑު ފެށެނީ އިރު އޮއްސުމުން
ކަމަށް ބުއްދިވެރިޔަކު ޝައްކުކުރާނެ ހެއްޔެވެ؟ ތިބާ ބުނީ ތިބާ ވަނީ ތެދުމަގުގައި ކަމަށާއި، ތިބާ
ކުރާ ކަމަކީ، األمر بالمعروف و النهي عن المنكر ކަމަށް ތިބާ ބުނީމު އެވެ. ތިބާގެ މަޤްޞަދާއި،
ނިޔަތް ދެނެވޮޑިގެންވާނީ މާތް للّا އެވެ. އެކަމަކު، މީހަކުގެ އިޚްލާޞްތެރިކަން އެނގޭނީ އެ މީހާގެ
ޢަމަލުތަކުންނެވެ. ތިބާގެ ބަސްތަކުގެ ބޭރުގަ ނޑު، ތިބާގެ ޢަމަލުތަކުން ވަނީ ވީދާލާފައެވެ. އެ ބައެއްގެ
ހަވާނަފްސަށް ހެއްލިފައިވާ މީހުންނާއި، ބަހުގެ އިތުބާރު ގެއްލިފައިވާ މީހުންނަށް ހެއްލި، ތިބާ
އަގުވައްޓާލީ ހަމައެކަނި ތިބާގެ ދުވަސްވަރު ދުނިޔޭގައި ތިބި މީހުން އެކަންޏެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު،
މަރުވެފައިވާ މީހުން ވެސް ކާފިރުން ކަމަށް ބުނެ އަގުވައްޓާލީމު އެވެ. خلف سلف الصالحين
އަށް ޙަމަލާދީ ނުފުދިގެން ތިބާ ވަނީ ޞަޙާބީން، ޚާއްޞަކޮށް އެންމެ މަތިވެރި ޞަޙާބީންނަށް
ހުތުރު އެއްޗެހި ގޮވާފައެވެ. އެ މަތިވެރި ބޭކަލުން ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެބޭކަލުންގެ ޙައްޤުތަކަށް އެދި
ޑިމާންޑްކުރުމުން ތިބާ ވާނެ ޙާލަތެއް ހިތަށް ގެނެވޭ ހެއްޔެވެ؟ صالحية ގައި ހުންނަ جامع الجبل
ގެ މިންބަރު ގައި ހުރެ ތިބާ ބުނީ عمر بن الخطّاب (رضي هللا عنه) ޞައްޙަނޫން ބަޔާންތަކާއި،
މުޞީބާތްތައް ކުރިމަތިވި ކަމަށް ބުނީމުއެވެ. އެއީ ކޮން މުޞީބާތްތަކެއް ހެއްޔެވެ؟ އެފަދަ ކިތައް
މުޞީބާތްތައް سلف الصاّلحين ތިބާ އަށް ރިޕޯޓްކުރި ހެއްޔެވެ؟ علي بن أبي طالب)رضي هللا
عنه(ތިން ސަތޭކަ އަށް ވުރެ ގިނަ ކުށް ހެއްދެވި ކަމަށް ބުނީމު އެވެ. ޢަލީގެފާނާ މެދު ތިބުނީ
ތެދެއް ކަމުގައި ވާ ނަމަ، ތިބާ ތި ބުނީ ތެދެއް ކަމަށް ވާ އެންމެ ޙާލަތެއް ވެސް އައި ހެއްޔެވެ؟
މިހާރު އަހަރެން މި ފަށަނީ ތިބާ އާ ދެކޮޅަށް މަސައްކަތްކުރުމަށެވެ. ތިބާގެ ނުބައިކަމުން މުސްލިމުން
ރައްކާތެރިކުރުމަށް އަހަރެން މަސައްކަތްކުރަން ވާނެ އެވެ. އެހެނީ، ތިބާ ވަނީ ނުބައިކަމުގައި ޙައްދުން
ނައްޓާފައެވެ. ތިބާގެ އަނިޔާކުރުން ވަނީ ހުރިހާ ދިރިތިބީންނާއި، މަރުވެފައިވާ މީހުންނާ ހަމަޔަށް
ފޯރާފައެވެ. އީމާންވާ މީހުން ތިބާގެ ނުބައިކަމުން ދުރުވާން ޖެހެއެވެ'.
]]8] މަޝްހޫރު އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިއެއް ކަމަށް ވާ عبدالغني الّنابلسي ވަނީ އޭނާގެ ފޮތް الحديقة النديةّ
ގެ 363 އަދި 373 ވަނަ ޞަފްޙާ ގައި، އެ މަޝްހޫރު ޞޫފީ ޢިލްމުވެރިންގެ ނަންތައް ލިޔުއްވާފަ
އެވެ. އަދި އޭނާ ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި، އެ ޢިލްމުވެރިންނަކީ ވަލީވެރިންނެވެ. އަދި އެ ބޭކަލުންނާ މެދު
ހުތުރުކޮށް ވާހަކަދެއްކި މީހުންނަކީ، ޖާހިލު އަދި ތަންދޮރުނުދަންނަ މީހުންނެވެ.
118

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
إبن تيمية، سلف الصاّلحين އާ ޚިޔާލު ތަފާތުވި ކަންތައްތައް، ތިރީގައި ވާ ފަދައިން، تاج الّدين
السبكي ލިސްޓުކުރައްވާފަ އެވެ:.
-1 ކައްފާރާ ނުދައްކާހާ ހިނދަހު ވަރިއެއް ނުވާނެ އެވެ. ކައްފާރާ ދައްކަންޖެހޭ ކަމަށް]8]] އޭނާގެ
ކުރިން އައި އެއްވެސް އިސްލާމީ ޢީލްމުވެރިޔަކު ބުނެފައެއް ނެތެވެ.
-2 ޙައިޟުގައިވާ އަންހެނަކު ވަރިކުރިޔަސް އެ ވަރިއެއް ޞައްޙައެއް ނުވާނެ އެވެ.
-3 ޤަސްދުގައި ނަމާދު ނުކޮށް ދޫކޮށްލިޔަސް، ޤަޟާކުރާކަށް ނުޖެހޭނެ އެވެ.
-4 ޙައިޟުގައިވާ އަންހެނާ އަށް ގެފުޅު ވަށައި ޠަބާފުކުރުން ހުއްދައެވެ. އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް
ކައްފާރާއެއް ނެތެވެ.
-5 ތިން ފަށް ވަރީގެ ގޮތުގައި ކުރާ ވަރި ވާނީ އެއް ވަރިޔަށެވެ. އެކަމަކު، މިހެން ބުނުމުގެ
ކުރިން، އެތައް އަހަރެއް ވަންދެން ތަކުރާރުކޮށް އޭނާ ބުނަމުންދިޔައީމ މުސްލިމު އިޖްމާޢުން އެހެން
ނުބުނާ ކަމަށެވެ.
-6 އިސްލާމް ދީނާ ފުށުއަރާ ޓެކްސް، އެ ކަމަށް އެދޭ މީހުންނަށް ޙަލާލެވެ.
-7 ވިޔަފާރިވެރިން އަތުން ޓެކްސް ނެގޭ އިރު، އެއީ ޒަކާތް ކަމަށް ނުނެގުނަސް، ޒަކާތް ކަމަށް
ބެލެވޭނެ އެވެ.
-8 މީދާ ފަދަ ޖަނަވާރެއް ފެން އެއްޗެއްގެ ތެރެއަށް މަރުވިޔަސް އެ ފެން ނަޖިހެއް ނުވާނެ އެވެ.
-9 ޖުނުބުވެރިޔަކު ރޭގަ ނޑު ހިނެއުމަކާ ނުލައި ސުންނަތް ނަމާދު ކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ.
1010ވަޤުފުކުރާ މިހާ ކަ ނޑައަޅާ ޝަރުޠުތަކަށް ރިޢާޔަތެއް ނުކުރެވޭނެ އެވެ.
1111އުއްމަތުގެ އިޖްމާޢާ ޚިލާފުވާ މީހަކު ކާފިރަކަށް ނުވަތަ ފާފަވެރިޔަކަށް ނުވާނެ އެވެ.
1212هلا تعالى އަކީ محل الحوادث އެވެ. އަދި އުފެދިފައިވަނީ އެކުވެފައިވާ ޕާޓިކަލްތަކުންނެވެ.
1313ކީރިތި ޤުރްއާން އުފެދިފައިވަނީ، هلا تعالى ގެ ޒާތުފުޅުގައެވެ.
1414ޢާލަމް، މާނަ އަކީ، ހުރިހާ މަޚްލޫޤުން ވަނީ އަޒަލުގައެވެ.
1515هلا تعالى އަށް ރަނގަޅު އެއްޗެހި އުފައްދަވަން ޖެހެއެވެ.
1616هلا تعالى ގެ ހަށިކޮޅެއް ހުރެފައި އެކި ފަރާތް ވެއެވެ؛ އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވާ ތަން
ބަދަލުކުރައްވަ އެވެ.
1717އެކަލާނގެ ދާއިމަށް ދެމިވޮޑިގެންނެއް ނުވެއެވެ؛ އެކަލާނގެ ނެތިދާނީ އެންމެ ފަހުންނެވެ.
1818ނަބީންނާއި ރަސޫލުން ފާފަވެރިވާނެ އެވެ.
1919ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم)، އެހެން މީހުންނާ ތަފާތެއް ނޫނެވެ. އެކަލޭގެފާނު
މެދުވެރިކޮށް ތަވައްސުލުކުރުން ހުއްދައެއް ނޫނެވެ.
Endless Bliss]]8] ގެ ހަވަނަ ބައިގެ ފަނަރަ ވަނަ ބާބާއި، ފަސް ވަނަ ބައިގެ ހަވަނަ ބާބު ގައި طالق
ގެ މާނައާއި، ޝަރަޙަކުރެވިފައި ވެއެވެ.
119

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
2020ރަސޫލާ محمّد (صلّى للّا عليه وسلّم) އަށް ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި މަދީނާ އަށް
ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ ފާފަވެރިވާނެ ކަމެކެވެ.
2121ޝަފާޢަތަށް އެދި ދަންނަވަން މަދީނާ އަށް ދިއުމަކީ ޙަރާމް ކަމެކެވެ.
2222ބަސްކޮށާރަށް ބަލާ އިރު، ތައުރާތާއި އިންޖީލު ތަފާތއެއް ނޫނެވެ. ތަފާތީ މާނަ އެވެ.
»ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި، މަތީގައިވާ ގިނަ ބަޔާންތަކަކީ އަށް ނިސްބަތްވާ އެއްޗެއް
ނޫނެވެ. އެކަމަކު، هلا تعالى ގެ އެކި ފަރާތް ވާ ކަމަށާއި، އުފެދިފައިވަނީ އެކުވެފައިވާ ޕާޓިކަލްތަކުން
ކަމަށް އޭނާގެ ބުނުމާ އެއްވެސް މީހަކު އިންކާރުކޮށްފައެއް ނެތެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އޭނާ އަކީ
ޢިލްމާއި، ޖަހާލަތުގައި އަދި ދީނީގޮތުން މުއްސަނދި މީހެއް ވަނީ އިއްތިފާޤުން ކަ ނޑައެޅިފައެވެ.
ފިޤްހާއި، ޢިލްމާއި، އިންޞާފުވެރިކަމާއި، ލޮޖިކް ހުންނަ މީހަކު ނަމަ، ކަމެއް ފާހަގަކޮށް އެކަމަކާ
މެދު ގޮތެއް ނިންމަންވާނީ ބުއްދިވެރިކަމާ އެކުގައެވެ. ޚާއްޞަގޮތެއްގައި، މުސްލިމަކު ދީނުންބޭރުވުން
ނުވަތަ މުރުތައްދުވުމާ ނުވަތަ ބިދުޢަވެރިވުމާ މެދު ނުވަތަ މަރަންޖެހޭ މީހެއް ކަމަށް ގޮތެއް ނިންމުމަށް
ވަރަށް ކަވިކޮށް އަދި ހުރިހާ ޙަޤީޤަތްތަކަށް ބަލަންޖެހޭނެ އެވެ«.
މި ފަހަކަށް އައިސް إبن تيمية ކޮޕީކުރުމަކީ، ފެޝަނަބަލް ކަމަށް ވެގެންގޮސްފައި ވެއެވެ.
އެފަދަ މީހުން ދަނީ އޭނގެ ބިދުޢަވެރި ލިޔުންތައް ދިފޢުކޮށް، އޭނާގެ ފޮތްތައް، ވަކިން ޚާއްޞަކޮށް
الواسطة އަލުން ޝާއިޢުކުރަމުންނެވެ. ފެށިގެން ނިމުމަ ހަމަޔަށް، އެ ފޮތުގައި އެއްކޮށް ހުރީ އޭނާ
ކީރިތި ޤުރްއާނާއި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ޙަދީޘާއި، މުސްލިމު ދަންނަބޭކަލުންގެ އިޖްމާޢާ ޚިލާފުވާ ކަމަށް
ހުރި ޚިޔާލުތަކެވެ. އެ ފޮތުން ވަރަށް ބޮޑު ފިތުނަޔަކާއި، ކިޔުންތެރިންގެ މެދުގައި ބައިބައިވުން
އުފައްދައެވެ. އަދި އަޚުންގެ މެދުގައި ޢަދާވާތްތެރިކަން އުފެދުމަށް މެދުވެރިކުރުވައެވެ. އިންޑިޔާގެ
ވައްހާބީންނާއި، އެހެން ޤައުމުތަކުގައި އެ މީހުންގެ ދަންތުރަތަކުގައި ޖެހިފައިތިބި ޖާހިލު ދީނ މީހުން
ވަނީ إبن تيمية އަކީ އެ މީހުންގެ ރާއިދެއް އަދި އިމާމެއް ކަމަށް ބަލައިގެން، المجتهد األكީبر އަދި
شيخ اإلسالم ފަދަ ނަންތައް އޭނާޔަށް ދީފައެވެ. އެ މީހުން އޭނާގެ ބިދުޢަވެރި ފިކުރުތަކާއި، ފާސިދު
ލިޔުންތައް ބލައިގަނެއެވެ. މުސްލިމުންގެ މެދުގައި ބައިބައިވުން އުފައްދައި، އިސްލާމް ދީން އެތެރެއިން
ޚަރާބުކޮށްލާ މި ބިރުވެރި އޮއިވަރު ހުއްޓުވުމަށް ޓަކައި، އެ ބިދުޢަވެރިންގެ ވާހަކަތަކަށް ހެއްކާ އެކު
ރައްދުދީފައިވާ أهل السنّة ގެ ޢިލްމުވެރިން ލިޔުއްވާފައިވާ އަގުހުރި ފޮތްތައް ކިޔަންވާނެ އެވެ. މިފަދަ
ފޮތްތަކުގެ ތެރޭގައި، تقي الّدين أبي الحسن السبكي ލިޔުއްވާފައިވާ شفاء السقام في زيارة خير األنام
މި ފޮތުގައި إبن تيمية ގެ ބިދުޢަވެރި ޚިޔާލުތަކުގެ ބާޠިލުކަން ސާބިތުކޮށްދީ، އޭނާގެ ބައިގަ ނޑަށް
ނިމުމެއް ގެނެސް، އޭނާގެ ގޮތްދޫނުކުރުން ބޭޒާރުކުރެއެވެ. މި ފޮތުން އޭނާގެ ޝައިޠާނީ ނިޔަތާއި،
ބާޠިލު ފިކުރުތައް ފެތުރުން ހުއްޓުވައެވެ.
120

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
ލަފްޒުތަ ކުގެ މާނަ
ޞޫފީންނާ ބެހޭ ބަސްތައް އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަސްކުރެވޭނީ، أحمد الفاروقي السرهندي
ލިޔުއްވާފައިވާ مكتوبات އިންނެވެ.
أدلّة الشرعيةّ: އިސްލާމް ދީނުގެ ހަތަރު މަޞްދަރު: القرآن الكريم، ކީރިތި ރަސޫލާގެ حديث،
جماع األمة، އަދި قياس الفقهاء (ދަންނަބޭކަލުންގެ ޤިޔާސް).
أهل: މީހުން؛ أهل البيت، ކީރިތި ރަސޫލާގެ އެންމެ ތިމާގެ ޢާއިލީ މެމްބަރުން:)ގިނަ އިސްލާމީ
ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި(علي)ދެބޭންގެ ދެދަރި އަދި ދަނބި ދަރިފުޅު(، فاطمة)އަންހެން
ދަރިފުޅު(، حسن އަދި حسين)ކާފަ ދަރިން(؛ أهل السنةّ والجماعة.
أئمةّ المذاهب: މަޒްހަބުތަކުގެ އިމާމުން.
هلا: هلا أكبر، هلا تعالى، ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ މަތިވެރިކަމެއްގެ ވެރި هلا
آمين: (هلا تعالى އަށް) »އަޅާގެ ދުޢާ އިޖާބަކުރައްވާދޭވެ«.
أمر بالمعروف (والنهي عن المنكر): هلا تعالى ގެ އަމުރުފުޅުތައް އުނގަންނައިދިނުމުގެ ވާޖިބު
(އަދި އެހެން މީހުން އެކަލާނގެ ނަހީކުރެއްވި ކަންތައް ކުރުމުން ދުރުކުރުން ނުވަތަ ހުއްޓުވުން).
أنصار: މައްކާ ފަތަޙަކުރެއްވުމުގެ ކުރިން އިސްލާމްވީ މަދީނާގެ މީހުން.
عقيدة: ޤަބޫލުކުރާ ދީން، އީމާންވާ ކަންތައްތައް، އީމާންކަމުގެ ރުކުންތައް،
عرفات: މައްކާގެ އުތުރުން 24 ކިލޯމީޓަރ ދުރުގައި އޮންނަ ހުސް ބިން.
عارف: معرفة އިން އެނގެން ހުރި އެއްޗެއް އެނގޭ عالم. معرفة ބަލާ.
عرش: ހަތް އުޑާ ސަރަޙައްދީ ގޮތުން ގުޅިފައިވާ މާއްދާ ނިމޭ ހިސާބު އަދި ހަތް އުޑުން ބޭރު
ގައި އަދި عرش ތެރޭގައިވާ كرسي.
أصحاب الكهف: ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހުން އެ މީހުންގެ ރަށް ހިފުމުން، އެހެން ތަނަކަށް
ހިޖުރަކުރި މަތިވެރި ދަރަޖަ ލިބުނު (ތާސޫސް ގައިވާ ހޮހަޅައެއްގައި) ތިބި ހަތް މުއުމިނުން.
بسملة: ޢަރަބި ޖުމްލަ بسم هلا الرّ حمن الرّحيم)رحمن ވަންތަ رحيم ވަންތަ هللا ގެ إسم ފުޅުން
ފަށައިގަންނަމެވެ.(
باطني: ބިދުޢަވެރި باطنية އަށް ތަބާވާ މީހާ.
فضيلة - وسيلة: ސުވަރުގޭގެ އެންމެ މަތިވެރި ދެ ދަރަޖަ.
فقيه: (ގިނަ ނަން. فقهاء) ފިޤްހު ޢިލްމުގެ މޮޅު ޢިލްމުވެރިޔާ؛ فقهاء السبعة.
فرض: القرآن الكريم ގައި هللا تعالى އަމުރުފުޅުކުރައްވާފައިވާ (ޢަމަލު، ސުލޫކު، ބަސް).
فتوى: (i)مجتهد އެއްގެ(إجتهاد. (ii)مفتي އަކު(فقه ފޮތްތަކުން އޭގައި ހިމަނާފައި ނެތް
ކަމަކީ، ހުއްދަ ކަމެއް ތޯ، ނުވަތަ ނޫން ތޯ ނިންމާ ނިންމުން؛
فقه: މުސްލިމުން ކުރަންވީ ކަންތައްތަކާއި، ނުކުރަންވީ ކަންތައްތައް އަންގައިދޭ ޢިލްމު؛
عبادات، عمل.
121

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
فتنة: މުސްލިމުންނާއި، އިސްލާމް ދީނަށް ގެއްލުންވާ ފަދަ ވާހަކަތައް ފެތުރުން.
غسل: فقه ގައި ވާ ގޮތަށް ފެންވެރުން.
حديث (شريف): i (ރަސޫލާ ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅުތައް؛ الحديث الشريف، ހުރިހާ ޙަދީޘެއް؛
ii)ޙަދީޘް ޢިލްމު ނުވަތަ ޙަދީޘް ފޮތްތައް؛ حديث صحيح، ފުރިހަމަޔަށް ރިވާކުރެވިގެން، ޙަދީޘް
ޢިލްމުވެރިން ކަ ނޑައަޅުއްވާފައިވާ ޝަރުޠުތަކަށް ފެތޭ ތެދު ޙަދީޘް.
حضرة: ނަބީންނާއި ރަސޫލުންނާއި، އިސްލާމީ ޢިލްމުވެރިންގެ ނަމުގެ ކުރީގައި ބޭނުންކުރެވޭ
ލަޤަބު.
حالل: އިސްލާމް ދީނުގައި ހުއްދަކުރެވިފައިވާ (ޢަމަލެއް، ކަމެއް).
حنفي: أبو حنيفة ތައުސީސްކުރެއްވި مذهب (ގެ މެބަރެއް).
حنبلي: إمام أحمد بن حنبل ތައުސީސްކުރެއްވި مذهب (ގެ މެބަރެއް).
حرام: އިސްލާމް ދީނުގައި ނަހީ ކުރައްވާފައިވާ (ޢަމަލެއް، ކަމެއް).
حجار: ޢެރޭބިއަން ޕެނިންސިއުލާ ގައި ރަތް ކަ ނޑުގެ އައްސޭރީގައި މައްކާ އާއި، މަދީނާ އޮންނަ
ސަރަޙައްދު.
إجازة: އެ ޙާޞިލުކޮށްފައިވާ މީހަކު އިސްލާމީ ޢިލްމުގައި އުންގެނިފައިވާ ކަން އަންގައިދޭ
ސަނަދު.
إجماع (األمة، المسلمين): ކަމަކާ މެދު شهبة الكرام އަދި تابعوت އިއްތިފާޤުން ނިންމާ
ނިންމުން؛ އެފަދަ އެންމެން އެއްބަސްވާ އެއްބަސްވުން.
إجتهاد: އާޔަތެއް ގައި ފޮރުވިފައިވާ މާނަ ފަހުމްކޮށްގަތުމަށް ޓަކައި މަސައްކަތްކޮށް)مجتهد އަކު
ނެރޭ މާނަ ނުވަތަ ނިންމުން(.
إباحيين : ޙަ ރާމް ކަމެއް ކަމުގައިވާ މުސްލިމުން ޤަތުލުކޮށް ނުވަތަ ހައްޔަރުކުރުމަކީ ޙަލާލު ކަމެއް
ކަމަށް ބުނާ ވައްހާބީން ފަދަ މީހުން.
إخالص: ހަމައެކަނި هلا تعالى އަށް ޓަކައި ހުރިހާ ކަމެއް ކުރުން.
علم: ޢިލްމު (ގެ ގޮފި)؛ ޢިލްމު؛ علم الحال: ކޮންމެ މުސްލިމަކު އުނގެނެންޖެހޭނެ ކަމަށް
އަމުރުކުރެވިފައިވާ (މަޒްހަ ބެ އް ގެ) އިސްލާމީ ތަޢުލމު (ގެ ފޮތްތައް)؛ : علم الكالم: އީމާންކަމުގެ
ޢިލްމު؛ العلم اللدنّي: ވަލީވެރި ންގެ ހިތްތަކަށް މާތް هީلا އިލްހާމްކުރައްވާފައިވާ ޢިލްމު.
إمام: i (މޮޅު ޢިލްމުވެރިޔާ؛ މަޒްހަބެއްގެ މުއައްސިސް (إمام المذهب، مجتهد إمام)، اإلمام
األعظم، ii)ނަމާދުގެ ލީޑަރ؛ iii)ޚަލީފާ.
إن شاء هللا: »މާތް هللا ބޭނުންވެވޮޑިގެން ވާ ނަމަ«.
إستغفار: ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވުމަށް މާތް هلا އަށް އެދި ދެންނެވުން.
جاللة: މަތިވެރިކަން.
جماعة: މުޖްތަމަޢު؛ (އިމާމު ފިޔަވައި) މިސްކިތެއް ގައި ތިބޭ މުސްލިމުންގެ ބައެއް؛ ޔުނިއަން؛
ޖަމާޢަތުގައި ކުރެވޭ ނަމާދު.
122

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
جنب: غسل ކުރަންޖެހޭ މުސްލިމުގެ ޙާލަތު.
كعبة: މައްކާ ގައި ވާ مسجد الحرام ގެ މެދުގައި ވާ ބޮޑު ބިނާ.
كلمة: ލަފްޒު ނުވަތަ ބަޔާން.
كرامة: (ޖަމްޢު: كرامات) ވަލީވެރިއެއް މެދުވެރިކުރައްވައި، މާތް ދެއްވާ މުޢުޖިޒާތް.
كريم: ދީލަތި.
خطبة: ހުކުރު ނަމާދުގެ ކުރިން، އަދި އިސްލާމީ މުނާސަބަތުތަކުގައި މިމްބަރު ގައި އިމާމު ޢަރަބި
ބަހުން ދޭ ވަޢުޡު (އެހެން ބަހަކުން ޚުޠުބާ ކިޔުމަކީ ފާފަވެރިވާނެ ކަމެއް).
كرسي: عرش ބައްލަވާ.
مدينة المنوّرة: ޒީނަތްތެރިކުރެވިގެންވާ މަދީނާ ސިޓީ.
محشر: އެންމެ ފަހުގެ އިންޞާފު.
مكة المكّرمة: ޝަރަފުވެރިވެގެންވާ މައްކާ ސިޓީ.
حالل: ކީރިތި ރަސޫލާ ނުރުއްސަވާ އަދި ނުކޮށް ދޫކުރައްވާފައިވާ ނުރަނގަޅު (ޢަމަލެއް، ކަމެއް).
مالكي: إمام مالك ތައުސީސްކުރެއްވި مذهب (ގެ މެބަރެއް).
مندب: ކޮށްފި ނަމަ ޘަވާބު ލިބޭ، އެކަމަކު ނުކޮށްފި ނަމަ ފާފަނުލިބޭ އަދި ނުރުހިއްޖެ ނަމަ
ކުފުރުނުވާ (ޢަމަލެއް، ކަމެއް)؛ އަދަބު، مستحب.
معرفة: ވަލީވެރިންގެ ހިތްތަކަށް މާތް ގެ ޒާތުފުޅާއި، ޞިފަފުޅުތަކާ ބެހޭ ގޮތުން އިލްހާމްކުރައްވާފައިވާ
ޢިލްމު.
ميالدي: ކްރިސްޓިއަން ޒަމާނުގެ؛ ގްރެގޯރިއަން ކަލަންޑަރ ގެ.
ميالدي: އެ ތަ ނު ގަ އި ޚުޠުބާ ކިޔާ މިސްކިތުގައި ހުންނަ ހަރުގަޑަކުން އަރާ އުސް ޕްލެޓްފޯމް.
معامالت: فقه ގެ ބާވަތެއް.
مباح: އަމުރު ވެސް އަދި ނަހީ ވެސް ކުރައްވާފައި ނުވާ (ޢަމަލެއް، ކަމެއް)؛ ހުއްދަކުރެވިފައިވާ.
مدرّس: މަދަރުސާ (އިސްލާމީ ސްކޫލް ނުވަތަ ޔުނިވަރސިޓީ) ގެ އުސްތާޒު.
مفسّر: ތަފްސީރު ގެ ތަޖްރިބާކާރު ޢިލްމުވެރިޔާ.
مفتي: ފަތުވާ ނެރުމުގެ ހުއްދަލިބިފައިވާ މޮޅު ޢިލްމުވެ ރިޔާ.
مهاجرون: މައްކާ ފަތަޙަކުރެއްވުމުގެ ކުރިން އިސްލާމްވެ، މަދީނާ އަށް ހިޖުރަކުރި މައްކާ މީހުން.
معجزة: ނަބީއެއް ނުވަތަ ރަސޫލެއް މެދުވެރިކޮށް هلا تعالى ފޮނުއްވި ޢަޖައިބުކުރުވަނިވި ކަމެއް.
مجتهد: إجتهاد ކުރުމުގެ ޤާބިލުކަން ލިބިފައިވާ މޮޅު ޢާލިމް؛ مجتهد إمام، مجتهد مفتي.
منافق: މުސްލިމެއްގެ ކަމަށް ހެދިގެންހުންނަ އިސްލާމް ދީން ޤަބޫލުނުކުރާ މީހާ؛ ދެފުށްކެހެރި.
مرشد: މަގުދައްކާ މީހާ، އިރުޝާދުދޭ މީހާ.
123

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
متشبهّ: ފަހުމްވާން އުނދަގޫ، ފޮރުވިފައިވާ މާނަ (ހިމެނޭ އާޔަތެއް ނުވަތަ ޙަދީޘެއް)؛ متشّبهات.
مشّبهة: هللا تعالى އަކީ މާއްދީ ވުޖޫދުވުމެއް ކަމަށް އީމާންވާ މީހުން.
نجس: ދީނީ ގޮތުން ޠާހިރުނޫން އެއްޗެއް.
نفس: މީހާގެ ކިބައިގައި ވާ ދީނީ ގޮތުން ގެއްލުންދޭން ބޭނުންވާ ބާރެއް.
نص: އާޔަތެއް ނުވަތަ ޙަދީޘެއް (ގެ ޢާއްމު ނަން).
قضاء: އަޅުކަމެއް، އެ އަޅުކަމަކަށް ކަ ނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ގައި އަދާނުކުރެވި، އެ އަޅުކަމަކަށް
ކަ ނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތުގެ ފަހުން އަދާކުރުން.
قبلة: އަޅުކަން ކުރާ އިރު އެނބުރިގެން ހުންނަ ފަރާތް (އިސްލާމް ދީނުގައި كعبة އާ ދިމާ).
قياس (الفقهاء): އެއްގޮތްކުރުން؛ نص އަދި إجماع އިން ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރައްވާފައި ނުވާ
ކަމެއް، ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ކަމަކާ އެއްގޮތްކުރުން ނުވަތަ އަޅާކިޔައިގެން)مجتهد އަކު
ނިންމާ ނިންމުން(؛ إجتهاد)ގެ ސްޓައިލެއް(.
قطب العارفين: އެންމެ މަތީ ދަރަޖައިގެ ވަލީވެރިޔެއް.
ربّ: هللا تعالى، خالق އަދި ހައްދަވައިގެންގުޅުއްވާ ފަރާތް.
رمضان: މުސްލިމު ކަލަންޑަރުގެ ޙުރުމަތްތެރިވެގެންވާ މަސް.
رسول: (ޖަމްޢު: رُسل)، ރަސޫލާ، ނަބީ؛ (رسول هللا)، محمّد، هللا تعالى ގެ ރަސޫލާ.
صحابة: ނަބީއެއް ނުވަތަ ރަސޫލަކަށް އީމާންވެ ފެނުނު މުޖްތަމަޢު؛ هللا ގެ ރަ ސޫލާ އާ އެކީ
އުޅުއްވި الصحابة الكرام.
سالم: i)މަރުޙަބާކިޔުން، އަމާން، ހެޔޮއެދުން؛ ii)ނަމާދު ނިމޭ އިރު ކިޔާ ”الساّلم عليكم و
رحمة هلا“ މި ޢިބާރާތް.
صالح: (ޖަމްޢު: صلُحاء)، ދީންވެރި އަދި ފާފަތަކާ ދުރު މީހާ.
شافعي: اإلمام الشافعي ތައުސީސްކުރެއްވި مذهب (ގެ މެބަރެއް).
شيخ اإلسالم: އިސްލާމީ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ އޮފީހުގެ ވެރިޔާ.
صدّيق: ކިރިތި ރަސޫލާ އަށް ދީނީގޮތުން ވަފާތެރި މީހާ؛ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައިގެ ވަލީވެރިޔާ.
صوفي: متصوفّ، تصوّف ގެ ތަމްރީނު ލިބި ސޫފީއެއް ގެ ލެވެލަށް ގޮސްފައިވާ މީހާ.
صُحبة: އެކީގައި އުޅުން؛ ނަބީއެއް ނުވަތަ ރަސޫލެއް ނުވަތަ ވަލީއެއްގެ އަރިހުގައި އެކީގައި
އުޅުން.
صُلحاء: ގެ ޖަމްޢު.
سنُةّ: هلا تعالى އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ނުވާ އަދި ކީރިތި ރަސޫލާ އަޅުކަމެއް ގޮތުން ރުއްސަވައިގެން
ކުރައްވާފައިވާ (ޢަމަލެއް، ކަމެއް) (ކޮންފި ނަމަ ޘަވާބު ލިބޭ، އެކަމަކު ނުކޮށްފި ނަމަ ޢަޒާބު ނުލިބޭ،
އެހެންނަމަވެސް، އަބަދު ނުކޮށް ނުކުރާ ނަމަ، އަދި ޤަބޫލުނުކުރާ ނަމަ ފާފަވެރިވޭ(؛ : (i)ފަރްޟާ
124

އީމާން ކަމާއި އިސްލާމްކަ ން
އެކު(ޖުމްލަގޮތެއް ގައި ހުރިހާ ސުންނަތެއް؛ (ii)ކީރިތި ޤުރްއާނާ އެކު(حديث الشريف؛ ii)
فقه، އިސްލާމް.
سورة: ކިރިތި ޤުރްއާނުގެ ބާބެއް.
تقوى: هللا تعالى އަށް ބިރުވެތިވުން؛ ޙަ ރާމް ކަންތައްތަކުން ދުރުވުން.
تصوُّف: ޢިލްމު އަދި (މީހަކު ފިޤްހު ގައި ވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ފަހު)، އީމާންކަން
ވަރުގަދަކޮށްދޭ ކީރިތި ރަސޫލާ ގެ ސުންނަތާ އެއްގޮތަށް އުޅުމަކީ، ފިޤްހުގައިވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް
ފަސޭހަވެފައި، މީހާ އަށް ލިބޭ ކަމެއް.
طواف: ޙަ އްޖުގެ އަޅުކަމުގެ ތެރޭގައި މައްކާގައި ހުންނަ ގެފުޅުގެ ވަށައިގެން ހިނގުމުގެ އަޅުކަ ން.
توبة: ކަމެއް ކުރެވުނީތީ ދެރަވުން؛ ތަ އުބާ ވު ން: ކުރެވުނު ފާފަތަކާ މެދު هلا تعالى އަށް އާދޭސް
ދަންނަވައި، ފާފަތައް ދެން ނުކުރުމަށް هلا تعالى އަށް ވަޢުދުވުން.
ثواب: هلا تعالى ރުއްސަވާ ކަންތައްތައް ޢަމަލާއި ބަހުން ކުރުމުގެ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުން
ވަޢުދުކުރައްވާފައިވާ ޤިޔާމަތް ދުވަހު ދެއްވާނެ ދަރުމަ.
علُماء: عالمِ ގެ ޖަމްޢު.
أُمّة: ނަބީއަކަށް ނުވަތަ ރަސޫލަކަށް އީމާންވި މީހުން؛ އުއްމަތް؛ މުސްލިމު އުއްމަތް.
وحي: ނަބީންނާއި، ރަސޫލުންނަށް هللا تعالى ބާވާލައްވާ ޢިލްމު.
علُماء: ކީރިތި ރަސޫލާ ދޫކުރައްވާފައިނުވާ ކަމަކަށް ވުމާ އެކު، ގާތްގަޑަކަށް فرض އާ
އެއްވަރަށް ކުރުން މަޖްބޫރު އަދި ނުކޮށް ދޫކޮށްނުލެވޭނެ (ޢަމަލެއް، ކަމެއް)؛ الواجب، واجب
الوجود: އެއެއްޗެއް ވުޖޫދުވުމާ މެދު އެއްވެސް ސުވާލެއް ނެތް އަދި ވުޖޫދުނުވުން މުސްތަޙީލު.
ولي: (ޖަމްޢު: أولياء) هلا تعالى ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ އަދި ރައްކާތެރިކުރައްވާފައިވާ މީހާ.
علُماء: ولي އަކަށް ވުމުގެ ޙާލަތު.
زُهد: ދުނިޔެވީ ކަންތައްތަކަށް މީހާގެ ހިތް ނުލެންބުން؛ މުބާޙު (ހުއްދަ) ކުރައްވާފައިވާ
ކަންތައްތަކުން ވެސް ދުރުވެގަތުން.
125